

სამეცნიერო ჟურნალი
LA REVUE SCIENTIFIQUE
THE SCIENTIFIC JOURNAL

სამართალი
და
ეკონომიკა

LE DROIT ET L'ECONOMIE
LAW AND ECONOMICS

ISSN 1987-8303

ჟურნალი რეგულირდება ტექნიკური ტერმინების „ქართულ რეგულირებად ჟურნალში“
და საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის ვებ-გვერდზე

ბანთავსებულია ინტერნეტში www.tech.caucasus.net; www.tech.org.ge
www.dspace.nplg.gov.ge

№12

საქართველო-GEORGIE-GEORGIA

თბილისი-TBILISSI-TBILISI

2021

**სამართლებრივი განვითარების
ინსტიტუტი**

**L'INSTITUT DU DEVELOPPMENT DE DROIT
INSTITUTE OF LEGAL DEVELOPMENT**

მთავარი რედაქტორი

Redacteur en chef

Editor in chief

ქართლს ურიდონაშვილი

Kartlos Pridonachvili

Kartlos Pridonashvili

რედაქტორები:

ნოდარ გრძელიშვილი

ვალერი მოდებაძე

Redacteurs:

Nodar Grdzelichvili

Valeri Modebadze

Editors:

Nodar Grdzelishvili

Valeri modebadze

მისამართი: 0160, ქობილისი, ვაჟა ფშაველას გამზირი №16

Adress : Georgia, Vaja Pshavela ave. #16, Tbilisi, 0160

Phone : (+995) 790 476075; Mob: (+995) 595 508599;

(+995) 599 903202

E-mail: law.economics@yahoo.com

ს ა რ ჩ ე ვ ი

1. Anna Pridonashvili - Les fonctions du parlement sous la Vème République	4
2. ვალერი მოდებაძე - რატომ ვერ ხერხდება დემოკრატიის კონსოლიდაცია პოსტსაბჭოურ სივრცეში: დემოკრატიის კონსოლიდაციის შემაფერხებელი ფაქტორები	14
3. ნოდარ გრძელიშვილი, ლაურა კვარაცხელია, თამუნა ექვთიმიშვილი - ტურისტულ - რეკრეაციული რესურსების ეკონომიკური შეფასება	22
4. Konstantin Golubev - Some questions of strategic planning of non-profit organizations' marketing using the example of a university	32
5. Otar Paresishvili, Laura Kvaratskhelia, Valentina Mirzaeva - Post-COVID: rehabilitation potential of natural-recreational resources (through the example of Georgia)	36
6. ნატო ჯიბაძე - მსოფლიო პანდემია და 21-ე საუკუნის გამოწვევები	44
7. სოფიო გელაშვილი - თანამშრომელთა მოტივაცია კერძო ორგანიზაციაში... 51	
8. შორენა ხალვაში - საქართველოს ეკონომიკური პოლიტიკის მიზნები და ინსტიტუციური გარემო	59
9. ეკატერინე ლომია - სამხრეთ კავკასია და საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომი გეოპოლიტიკური გადანაწილება	67
10. დიმიტრი სულამანიძე - ტერორიზმი და საქართველო	76
11. Larisa Gustova-Runzo - Liturgical music as a stimulus for the development of a person and society	83
12. გივი თალაკვაძე, ქეთევან მახარაძე, რუსუდან ფირცხალავა - საქართველოს სასმელი (მიწისქვეშა) წყლის რესურსები და სასმელ-სამეურნეო წყალმომარების პრობლემები	88
13. ქეთევან კაკაურიძე - კოვიდპანდემიის პირობებში 2020 წლის საქართველოს ბიუჯეტის მაკროეკონომიკური ანალიზი	107
14. ნინო ხომასურიძე - სოციალური დაცვის სისტემის პრიორიტეტული მიმართულებები	113
15. ნოდარ გრძელიშვილი - რეგიონული (ტერიტორიული) მარკეტინგის ცნება, სოციალური არსი და მეთოდოლოგიური ასპექტები	121

Les fonctions du parlement sous la Vème République

Anna Pridonashvili

Etudiante en droit à l'université Côte d'Azur

« *Le Parlement vote la loi. Il contrôle l'action du Gouvernement. Il évalue les politiques publiques. Il comprend l'Assemblée nationale et le Sénat. Les députés à l'Assemblée nationale, dont le nombre ne peut excéder cinq cent soixante-dix-sept, sont élus au suffrage direct. Le Sénat, dont le nombre de membres ne peut excéder trois cent quarante-huit, est élu au suffrage indirect. Il assure la représentation des collectivités territoriales de la République. Les Français établis hors de France sont représentés à l'Assemblée nationale et au Sénat.* »¹. C'est en cela que l'article 24 de la Constitution présente les différentes prérogatives du Parlement et met en avant la place prépondérante qu'il occupe au sommet de la hiérarchie, ce qui lui permet d'affirmer sa supériorité face aux autres institutions.

Le Parlement est une institution juridique chargée de représenter le pouvoir législatif, il est composé d'une ou plusieurs assemblées délibérantes². Une assemblée est un regroupement régulier d'individus se réunissant dans le but de délibérer en commun d'affaires déterminées. En France, il est bicaméral c'est-à-dire qu'il comporte deux chambres : L'Assemblée nationale qui représente la chambre basse du Parlement français qui est élue au suffrage universel direct. Elle a pour rôle d'exercer le pouvoir législatif et financier. Elle contrôle le gouvernement dont elle peut, mettre en jeu la responsabilité politique, soit spontanément soit sur question de confiance posée par le gouvernement. Le Sénat constitue la chambre haute du Parlement. Il participe au pouvoir législatif, contrôle l'action du gouvernement et représente les différentes collectivités territoriales.

Le sujet invite à se situer sous la Ve République mais le parlement qui est apparu depuis la révolution est également présent sous les anciens régimes, d'autant plus qu'il occupe une place prépondérante sous les IIIe et IVe République. En effet sous la IIIe République, l'Etat prend le schéma d'un régime parlementaire moniste dans lequel le gouvernement dépend exclusivement du Parlement. C'est en cela que Jules Grévy affirme dans un message destiné aux chambres le 6 février 1879 : *“Soumis avec sincérité à la grande loi du régime parlementaire je n'entrerai jamais en lutte contre la volonté nationale exprimée par ses organes constitutionnelles”*. Cette *“Constitution Grévy”* marque donc l'abandon du droit de dissolution. Le président de la République perd donc ses pouvoirs tant sur la nomination du gouvernement que sur l'action qu'il peut mener sur les chambres. C'est en cela que Michel Debré, lors d'une Conférence de presse du 19 mai 1958, en présentant les grands points de la Ve République rappelle un déséquilibre au sein des pouvoirs de l'ancien régime : *« Le régime exclusif des partis n'a pas résolu, ne résout pas, et ne résoudra pas, les énormes problèmes avec lesquels nous sommes confrontés »*. Il souhaite, comme le reflète l'ordre des titres de la Constitution de 1958, un exécutif plus fort en dépit du parlement, c'est pourquoi le pouvoir constituant espérait en 1958, rationaliser le pouvoir du parlement dans le but renforcer la stabilité politique du pays. En effet, les pouvoirs parlementaires ne peuvent pas intervenir sur tous les domaines. Au sein de la 5e République, l'article 5 de la Constitution permet au président de *“ne plus inaugurer les chrysanthèmes”* et de s'affirmer au sein de la Constitution. En effet, il dispose que *“Le Président de la*

¹ Article 24 de la Constitution française

² Comment définir le Parlement ? – article de Vie Publique

République veille au respect de la Constitution. Il assure, par son arbitrage, le fonctionnement régulier des pouvoirs publics ainsi que la continuité de l'État. Il est le garant de l'indépendance nationale, de l'intégrité du territoire et du respect des traités.”³ Toutefois, même si le pouvoir exécutif s'est vu prendre de l'importance en dépit du pouvoir du Parlement, l'action parlementaire a été renforcée grâce à de nombreuses révisions parlementaires.

L'intérêt du sujet est de réfléchir quant au degré d'influence et de compétence de l'une des institutions majeures de la Vème République.

Pour cela, il apparaît nécessaire de se demander si **le parlement sous la Vème république constitue une rupture avec les régimes précédents ?**

Si le Parlement a vu ses pouvoirs s'affaiblir au profit d'un parlementarisme rationalisé (I), il y a eu une revalorisation de son rôle et de ses fonctions au-travers de nombreuses réformes (II).

I. L'affaiblissement des pouvoirs parlementaires sous la Vème République

Il est question de s'intéresser à l'affaiblissement du contrôle du parlement sur le gouvernement (A), et d'analyser la rationalisation de la fonction législative de cette même institution (B).

A. L'affaiblissement d'un contrôle parlementaire face à une affirmation progressive du gouvernement

La place du Parlement dans l'ordre des titres de la Constitution est revue à la baisse du Titre II dans la constitution de 1946 au Titre IV dans la constitution de 1958, au profit de la place du le Président de la République qui passe du Titre V au Titre II, aussi on trouve un nouveau titre III dédié au gouvernement.⁴ Cette remise en forme traduit un rééquilibrage des pouvoirs au profit de l'exécutif et donc un amoindrissement du contrôle parlementaire sur l'exécutif. Les constituants de 1958 voulant rompre avec le régime d'assemblée de la IVe République a permis d'empêcher d'augmenter les privilèges parlementaires. Ainsi, la Constitution a strictement encadré les prérogatives de législation et de contrôle des deux chambres composant le Parlement au profit du gouvernement. La restriction du pouvoir législatif se traduit par une affirmation du gouvernement présente dans l'article 31 alinéa 1 de la Constitution de 1958 disposant que : “Les membres du Gouvernement ont accès aux deux Assemblées. Ils sont entendus quand ils le demandent”.

Le Parlement se voit perdre certaines prérogatives de désignation de l'exécutif. Sous la IVème République, l'article 45 al 3 de la constitution de 1946 dispose “Le président du Conseil et les ministres ne pouvaient être nommés qu'après que le président du Conseil ait été investi de la confiance de l'Assemblée au scrutin public et à la majorité absolue des députés.”⁵

De plus, c'était le Parlement qui était tenu d'élire le Président de la République. Un Président de la République qui ne jouait qu'un rôle honorifique certes , mais qui tout de même proposait le Président du Conseil à l'Assemblée Nationale, qui promulgue les lois d'après l'article 36, qui préside le conseil des ministres d'après l'article 32.

Sous la Vème République l'article 49 alinéa 1 de la Constitution de 1958 dispose que “Le Premier ministre, après délibération du Conseil des ministres, engage devant l'Assemblée nationale la responsabilité du Gouvernement sur son programme ou éventuellement sur une déclaration de politique générale.”. Une des interprétations qui peut être fournie est que le Gouvernement dispose d'une certaine liberté d'être nommé sans obligatoirement demander l'investiture par l'AN. Une

³ Article 5 de la Constitution

⁴ « Quelle est la place de Parlement ? » - Conseil Constitutionnel

⁵ L'article 45 al 3 de la constitution de 1946

pratique adoptée notamment à partir de 1966, au nom de la thèse de la confiance implicite. Le président de la République étant élu au SUI depuis 58 et au SUD depuis 1962, son choix sur le premier ministre et son gouvernement est à ce moment vêtu de la confiance présidentielle s'en suit donc, une confiance de la majorité parlementaire. Si bien que, les premiers ministres excepté Michel Debré en 1958 ne viendront plus devant l'AN pour leur investiture.⁶

L'Assemblée nationale qui avait un pouvoir d'élection du Président de la République et d'appréciation quant à la nomination du Président du Conseil, chef de l'exécutif sous ce régime, n'a plus ces prérogatives de contrôle des chefs de l'exécutif sous la Vème République.

Les prérogatives parlementaires sont affaiblies notamment dans la motion de censure. L'article 49 alinéa 2 de la Constitution dispose que "L'Assemblée nationale met en cause la responsabilité du Gouvernement par le vote d'une motion de censure. Une telle motion n'est recevable que si elle est signée par un dixième au moins des membres de l'Assemblée nationale. Le vote ne peut avoir lieu que quarante-huit heures après son dépôt. Seuls sont recensés les votes favorables à la motion de censure qui ne peut être adoptée qu'à la majorité des membres composant l'Assemblée. Sauf dans le cas prévu à l'alinéa ci-dessous, un député ne peut être signataire de plus de trois motions de censure au cours d'une même session ordinaire et de plus d'une au cours d'une même session extraordinaire. Autrement dit, les députés peuvent prendre l'initiative de voter une motion de censure mais certaines conditions doivent être respectées. Un député ne peut pas voter plus de 3 motions de censure lors d'une session ordinaire. Cela permet de protéger le Gouvernement face aux situations d'instabilités gouvernementales qu'il a subi lors de la IIIème et IVème République⁷.

Si l'affaiblissement d'un contrôle parlementaire face à une affirmation progressive du gouvernement, il est désormais question de se pencher sur la rationalisation de la fonction législative du parlement.

B. La rationalisation de la fonction législative du parlement

Le 14 Novembre 1923, Alexandre Millerand annonçait déjà qu'une « *part trop large était conférée au parlement* » lors de son discours d'Evreux. En effet sous la IVème République, il y a eu une dérive du régime parlementaire provoquant un glissement vers un régime d'assemblée. L'exécutif était alors le commis d'une assemblée prépondérante qui imposait sa volonté, et décidait elle-même de la place qu'elle souhaitait occuper au sein de l'ordre constitutionnel.⁸

L'apparition de la loi Marie en 1948 et la pratique des décrets-lois depuis la IIIème montrent les prémices d'un Parlement qui n'est plus maître de ses compétences. Cela étant dit, de nos jours plusieurs personnes ont le droit de limiter le pouvoir législatif.⁹ Il y a d'abord le juge qui pourra sanctionner les écarts et les textes des parlementaires qui sortiront du champ des compétences du Parlement évoqués dans l'article 34. De même le conseil constitutionnel qui limite les pouvoirs du Parlement grâce à l'article 37 alinéa 2 qui dispose que "*Les textes de forme législative intervenus en ces matières peuvent être modifiés par décrets pris après avis du Conseil d'Etat. Ceux de ces textes qui interviendraient après l'entrée en vigueur de la présente Constitution ne pourront être modifiés par décret que si le Conseil constitutionnel a déclaré qu'ils ont un caractère réglementaire en vertu de l'alinéa précédent.*". Le Parlement sous la Vème République n'est plus décisionnaire de ses

⁶ « Quel a été l'impact de la révision de 1962 sur les institutions ? » - Viepublique.fr

⁷ « Fiche de synthèse n°45 : La mise en cause de la responsabilité du Gouvernement » - Assemblée nationale.fr

⁸ « Les idées constitutionnelles d'Alexandre Millerand » - Archives ouvertes <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-02681600>

⁹ « Habilitier le Gouvernement à simplifier le droit » - Le Sénat

compétences, c'est la Constitution qui prévoit dans son article 34, la liste des domaines de compétence du Parlement : la loi est votée par le Parlement, elle fixe les règles concernant les droits civiques et les garanties fondamentales accordées aux citoyens. La loi fixe également les règles concernant le régime électoral et elle détermine les principes fondamentaux, dispose du domaine des lois de finances. Selon le dernier alinéa de l'article 34, les dispositions du présent article pourront être précisées et complétées par une loi organique. C'est-à-dire que le domaine de compétence du parlement est amené à s'agrandir, mais en pratique cette méthode n'en est rien, le Parlement ne l'a jamais utilisé. La nouvelle constitution va donc limiter le domaine de la loi. En dehors de ce domaine, on trouve une compétence réglementaire régit par l'article 37 alinéa 1 de la Constitution, le gouvernement va lui-même avoir la capacité d'adopter des actes juridiques là où le parlement n'est pas compétent.

C'est la fin du légicentrisme connu sous les anciens régimes. Cela s'illustre au travers de l'article 38 de la Constitution de 1958, qui prévoit une extension du pouvoir réglementaire. Cet article dispose que *“Le Gouvernement peut, pour l'exécution de son programme, demander au Parlement l'autorisation de prendre par ordonnances, pendant un délai limité, des mesures qui sont normalement du domaine de la loi. Les ordonnances sont prises en Conseil des ministres après avis du Conseil d'Etat. Elles entrent en vigueur dès leur publication mais deviennent caduques si le projet de loi de ratification n'est pas déposé devant le Parlement avant la date fixée par la loi d'habilitation. Elles ne peuvent être ratifiées que de manière express. A l'expiration du délai mentionné au premier alinéa du présent article, les ordonnances ne peuvent plus être modifiées que par la loi dans les matières qui sont du domaine législatif.”*¹⁰. Ce mécanisme est en opposition avec l'article 13 de la constitution de 1946 qui dispose que *“L'Assemblée nationale vote seule la loi. Elle ne peut déléguer ce droit.”*.

Cette rationalisation des fonctions parlementaires a permis de résoudre une trop grande instabilité gouvernementale présente dans les régimes précédents. Certaines fonctions parlementaires tel que la procédure d'élaboration et d'adoption de la loi se voient partagées entre les deux pouvoirs.

Concernant les projets de loi de l'exécutif, des formalités préalables doivent être respectées. Le dépôt de ce texte doit nécessairement être précédé d'un avis du conseil d'Etat qui pointe tous les problèmes de droit qui peuvent se poser. Par ailleurs, il doit être délibéré en Conseil des ministres puis une fois le texte déposé, une publicité officielle est réalisée afin d'informer les parlementaires, il y a donc une réelle transparence entre les deux pouvoirs. Une fois que toutes les règles semblent être respectées, la navette parlementaire va se produire. Le texte est alors passé entre les mains de l'Assemblée nationale et le Sénat jusqu'à ce qu'il soit identique sur les deux assemblées. C'est l'occasion aussi de faire des propositions et notamment par la faculté de déposer des amendements qui pourront modifier tel ou tel article. Le texte est envoyé à une commission désignée par le Président de la République. Cette commission doit respecter les équilibres politiques de chacune des deux assemblées. Le but étant d'arriver à élaborer un texte de compromis. Celle-ci peut proposer un nouveau texte, adopter le texte dans sa version initiale ou rejeter le texte initial. Une fois établi, le gouvernement peut très bien renoncer au texte, alors la navette parlementaire doit recommencer. Si le texte de compromis est rejeté par une des assemblées, le gouvernement a le pouvoir de demander à l'Assemblée nationale de statuer seule et définitivement. C'est le pouvoir du dernier mot où l'intervention du Sénat est écartée. Par la suite, le gouvernement peut décider d'engager l'accélération de l'inscription

¹⁰ Article 38 de la Constitution de 1958

de projet dans la mesure où personne ne s'y est opposé. L'ordre du jour est réparti entre les deux institutions. Dans la continuité de la procédure on trouve l'examen général et d'autre part l'examen détaillé. L'examen général est la phase de présentation du texte où s'expriment le gouvernement et le rapporteur. Cette discussion générale doit permettre à chaque grand groupe parlementaire de prendre la parole, pour soutenir ou contester les différents articles et amendements présentés dans le cadre de cette discussion. C'est au moment de l'examen détaillé comprenant l'examen des articles que l'opposabilité du gouvernement peut être déposée si l'article n'est pas dans le domaine du parlement.

Cette procédure législative partagée entraîne une collaboration rapprochée entre l'exécutif et le législatif. Or dans la constitution on trouve différent moyen pour contraindre une majorité parlementaire à suivre l'exécutif. Ainsi l'Assemblée nationale n'a jamais trop le choix de suivre les décisions du gouvernement, au vu du fait que cette assemblée est en général la chambre qui est du même bord politique que l'exécutif alors que le Sénat qui est renouvelé par tiers, peut lui être opposé. C'est un des nombreux cas où le Sénat peut être écarté du vote de la loi. Ainsi la collaboration étroite entre exécutif et législatif peut entraîner un bicaméralisme inégalitaire.¹¹ C'est le cas dans le cadre de la technique du vote bloqué, qui est une procédure définie à l'article 44 alinéa 3. Le gouvernement peut demander à l'une des assemblées de se prononcer par un seul vote, sur toute une partie, en ne retenant que les amendements proposés ou acceptés par ce dernier. C'est encore le cas pour l'article 49 alinéa 3 qui permet au premier ministre, après délibération en Conseil des ministres, d'engager la responsabilité du gouvernement devant l'Assemblée nationale, sur le vote d'un projet de loi de finance ou de financement de la sécurité sociale, ou une fois par session pour la législation ordinaire. Cette procédure n'est uniquement réalisable devant l'Assemblée nationale, ainsi le gouvernement n'engage pas sa responsabilité devant le Sénat. L'adoption définitive d'un projet clos la phase parlementaire mais il faut encore que cette procédure soit à même de déboucher sur une promulgation de la loi. Le parlement doit donc transmettre le texte définitif au gouvernement dont ce dernier est chargé de soumettre au président, pour qu'il y impose sa signature en plus de celles des ministres.

La Constitution de 1958 encadrait donc le parlement dans règles strictes d'un « parlementarisme rationalisé », il agissait donc dans l'ombre du pouvoir exécutif mais après de nombreuses révisions constitutionnelles, le rôle du Parlement a été renforcé et son action a été revalorisée.

II. Des fonctions parlementaires revalorisées

Sous la Ve République, le parlement a été vu comme le perdant de la Constitution de 1958, où son influence a été réduite sur le plan politique et juridique. Or, on peut considérer que ses fonctions parlementaires seront revalorisées, notamment avec la réforme du 23 juillet 2008 (A) mais aussi de nombreux instruments mis en place afin de renforcer sa fonction (B).

A. La réforme du 23 Juillet 2008 au profit de prérogatives parlementaire redorées

La réforme constitutionnelle de 2008 se distingue de par son ampleur, puisqu'elle a modifié près d'une trentaine d'articles de la Constitution et même introduit neuf nouveaux articles.

En effet, elle a été engagée sous l'impulsion de Nicolas Sarkozy, alors président de la République. Il avait annoncé durant sa campagne électorale, vouloir rénover et adapter "*aux nouvelles exigences des démocraties modernes*" les institutions de la Ve République. En juillet 2007, un comité de proposition est alors mis en place, par le premier ministre Edouard Balladur, mais aussi d'autres personnalités politiques. Leur but premier est donc de moderniser et rééquilibrer les institutions de

¹¹ Fiche de synthèse : « la procédure législative – rôle et pouvoirs » - Assemblée nationale

la Ve République, notamment le pouvoir exécutif et législatif. Ce comité va alors inspirer la loi constitutionnelle, adoptée le 21 Juillet 2008 et promulguée le 23 Juillet, par le Congrès. Celle-ci repose finalement sur trois axes principaux tels qu'accorder des nouveaux droits aux citoyens français, encadrer certains pouvoirs du Président de la République, mais surtout, donner plus de pouvoir au parlement. Lors de la proclamation de la Constitution de 1958, les pouvoirs du parlement avaient été largement réduits et limités, afin de renforcer l'action gouvernementale. Cette nouvelle loi vient alors rompre avec les règles d'un parlementarisme rationalisé et donc instaurer un équilibre de ses pouvoirs.¹²

Ce renforcement de la fonction parlementaire se traduit tout d'abord par le partage de l'ordre du jour entre le pouvoir exécutif et le pouvoir législatif. Antérieurement, c'était le gouvernement qui lui seul, fixait la liste et l'ordre du jour, dans lequel il souhaitait que les assemblées examinent chaque projets et propositions de lois émises. Désormais, c'est en vertu de l'article 48 de la Constitution, que l'on observe l'intervention du parlement. Ce partage met alors en avant un équilibre entre pouvoir exécutif et législatif. Ainsi, le gouvernement n'est alors maître de l'ordre du jour que 15 jours par mois, et la majorité parlementaire intervient pour les 14 derniers jours.

Cette réforme de 2008 permet aussi un rôle plus important des commissions parlementaires. En effet, elle a introduit l'article 34-1 de la Constitution qui dispose que « *Les assemblées peuvent voter des résolutions dans les conditions fixées par la loi organique. Sont irrecevables et ne peuvent être inscrites à l'ordre du jour les propositions de résolution dont le Gouvernement estime que leur adoption ou leur rejet serait de nature à mettre en cause sa responsabilité ou qu'elles contiennent des injonctions à son égard.* ». De plus, avant cette réforme, dans chaque assemblée il y avait six commissions, mais désormais, l'article 43 de la Constitution dispose que « *Les projets et propositions de loi sont envoyés pour examen à l'une des commissions permanentes dont le nombre est limité à huit dans chaque assemblée. À la demande du Gouvernement ou de l'assemblée qui en est saisie, les projets ou propositions de loi sont envoyés pour examen à une commission spécialement désignée à cet effet.* ». Par la suite, en vertu de l'article 42, la réforme de 2008 a aussi imposé un délai de six semaines entre le dépôt du texte et son examen en première lecture devant la première assemblée. Ce délai, alors raccourci à quatre semaines entre la transmission du texte et son examen avant la seconde assemblée, permet d'accorder aux commissions, un temps d'examen bien plus adapté.¹³

Une évolution qui apparaît comme importante concerne la discussion en séance publique. En effet, elle portait antérieurement à la révision de 2008, sur le texte adopté par le gouvernement. Dorénavant, elle porte sur le texte adopté par la commission permanente. Or, cela ne concerne pas les projets de révision de la Constitution, des lois de finances et de financement de la sécurité sociale. Enfin, on peut citer une autre évolution en faveur du parlement sur le recours à l'article 49-3 de la Constitution. En effet, le gouvernement pouvait, dès qu'il le voulait, recourir à cet article et ce sur n'importe quels textes. Dorénavant, l'utilisation de l'article 49-3 permet l'adoption d'un projet de loi, sans vote, au cours d'une même session parlementaire. Si aucune motion de censure n'est votée, elle est limitée aux projets de lois de finances et de financement de la sécurité sociale.

Concernant l'adoption du référendum, d'après l'article 11 de la Constitution, il repose sur une initiative parlementaire soutenue par les citoyens : c'est un référendum d'initiative partagée. Le Président de la République n'est donc plus le seul à pouvoir décider de l'organisation d'un potentiel

¹² « La réforme de 2008 sur la modernisation des institutions » - Vie-Publique

¹³ « La révision constitutionnelle de juillet 2008 a-t-elle provoqué un changement de République ? » - Vie- Publique

référendum. Cette initiative prend forme d'une proposition de loi, présentée par un cinquième membre du parlement. Ainsi, elle doit porter soit sur l'organisation des pouvoirs publics, sur des réformes économiques, sociales, environnementales, et enfin la ratification de traités ayant un impact sur le bon fonctionnement des institutions. De ce fait, ce n'est seulement si cette loi n'a pas été examinée par le parlement, dans un délai de six mois, que le président de la République peut intervenir pour la soumettre à un référendum.

Cette réforme de 2008 renforçant les pouvoirs parlementaires, concerne aussi le renforcement du contrôle parlementaire. En effet, l'article 24 de la Constitution met en avant l'idée d'un parlement plus dominant sur le pouvoir exécutif. Ce dernier dispose que "*Le Parlement vote la loi. Il contrôle l'action du gouvernement. Il évalue les politiques publiques.*". L'importance des commissions d'enquêtes se confirme avec l'instauration de l'article 51-2 qui leur donne un fondement constitutionnel. Elles peuvent être créées au sein de chaque assemblée afin de recueillir des éléments d'information et contrôler l'action gouvernementale. Enfin, de par l'article 39, les textes à l'initiative du gouvernement doivent obligatoirement être accompagnés d'une étude d'impact, envisagée par une loi organique de 2009, qui permet de mesurer les possibles problèmes économiques, financières, sociales et environnementales des projets de lois. Un comité d'évaluation et de contrôle des politiques publiques a été mis en place à l'Assemblée nationale afin de contrôler ces textes.

Même si la réforme de 2008 a permis de redorer les prérogatives du parlement, d'autres instruments mis en place participent à cette réaffirmation.

B. Des instruments politiques permettant un rééquilibrage en faveur du parlement

De nombreux dispositifs ont été mis en place pour tenter de réaffirmer la fonction du parlement. En effet, on constate la mise en place des questions écrites et orales, qui constituent une technique de contrôle du gouvernement par le parlement. Elle permet de donner la possibilité aux membres des deux chambres d'obtenir des éclaircissements sur des points particuliers de la législation. Tout d'abord, concernant les questions écrites, elles se déroulent hors séance parlementaire et font l'objet d'une publication au Journal Officiel. Elles sont régies par l'article 135 du règlement de l'Assemblée Nationale, qui dispose "*Les députés peuvent poser des questions écrites à un ministre. Les questions qui portent sur la politique générale du Gouvernement sont posées au Premier ministre. La Conférence des présidents fixe, avant le début de chaque session ordinaire, le nombre maximal de questions écrites pouvant être posées par chaque député jusqu'au début de la session ordinaire suivante ([401]). Les questions écrites doivent être sommairement rédigées et se limiter aux éléments strictement indispensables à la compréhension de la question. Elles ne doivent contenir aucune imputation d'ordre personnel à l'égard de tiers nommément désignés. Tout député qui désire poser une question écrite en remet le texte au Président de l'Assemblée qui le notifie au Gouvernement. Les questions écrites sont publiées, durant les sessions et hors session, au Journal officiel. Les réponses des ministres doivent être publiées dans les deux mois suivant la publication des questions. Ce délai ne comporte aucune interruption ([402]). Au terme du délai mentionné à l'alinéa 6, les présidents des groupes ont la faculté de signaler certaines des questions restées sans réponse. Le signalement est mentionné au Journal officiel. Les ministres sont alors tenus de répondre dans un délai de dix jours ([403]).*" Les questions orales, quant à elles, sont posées à parité entre le groupe de la majorité et de l'opposition. La durée de la question et de la réponse ne doit pas excéder six minutes. On peut distinguer trois types de questions orales : les questions orales sans débat, les questions au gouvernement et les questions à un ministre. Cela est illustré par l'article 133 du règlement de

l'Assemblée Nationale, qui dispose je cite *“La Conférence des présidents fixe la ou les séances hebdomadaires consacrées, conformément à l'article 48, alinéa 6, de la Constitution, aux questions des députés et aux réponses du Gouvernement, y compris pendant les sessions extraordinaires. Chaque semaine, la moitié au moins des questions prévues dans le cadre de la ou des séances fixées en application de l'alinéa précédent est posée par des députés membres d'un groupe d'opposition. Au cours de chacune de ces séances, chaque groupe pose au moins une question. La première question posée est de droit attribué à un groupe d'opposition ou minoritaire ou à un député n'appartenant à aucun groupe. La Conférence des présidents fixe les conditions dans lesquelles les députés n'appartenant à aucun groupe peuvent poser des questions.”*

Les commissions d'enquêtes, autre instrument utilisé par les assemblées parlementaires, permettent de contrôler le gouvernement. L'article 51-2 de la Constitution dispose que je cite *“Pour l'exercice des missions de contrôle et d'évaluation définies au premier alinéa de l'article 24, des commissions d'enquête peuvent être créées au sein de chaque assemblée pour recueillir, dans les conditions prévues par la loi, des éléments d'information. La loi détermine leurs règles d'organisation et de fonctionnement. Leurs conditions de création sont fixées par le règlement de chaque assemblée”*. Il est vrai que, toute assemblée peut créer une commission d'enquête en adoptant la proposition d'un de ses membres. Dans chacune des chambres, deux commissions portant sur le même sujet peuvent ainsi voir le jour, sous un délai de 1 an séparant leur création. Aucune enquête ne peut être portée sur des faits faisant l'objet d'une procédure judiciaire déjà en cours afin de respecter la séparation des pouvoirs. Une commission d'enquête doit être composée de parlementaires de tous les groupes, soit au nombre maximum de 30 députés et 21 sénateurs, et ne doit pas dépasser un délai de six mois. Des pouvoirs particuliers émanent de ces commissions, c'est à dire, l'obligation de répondre à leurs convocations, l'audition doit se dérouler sous serment, les pouvoirs de contrôle doivent être sur pièces et sur place des rapporteurs, afin de rendre possible la retransmission publique de leurs auditions, notamment à la télévision.

La motion de censure expliquée à l'article 49 alinéa 2 vu précédemment, apparaît ici comme le principal moyen dont dispose le parlement pour montrer sa désapprobation envers le gouvernement et le forcer à démissionner. Autrement dit, cela témoigne de sa défiance envers le gouvernement déjà en place et donc cela permet au parlement d'affirmer un pouvoir qu'il ne possédait pas auparavant. Ce droit de remettre en cause la responsabilité du gouvernement est confié soit à la chambre basse soit aux deux chambres. Elle peut être adoptée, si elle recueille la majorité des voix des membres de l'Assemblée nationale. De ce fait, le gouvernement devra présenter sa démission. Si aucune motion de censure n'est prise, le texte est alors adopté. Une telle situation n'a jamais été vue sous la V^o République.

De plus, une véritable modernisation du parlement voit le jour. En effet, celui-ci est caractérisé par une progression constante de ses activités de contrôle. De plus, depuis 1995 l'institution de la session ordinaire unique de neuf mois succédant au système des deux sessions de trois mois chacune est créée. Par la suite, depuis 1996 le parlement intervient sur la question du financement de la sécurité sociale notamment par l'adoption d'un nouveau type de loi. Une nouvelle procédure d'adoption des lois de finances a alors été mise en place à partir de 2005 pour renforcer son rôle dans le domaine fiscal.

Bibliographie

1. Article 24 de la Constitution de 1954
2. « Comment définir le Parlement ? » – article de Vie Publique [https://www.vie-publique.fr/fiches/19485-comment-definir-le-parlement#:~:text=D%C3%A9finition%20du%20Parlement,de%20deux%20chambres%20\(bicam%C3%A9ralisme\)](https://www.vie-publique.fr/fiches/19485-comment-definir-le-parlement#:~:text=D%C3%A9finition%20du%20Parlement,de%20deux%20chambres%20(bicam%C3%A9ralisme)).
3. « Quelle est la place de Parlement ? » - Conseil Constitutionnel, <https://www.conseil-constitutionnel.fr/la-constitution/quelle-est-la-place-du-parlement>
4. « Quel a été l'impact de la révision de 1962 sur les institutions ? » - <https://www.vie-publique.fr/fiches/19580-revision-de-1962-lelection-presidentielle-au-suffrage-universel>
5. « Fiche de synthèse n°45 : La mise en cause de la responsabilité du Gouvernement » - Assemblée nationale <https://www2.assemblee-nationale.fr/decouvrir-l-assemblee/role-et-pouvoirs-de-l-assemblee-nationale/les-fonctions-de-l-assemblee-nationale/les-fonctions-de-contrôle-et-l-information-des-deputés/la-mise-en-cause-de-la-responsabilité-du-gouvernement>
6. Fiche de synthèse : « la procédure législative – rôle et pouvoirs » <https://www2.assemblee-nationale.fr/decouvrir-l-assemblee/role-et-pouvoirs-de-l-assemblee-nationale/les-fonctions-de-l-assemblee-nationale/les-fonctions-legislatives/la-procedure-legislative>
7. « La réforme de 2008 sur la modernisation des institutions » - Vie-Publique <https://www.vie-publique.fr/eclairage/268318-la-reforme-de-2008-sur-la-modernisation-des-institutions>
8. « La révision constitutionnelle de juillet 2008 a-t-elle provoqué un changement de République ? » - Vie- Publique <https://www.vie-publique.fr/fiches/19582-revision-du-23-juillet-2008-un-changement-de-republique>

Les fonctions du parlement sous la Vème République

Anna Pridonashvili

Etudiante en droit à l'université Côte d'Azur

Résumé

La Vème République est le fruit des expériences constitutionnelles passées. Mais en 1958 c'est une nouvelle expérience qui est tentée, avec un schéma constitutionnel totalement nouveau, apparaissant en rupture par rapport aux expériences précédentes. Cet article vise à étudier l'évolution du pouvoir législatif français et comparer les fonctions du parlement pendant IIIème, IVème et Vème République. De surcroît, l'intérêt du sujet est de réfléchir quant au degré d'influence et de compétence de l'une des institutions majeures de la Vème République.

The functions of Parliament under the French 5th Republic

Anna Pridonashvili

Law Student at the University of Côte d'Azur

Summary

The Fifth Republic is the fruit of past constitutional experiences. But in 1958 a new experiment was attempted, with a completely new constitutional scheme, appearing to break with previous experiences. This article aims to study the evolution of French legislative power and compare the functions of parliament during the Third, Fourth and Fifth Republic. Moreover, the interest of the subject is to reflect on the degree of influence and competence of one of the major institutions of the Fifth Republic.

პარლამენტის ფუნქციები საფრანგეთის მეხუთე რესპუბლიკაში

ანა ფრიდონაშვილი

სამართლის ფაკულტეტის სტუდენტი ნიცის უნივერსიტეტში

რეზიუმე

საფრანგეთში ამჟამინდელი საკონსტიტუციო სისტემა ცნობილია, როგორც მეხუთე რესპუბლიკა და დაფუძნებულია 1958 წლის 4 ოქტომბრის კონსტიტუციის საფუძველზე. საფრანგეთის კონსტიტუცია ცნობილია იმით, რომ იგი მნიშვნელოვან უფლებამოსილებებს აძლევს პარლამენტს.

ეს სტატია მიზნად ისახავს საფრანგეთის საკანონმდებლო ხელისუფლების ევოლუციის შესწავლას და პარლამენტის ფუნქციების შედარებას მესამე, მეოთხე და მეხუთე რესპუბლიკის პერიოდში. ამ სტატიაში აღმოვაჩინოთ მეხუთე რესპუბლიკის ერთ-ერთი მთავარი ინსტიტუტის, პარლამენტის გავლენას თანამედროვე საფრანგეთის პოლიტიკაში.

**რატომ ვერ ხერხდება დემოკრატიის კონსოლიდაცია პოსტსაბჭოურ სივრცეში:
დემოკრატიის კონსოლიდაციის შემაფერხებელი ფაქტორები**

ვალერი მოდებაძე
სოციალურ მეცნიერებათა დოქტორი
საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული
უნივერსიტეტის პროფესორი

საბჭოთა კავშირის დაშლა მიჩნეულ იქნა დემოკრატიის გამარჯვებად მთელ მსოფლიოში. დასავლეთში ფიქრობდნენ, რომ პოსტსაბჭოურ სივრცეზე აღმოცენებული სახელმწიფოები მალე დაძლევდნენ ეკონომიკურ კრიზისს და მთელ მსოფლიოში დემოკრატიული ღირებულებები გაბატონდებოდა. თუ დღევანდელ სიტუაციას გავანალიზებთ, ძნელი დასამტკიცებელი არ იქნება ის, რომ ამ პროგნოზმა ვერ გაამართლა პოსტსაბჭოთა სივრცეში (გამონაკლისი მხოლოდ ბალტიის ქვეყნებია).

პოსტსაბჭოთა სივრცეში ვერ განხორციელდა ფრენსის ფუკუიამას ოპტიმისტური თეორია "ისტორიის დასასრულის შესახებ", რადგან პოსტსაბჭოთა რესპუბლიკების უმეტესობამ ვერ შეძლო გაეტარებინა ეფექტური დემოკრატიული რეფორმები და ჰიბრიდულ რეჟიმებად ჩამოყალიბდა (Michał Słowiński, 2019). ზემოთ დასახელებული მიზეზების გამო, ბევრმა გააკრიტიკა ფრანსის ფუკუიამას თეზისი „ისტორიის დასასრულის შესახებ“. ფრანსის ფუკუიამას ერთ-ერთი ყველაზე მწვავე კრიტიკოსი გახდა ფრანგი ფილოსოფოსი ჟაკ დერიდა, რომელიც მიიჩნევდა რომ მისი თეზისი მცდარი იყო. ის არ იზიარებდა ფრანსის ფუკუიამას ოპტიმისტურ ხედვას, რომ ლიბერალური დემოკრატია მთელ მსოფლიოში გავრცელდებოდა და თვლიდა, რომ ჯერ კიდევ ნაადრევი იყო, რომ ეზეიმით დასავლეთში ლიბერალური დემოკრატიის ეკონომიკური და კულტურული ჰეგემონია. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ პოსტსაბჭოთა სივრცეში მომხდარი სოციალურ-პოლიტიკური გარდაქმნები და ტრანსფორმაციები ნათელ მაგალითს წარმოადგენს და ადასტურებს, რომ ჯერ კიდევ ნაადრევია საუბარი ლიბერალური დემოკრატიის უნივერსალურ ტრიუმფზე.

სოციალისტური სისტემიდან კაპიტალისტურზე გადასვლამ უდიდესი ეკონომიკური, პოლიტიკური და სოციალური კრიზისი გამოიწვია მთელ რიგ ყოფილ საბჭოთა ქვეყნებში, რასაც მოჰყვა მოსახლეობის მასობრივი გადატაცება-ლუმპენპროლეტარიზაცია, კრიმინოგენული სიტუაციისა და კორუფციის გაზრდა, ეკონომიკური და პოლიტიკური ინსტიტუტების მოშლა, ერთიანი ცენტრალიზებული სახელმწიფოს ნგრევა (თომას მ. მაგშტადტი, 2011).

დემოკრატიული რეჟიმის დამკვიდრება განსაკუთრებით რთულია მულტინაციონალურ სახელმწიფოში, სადაც არ არსებობს ინტერესთა ერთობა და სადაც ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლები თავს არ თვლიან ამ სახელმწიფოს მოქალაქედ. ეროვნული ერთობა და ტერიტორიული მთლიანობა ერთ-ერთი აუცილებელი წინაპირობაა დემოკრატიის ჩამოსაყალიბებლად. პოსტსაბჭოურ სივრცეში არსებული კონფლიქტები საფრთხეს უქმნიან პოსტსაბჭოური ქვეყნების ტერიტორიულ მთლიანობას და დემოკრატიის დამკვიდრებას უშლიან ხელს. პოსტსაბჭოური სახელმწიფოებიდან რამოდენიმე ქვეყანა დამოუკიდებლობის საწყის ეტაპზე ატარებდა არშემდგარი სახელმწიფოს თვისებებს. სახელმწიფო, რომელიც ვერ აკონტროლებს საკუთარ ტერიტორიებს და რომელსაც არ

შეუძლია შექმნას ღირსეული ცხოვრების პირობები საკუთარი მოსახლეობისათვის, იოლად ვერ გახდება დასავლური ტიპის სახელმწიფო.

პოსტსაბჭოთა სივრცეში დამკვიდრებული პოლიტიკური წყობა შორსაა იმისაგან, რასაც ლიბერალური დემოკრატია ეწოდება. ამ სივრცეში გავრცელებული პოლიტიკური რეჟიმები შეიძლება კლასიფიცირდეს, როგორც საარჩევნო ანუ მინიმალური დემოკრატია. საარჩევნო დემოკრატიის არსებობა არ ნიშნავს კონსოლიდირებული დემოკრატიის ფორმირებას, რომლის დამკვიდრებისათვის საჭიროა მთელი რიგი რეფორმების გატარება. რა პირობებია საჭირო იმისათვის, რომ საარჩევნო დემოკრატია გადაიქცეს კონსოლიდირებულ დემოკრატიად?

ხუან ლინცი და ალფრედ სტეპანი გამოყოფენ ხუთ სფეროს (სამოქალაქო საზოგადოება, ეკონომიკური საზოგადოება, პოლიტიკური საზოგადოება, ეფექტური სახელმწიფო აპარატი და კანონის უზენაესობა), რომელთა გარეშე დემოკრატიის კონსოლიდაცია შეუძლებელია. ქვემოთ მოცემულია ამ ხუთი სფეროს დეტალური აღწერა და ანალიზი (Linz J.J. & Stepan, A, 1996).

სამოქალაქო საზოგადოება ხელს უწყობს დემოკრატიის კონსოლიდაციას და ამცირებს ავტორიტარიზმის საფრთხეს, ვინაიდან სამოქალაქო საზოგადოება ზღუდავს სახელმწიფო ძალაუფლებას, არ უშვებს სახელმწიფო ძალაუფლების გადაჭარბებულ გამლიერებას და ხელს უწყობს ინდივიდისა და საზოგადოების განთავისუფლებას სახელმწიფო მარწუხებისაგან. ამავე დროს ის თვალყურს ადევნებს იმას, რომ მთავრობამ პირნათლად შეასრულოს თავისი მოვალეობა და კეთილსინდისიერად ემსახუროს ხალხს. თუ სახელმწიფო სუსტია და ვერ ასრულებს თავის მოვალეობას, მაშინ სამოქალაქო საზოგადოება მნიშვნელოვან როლს თამაშობს სახელმწიფოს გამლიერებაში, ვინაიდან ის თავის თავზე იღებს სახელმწიფოს გარკვეულ ფუნქციებს.

სამოქალაქო საზოგადოება არის შუალედური წარმონაქმნი, რომელსაც უკავია ადგილი კერძო ცხოვრების სფეროსა და სახელმწიფოს შორის. სამოქალაქო საზოგადოება წარმოადგენს სხვადასხვა დამოუკიდებელი ორგანიზაციების, კლუბების, გაერთიანებების და ასოციაციების ნაკრებს. სამოქალაქო საზოგადოების ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ნაწილია ინტერესთა ჯგუფები. ინტერესთა ჯგუფები არის სხვადასხვა პროფესიის ადამიანთა ასოციაციები და ორგანიზაციები, რომლებსაც ერთმანეთთან აკავშირებს საერთო ინტერესები და მიზნები და რომლებიც იბრძვიან ამ მიზნების მისაღწევად.

სამოქალაქო საზოგადოება მნიშვნელოვან როლს ასრულებს დემოკრატიზაციის პროცესში, ვინაიდან ის თვალყურს ადევნებს თუ როგორი ეფექტურობით მიმდინარეობს დემოკრატიული გარდაქმნები და რეფორმები. გარდა ამისა, სამოქალაქო საზოგადოება წარმოშობს პოლიტიკურ ალტერნატივებს, ინტერესების გამოხატვის, დაბალანსებისა და წარმოჩენის მიზნით ქმნის პოლიტიკური პარტიებისაგან განსხვავებულ არხებს, ხელს უწყობს მრავალფეროვანი ინტერესების წარმოქმნას, ავრცელებს ინფორმაციას საზოგადოებაში და დიდ როლს თამაშობს მოქალაქეების ინტერესების დაცვასა და მიღწევაში (JUSTRAC, 2019).

კომუნისტური წარსულის გამო პოსტსაბჭოთა სივრცეში ეფექტური სამოქალაქო საზოგადოების ინსტიტუტების შექმნა დიდ სირთულეებთან არის დაკავშირებული. საბჭოთა პერიოდში კომუნისტური რეჟიმი მკაცრად აკონტროლებდა საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროს და არ აძლევდა საბჭოთა მოქალაქეებს საშუალებას თავისუფლად დაეფიქსირებინათ საკუთარი მოსაზრებები და შექმნათ დამოუკიდებელი სამოქალაქო

საზოგადოების ინსტიტუტები. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, კომუნისტურმა ელიტამ მოახერხა პოსტსაბჭოთა სივრცეში ძალაუფლების შენარჩუნება, რამაც მკვეთრად შეაფერხა პროგრესი და დამოუკიდებელი სამოქალაქო ინსტიტუტების ფორმირება. ახალი პოლიტიკური ელიტა, რომელიც ხელისუფლების სათავეში მოვიდა პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში, სინამდვილეში ყოფილი კომუნისტური პარტიის მაღალჩინოსნებისგან იყო დაკომპლექტებული, რომლებიც კვლავ ძველი საბჭოთა მეთოდებით მართავდნენ საზოგადოებას. შედეგად, ჩვენ ავტორიტარიზმის აღმოცენების მოწმე გავხდით ბევრ პოსტსაბჭოთა რესპუბლიკაში. ავტორიტარიზმის პირობებში ძლიერი და ეფექტური სამოქალაქო საზოგადოების შექმნა ბევრ სირთულეებთან არის დაკავშირებული და ამიტომაც სამოქალაქო საზოგადოების ინსტიტუტები, რომლებიც პოსტსაბჭოთა სივრცეში შეიქმნა, ჯერ კიდევ სუსტია და ვერ ახერხებს ეფექტურად ფუნქციონირებას. სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციები ხშირად ექცევიან პოლიტიკური პარტიების გავლენის ქვეშ. ასეთ შემთხვევაში ისინი კარგავენ თავიანთ ფუნქციებს, მათ აღარ შეუძლიათ შუამავლის ფუნქციის შესრულება სახელმწიფოსა და ინდივიდს შორის და მათ მოღვაწეობას პოლიტიკური ხასიათი ეძლევა, ანუ ისინი მთლიანად ექცევიან მმართველი პოლიტიკური ძალის გავლენის ქვეშ.

პოსტსაბჭოთა სივრცეში სამოქალაქო საზოგადოების კიდევ ერთი სისუსტე არის მისი გადაჭარბებული დამოკიდებულება გარე დაფინანსებაზე. სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების აბსოლუტური უმრავლესობა ფინანსურ დახმარებას იღებს უცხოეთიდან და ამ ფინანსური დახმარების გარეშე მათ არ აქვთ არც არსებობის და არც თავიანთი საქმიანობის განხორციელების არანაირი შანსი. სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციები ხშირად პოსტსაბჭოთა რესპუბლიკებში აღიქმება, როგორც მტრული ინსტიტუტები, რომლებიც იცავენ უცხო ქვეყნების ინტერესებს. სწორედ ამიტომ არც არის გასაკვირი ის ფაქტი, რომ პოსტსაბჭოთა სივრცეში ხშირად სამოქალაქო სივრცე იზღუდება (JUSTRAC, 2019).

თანამედროვე კონსოლიდირებული დემოკრატია საჭიროებს ინსტიტუტების ფართო ქსელს სოციოპოლიტიკურ სფეროში, რომელიც საყოველთაოდ ცნობილია როგორც **ეკონომიკური საზოგადოება** და რომელსაც შუალედური პოზიცია უკავია სახელმწიფოსა და ბაზარს შორის.

პოსტსაბჭოთა სივრცეში მთელი ეკონომიკური და პოლიტიკური ძალაუფლება კონცენტრირებულია პრივილეგირებული პოლიტიკური ჯგუფების ხელში, რაც ხელს უშლის სამართლიან კონკურენციას და თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკის განვითარებას. ეკონომიკური და პოლიტიკური ძალაუფლების პრივილეგირებული უმცირესობის ხელში კონცენტრაცია ზღუდავს საბაზრო ძალებს, აფერხებს ეკონომიკის ეფექტურ ფუნქციონირებას და ეფექტური ეკონომიკური საზოგადოების ფორმირებას, რაც დემოკრატიული სისტემის კონსოლიდაციის ერთ-ერთი აუცილებელი წინაპირობაა.

ძლიერი და ეფექტური ეკონომიკური საზოგადოება ვერ იარსებებს თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკის გარეშე, ვინაიდან საბაზრო ეკონომიკა არის ინდივიდის თავისუფლების გარანტი. ეკონომიკური საზოგადოების საფუძველს წარმოადგენს თავისუფალი ინდივიდი. ინდივიდის თავისუფლება წარმოუდგენელია ეკონომიკური თავისუფლების გარეშე და კერძო საკუთრების გარეშე, რომელიც წარმოადგენს მისი პოლიტიკური თავისუფლების გარანტს. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, პიროვნების თავისუფლებისთვის აუცილებელი პირობაა, რომ ის ფლობდეს კერძო საკუთრებას და შეეძლოს დამოუკიდებლად,

სახელმწიფოს ჩარევის გარეშე აწარმოოს ეკონომიკური საქმიანობა და გამოავლინოს თავისი მეწარმეობრივი პოტენციალი. მაგრამ უნდა გავითვალისწინოთ ის ფაქტი, რომ საბჭოთა კავშირში აკრძალული იყო კერძო საკუთრების ფლობა და სამეწარმეო საქმიანობა. სახელმწიფო აკონტროლებდა საზოგადოების ყველა სექტორს - ეკონომიკას, შრომას, განათლებას, რელიგიას, სპორტს, ხელოვნებას და ა.შ. ნებისმიერი დაწესებულება, ორგანიზაცია თუ ასოციაცია სახელმწიფოს მკაცრი კონტროლის ქვეშ ექცეოდა. ინდივიდის თავისუფლება მკვეთრად იყო შეზღუდული და როგორც პიროვნება, ასევე საზოგადოება თითქმის სრულ მორჩილებაში ჰყავდა სახელმწიფოს. კომუნისტური პარტიის მაღალჩინოსნების ხელში იყო თავმოყრილი აბსოლუტური ეკონომიკური და პოლიტიკური ძალაუფლება. თავისთავად ცხადია რომ ასეთ ვითარებაში ეკონომიკური საზოგადოება ვერ ჩამოყალიბდებოდა. სახელმწიფოს მაქსიმალური როლი ეკონომიკაში დემოკრატიას შეუძლებელს ხდიდა.

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, პოსტსაბჭოთა სივრცეში დაიწყო დემოკრატიზაციის პროცესი და პირადი საკუთრების უფლება გამოცხადდა ადამიანის ხელშეუხებელ უფლებად. გარკვეულწილად შემცირდა სახელმწიფო ჩარევა ადამიანის ცხოვრებაში და ეკონომიკურ საქმიანობაში. ნებადართულ იქნა თავისუფალი ვაჭრობა და მეწარმეობა, რამაც შექმნა საფუძველი ეკონომიკური საზოგადოების ფორმირებისათვის. ამავე დროს უნდა აღინიშნოს, რომ ვერ მოხერხდა ეკონომიკური და პოლიტიკური ძალაუფლების გამიჯვნა. პრივატიზაციის პროცესის შედეგად ძველი რეჟიმის წარმომადგენლებმა ხელში ჩაიგდეს დიდძალი სახელმწიფო ქონება და შეიქმნა „ბიუროკრატიული კლანური კაპიტალისტური“ სისტემა, სადაც შეზღუდულია კონკურენცია და სადაც სახელმწიფოს მოხელეებს გააჩნიათ მონოპოლია ყველაზე მომგებიან ბაზარზე. შედეგად, პოსტსაბჭოთა ეკონომიკა არ არის საკმარისად ღია და არ ეფუძნება კეთილსინდისიერ კონკურენციას, რაც გამოწვეულია იმით, რომ არ არის დასრულებული სახელმწიფო და ეკონომიკური სუბიექტების დამორიშორების პროცესი. ასეთ პირობებში ძლიერი და ეფექტური ეკონომიკური საზოგადოების ფორმირება, რომელსაც ეკავება შუალედური მდგომარეობა სახელმწიფოსა და ბაზარს შორის, შეუძლებელია.

ძლიერი და ეფექტური ეკონომიკური საზოგადოების ფორმირებისათვის საჭიროა ეკონომიკური და პოლიტიკური ძალაუფლების გამიჯვნა და ეკონომიკის განსახელმწიფოებრიობა. ეკონომიკა უნდა იყოს კონკურენტული და სახელმწიფოს მთავარი ფუნქცია უნდა იყოს შექმნას ხელისშემწყობი პირობები ეკონომიკური საზოგადოების გასაძლიერებლად. მხოლოდ ეკონომიკური საზოგადოების გაძლიერების და კონსოლიდაციის შემთხვევაში იქნება შესაძლებელი დემოკრატიის კონსოლიდაცია და განმტკიცება.

ძლიერი და მყარი ეკონომიკური საზოგადოების შექმნა შეუძლებელია ეფექტური ბიუროკრატიული სტრუქტურისა და ეფექტური სახელმწიფო აპარატის გარეშე, ვინაიდან მხოლოდ ეფექტურ სახელმწიფო აპარატს შეუძლია გაატაროს რეფორმები და შემოიღოს კანონები, რომელებიც სჭირდება ბაზარს ფუნქციონირებისათვის. სახელმწიფოს სიძლიერე, თავისთავად, რეფორმატორებისათვის უნდა იყოს მთავარი პრიორიტეტი, ვინაიდან სახელმწიფოს ეფექტურ ფუნქციონირებაზე არის დამოკიდებული საბაზრო რეფორმების წარმატება და ქვეყნის ეკონომიკური განვითარება.

ლიბერალური საბაზრო ეკონომიკა ლიბერალურ პოლიტიკურ სისტემას საჭიროებს, რომლის ერთ დღეში შექმნა შეუძლებელია და რომელიც გარკვეული ტრადიციების

არსებობას მოითხოვს. ეფექტური სახელმწიფო აპარატის შექმნა პოსტკომუნისტურ ქვეყნებში ბევრ სირთულეებთან არის დაკავშირებული. აქ განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დავუთმოთ იმ ფაქტს, რომ ათეული წლების განმავლობაში სახელმწიფო ორგანოები მოქმედებდნენ საბჭოური სისტემის ფარგლებში, სისტემის რომლის კულტურა და ფასეულობები სრულიად განსხვავებულია იმ პრინციპებისაგან, რომელთა დანერგვაც უნდა მოხდეს დღეს იმისათვის, რომ სახელმწიფო ორგანოების ფუნქციონირება წარმატებული იყოს (გია ჟორჟოლიანი, თამარ ბერეკაშვილი & მარინა მუსხელიშვილი, 2001)

სახელმწიფო აპარატის სისუსტე გამოწვეულია სოციოეკონომიკური კრიზისის გამო. მის სისუსტეს შეიძლება აგრეთვე ხელს უწყობდეს ნეოლიბერალური პოლიტიკა, რომელიც ცდილობს ნებისმიერი გზით შეამციროს სახელმწიფო აპარატი და მისი ხარჯები. ნეოლიბერალური პოლიტიკა პრიორიტეტს ანიჭებს სოციოეკონომიკური პრობლემების დაძლევას და ჯეროვნად არ აფასებს სახელმწიფო ინსტიტუტების როლს დემოკრატიული რეფორმების გატარებაში.

სრული დემოკრატიული გარდაქმნისათვის, და განსაკუთრებით დემოკრატიის კონსოლიდირებისათვის, საჭიროა პოლიტიკური საზოგადოების ჩართვა, რომელიც უპირველესად პარტიების სისტემას ნიშნავს. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, პოსტსაბჭოთა რესპუბლიკებმა განახორციელეს დემოკრატიული რეფორმები და დაიწყეს მრავალპარტიული სისტემის ჩამოყალიბების პროცესი პოსტსაბჭოთა სივრცეში. პოსტსაბჭოთა სივრცეში ერთპარტიული სისტემა უკვე წარსულს ჩაბარდა და დღესათვის პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში სხვადასხვა პოლიტიკური ორიენტაციის მქონე უამრავი პარტია არსებობს. მაგრამ ყურადღება უნდა მივაქციოთ იმ ფაქტს, რომ პოსტსაბჭოთა რესპუბლიკებს არ აქვთ მრავალპარტიული სისტემის ხანგრძლივი და მყარი ტრადიცია. ეს ქვეყნები ათწლეულების განმავლობაში ტოტალიტარული რეჟიმის ნაწილს წარმოადგენდნენ, სადაც ფართოდ იყო გავრცელებული ერთპარტიული სისტემა და მკაცრად იკრძალებოდა ოპოზიციური პარტიების არსებობა. საბჭოთა კავშირში ერთპარტიული სისტემა მოქმედებდა და კომპარტიისაგან განსხვავებული იდეოლოგიის მქონე ოპოზიციური პარტიების არსებობა სრულიად დაუშვებელი იყო. კომუნისტური პარტია იყო ერთადერთი მმართველი პარტია და მონაწილეობდა ხელისუფლების ყველა დონეზე გადაწყვეტილების მიღებასა და რეალიზაციაში. საბჭოთა კავშირის დროს კადრების შერჩევისა და გადანაწილების ნომენკლატურული პრინციპი ნაკლებად უწყობდა ხელს ხელმძღვანელ პოსტებზე კომპეტენტური ადამიანების დაწინაურებას. ყურადღება ნაკლებად ექცეოდა კანდიდატის პროფესიონალიზმს და მართვის უნარს, რაც საბოლოო ჯამში აისახებოდა არა მარტო პოლიტიკური გადაწყვეტილებების ხარისხზე, არამედ ასევე საერთოდ ქვეყანაში არსებულ სიტუაციაზე. დღესაც კადრების შერჩევის პრინციპი პოსტსაბჭოურ სივრცეში საბჭოთა მეთოდის იდენტურია. სწორედ ამიტომ, არაკომპეტენტური ადამიანები ძალიან ხშირად ინიშნებიან წამყვან სახელმწიფო თანამდებობებზე.

პოლიტიკური საზოგადოება განსაკუთრებით გარდამავალ პერიოდში უნდა იყოს დაკომპლექტებული კომპეტენტური და პროფესიონალი ადამიანებისაგან, რომლებიც შეძლებენ სწორი პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღებას და ქვეყნის კრიზისიდან გამოყვანას.

კანონის უზენაესობა საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში არის დემოკრატიული სისტემის დამკვიდრების ერთ-ერთი აუცილებელი წინაპირობა. ის აუცილებელია სამოქალაქო და პოლიტიკური საზოგადოებების ავტონომიურობისა და დამოუკიდებლობის

უზრუნველსაყოფად. კანონის უზენაესობა განსაზღვრავს საზოგადოებრივი ურთიერთობების მონაწილეთა უფლებებსა და მოვალეობებს. ის გულისხმობს, რომ სახელმწიფო და ინდივიდი თანაბრად აგებენ პასუხს კანონის წინაშე და პატივს სცემენ კანონის მმართველობას. კანონი თანაბრად უნდა ვრცელდებოდეს როგორც ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე, ასევე ყველა სოციალურ ფენაზე. კანონი უნდა იყოს საყოველთაო და სრულდებოდეს მოსახლეობის უმრავლესობის მიერ. ყველა ადამიანი თანასწორი უნდა იყოს კანონის წინაშე და ადამიანთა თანასწორობა კანონებში უნდა იყოს ასახული.

მართალია ადამიანები თანასწორუფლებიანები არიან იურიდიულად, მაგრამ რეალურ ცხოვრებაში ეს სრულიად ვერ ხორციელდება ყველაზე განვითარებულ ქვეყნებშიც კი. მიუხედავად ამისა სახელმწიფო ორგანოების მოვალეობაა, რომ ისინი თანაბრად და კეთილსინდისიერად ემსახურებოდნენ ყველას დადგენელი წესების შესაბამისად და არ შექმნან პრივილეგიები გარკვეული ინდივიდებისათვის.

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, პოსტსაბჭოთა რესპუბლიკებმა განახორციელეს კანონის უზენაესობის სფეროში რეფორმები. მაგრამ უნდა გავითვალისწინოთ ის ფაქტი, რომ ტოტალიტარული წარსულის გავლენისა და დემოკრატიული ტრადიციების არარსებობის გამო, ამ პოსტსაბჭოთა სახელმწიფოებს უჭირთ სასამართლო და კანონის უზენაესობის რეფორმების სწორად განხორციელება. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ პოსტსაბჭოთა რესპუბლიკებში ხელისუფლების სათავეში მოვიდნენ კომუნისტური პარტიის ყოფილი წევრები. ისინი მთელი ცხოვრების განმავლობაში ემსახურებოდნენ კომუნისტურ პარტიას და განაგრძობდნენ პოსტსაბჭოთა საზოგადოებების მართვას ბოლშევიკური მეთოდებით. ამ ლიდერებს არ ჰქონდათ არანაირი გამოცდილება, თუ როგორ უნდა გენეხორციელებინათ რეფორმები კანონის უზენაესობის სფეროში და როგორ უნდა გაეტარებინათ დემოკრატიული რეფორმები. შესაბამისად, რეფორმები, რომლებიც მათ განახორციელეს პოსტსაბჭოთა რესპუბლიკებში, არასწორი აღმოჩნდა და ამ ცრუ რეფორმებმა შედეგი ვერ მოიტანა, ვერ გამოიწვია დემოკრატიის დამკვიდრება და კონსოლიდირება.

პოსტსაბჭოთა სივრცეში დასავლეთის მიერ გატარებული ხანგრძლივი რეფორმების მიუხედავად, სასამართლო მაინც ვერ ჩამოყალიბდა ხელისუფლების დამოუკიდებელ შტოდ და არც კანონის უზენაესობა დამკვიდრდა პოსტსაბჭოთა რესპუბლიკებში. ბევრ პოსტსაბჭოთა რესპუბლიკაში სასამართლო კვლავ ემორჩილება გავლენიან პოლიტიკოსებს და ხშირად ასრულებს მთავრობის, აღმასრულებელი ხელისუფლების ბრძანებებს. მოსამართლეები მთავრობისგან დიდ ეკონომიკურ და ფინანსურ დახმარებას იღებენ, თუ ისინი ხელისუფლების ერთგულები დარჩებიან და შეასრულებენ აღმასრულებელი ხელისუფლების ბრძანებებს. სასამართლო ხელისუფლებაში გავრცელებულია ნეპოტიზმი და მოსამართლეები ხშირად თავიანთ ახლობლებს ნიშნავენ გავლენიან თანამდებობებზე. არ არსებობს პოლიტიკური ნება რომ გატარდეს სასამართლო რეფორმები, რადგან ხშირად აღმასრულებელი ხელისუფლების ინტერესებში არ შედის დამოუკიდებელი სასამართლო სისტემის ფორმირება.

დასკვნა

კომუნისტური წარსულისა და დემოკრატიული ტრადიციების არარსებობის გამო ძალზე მწელია დემოკრატიული რეფორმების გატარება პოსტსაბჭოთა რესპუბლიკებში. სამწუხაროდ, საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ პოსტსაბჭოთა სივრცეში ხელისუფლების სათავეში კვლავ მოვიდნენ კომუნისტური პარტიის ყოფილი წევრები, რომელთაც არ ჰქონდათ საკმარისი გამოცდილება და ცოდნა, რომ ეფექტურად გაეტარებინათ

დემოკრატიული რეფორმები. პოსტსაბჭოთა სივრცეში ჩამოყალიბებული პოლიტიკური სისტემა შორს არის იმისგან, რასაც ჩვენ ლიბერალურ დემოკრატია ვუწოდებთ. სინამდვილეში ის შეიძლება შეფასდეს, როგორც საარჩევნო დემოკრატია. გარკვეული პირობებია საჭირო იმისთვის, რომ საარჩევნო დემოკრატია გარდაიქმნას კონსოლიდირებულ დემოკრატიად. ზემოთ ხსენებული და გაანალიზებული ხუთი სფერო (სამოქალაქო საზოგადოება, ეკონომიკური საზოგადოება, პოლიტიკური საზოგადოება, ბიუროკრატიული სტრუქტურა და კანონის უზენაესობა) მნიშვნელოვან როლს ასრულებს დემოკრატის კონსოლიდაციაში. ამიტომ, პოსტსაბჭოთა რესპუბლიკებმა მეტი ყურადღება უნდა დაუთმონ ზემოთ ხსენებული ხუთი სფეროს განვითარებას.

ბიბლიოგრაფია

1. Michał Słowiński (2019). *Democratization and security in the post-Soviet space*, https://www.researchgate.net/publication/336798885_Democratization_and_security_in_the_post-Soviet_space
2. Linz J.J. & Stepan, A (1996) *Problems of democratic transition and consolidation. Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*. The John Hopkins University Press.
3. გია ჟორჟოლიანი, თამარ ბერეკაშვილი & მარინა მუსხელიშვილი (2001) დემოკრატიზაცია, ფონდი „ღია საზოგადოება -საქართველო“, თბილისი, 2001.
4. JUSTRAC (2019) *Promoting the Rule of Law in the Post-Soviet Region through State and Non-State Collaboration*, <https://justrac.org/wp-content/uploads/2019/08/White-Paper-final.pdf>
5. თომას მ. მაგმტადტი (2011) *გავიგოთ პოლიტიკა: იდეები, ინსტიტუტები და პრობლემები*, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 2011.

რატომ ვერ ხერხდება დემოკრატის კონსოლიდაცია პოსტსაბჭოურ სივრცეში: დემოკრატის კონსოლიდაციის შემაფერხებელი ფაქტორები

ვალერი მოდებაძე
სოციალურ მეცნიერებათა დოქტორი
საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული
უნივერსიტეტის პროფესორი

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია და გაანალიზებულია თუ რა ფაქტორებმა შეუშალა ხელი დემოკრატის განვითარებას და კონსოლიდაციას პოსტსაბჭოურ სივრცეში. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ პოსტსაბჭოთა სივრცეში წარმოქმნილმა სახელმწიფოებმა დაიწყეს დემოკრატიული, ეკონომიკური და სამართლებრივი რეფორმების გატარება, რომლის მიზანი იყო ლიბერალური დემოკრატის დამკვიდრება და კონსოლიდაცია. თუმცა კომუნისტური წარსულისა და დემოკრატიული ტრადიციების არარსებობის გამო ვერ მოხერხდა არ რეფორმების სწორად გატარება. არასწორად გატარებული რეფორმების გამო პოსტსაბჭოურ სივრცეში ჩამოყალიბდა ჰიბრიდული რეჟიმები და გავრცელდა ავტორიტარიზმი. პოსტსაბჭოთა სივრცეში დამკვიდრებული პოლიტიკური წყობა შორსაა იმისგან, რასაც ლიბერალური დემოკრატია ეწოდება. ამ სივრცეში გავრცელებული პოლიტიკური რეჟიმები შეიძლება კლასიფიცირდეს, როგორც საარჩევნო ანუ მინიმალური დემოკრატია. სტატიაში აღწერილია ხუთი სფერო (სამოქალაქო საზოგადოება, ეკონომიკური საზოგადოება, პოლიტიკური საზოგადოება, ეფექტური სახელმწიფო აპარატი და კანონის

უზენაესობა), რომელიც მნიშვნელოვან როლს თამაშობს დემოკრატიის კონსოლიდაციის საქმეში და რომლის განვითარებას დიდი ყურადღება უნდა დაუთმონ პოსსაბჭოთა რესპუბლიკებმა თუ მათ სურთ ლიბერალურ დემოკრატიებად გარდაქმნა.

Why Consolidation of Democracy Failed in the Post-Soviet Space: Factors hindering the consolidation of democracy

Valeri Modebadze

Docctor of Social Sciences, Professor at St. Andrew the First-Called Georgian University of the Patriarchate of Georgia

Summary

The article discusses and analyzes factors that hindered the development and consolidation of democracy in the post-Soviet space. After the collapse of the Soviet Union, the emerging states in the post-Soviet space began to pursue democratic, economic, and legal reforms aimed at establishing and consolidating liberal democracy. However, due to the communist past and the lack of democratic traditions, it was not possible to carry out these reforms properly. Due to the incorrectly implemented reforms, hybrid regimes and authoritarianism was established in the post-Soviet space. The political system that was established in most of the post-Soviet republics is far from what we call the liberal democracy. Political regimes prevalent in this space can be classified as electoral or minimal democracy. The article describes five areas (civil society, economic society, political society, an effective state apparatus and the rule of law) that play very important role in the consolidation of democracy. Post-Soviet republics should pay particular attention to the development of these five spheres if they want to transform into liberal democracies.

Pourquoi la consolidation de la démocratie a échoué dans l'espace post-soviétique : facteurs entravant la consolidation de la démocratie.

Valeri Modebadze

Docteur en sciences sociales, Saint Andre le Premier Appele du Patriarcat de Georgie Universite Georgian

Résumé

L'article discute et analyse les facteurs qui ont entravé le développement et la consolidation de la démocratie dans l'espace post-soviétique. Après l'effondrement de l'Union soviétique, les États émergents de l'espace post-soviétique ont commencé à poursuivre des réformes démocratiques, économiques et juridiques visant à établir et à consolider la démocratie libérale. Cependant, en raison du passé communiste et du manque de traditions démocratiques, il n'a pas été possible de mener à bien ces réformes. En raison des réformes mal mises en œuvre, des régimes hybrides et l'autoritarisme se sont établis dans l'espace post-soviétique. Le système politique qui a été mis en place dans la plupart des républiques post-soviétiques est loin de ce que nous appelons la démocratie libérale. Les régimes politiques qui prévalent dans cet espace peuvent être classés comme démocratie électorale ou minimale. L'article décrit cinq domaines (société civile, société économique, société politique, un appareil d'État efficace et l'État de droit) qui jouent un rôle très important dans la consolidation de la démocratie. Les républiques post-soviétiques devraient accorder une attention particulière au développement de ces cinq sphères si elles veulent se transformer en démocraties libérales.

ტურისტულ - რეკრეაციული რესურსების ეკონომიკური შეფასება

ნოდარ გრძელიშვილი

ეკონომიკის დოქტორი,

ახალი უმაღლესი სასწავლებელი-ნიუნი აფელირებული პროფესორი;
სტუ.ი. ჟორდანას სახელობის საქართველოს საწარმოო ძალებისა და ბუნებრივი რესურსების შემსწავლელი ცენტრის უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი

ლაურა კვარაცხელია

ქიმიის დოქტორი,

სტუ.ი. ჟორდანას სახელობის საქართველოს საწარმოო ძალებისა და ბუნებრივი რესურსების შემსწავლელი ცენტრის უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი

თამუნა ექვთიმიშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი

მიუხედავად თავისი სოციალური და ეკონომიკური მნიშვნელობისა, ტურისტულ-რეკრეაციული საქმიანობა იწვევს გარემოს გარკვეულ სახეცვლილებას. ბუნებრივ გარემოზე მიყენებული ზიანის შემცირების მიზნით, აუცილებელია განხორციელდეს ტურისტულ-რეკრეაციული საქმიანობის ეკონომიკურ-სამართლებრივი რეგულირება. რეგულირების ყველაზე მოთხოვნად ეკონომიკურ ინსტრუმენტს დღესდღეობით წარმოადგენს ბუნებრივი გარემოს ტურისტულ-რეკრეაციული პოტენციალის ეკონომიკური შეფასების მეთოდიკა.

ტურისტულ-რეკრეაციული რესურსების (ტრრ) ეკონომიკური შეფასების მეთოდების სისტემატიზაცია და უნივერსალური მეთოდიკის შემუშავება საშუალებას იძლევა გამოყენებული იქნეს ყველა ეკონომიკური ინსტრუმენტი ბუნებრივი გარემოს გაჭუჭყიანებისგან დაცვის საკითხებში და ამით გაიზარდოს გარემოს ტურისტულ-რეკრეაციული პოტენციალის დაცვა - შენარჩუნება.

არსებული მიდგომებისა და ბუნებრივი რესურსების ეკონომიკური შეფასების მეთოდების კრიტიკული ანალიზის შედეგების მიხედვით (იხ.ნახ.), ნახაზზე ბუნებრივი რესურსების ეკონომიკური შეფასების მრავალრიცხოვან არსებულ მიდგომებს შორის გამოყოფილია ის მიდგომები, რომლებიც შეიძლება გამოყენებული იქნეს ტურისტულ-რეკრეაციული რესურსების (ტრრ) შეფასებისას:

- ინტეგრალური მიდგომა;
- შედარებითი მიდგომა (საბაზრო ფასების გამოყენება);
- შემოსავლითი მიდგომა (მიწის რენტის კაპიტალიზაცია);
- ხარჯვითი მიდგომა (ჩანაცვლებაზე ხარჯის განსაზღვრა, კვლავწარმოება, აღდგენა და გადაადგილება);
- ალტერნატიული ღირებულების ხარჯის ან ხელიდან გაშვებული მოგების კონცეფცია;
- სუროგატული ბაზრების მოდელირება.

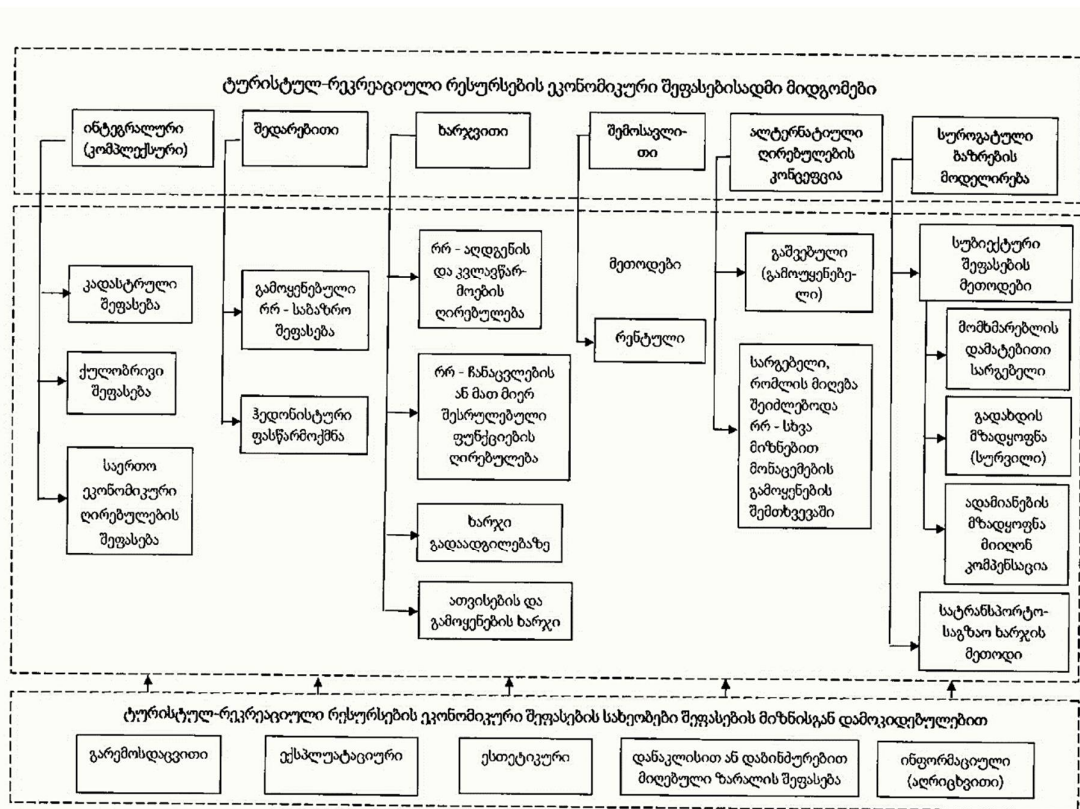
ტრრ-ის ეკონომიკური შეფასების მიდგომა უნდა შეირჩეს წარმოებული შეფასების მიზნებიდან გამომდინარე. (იხ.ნახ.).

1. ინტეგრალური (კომპლექსური) მიდგომა. გულისხმობს სავარაუდო საქმიანობის თანაფარდობას მისი განხორციელების შესაძლებლობასთან მიმართებაში, სოციალურ-ეკონომიკურ შედეგებთან დაბალანსებული გადაწყვეტილების მიღების მიზნით.

სოციალურ-ეკონომიკური შედეგების გათვალისწინება ხდება გარემოზე ზემოქმედების მაჩვენებლების სისტემის მეშვეობით. ეს სისტემა შეიცავს საზოგადოებრივ წარმოებაზე, ჯანმრთელობასა და მოსახლეობის კეთილდღეობაზე, ბუნებრივი რესურსების გამოყენების ეფექტიანობაზე ასეთი ზემოქმედების პირდაპირ და ირიბ შედეგებს[1].

რეკრეაციული რესურსების ეკონომიკური შეფასებისთვის კომპლექსური მიდგომის შემადგენლობაში შეიძლება შემდეგი მეთოდების გამოყენება: **კადასტრული შეფასება; ქულებრივი შეფასება; საერთო ეკონომიკური ღირებულების შეფასება.**

კადასტრული შეფასება. შეფასების მოცემული მეთოდი ეფუძნება ბუნებრივი რესურსის კონკრეტული სახეობის შესახებ ინფორმაციის ერთობლიობას; შეიცავს მისი რაოდენობის (მარაგების), ასაკის, ხარისხობრივი შემადგენლობისა და სტრუქტურის, ადგილმდებარეობის მახასიათებლებს და სხვა მრავალ მაჩვენებელს (ინდიკატორებს). კადასტრული ჯგუფები (რომლებდაც იყოფა ესა თუ ის ბუნებრივი რესურსი, მაგ., მიწის) განსაზღვრულია ქულებით (მაგალითად, 1-დან 100-მდე). არსებული კადასტრების მონაცემების მიხედვით, უნდა განისაზღვროს ყველაზე მაღალი სუფთა შემოსავლის და ყველაზე დაბალი დანახარჯის ათვისების, გამოყენების, კვლავწარმოების და ბუნებრივი აქტივების მოცემული სახეობის დაცვის პირობები. კადასტრული მეთოდი უზრუნველყოფს ბუნებრივი რესურსების უფრო დეტალიზებულ შეფასებას შედარებით გამარტივებულ ხარჯვით და რენტულ მეთოდებთან და შეიძლება გამოყენებული იქნეს თითოეულ მათგანთან ერთობლიობაში.

ნახ. ტურისტულ რეკრეაციული რესურსების ეკონომიკური შეფასების მეთოდების კლასიფიკაცია

ქულობრივი შეფასება - ბუნებრივი რესურსების შეფასება ქულობრივი მეთოდით მდგომარეობს იმაში, რომ რესურსების კრიტერიუმების მნიშვნელობებს ქულები ენიჭება გარკვეული წესების შესაბამისად. შემდგომ, მიღებული ქულები მრავლდება შესაბამისი კრიტერიუმების ხვედრითი წილის კოეფიციენტებზე, მიღებული მნიშვნელობები იკრიბება და გამოითვლება რაღაც ჯამური ქულა, რომელიც ასახავს რეკრეაციული რესურსის შეფასებას. კრიტერიუმების ხვედრითი წილის კოეფიციენტები დგინდება შეფასების ჩატარების მიზნებისა და განსაკუთრებულობის გათვალისწინებით. მაგრამ შეფასების ქულობრივი მეთოდები სუბიექტურია და, როგორც წესი, არ იძლევიან გამოთვლით მაჩვენებლებს, რომლებიც შეიძლება გამოყენებული იქნეს ეკონომიკურ ანალიზში. იმავდროულად, ბუნებრივი რესურსების ბევრი მახასიათებელი შეიძლება გაიზომოს მხოლოდ პირობითი (შედარებითი) სიდიდეებით, მაგალითად, რომელიმე ლანდშაფტის შემეცნებითი ღირებულება. ამიტომ იქ, სადაც რაოდენობრივი მეთოდების გამოყენება ჯერ-ჯერობით შეუძლებელია ან ჯერ არ არის შემუშავებული, ქულობრივი მეთოდების გამოყენება არის შეფასების ერთადერთი შესაძლებელი მეთოდი.

საერთო ეკონომიკური ღირებულების (სედ) შეფასება - მიდგომა, რომელშიც არის მცდელობა, კომპლექსურად იქნეს გათვალისწინებული არა მხოლოდ პირდაპირი რესურსული, არამედ ბუნების ასიმილაციური ფუნქციებიც. საერთო ეკონომიკური ღირებულების მოცემული კონცეფცია საშუალებას იძლევა შეფასდეს სხვადასხვა სარგებელი, რომელიც დაკავშირებულია ბუნებრივი გარემოს დაცვასთან, მის რესურსებსა და მომსახურებასთან (მათ შორის, რომლებიც არ არიან გამოხატული უშუალოდ ფულადი ფორმით, გამომდინარე საბაზრო უპირატესობებიდან)[2].

საერთო ეკონომიკური ღირებულების კონცეფცია შეიცავს:

- ღირებულებას, - რომელიც განპირობებულია ეკოლოგიური სიკეთეების პირდაპირი ფაქტობრივი გამოყენებით, - რომლის გაზომვა შეიძლება ბუნებრივი რესურსებისა და ეკოლოგიური სიკეთეების მოხმარებით მიღებული შემოსავლის საშუალებით;
- რესურსების ირიბი გამოყენების გზით მიღებულ ღირებულებას, რომელიც, როგორც წესი, იზომება დამატებითი შემოსავლების საშუალებით;
- გადადებული ალტერნატიულ ღირებულებას, რომელიც დაკავშირებულია პირდაპირი (ან ირიბი) სარგებლის მიღების გადადებულ შესაძლებლობასთან ეკოლოგიური სიკეთეების გამოყენებით მომავალში; მას ჩვეულებრივ გამოხატავენ მზადყოფნის საშუალებით - გადაიხადონ გარემოს დაცვაში და გამოიყენონ მომავალში;
- მემკვიდრეობის მიღების ღირებულებას, რომელიც განისაზღვრება მზადყოფნით - გადაიხადონ სუფთა ბუნებრივ გარემოში, რომელსაც გამოიყენებენ მომავალი თაობები;
- არსებობის ღირებულებას, რომელსაც განსხვავებით გადადებული ალტერნატივის ღირებულებისგან, განსაზღვრავენ არა შესაძლო მომავალი შემოსავლებით (რომლებიც დაკავშირებულია ეკოლოგიური სიკეთეების გამოყენებასთან), არამედ სუფთა და პროდუქტიული ბუნებრივი გარემოს თვით ფაქტის არსებობით.

2. ხარჯვითი მიდგომა, ესადაგება ბუნებრივი ობიექტების კვლავწარმოების ღირებულების, ან მათ მიერ შესრულებული ბუნების დაცვითი ფუნქციისა და თვით ობიექტების ჩანაცვლების ღირებულების ჩანაცვლებამდე. ბუნებრივ ობიექტებს ასევე აფასებენ გადაადგილების სიკეთეებამდე (რომელიც შექმნილია მსგავსი ობიექტებით) მისასვლელად გაწეული ხარჯით. მაგალითად, სასმელი წყლით მომარაგების წყაროები

შეიძლება შეფასდეს დანიშნულების ადგილამდე წყლის მიყვანაზე გაწეული დანახარჯებით[3].

რეკრეაციული რესურსების კვლავწარმოებისა და აღდგენის ღირებულება. მოცემული მეთოდი ბუნებრივი ობიექტის აღდგენისა და კვლავწარმოებისთვის აუცილებელ ხარჯს განიხილავს, როგორც ბუნებრივი ობიექტის მინიმალურ ეკონომიკურ შეფასებას და დასაკარგი ბუნებრივი ობიექტის ფიზიკური ანაზღაურებისთვის საკომპენსაციო გადასახადების გამოსაანგარიშებელ საფუძველს[4].

ჩანაცვლების ღირებულება გულისხმობს ბუნებრივი ობიექტის შეფასებას რაღაც ხელოვნურად შექმნილი ობიექტის (რომელიც იგივე ფუნქციას ასრულებს, რასაც ბუნებრივი ობიექტი) ღირებულების მიხედვით[5].

გადაადგილებაზე ხარჯი გულისხმობს ობიექტის შეფასებას ობიექტის ფიზიკურ გადაადგილებაზე გაწეული ხარჯის მიხედვით. მაგალითად, წყალმომარაგების წყაროს სამრეწველო ჩამდინარე ბინძური წყლებით გაჭუჭყიანების ხარჯად ჩაითვლება ახალი წყალშემკრების მშენებლობაზე გაწეული დანახარჯი, კომუნიკაციების გაყვანაზე დანახარჯების ჩათვლით.

3. შემოსავლითი მიდგომა გულისხმობს შემოსავლის მიღებას გამოყენებული უძრავი რეკრეაციული ობიექტების რენტის გადასახადების ამოღების გზით.

რენტული შეფასება. რენტის თეორიის განმარტებები მრავალგვარია, ხოლო მისი გამოთვლის წარმოდგენილი საშუალებები საკმაოდ რთული და ბევრი რესურსისთვის არ არის შემუშავებული. ასეთი გაურკვევლობა ართულებს რენტული შეფასებისა და გადასახადების დანერგვას პრაქტიკაში. საჭიროა ბუნებათსარგებლობის სისტემის შექმნა, რომელიც დაეფუძნება გამოყენებული ბუნებრივი რესურსების რენტული გადასახადების ამოღებას. ამგვარად დაიწყებს მოქმედებას ამოღების პრინციპი დიფერენციული რენტის საზოგადოების სასარგებლოდ. დიფერენციული პრინციპი უნდა იქცეს სხვადასხვა დონის ბიუჯეტების შემოსავლების წყაროდ, ასევე ტერიტორიულ ჭრილში საქმიანობის სხვადასხვა სახეობის განაწილების რეგულატორად[1].

4. ალტერნატიული ღირებულების (ალტერნატიული დანახარჯების) ან ხელიდან გაშვებული სარგებლიანობის კონცეფცია. მისი გამოყენება რეკრეაციულ ტერიტორიებთან მიმართებაში საშუალებას იძლევა ღირებულება შეფასდეს ხელიდან გაშვებული შემოსავლებისა და სარგებლის საშუალებით, რომელთა მიღება შესაძლებელი იქნებოდა მოცემული ტერიტორიების სხვა მიზნებით გამოყენების შემთხვევაში[2].

გაშვებული სარგებელი. გაშვებულ სარგებელში იგულისხმება არმიღებული შემოსავლები და შესაძლებლობები, რომლებიც შეიძლება მიღებული ყოფილიყო, თუ ბუნებრივი რეკრეაციული რესურსი არ იქნებოდა დაზიანებული, გამოფიტული ან ამოღებული.

სარგებელი, რომლის მიღება შესაძლებელი იქნებოდა რეკრეაციული რესურსების სხვა მიზნებით გამოყენების შემთხვევაში. ეს მეთოდი ბუნებრივი რესურსის შეფასების საშუალებას იძლევა სარგებლის გზით, რომლის მიღება შესაძლებელი იქნებოდა რესურსის სხვა მიზნებით გამოყენების შემთხვევაში.

5. შედარებითი მიდგომა. რეკრეაციული რესურსების ეს გზა მოიცავს ორ მეთოდს : საბაზრო შეფასებას და ჰედონისტურ ფასწარმოქმნას.

გამოყენებული ბუნებრივი რესურსების საბაზრო ფასი. ბუნებრივ რესურსზე ფასის ფორმირება, მისი კლასიკური გაგებით, შეიძლება მხოლოდ სამეურნეო საქმიანობაში

გამოყენებული ბუნებრივი რესურსებისთვის. რესურსების შეზღუდულობის გამო მათზე მოთხოვნა მდგრადია. უფრო მეტიც, ბუნებრივი რესურსების ბაზრისთვის დამახასიათებელია მოთხოვნის კონცენტრაცია, რომელიც მონოპოლიის (ერთადერთი მყიდველი) და ოლიგოპოლიის (მყიდველების მცირე რაოდენობა) მოვლენებს ტიპურ მოვლენებად აქცევს.

ჰედონისტური ფასწარმოქმნა. ჰედონისტური ფასწარმოქმნის მეთოდი ეფუძნება იმას, რომ ღირებულება (ფასი) (მაგალითად, ტყის ფონდის ნაკვეთის) მოსახლეობის თვალსაზრისით, შეიძლება განისაზღვროს იმ თანხებით, რომელსაც გადაიხდის მოსახლეობა უძრავი ქონების ობიექტებში (რომლებიც თავის თავში მოიცავენ მოცემული ნაკვეთის მახასიათებლებს). თუ გარკვეულ ადგილას ადამიანები მუდმივად იხდიან სახლში და მიწაში მეტს, ვიდრე სხვა ადგილებში და, თუ ფასში ასეთი სხვაობისას გათვალისწინებული იქნება სხვა დანარჩენი შესაძლო არარეკრეაციული მიზეზები, მაშინ დარჩენილი სხვაობა ფასში განეკუთვნება რეკრეაციულ ფაქტორს. ანუ ამ მეთოდის მეშვეობით ეკოსისტემური ბიომრავალფეროვნების შეფასება ხდება ამ ფაქტორთან დაკავშირებული უძრავი ქონების საერთო ღირებულების შემადგენლობაში[2].

6. სუროგატული ბაზრების მოდელირება გულისხმობს ჰიპოთეტური საბაზრო ფასების კონსტრუირებას, რათა შეფასდეს გარემოს თვისებები და ხარისხი, რომლებსაც არ გააჩნიათ საბაზრო ღირებულება - რადგან ამ ტიპის მომსახურების ბაზრები არ არსებობს. ფასები, რომლებიც პირობითად ჩაანაცვლებენ საბაზრო ფასებს, დგინდება მოცემული თვისებების შეფასების გამოვლენით გარემოს ამ თვისებებისა და ხარისხის მომხმარებლების მიერ.

სუბიექტური შეფასების მეთოდები (მომხმარებლების უპირატესობები) - გამოიყენება იმ შემთხვევებში, როდესაც არ არის შესაფასებელი ობიექტების რეალური ბაზრები. გამოიყენება სტანდარტული გამოკითხვის ტექნოლოგია იმ ადგილის მოსახლეობისთვის, რომელსაც გააჩნია გარკვეული ეკოლოგიური და ესთეტიკური ღირებულება ან გარკვეული რეკრეაციული რესურსი. ხდება მოცემული რესურსის დაცვისთვის ადამიანების მიერ გადახდის სურვილის გარკვევა, მაგალითად, ბუნებრივი გარემოს სისუფთავის, ჰაერის დაცვის და ა.შ. ეს მეთოდები გამოიყენება უნიკალური ობიექტების ან ტერიტორიების (რომელთაც გააჩნიათ რეკრეაციული მნიშვნელობა), მონახულების გადასახადის სიდიდის დასადგენად, იმ შემთხვევაში, თუ არსებობს შესაფასებელ ობიექტებზე დაშვების შეზღუდვის შესაძლებლობა.

სუბიექტური შეფასების მეთოდებს განეკუთვნება შემდეგი მეთოდები:

მომხმარებლის დამატებითი სარგებელი - ეს არის თანხა, რომლის დამატებით გადახდისთვის მზად არის მომხმარებელი იმ თანხასთან ერთად, რომელსაც იხდის სინამდვილეში. მომხმარებლის დამატებითი სარგებლის მეთოდი ბუნებრივი სიკეთეების ღირებულების მოდელირების საშუალებას იძლევა, რაც ეფუძნება ამ სიკეთეების მომხმარებლების და გამოყენებლების უპირატესობების გამოვლენას, გამომდინარე მათი სურვილიდან - გადაიხადონ ამ სიკეთეებისთვის. მაგალითად, ირკვევა - რა თანხა უნდა გადაიხადოს ადამიანმა გარკვეული ადგილის მონახულებისთვის. თუ შესაფასებელ ადგილზე დაშვება შეზღუდულია და მისი მონახულებისთვის დადგენილია გადასახადი, მაშინ დგინდება - რამდენი ადამიანია მზად გადაიხადოს დამატებით დადგენილ გადასახადზე. დადგენილი გადასახადის და დამატებითი გადასახადის თანხა, - განსაზღვრული თავად ადამიანის მიერ, ასახავს მოცემული ობიექტის ღირებულებას ინდივიდისთვის. შესაბამისად, შესაფასებელ ობიექტზე დაშვების გადასახადების საერთო

თანხა, - რომელიც მზად არის გადაიხადოს ყველა დამთვალეირებელმა, - წარმოადგენს მის ღირებულებით შეფასებას. შედეგების სანდოობა, მიღებული მოცემული მეთოდის შედეგად, დამოკიდებულია გამოკითხულების ინფორმირებაზე, შერჩევის გაგებაზე.

ადამიანების მზადყოფნა მიიღონ სიკეთეებზე უარისთქმის კომპენსაცია - ჰიპოთეტური ფასების განსაზღვრა რაღაც სიკეთის ნამდვილი შეფასების გარკვევის გზით ინდივიდებთან. ამისთვის ფართოდ გამოიყენება მოსახლეობის სხვადასხვა სახის გამოკითხვა. გამოკითხვა შეიცავს პირდაპირ კითხვებს მომხმარებლების მიმართ - რამდენად არიან მზად გადაიხადონ ეკოლოგიური სიკეთეებისთვის ან მიიღონ კომპენსაცია სიკეთეების დაკარგვის შემთხვევაში.

ადამიანების მზადყოფნა გადაიხადონ - მეთოდის დანიშნულებაა მოსახლეობის გარემომცველი ბუნებრივი გარემოს და ეკოლოგიური სიკეთეების (რითაც ისინი სარგებლობენ) ღირებულების შეფასება. მეთოდს საფუძვლად უდევს გადასახადის სიდიდის დადგენა, რომელიც თანახმაა გადაიხადოს გარკვეულ ადგილას მცხოვრებმა მოსახლეობამ რომელიმე ბუნებრივი ობიექტის (მაგ., ტყის) ან ბუნებრივი რესურსის (მაგ., წყლის) დაცვის მიზნით.

სუბიექტური შეფასების მეთოდებით რეკრეაციული რესურსების შეფასება წარმოებს მოცემული ადგილის მოსახლეობის გამოკითხვის გზით, რომლის საფუძველზე განისაზღვრება ადამიანების (რომლებიც სარგებლობენ ეკოლოგიური სიკეთეებით ან რესურსებით) მიახლოებითი რიცხვი და გადასახადის საშუალო სიდიდე, რომელიც მზად არიან დახარჯონ გამოკითხულებმა მოცემული სიკეთეების დაცვაზე ან მოცემული რესურსის გამოყენებაზე. მოსახლეობის გადასახადის ჯამური სიდიდე იძლევა ეკოლოგიური სიკეთის ან ბუნებრივი რესურსის საერთო ღირებულების შეფასებას, რომელიც გამოიხატება ადამიანების მზადყოფნაში - გადაიხადონ.

სატრანსპორტო-საგზაო ხარჯების მეთოდი (უპირატესობების დადგენის). ამ მეთოდით ფასდება გარკვეულ ადგილას არსებული ეკოლოგიური სიკეთეებისთვის გადახდის მზადყოფნა, გამომდინარე ინფორმაციიდან დროისა და ფულის ხარჯვის შესახებ, რომელიც წარმოებს ამ ადგილის მონახულებისას. მეთოდი მდგომარეობს საინტერესო ადგილამდე მიღწევისთვის ფულადი საშუალებების ან დროის ხარჯვის განსაზღვრაში. მეთოდი ფართოდ გამოიყენება დაცული ტერიტორიების, ეროვნული პარკებისა და ველური ბუნების ადგილების რეკრეაციული (ან ტურისტული) ღირებულების განსაზღვრად. რეკრეაციის ობიექტის ღირებულება განისაზღვრება დამთვალეირებლების რაოდენობით წლის განმავლობაში, როგორც ობიექტის ფასისა და დამთვალეირებლების საცხოვრებელი ადგილიდან შესაფასებელი ობიექტის განთავსების ადგილამდე მანძილის ფუნქცია. ფასი შედგება შესასვლელი გადასახადისგან, მგზავრობაზე დანახარჯებისგან და ხელიდან გაშვებული შემოსავლებისგან. აქ ადგილი აქვს ტიპურ დაღმავალ მრუდს ვიზიტზე ხარჯებსა და შესრულებულ ვიზიტებს შორის თანაფარდობაში. მაგალითად, ადამიანები, რომლებიც ცხოვრობენ მნიშვნელოვან მანძილზე რეკრეაციული ადგილიდან (მათ აქვთ მაღალი სატრანსპორტო ხარჯი), ახორციელებენ წელიწადში რამდენიმე ვიზიტს, მაშინ როცა რეკრეაციული ადგილიდან ახლოს მცხოვრებლებს (დაბალი სატრანსპორტო ხარჯით) , - ახასიათებთ უფრო ხშირი ვიზიტების ტენდენცია.

ტურისტულ-რეკრეაციული რესურსის საერთო ეკონომიკური ღირებულების მისაღებად შეიძლება გამოყენებული იყოს ნებისმიერი ჩამოთვლილი მეთოდებიდან.

შეფასების ჩატარებისას მკვლევარს შეუძლია შეახამოს სხვადასხვა მიდგომები და მეთოდები მიღებული შედეგების შედარებითი ანალიზისთვის.

ტურისტულ-რეკრეაციული რესურსის ეკონომიკური შეფასების მიზნობრივ მდგენელად შეიძლება გამოიყოს :

- რესურსის ღირებულების შეფასება განადგურების ან დეგრადაციისგან გარემოს დაცვის მიზნით (გარემოსდაცვითი შეფასება);
- რესურსის სამომხმარებლო თვისებების შეფასება მისი გამოყენების შემდეგ (ექსპლუატაციური შეფასება);
- რესურსის მიმზიდველობისა და მისი ესთეტიკური თვისებების შეფასება (ესთეტიკური შეფასება);
- რესურსის დაკარგვის ან დაზიანების შედეგად მიყენებული ზარალის შეფასება;
- რესურსების შეფასება მათი აღრიცხვის და ბუნებრივი ობიექტების მაჩვენებლებისა და თვისებების, მათი რაოდენობისა და ხარისხის შესახებ ინფორმაციის არსებობის მიზნით (საინფორმაციო-სააღრიცხვო შეფასება).

ტურისტულ-რეკრეაციული რესურსების ეკონომიკური შეფასების მიზნიდან გამომდინარე, შეიძლება სხვადასხვა მეთოდის გამოყენება.

ხელისუფლება ხელს უწყობდეს ტურისტულ-რეკრეაციულ საქმიანობას ქვეყანაში, საკანონმდებლო გზით განსაზღვრავდეს დამატებით შესაძლებლობებს რეგიონების რეკრეაციული პოტენციალის განვითარებისთვის. თუმცა საქართველოს კანონი „ტურიზმისა და კურორტების შესახებ“ რომელიც მიღებულია 1997 წელს საკმაოდ მოძველებულია. მართალია, მასში ცვლილებები წლების მანძილზე შედიოდა, თუმცა უკანასკნელი 15 წლის მანძილზე განხორციელებული ორი ცვლილება გამოწვეული იყო თვითმმართველობის კანონმდებლობის ცვლილებით (შეიცვალა ტერმინი „თვითმმართველობისა და მმართველობის ორგანო“) და საკონსტიტუციო რეფორმით (ჩამოყალიბდა მთავრობის უფლებამოსილებები). შესაბამისად, ცხადია, რომ აღნიშნული კანონის რიგი დებულებები ვერ პასუხობს მიმდინარე გამოწვევებს[6].

ტურიზმის სფეროში მოქმედ სპეციალურ კანონს ასევე წარმოადგენს საქართველოს კანონი „კურორტებისა და საკურორტო ადგილების სანიტარიული დაცვის ზონების შესახებ“[7], რომელიც მიზნად ისახავს ბუნებრივი სამკურნალო რესურსების თვისებების შენარჩუნებას და მათი დაზიანების, გაფუჭებისა და გამოფიტვისაგან დაცვას. ამისათვის კანონი განსაზღვრავს, რა განეკუთვნება ბუნებრივ სამკურნალო რესურსებს, ადგენს სამ ზონას (მკაცრი, შეზღუდული რეჟიმის და სამეთვალყურეოს) და მათ რეგულირებას ახდენს. მთავრობის დადგენილებით არის შედგენილი საქართველოს კურორტების ნუსხა და სტატუსი[8].

ტურისტულ-რეკრეაციული ზონების შექმნის მიზანს წარმოადგენს ტურისტული საქმიანობის კონკურენტუნარიანობის გაზრდა რეგიონების რეკრეაციული პოტენციალის განვითარების გზით.

რეკრეაციული რესურსების აქტიური გამოყენების ტენდენციები, მათი ჩართვა სამეურნეო ბრუნვაში არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს ეკონომიკის მდგრადი განვითარების პრინციპებს, უნდა აწონასწორებდეს საზოგადოების ეკოლოგიურ და ეკონომიკურ ინტერესებს. ამ მხრივ მეტად აქტუალური ხდება ბუნებრივი გარემოს ნეგატიური ცვლილებებისგან დაცვის ეკონომიკურ-სამართლებრივი ინსტრუმენტების შემუშავების საკითხები, რომლებსაც მიეკუთვნება ტურისტულ-რეკრეაციული რესურსების ეკონომიკური შეფასების მეთოდიკა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Бабина Ю. Рентный доход при использовании природных ресурсов // Экономист. 2001. № 6. С. 12–19.
2. Боголюбова С.А. Эколого-экономическая оценка рекреационных ресурсов: учеб. пособие для студ. высш.учеб. заведений М.: Издательский центр «Академия», 2009. 256 с
3. Гирусов Э.В., Бобылев С.Н. Экология и экономика природопользования. М.: Юнити-Дана, 2005. 591 с.
4. Нестерова О.А. Принципы и методы экономической оценки земель и живой природы. Аналитический справочник / Под ред. О.А. Нестеровой и А.А. Тишкова. Редактор-составитель: А.С. Мартынов. М.: Проект ГЭФ «Сохранение биоразнообразия», Институт экономики природопользования, 2002. 95 с
5. Солдатова С.А. Экономическая оценка рекреационных ресурсов как основа рационального природопользования // Культура народов Причерноморья. 2001. № 25. С. 164–170.
6. საქართველოს კანონი „ტურიზმისა და კურორტების შესახებ“ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/33370?publication=11>
7. საქართველოს კანონი „კურორტებისა და საკურორტო ადგილების სანიტარული დაცვის ზონების შესახებ“ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/32476?publication=13>
8. ტურიზმის რეგულირება. პრიორიტეტული დარგის მოძველებული კანონმდებლობა ტურიზმის ინსტიტუტი. ბათუმი 2017.

ტურისტულ - რეკრეაციული რესურსების ეკონომიკური შეფასება

ნოდარ გრძელიშვილი
ეკონომიკის დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი-ნიუნი აფელირებული პროფესორი;
სტუ.ი. ჟორდანიას სახელობის საქართველოს საწარმოო ძალებისა და ბუნებრივი რესურსების შემსწავლელი ცენტრის უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი
ლაურა კვარაცხელია
ქიმიის დოქტორი
სტუ.ი. ჟორდანიას სახელობის საქართველოს საწარმოო ძალებისა და ბუნებრივი რესურსების შემსწავლელი ცენტრის უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი
თამუნა ექვთიმიშვილი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი

აბსტრაქტი

მიუხედავად თავისი სოციალური და ეკონომიკური მნიშვნელობისა, ტურისტულ-რეკრეაციული საქმიანობა იწვევს გარემოს გარკვეულ სახეცვლილებას. ბუნებრივ გარემოზე მიყენებული ზიანის შემცირების მიზნით, აუცილებელია განხორციელდეს ტურისტულ-რეკრეაციული საქმიანობის ეკონომიკურ-სამართლებრივი რეგულირება. რეგულირების

ყველაზე მოთხოვნად ეკონომიკურ ინსტრუმენტს დღესდღეობით წარმოადგენს ბუნებრივი გარემოს ტურისტულ-რეკრეაციული პოტენციალის ეკონომიკური შეფასების მეთოდიკა.

ტურისტულ-რეკრეაციული რესურსების (ტრრ) ეკონომიკური შეფასების მეთოდების სისტემატიზაცია და უნივერსალური მეთოდიკის შემუშავება საშუალებას იძლევა გამოყენებული იქნეს ყველა ეკონომიკური ინსტრუმენტი ბუნებრივი გარემოს გაჭუჭყიანებისგან დაცვის საკითხებში და ამით გაიზარდოს გარემოს ტურისტულ-რეკრეაციული პოტენციალის დაცვა - შენარჩუნება.

ტურისტულ-რეკრეაციული ზონების შექმნის მიზანს წარმოადგენს ტურისტული საქმიანობის კონკურენტუნარიანობის გაზრდა რეგიონების რეკრეაციული პოტენციალის განვითარების გზით.

რეკრეაციული რესურსების აქტიური გამოყენების ტენდენციები, მათი ჩართვა სამეურნეო ბრუნვაში არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს ეკონომიკის მდგრადი განვითარების პრინციპებს, უნდა აწონასწორებდეს საზოგადოების ეკოლოგიურ და ეკონომიკურ ინტერესებს. ამ მხრივ მეტად აქტუალური ხდება ბუნებრივი გარემოს ნეგატიური ცვლილებებისგან დაცვის ეკონომიკურ-სამართლებრივი ინსტრუმენტების შემუშავების საკითხები, რომლებსაც მიეკუთვნება ტურისტულ-რეკრეაციული რესურსების ეკონომიკური შეფასების მეთოდიკა.

Economic assessment of tourism-recreational resources

Nodar Grdzelishvili

Doctor of Economics, New Higher Education Institute - Newuni Affiliate Professor;
Georgian Technical University, The Center Studying Productive Forces and Natural Resources of
Georgia, Senior Researcher

Laura Kvaratskhelia

Doctor of Chemistry,
Georgian Technical University, The Center Studying Productive Forces and Natural Resources of
Georgia, Senior Researcher

Tamuna Ekvimishvili

Doctoral student of Georgian Technical University

Abstract

Despite its social and economic importance, tourism-recreational activities cause some change in the environment. In order to reduce the damage to the natural environment, it is necessary to implement economic and legal regulation of tourism-recreational activities. The most demanded economic instrument of regulation today is the methodology of economic assessment of the tourist-recreational potential of the natural environment.

Systematization of economic evaluation methods of tourism-recreational resources (TRR) and development of universal methodology allows to use all economic tools in the field of protection from natural pollution and thus increase the protection of the tourism-recreational potential of the environment.

The purpose of creating tourist-recreational zones is to increase the competitiveness of tourism activities by developing the recreational potential of the regions.

Trends in the active use of recreational resources, their involvement in economic turnover should not contradict the principles of sustainable economic development, should balance the ecological and economic interests of society. In this regard, the issues of developing economic-legal instruments for protection from negative changes in the natural environment, which include the methodology of economic assessment of tourism-recreational resources, are becoming more relevant.

Évaluation économique des ressources touristiques-récréatives

Nodar Grdzlishvili

docteur en économie, nouvel institut d'enseignement supérieur - professeur affilié à Newuni ;
Université Technique Géorgienne, Centre d'étude des forces productives et des ressources
naturelles de Géorgie, chercheur principal

Laura Kvaratskhelia

Docteur en chimie,
Université Technique Géorgienne, Centre d'étude des forces productives et des ressources
naturelles de Géorgie, chercheur principal

Tamuna Ekvimishvili

Étudiant au doctorat de l'Université Technique de Géorgie

Abstrait

Malgré son importance sociale et économique, les activités touristiques et récréatives provoquent des changements dans l'environnement. Afin de réduire les dommages causés à l'environnement naturel, il est nécessaire de mettre en œuvre une réglementation économique et juridique des activités touristiques et récréatives. L'instrument économique de régulation le plus demandé aujourd'hui est la méthodologie d'évaluation économique du potentiel touristique et récréatif de l'environnement naturel.

La systématisation des méthodes d'évaluation économique des ressources touristiques-récréatives (RRT) et le développement d'une méthodologie universelle permet d'utiliser tous les outils économiques dans le domaine de la protection contre les pollutions naturelles et ainsi augmenter la protection du potentiel touristique-récréatif de l'environnement.

La création de zones récréotouristiques vise à accroître la compétitivité des activités touristiques en développant le potentiel récréatif des régions.

Les tendances dans l'utilisation active des ressources récréatives, leur implication dans le chiffre d'affaires économique ne doivent pas contredire les principes du développement économique durable, doivent équilibrer les intérêts écologiques et économiques de la société. À cet égard, les questions de développement d'instruments économiques et juridiques pour la protection contre les changements négatifs dans l'environnement naturel, qui incluent la méthodologie d'évaluation économique des ressources touristiques et récréatives, deviennent de plus en plus pertinentes.

Some questions of strategic planning of non-profit organizations' marketing using the example of a university

Konstantin Golubev

**Doctor of Economics, Professor at the Belarusian State Economic University
(Minsk, Belarus)**

Introduction

The specificity of the approach to marketing of a non-profit organization is based on its status, which assumes that it does not have profit making as its main goal. At the same time, entrepreneurial activity is allowed, but only in accordance with its statutory goals (Article 46 of the Civil Code of the Republic of Belarus). This should be taken into account when shaping and planning your marketing strategy. That is, it is necessary to plan a non-commercial activity to create a social benefit, which is referred to in the statutory documents, and to plan an entrepreneurial activity that has an auxiliary character to create this social benefit.

Thus, the development of an adequate approach to strategic planning of the marketing of a university as a non-profit organization in a broad sense is due to the value of its product for society. The value of the university is determined by its activities to improve the human potential of the country; the place of the university in the social structure, as a part of the institute of ideology; its capabilities to ensure the implementation of the fundamental rights of citizens of the country (in particular, the right to education, participation in public, socio-economic and cultural life) [1, p. 135-140].

In a narrow sense, the development of issues of strategic planning of the marketing of a university is due to the need to ensure the recruitment of students who want and can study as efficiently as possible in a particular educational institution, and the importance of creating material conditions for the educational process.

Analysis of the position of a non-profit organization.

The need for effective management of a non-profit organization, competition in resource markets and competition for consumers are prerequisites for the increasing use of marketing as a tool for managing non-profit organizations. Leadership is designed to set goals, marketing is a means to achieve goals. At the same time, the formation of a consumer-oriented strategy depends on successful marketing, which determines the long-term success of the organization.

If we consider the university as a non-profit organization, then it should be noted that among them there may be state and non-state ones. Moreover, they all exist in the same market and compete with each other. First of all, we can talk about competition for applicants who would like to become students and are able to study successfully. To a large extent, the future rating of the university depends on the success of the students. In addition, the prospects for obtaining funding from the state budget and from non-state sources also strongly depends on the recruitment of students and the success of graduates. Thus, marketing methods should be an integral part of the university's management system, regardless of the form of ownership.

Marketing planning is not an autonomous area of activity, but an organic part of the management system. First of all, it involves an analysis of the current situation, including the external and internal

environment of the organization. A necessary basis for strategic planning can be called a SWOT analysis.

Particular attention should be paid to the analysis of external threats and opportunities. The macro environment consists of the uncontrollable factors that an organization must adapt to. Among these factors, the main ones are: socio-cultural (including demographic characteristics, norms, customs and values of the population), economic (which determines both state funding and the number of students studying on a paid basis), legislative, technological, international ... The analysis of the functional environment involves an understanding of the factors that directly affect the activities of the organization, and which are oppositely influenced by the organization itself. Among these factors, first of all, it is necessary to consider applicants and their parents, competitors, the labor market (including the situation on the market with qualified staff of teachers).

An important element is the analysis of the strengths and weaknesses of the organization. In this regard, it is of particular importance to understand the role of corporate culture (which is understood as those basic values and norms of behavior that the members of the organization adhere to). For a non-profit organization, a cultural leader (who is often the founder of the organization) is of great importance. He formulates his vision of the culture of the organization, creates conditions for the functioning of common values, is an example and controller of the culture of the organization. To a large extent, the support of the leader depends on the formation of symbols, ceremonies and mottos that correspond to the culture of the organization, stimulation (including through their behavior) of the compliance of the actions of the organization's members with the proclaimed values. A significant problem for the survival of a non-profit organization can be the conflict of cultures within the organization. The conflict of cultures can be associated with the private behavior of individual members of the organization, for example, those who recently came to work, but it can also be objectively determined by the goal.

Stages of strategic planning for the marketing of a non-profit organization.

The main purpose of the organization, for what and for whom it exists, must be reflected in its mission. The mission needs to be achievable, challenging and reflective of the organizational differences.

In this regard, an interesting example is the mission of the American Marketing Association, the largest of the marketing associations (more than 50 thousand members), which not only has significant influence in the field of education, but was generally created to promote cooperation in the field of marketing activities, ensuring compliance with its legislation and ethical standards. Thus, the AMA declares that it aims to become the essential community for marketers, an organization that shapes the understanding of marketing around the world, with four strategies: striving for leadership in providing consumers, members and all stakeholders; providing a proactive, differentiated and up-to-date view of the AMA position; creating an intellectual agenda; creating a personalized and interconnected knowledge market. [2, p. 59, 105].

The general direction of the organization's activities is reflected in its tasks, which specify its mission at this stage. For a university, many tasks can be formulated, for example, increasing the international rating, increasing financial stability, raising teachers' professionalism, increasing the level of students' knowledge, etc. Among the tasks, it is necessary to select several that are the most urgent, consistent and achievable.

Tasks are concretized in the form of goals with real digital parameters. Accordingly, the achievement of goals can be monitored and evaluated. This allows you to see the real change in the organization's position, analyze its successes and failures, and adjust the direction of development. For example, it might be desirable to take a certain place in the national ranking of universities, to receive funding and start training a certain number of students in any specialty.

An important component of strategic marketing planning is portfolio development planning. A university as a non-profit organization usually operates in several markets and must make a decision on the direction of development, first of all, on planning a change in the admission of students to study in various specialties. For strategic planning of an organization's portfolio, one of the main tools can be the matrix of I. Ansoff (matrix product-market) and its modifications. Finally, an independent stage in the strategic marketing planning process should be the definition of a central marketing strategy. It involves the establishment of the most important target markets, determination of competitiveness, the formation of a marketing mix to satisfy the target consumer, taking into account the specifics of competition. At this stage, the use of basic strategies can be proposed: differentiation (i.e., offering a product that differs from the product of competitors, for example, attracting applicants to a university with advanced equipment), leading in cost (setting the lowest tuition fee), focusing (i.e. ie, the choice of a separate segment, for example, the orientation towards training college graduates in an abbreviated program) [3, p. 131-153].

It is necessary to strive to ensure that the marketing components of a non-profit organization not only correspond to its main statutory activities related to the provision of some social good, but that they can have a synergistic effect.

Conclusion

Based on their characteristics of the status of a non-profit organization, it is necessary to take into account that all areas of its activities should not destroy the positioning of the organization. In particular, this applies to the coordination of commercial and non-commercial areas. Violation of this rule will affect its main activity of creating social benefits and image, will lead to an outflow of sponsors and contributors to the organization's fund, and may be a reason for the organization's abolition. Effective marketing planning can underpin the development of non-profit organizations that provide the social goods that society needs.

LITERATURE

1. Golubev, K. I. Product of marketing of non-profit organization (based on institute of higher education). / K. I. Golubev // Scientific works of the Belarusian State University of Economics. - Minsk, - 2017. P. 135-140.
2. Kotler, F. Strategic marketing of non-profit organizations / F. Kotler, A. R. Andreasen- Moscow: Phoenix, 2007. -854 PP.
3. Porter, E. M. Competitive strategy / Michael E. Porter. - Moscow: Alpina Business, 2005.- 454 p.

Some questions of strategic planning of non-profit organizations' marketing using the example of a university

Konstantin Golubev

**Doctor of Economics, Professor at the Belarusian State Economic University
(Minsk, Belarus)**

Annotation

The article is devoted to the problems of strategic marketing planning as part of a non-profit organization management system. Non-profit organizations have the right to commercial activity consistent with their statutory goals. Therefore, it is necessary to consider the planning of non-profit and commercial activities of a non-profit organization.

Keywords: Strategic planning; marketing; non-profit organization; audit; mission; task; goal.

Quelques questions de planification stratégique du marketing des organisations à but non lucratif à l'aide de l'exemple d'une université

Konstantin Golubev

**Docteur en économie, professeur à l'Université économique d'État de Biélorussie
(Minsk, Biélorussie)**

Annotation

L'article est consacré aux problèmes de planification marketing stratégique dans le cadre d'un système de gestion d'organisation à but non lucratif. Les organisations à but non lucratif ont le droit d'exercer une activité commerciale conforme à leurs objectifs statutaires. Par conséquent, il est nécessaire d'envisager la planification des activités à but non lucratif et commerciales d'une organisation à but non lucratif.

Mots-clés: Planification stratégique ; commercialisation; organisation à but non lucratif; Audit; mission; tâche; but.

**არაკომერციული ორგანიზაციების მარკეტინგის სტრატეგიული დაგეგმვის
რამდენიმე საკითხი უნივერსიტეტის მაგალითზე**

კონსტანტინე გოლუბევი

**ეკონომიკის დოქტორი, ბელორუსის სახელმწიფო ეკონომიკური უნივერსიტეტის
პროფესორი
(მინსკი, ბელორუსია)**

ანოტაცია

სტატია ეძღვნება სტრატეგიული მარკეტინგის დაგეგმვის პრობლემებს, როგორც არაკომერციული ორგანიზაციის მართვის სისტემის ნაწილს. არაკომერციულ ორგანიზაციებს აქვთ კომერციული საქმიანობის უფლება, მათი კანონიერი მიზნების შესაბამისად. ამიტომ აუცილებელია გაითვალისწინებულ იქნას არაკომერციული ორგანიზაციის, როგორც არაკომერციული და ასევე კომერციული საქმიანობის დაგეგმვა.

საკვანძო სიტყვები: სტრატეგიული დაგეგმვა; მარკეტინგი; არაკომერციული ორგანიზაცია; აუდიტი; მისია; დავალება; მიზანი

Post-COVID: rehabilitation potential of natural-recreational resources (through the example of Georgia)

Otar Paresishvili, Laura Kvaratskhelia, Valentina Mirzaeva

**I.Zhordania Center Studying Productive Forces and Natural Resources of Georgia of the
Georgian Technical University**

Introduction

The novel coronavirus is one of the most rapidly spreading infection all over the world which has cardinally changed human life during the period from the beginning of the pandemic. By the middle of 2021, more than 175 million COVID-19-infected people have been recorded throughout the world. Due to active vaccination campaign some countries could improve the epidemical situation, however, the morbidity rate has not considerably reduced at a global scale. Medical professionals hope that further stepping up the pace of vaccination, developing effective medicinal preparations to treat coronavirus infection along with observing personal preventive measures must gradually lead to the final victory over pandemic.

While in the beginning of the pandemic all the effort of practicing physicians and medical researchers were directed to therapy of the coronavirus disease and human live saving, it has become clear in course of time that of no less concern are complaints of those who fully recovered from COVID-19 (either severe of mild form of the disease) some time ago, but are still experiencing various complications, cannot repair their health and return to their normal lives. As the accumulated data show, all over the world, a great many people after successful coronavirus treatment, for months go on experiencing health issues of various kinds which are confirmed by the physicians and were not observed until COVID-19. It is not a question of the patients' subjective perception, and so such people need appropriate rehabilitative care.

The "Post-COVID-19" syndrome and complications with healthcare

The post-COVID situation has been developing on a massive scale – up to 50 percent those recovering from COVID-19 have health problems [1]. Many people are forced to seek professionals' advice, but their complaints do not receive necessary medical attention. The physicians often attribute such complains to the patients' overnervousness and recommend them to arm themselves with patience, just to wait till time and intrinsic restoring force regains health. While pathological post-COVID state which sometimes lasts several months, becomes a subject of research for medical scientists in different countries [2, 3, 4], a passive stand of most practicing physicians is unacceptable for millions of people who want to improve their quality of life, to return to life worth living. For instance, a community of patients who have come through COVID-19, was established in Russia; they submit a petition to the Ministry of Health of the Russian Federation with the requirement "to be actively involved in the study of post-COVID-19 syndrome with the description of its specific symptoms as well as developing standards for treatment and assistance to the patients with this diagnosis" [3].

Medical community in Western countries have introduced into scientific professional discourse and began to use widely the terms "Post-COVID-19" syndrome and "Long COVID", and the new code U09.9 according to the International Classification of Diseases (the code description "Post COVID-19

condition, unspecified") to identify a patient who "has a condition that is related to having had COVID-19" [2, 3, 5].

As known, the term "syndrome" means a set of various symptoms. In this case, the post-COVID-19 syndrome comprises an entire spectrum of different symptoms.

One of distinguishing features of COVID-19 in contrast with other virus diseases is its polyorganic, multifactor influence on human organism – the novel coronavirus injures different organs and systems, causes a large number of complications some of which remain for a rather long time. The type of pathology to a great extent depends on the seriousness of illness, chronic diseases if any, and other factors, and may include both physical and mental effects affecting each patient in different ways.

According to Alexander Gorelov, the Deputy Director of Central Research Institute of Epidemiology at Rospotrebnadzor of the Russian Federation, there may be up to 55 negative developments in patients after COVID-19 without regard to the seriousness of the disease. In accordance with the experts' conclusions, most commonly are such complaints as fatigue (71%), cognitive dysfunction (57%), inability to work (68%) [2].

The authors of the article published in the scientific journal "Nature" in April, 2021, which was dedicated to the aftereffects of the novel coronavirus infection, have analyzed a large amount of relevant data and came to the conclusion that problems after COVID-19 frequently include breathing difficulty, the cardiovascular system and nervous system issues, metabolic disorder, mental illness and other complications [3].

Among registered health problems there are a loss of taste and smell, lapses in memory, trouble concentrating, partial alopecia, chronic fatigue, trouble sleeping and clinical depressive syndrome, panic attacks and other cognitive disturbances, gastro-intestinal problems, etc. Some patients experience muscle or joint pain, permanent headaches, trouble seeing, tremor, convulsions, sleeplessness, fever heat, etc. [2, 3, 5]. Some experts [6] rate post-COVID-19 symptoms according to their spreading frequency as follows:

- asthenia, chronic fatigue, shortness of breath
- pains of different localization – headaches, muscle, joint or spinal pains
- difficulty sleeping
- diarrhea
- thoracalgia, chest pain
- hyperthermia, fever heat
- nervousness, hyperirritability, depressiveness and even suicidal thoughts
- alopecia, dry skin
- hallucinations.

The novel coronavirus infection afflicts damage to vascular epithelium that often results in thrombosis, impaired blood circulation and blood supply of different organs. Pulmonary tissue, mucous membranes of the upper and lower respiratory tracts, brain tunic, nervous and hormone system, other organs and systems become targets for coronavirus. In view of the fact that coronavirus infection acts not at a localized level but at the system one, the rehabilitation process after such an infection runs considerably slower than after other viral infections, and patients for a long time experience shortbreathing, lack of energy, decreased effort tolerance [1]. Therefore, the course of medical rehabilitation for the post-COVID-19 patients must include a wide range of methods for

recovery of their health. It also should be taken into account that the post-CVOD syndrome includes negative effect upon the psychoemotional background, various phobias, sleep disturbances, mental depressions.

At present, there are no elaborated recommendations on diagnostics and treatment of the post-COVID-19 syndrome in any country. For example, the Ministry of Health of the Russian Federation refers to the temporary methodic recommendations concerning the rehabilitation of patients after severe COVID-19: "The development of individual programs of medical rehabilitation depends on the disease severity, existence of comorbid (coexisting) states, progressing other acute conditions against the background of the infection. The delivery of medical rehabilitation to the patients with the novel coronavirus infection in all its phases is regulated by the temporary methodic recommendations ratified by the Ministry of Health of the RF" [2]. As expected, more clear criteria will appear within six months, and principles of the treatment of post-COVID patients will be formulated [2].

In the absence of complex methodic recommendations, the physicians recommend to people with post-COVID syndrome to follow the common principles of rehabilitation after severe diseases to minimize negative effects of the illness. The principles include low-force-demanding physical activity – walking, relaxed trips in the open air, therapeutic exercises, breathing exercises, normalization of sleep, healthy nutrition, using psychotherapeutic correction methods if necessary, etc. [1, 4, 6].

As far as the rehabilitation course for those with the post-COVID syndrome is long-lasting and multidimensional, all resources should be mobilized in order to eliminate aftereffects of the disease and regain functioning of injured organs and systems of organism. In our opinion, health-improving procedures with using of natural-recreational factors during medical rehabilitation will hasten and optimize this process. It will be very helpful for people with long COVID to take a course of rehabilitation at the health-resorts of applicable profiles. In view of this, the authors of the article suggest to use the whole variety of natural-recreational resources of Georgia as a way to manage the aftereffects of COVID-19 and advance the efficiency of rehabilitation process. Georgian health-resorts provide a wide range of health-improving measures in accordance with therapeutic indications, guarantee good service to people in need of medical rehabilitation.

The multibranch network of Georgian resorts with a wide spectrum of health-giving procedures suggests a rich assortment of rehabilitation services to those with long COVID. The health-resorts are located in the areas with wholesome climatic conditions that promotes restoring the intrinsic force of organism. An antistress effect of the stay at the resorts is one more essential factor to provide good medical rehabilitation to people with the post-COVID syndrome.

There are 11 climatic zones in Georgia [7, 8] that determines the abundance of health-resorts and recreational places in the country. Nowadays, there are more than 100 health-resorts and more than 180 recreational places in Georgia which offer various opportunities with respect to the post-COVID-19 medical rehabilitation to local and foreign visitors. Georgian health-resorts are divided into several categories in accordance with main therapeutic factors and medical profiles [9].

Bellow is given brief information about the famous Georgian health-resorts [9, 10, 11] with the indication of available treatment procedures and reference to therapeutic indications some of which are applicable to possible aftereffects of COVID-19.

Balneo-climatic resorts:

- Tbilisi Balneological Resort ("Tbilisi Spa") – treatment procedures: mineral water bathing, hydrotherapy; mud-baths, applications, massages, and other procedures; therapeutic indications: joint dysfunctions, cardio-vascular and peripheral nervous system diseases, muscle and tendon disturbances.

- Borjomi – treatment procedures: passive climatotherapy, mineral water drinking, bathing, inhalation; therapeutic indications: gastritis, colitis and enterocolitis, hepatopathy and hepatobiliary diseases, pancreatitis.

- Sairme – treatment procedures: mineral water drinking and bathing, passive climatotherapy; therapeutic indications: urological disorders, kidney, gastro-intestinal, hepatobiliary diseases, cholecystitis, metabolic disease.

- Nabeglavi – treatment procedures: mineral water drinking and bathing, passive climatotherapy; therapeutic indications: gastritis, colitis and enterocolitis, cholecystitis, metabolic disease.

Climate-balneological resorts:

- Abastumani – treatment procedures: passive climatotherapy, mineral water bathing; therapeutic indications: pulmonary diseases, pneumopleuritis, bones and joints diseases, peripheral nervous system diseases.

- Surami – treatment procedures: passive climatotherapy, mineral water bathing; therapeutic indications: diseases of respiratory system, musculoskeletal system diseases, diseases of cardio-vascular and peripheral nervous systems, skin diseases.

- Shovi – treatment procedures: mineral water drinking, passive climatotherapy; therapeutic indications: diseases of respiratory organs, anemia, gastrointestinal diseases, diseases of biliary and urinary tracts, lymphadenitis, etc.

- Lebarde – treatment procedures: mineral water drinking, passive climatotherapy; therapeutic indications: gastrointestinal diseases, hepatobiliary diseases, diseases of urinary system and respiratory tracts, secondary anemia.

Mountain climate resorts:

- Bakuriani – treatment procedures: passive and active climatotherapy, air and sun baths; therapeutic indications: lymphadenitis, diseases of respiratory organs of nontuberculous nature, anemia.

- Bakhmaro – treatment procedures: passive and active climatotherapy; therapeutic indications: diseases of respiratory organs, secondary anemia, neurasthenia.

- Tsemi da Patara Tsemi – treatment procedures: passive climatotherapy; therapeutic indications: pathologies of cardio-vascular system, functional and other diseases of nervous systems, iron deficiency anemia.

- Manglisi – treatment procedures: passive climatotherapy; therapeutic indications: pulmonary diseases, bronchial asthma, dry pleuritis, anemia, functional disorders of nervous systems.

Balneological resorts:

- Tskaltubo – treatment procedures: mineral water bathing; therapeutic indications: musculoskeletal system, neurological, cardiological diseases, endocrinological system pathologies, etc. Thermal-radon mineral water with unique properties cures more than 60 diseases.

- Menji – treatment procedures: mineral water bathing; therapeutic indications: bones and joints diseases, cardio-vascular and peripheral nervous systems diseases.

- Tsaishi – treatment procedures: mineral water bathing; therapeutic indications: functional diseases of musculoskeletal system, peripheral nervous system and skin diseases.

Seaside climate resorts:

- Batumi – treatment procedures: air and sun baths, sea water baths, terraincours, etc.; therapeutic indications: diseases of cardio-vascular system and respiratory organs (of nontuberculous nature) , iron deficiency anemia, asthenia.

- Kobuleti – treatment procedures: air and sun baths; therapeutic indications: cardio-vascular and nervous systems diseases, diseases of respiratory organs of nontuberculous nature, anemia.

- Ureki – treatment procedures: thalassotherapy, sea sand baths, taking of "magnetic" water; therapeutic indications: cardio-vascular and central nervous systems functional diseases, diseases of respiratory tracts, musculoskeletal and endocrine systems, gastroenterological diseases.

Peloid resorts:

- Akhtala – treatment procedures: mud-baths (general and local), applications, passive climatotherapy; therapeutic indications: bones and joints diseases, diseases of peripheral nervous system and urogenital system.

- Kumisi – treatment procedures: therapeutic mud-baths, thalassotherapy; therapeutic indications: diseases of cardio-vascular, bones and joints systems, nephritis and pyelonephritis, cystitis, gastritis, colitis and enterocolitis, hepatitis, nervous system diseases.

In addition, appropriate for the post-COVID-19 rehabilitation is the Wellness Center "Bioli" located in Tbilisi recreational zone where people with the post-COVID syndrome can take a complex course of rehabilitation under individual programs including applicable health-promoting procedures, special methods of physical and psychological relaxation, healthy eating, etc. [12].

Conclusion

People who have long COVID, require physical rehabilitation, but of no less importance for these people is to regain their mental well-being and restore cognitive function. Accordingly, they need special rehabilitation including such practices as yoga, mental and breathing exercises, memory training, methods to ease stress and anxiety, etc. [4]. The rehabilitation process will be especially successful if performed in favourable environment of health-resorts.

As exemplified by Georgia, staying in the health-resorts with wholesome climate and good natural-recreational opportunities, where patients with the post-COVID syndrome receive quality rehabilitative care, may advance the rehabilitation efficiency and enable people to return to their normal lives.

References

1. The post-COVID syndrome is registered in about one of two people recovered from COVID-19. What one should know about this? "Belarus segodnya", 24 April 2021, <https://www.sb.by/articles/kak-vyyti-iz-kovidnogo-nokdauna.html> (in Russian)
2. Shortly after coronavirus post-COVID has come. Patients with long COVID ask to design a treatment for them. "Kommersant", 02.06.2021 <https://www.kommersant.ru/doc/4838388> (in Russian)

3. Patients addressed the Ministry of Health with a request to elaborate the standards for treatment of post-COVID syndrome. COVID-19. "Mediindustria", 2 June 2021, <https://vademec.ru/news/2021/06/02/patsienty-poprosili-minzdrav-razrabotat-standarty-lecheniya-postkovidnogo-sindroma/> (in Russian)
4. NEWSLETTER - MEDICAL NEWS TODAY, <https://www.medicalnewstoday.com/articles/long-term-effects-of-coronavirus#treatment-and-support>
5. QUESTIONS & ANSWERS - CDC <https://www.cdc.gov/nchs/data/icd/March-10-2021-CM-QA-508.pdf>
6. The Post-COVID syndrome: the most common complications and how to treat them. "Altayskaya Pravda", 29 March 2021, <https://www.ap22.ru/paper/Postkovidnyy-sindrom-naibolee-chastye-oslozhneniya-i-kak-ih-lechit.html> (in Russian)
7. Zhordania I., Lomsadze Z., Chitanava N., Paresishvili O. et al. (collective of authors), "Natural resources of Georgia", monograph, vol.I-II, Georgian National Academy of Sciences, Center Studying Productive Forces and Natural Resources of Georgia of the Georgian Technical University, Tbilisi, 2015 (in Georgian).
8. Lomsadze Z., Paresishvili O., Kvaratskhelia L. et al. "Georgian natural resources (brief review)", Annals of Agrarian Science, Vol.17, No. 1, 2019.
9. Kvaratskhelia L., Meskhia I., "Remedial (health-resort) resources" in: Natural resources of Georgia, monograph, vol.II, Georgian National Academy of Sciences, Center Studying Productive Forces and Natural Resources of Georgia of the Georgian Technical University, Tbilisi, 2015 (in Georgian).
10. Vadachkoria G., Ushveridze G., Jaliashvili V., "Georgian resorts", Tbilisi, Sabchota sakartvelo, 1987 (in Georgian).
11. 100 resorts of Georgia, "Klio", Tbilisi, 2014 (in Georgian).
12. Erkomaishvili G., "Medical wellness resorts – Georgian brand-code in the world", Universali, 2016 (in Georgian).

**Post-COVID: rehabilitation potential of natural-recreational resources
(through the example of Georgia)**

**Otar Paresishvili, Laura Kvaratskhelia, Valentina Mirzaeva
I.Zhordania Center Studying Productive Forces and Natural Resources of Georgia of the
Georgian Technical University**

Abstract

Under the conditions of continuing pandemic, an increasing number of people who had COVID-19, experience various complications and cannot return to their normal lives. Up to 50 percent those recovering from COVID-19 have health problems of different kinds the whole set of which has been

integrated into a "Post-COVID-19" syndrome (or "Long COVID") to become a subject of research for medical professionals and scientists in different countries. At present, there are no elaborated recommendations on diagnostics and treatment of post-COVID-19 syndrome in any country, and the physicians recommend to people with such a syndrome to follow the common principles of rehabilitation after severe diseases. It is evident that the stay at the health-resorts of applicable profiles with the use of natural recreational factors and health-improving procedures will hasten and optimize the process of rehabilitation. The authors of the article show a great potential of Georgian natural-recreational resources for the rehabilitation of post-COVID patients. The article contains information concerning rehabilitative opportunities of famous Georgian health-resorts taking into account their specific features as well as pathologies common to the post-COVID patients.

Keywords: COVID-19, Post-COVID-19 syndrome, rehabilitation, natural-recreational resources, health-resorts

Post-COVID : potentiel de réhabilitation des ressources naturelles-récréatives (à travers l'exemple de la Géorgie)

Otar Paresishvili, Laura Kvaratskhelia, Valentina Mirzaeva

Centre I.Zhordania étudiant les forces productives et les ressources naturelles de la Géorgie de
l'Université technique géorgienne

Abstrait

Dans les conditions de la pandémie continue, un nombre croissant de personnes atteintes de COVID-19, connaissent diverses complications et ne peuvent pas reprendre une vie normale. Jusqu'à 50 pour cent de ceux qui se remettent de COVID-19 ont des problèmes de santé de différentes natures dont l'ensemble a été intégré dans un syndrome "Post-COVID-19" (ou "Long COVID") pour devenir un sujet de recherche pour les professionnels de la santé et scientifiques de différents pays. À l'heure actuelle, il n'existe aucune recommandation élaborée sur le diagnostic et le traitement du syndrome post-COVID-19 dans aucun pays, et les médecins recommandent aux personnes atteintes d'un tel syndrome de suivre les principes communs de rééducation après des maladies graves. Il est évident que le séjour dans les centres de santé des profils applicables avec l'utilisation de facteurs récréatifs naturels et de procédures d'amélioration de la santé accélérera et optimisera le processus de réadaptation. Les auteurs de l'article montrent un grand potentiel de ressources naturelles et récréatives géorgiennes pour la rééducation des patients post-COVID. L'article contient des informations concernant les opportunités de réadaptation des célèbres stations balnéaires géorgiennes en tenant compte de leurs caractéristiques spécifiques ainsi que des pathologies communes aux patients post-COVID.

Mots-clés: COVID-19, syndrome post-COVID-19, réadaptation, ressources naturelles-récréatives, centres de santé

**პოსტკოვიდი: ბუნებრივ-რეკრეაციული რესურსების
სარეაბილიტაციო პოტენციალი (საქართველოს მაგალითზე)**

**ოთარ ფარესიშვილი, ლაურა კვარაცხელია, ვალენტინა მირზაევი
ი. ჟორდანიას სახელობის საქართველოს საწარმოო ძალებისა და ბუნებრივი რესურსების
შემსწავლელი ცენტრი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი**

რეზიუმე

პანდემიის გაგრძელების პირობებში სულ უფრო მეტი ადამიანი, რომლებმაც გადაიტანეს კოვიდ-19, მიმართავს ექიმებს ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული პრობლემების გამო. გადატანილი დაავადების შემდგომ, რამდენიმე თვის გასვლის შემდეგაც კი, პაციენტების დაახლოებით 50%-ს უვლინდება პრობლემები ორგანიზმის სხვადასხვა ორგანოების ფუნქციონირებაში, რაც ერთობლიობაში გამოიხატება „პოსტკოვიდური სინდრომით“ („ხანგრძლივი კოვიდით“) და წარმოადგენს სპეციალისტების კვლევის ობიექტს მთელ მსოფლიოში. დღესდღეობით, არ არის შემუშავებული პოსტკოვიდური სინდრომის მკურნალობის დეტალური რეკომენდაციები. ექიმების რჩევები შემოისაზღვრება მძიმე დაავადებების შემდგომი რეაბილიტაციის ზოგადი პრინციპებით. ცხადია, აღდგენითი პროცესის დაჩქარებას და ოპტიმიზირებას, გადარჩენილი პაციენტის სიცოცხლის ხარისხის საწყის მდგომარეობაში დაბრუნებას ხელს შეუწყობს შესაბამისი პროფილის კურორტზე ყოფნა, ბუნებრივი გარემო ფაქტორების გამოყენება და შესაბამისი გამაჯანსაღებელი აუცილებელი პროცედურების ჩატარება. სტატიის ავტორები მიუთითებენ, რომ საქართველოს ბუნებრივ-რეკრეაციული რესურსების დიდი პოტენციალის გამოყენება პოსტკოვიდური სინდრომით შეპყრობილი ადამიანების რეაბილიტაციას უცილობლად შეუწყობს ხელს. სტატიაში მოხმობილია მონაცემები საქართველოს ყველაზე პოპულარული კურორტებისა და საკურორტო ადგილების სარეაბილიტაციო შესაძლებლობების შესახებ, გათვალისწინებით იმ სპეციფიკისა და პათოლოგიების, რომლებსაც ადგილი აქვს კოვიდ-19 გადატანილ ადამიანთა შორის.

საკვანძო სიტყვები: კოვიდ-19, პოსტკოვიდური სინდრომი, რეაბილიტაცია, ბუნებრივ-რეკრეაციული რესურსები, კურორტები

მსოფლიო პანდემია და 21-ე საუკუნის გამოწვევები

ნატო ჯიაძე

სამართლისა და საერთაშორისო ურთიერთობის ფაკულტეტის დოქტორანტი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

გლობალურმა ინტერნეტ ქსელმა (WWW. World Wide Web) ადამიანის ცხოვრების ყველა ასპექტი მოიცვა. 21-ე საუკუნე როდესაც ციფრული ტექნოლოგიები კატასტროფულად იზრდება, ბრძოლის ველი აღარ შემოიფარგლება გეოგრაფიული საზღვრებით. საინფორმაციო და სატელეკომუნიკაციო ტექნოლოგიების ფენომენალურ განვითარებასთან ერთად, რომელმაც კაცობრიობას უდიდესი სარგებელი მოუტანა, გაზარდა ვირტუალურ სივრცეში კიბერ რისკები. ინტერნეტი დღეს ფარული სამხედრო ოპერაციების სულ სხვა სურათს გვიხატავს. გამომდინარე იქიდან რომ კიბერსივრცეს არ გააჩნია გეოგრაფიული საზღვრები დღეისათვის კიბერშეტევები შესაძლებელია განხორციელდეს ფარულად მსოფლიოს ნებისმიერი წერტილიდან ადამიანის ან ადამიანთა ჯგუფების მიერ სახლიდან კომპიუტერის მეშვეობით და არ საჭიროებს განსაკუთრებულ ძვირად ღირებულ რესურსებს. მას შეუძლია გამოიწვიოს ისეთვე დამანგრეველი ეფექტი როგორც კონვენციურმა საომარმა მოქმედებამ.

დახვეწილი ტექნოლოგიების განვითარების სისწრაფემ უსაფრთხოების საერთაშორისო ლანდშაფტი მთლიანად შეცვალა. მსოფლიო დადგა მასიური კიბერშეტევების რისკის წინაშე. მავნე აქტორების კრიმინალური აქტივობები განსაკუთრებით გაიზარდა პანდემიის დროს. ჩინეთის ქ.ვუჰანში კორონავირუსის მასიური გავრცელების შემდეგ მსოფლიოს ჯანდაცვის ორგანიზაციამ კოვიდ-19 მსოფლიო პანდემიად გამოაცხადა. პანდემია ბერძნული სიტყვიდან წარმოდგება pandemos ნიშნავს „საერთო სახალხოს“. აღნიშნული ტერმინი პირველად გამოიყენა ბერძენმა კლასიკოსმა თუკიდიდემ ძველი წელთაღრიცხვის III-IV საუკუნეში. თავის ნაწარმოებში „პელოპონესის ომის ისტორია“ მან აღწერა ეპიდემია, რომელსაც „ათენის ჭირი“ უწოდა. პანდემიამ თავისებური წვლილი შეიტანა ათენის დასუსტებაში და ხშირად პელოპონესის ომში ათენის დამარცხების მიზეზად „ათენის ჭირი“ სახელდება. ის რასაც ჩვენ დღეს კრიტიკულ ინფრასტრუქტურას ვუწოდებთ მმართველობა, პორტები, საზოგადოებრივი ჯანდაცვა, სახელმწიფოს ინფრასტრუქტურა, უსაფრთხოება და ა.შ. თუკიდიდემ აღწერა თავის ნაწარმოებში.

პანდემიამ შეცვალა მსოფლიოს გლობალური ეკონომიკა და ყოველდღიური ყოფა. კიბერკრიმინალებმა ისარგებლეს რა პანდემიის კრიზისით, განახორციელეს მასიური კიბერშეტევები როგორც სამთავრობო, ბიზნეს, ასევე სამედიცინო და ჯანდაცვის სექტორებზე. როგორც კვლევამ აჩვენა დარეგისტრირდა ბევრი მავნე დომეინის ვებ გვერდები, ე.წ. სპამ მეილები.

გლობალური პანდემიის დროს განსაკუთრებით გაძლიერდა კიბერ შეტევები, რომელმაც თავის მხრივ მოიტანა შიში, არასტაბილური სოციალური და ეკონომიკური მდგომარეობა. კოვიდ-19-მა უსაფრთხოების გარემო კიდევ უფრო მყიფე გახადა. პანდემიის დროს კიბერ დანაშაულმა ინდივიდუალური და მცირე ბიზნესიდან მსხვილ კომპანიებზე, სამთავრობო სექტორზე და კრიტიკულ ინფრასტრუქტურაზე გადაინაცვლა. ინტერპოლი კოვიდ-19-ის დროს განხორციელებულ კიბერშეტევების საგანგაშო სურათს აქვეყნებს და შემდეგი სახის კიბერშეტევებს გამოყოფს:

1. ონლაინ თაღლითობები და ე.წ ფიშინგი (Online scams and phishing), ინტერნეტ მომხმარებლებს ელექტრონული ფოსტის საშუალებით, მთავრობის და ჯანდაცვის უწყების სახელით ეგზავნებოდათ კოვიდ პანდემიის გამოკითხვის შემცველი ინფორმაცია, რომელიც სინამდვილეში ყალბ მძილებს წარმოადგენდა და მიზანი იყო პერსონალური ინფორმაციის გამოძალვა;

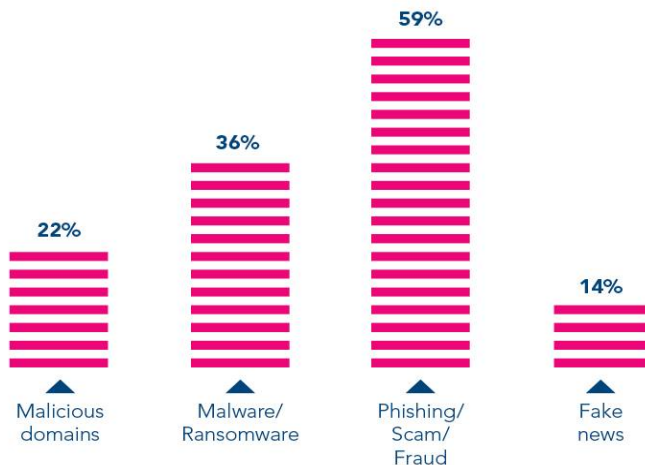
2. კიბერ კრიმინალების მიერ, გამანადგურებელი მავნე კოდის (ე.წ მალვეა **Ransomware and DDoS**) და მავნე პროგრამების მეშვეობით (Data Harvesting Malware, Remote Access Trojan, info stealers, spyware and banking Trojans) ხორციელდებოდა ფართომასშტაბიანი შეტევები სხვადასხვა ორგანიზაციებსა და კომპანიებზე. კიბერ დამნაშავეები კოვიდ -19-ის ინფორმაციას იყენებდნენ როგორც სატყუარას, აღწევდნენ სამიზნე ქსელებში, ახდენენ ქსელის კომპრომეტირებას, იპარავდნენ მონაცემებს, ახდენდნენ თანხების გადამისამართებას.

3. მავნე დომენის გამოყენებით (Malicious domains)-კიბერკრიმინალები იყენებდნენ საკვანძო სიტყვას: „კორონავირუსი“, „კოვიდ-19“, რომლის დანიშნულება იყო ინფორმაციის გამოძალვა. დაახლოებით 80 ქვეყანა გახდა კიბერ კრიმინალების მსხვერპლი და როგორც სტატისტიკა აჩვენებს დაახლოებით 200 000 მავნე შეტევა იქნა გამოვლენილი 2020 წლის ივნისის მდგომარეობით.

4. კიბერკრიმინალების მხრიდან აქტუალური იყო დეზინფორმაციის ე.წ ფეიკ ნიუსების გავრცელება კოვიდ-19 თან დაკავშირებით. მაგალითისათვის, ერთი თვის განმავლობაში ერთმა ქვეყანამ დაახლოებით 290 ყალბი გზავნილი მიიღო, რომელიც სინამდვილეში მოიცავდა დაფარულ მავნე პროგრამულ უზრუნველყოფას.

ევროპოლმა (Europol) გამოაქვეყნა ევროკავშირის ქვეყნებზე განხორციელებული კიბერ შეტევები, რომელიც განხორციელდა ჯანდაცვის სფეროებზე; ხაზი გაესვა იმ ფაქტებს რომ კიბერ კრიმინალებმა კარგად მოახერხეს კრიზისთან ადაპტაცია, რაც გამოიხატება იმაში, რომ მათ შეძლეს ე.წ. ბნელი ქსელის (darknet-ის) მეშვეობით ფარმაცევტული პრეპარატებითა და პირბადეებით ვაჭრობა. ასევე არალეგალური ვებვერდების საშუალებით ბავშვებზე სექსუალური ძალადობის, ბავშვთა პორნოგრაფიის ამსახველი ვიდეოების გავრცელება.

Distribution of the key COVID-19 inflicted cyberthreats based on member countries' feedback

როგორც ვხედავთ გლობალურმა პანდემიამ კიდევ უფრო გაზარდა კიბერშეტევების რიცხვი, როგორც ილუსტრირებული დიაგრამებიდან ჩანს სახეზე გვაქვს მავნე შეტევების სხვადასხვა ფორმები, მათ შორის ყველაზე დიდ პროცენტი ე.წ „ფიშინგზე“ მოდის.¹⁴

კოვიდ -19 პანდემიამ გამოავლინა დაპირისპირების ახალი ფორმები ქვეყნებს შორის, რომელიც ზოგიერთმა ექსპერტმა ცივ ომს შეადარა. კორონავირუსის გავრცელების პირველივე დღიდან ჩინეთმა დაადასტურა აშშ-ს ვირუსის გავრცელებაში. ისინი ამტკიცებდნენ რომ აშშ-ს მიზანმიმართულად გაავრცელა ვირუსი ჩინეთში და ის ბიოლოგიურ იარაღად გამოიყენა. ბიოლოგიური ომის ხსენება, რომელიც ძველი დეზინფორმაციული ტაქტიკაა, კვლავ ეფექტურ მეთოდად რჩება და ცივი ომის გამომდინარეობს. დასავლეთი, საერთაშორისო ასპარეზზე, ჩინეთის სახალხო დიპლომატიის ქსელს და კონფუციუს ინსტიტუტს მიიჩნევდა ჩინეთის გავლენის მთავარ წყაროდ; მაგრამ 2018 წლიდან ჩინეთი იწყებს ციფრული ინფრასტრუქტურის უახლესი დახვეწილი მეთოდების გამოყენებას, რომელიც არა მარტო იწვევს საზოგადოებაზე ემოციებით მანიპულირებას, არამედ ახდენს ფსიქოლოგიურ ზემოქმედებას.

რუსეთს აქვს დიდი გამოცდილება და ტრადიცია დეზინფორმაციის გავრცელებასა და ჰიბრიდული ოპერაციების განხორციელებაში. კრემლისათვის სოციალური მედია ძალაუფლების მოპოვების მთავარი „იარაღია.“ კრემლი აგრესიულად იყენებს ასიმეტრიული ომის ამ ფორმას საზოგადოებაზე ზემოქმედების მოსახდენად. დეზინფორმაციის გასავრცელებლად ჩინეთი და რუსეთი იყენებს ქაოტურ ტაქტიკას, რომ არ ჩანდეს ცრუ ინფორმაციის გავრცელების მთავარი წყარო, რათა შეცდომაში შევიდეს საზოგადოება. მკითხველზე გათვლილი ინფორმაცია კარგად არის შენიღბული და წარმოადგენს ცრუ და ნამდვილი ინფორმაციის ნაზავს, პრაქტიკულად შეუძლებელია დეზინფორმაციის გავრცელების წყაროს დადგენა და მასთან ბრძოლა. გეოპოლიტიკური ამბიციებიდან გამომდინარე, ჩინეთი და რუსეთი ალიანსში არიან ირანთან და თურქეთთან. თუ შევადარებთ ჩინეთის და რუსეთის დეზინფორმაციულ კამპანიებს პანდემიის პერიოდში, შეიძლება დავასკვნათ რომ ჩინეთის მიზანს წარმოადგენს თავი მოაჩვენოს საერთაშორისო თანამეგობრობას, რომ თითქოს ის კაცობრიობის მხსნელია, რომ თითქოს ჩინურმა საზოგადოებამ შეძლო კოვიდ-19-თან გამკლავება და კორონავირუსის პანდემიის დამარცხება. რაც შეეხება რუსეთის მიზანს, კრემლის მთავარი გეოპოლიტიკური მიზანი იყო პანიკისა და შიშის დათესვით გამოეწვია დაძაბულობა და განხეთქილება აშშ-სა და ევროპას შორის.¹⁵

აგრესორმა ქვეყნებმა ჩინეთმა და რუსეთმა ისარგებლეს პანდემიით გამოწვეული კრიზისით და განახორციელეს მასიური კიბერშეტევები კრიტიკული ჯანდაცვის ობიექტებსა და კვლევით ინსტიტუტებზე. ამ ქვეყნების მიერ განხორციელებული ჯაშუშური საქმიანობა მიზნად ისახავდა სხვადასხვა ქვეყნის ჯანდაცვის ორგანიზაციების მიერ განხორციელებული კვლევების, ასევე სენსიტიური ინფორმაციის მოპარვას, როგორცაა მაგალითად პანდემიის დროს პაციენტების მკურნალობის დროს გამოყენებული წამლები, ვაქცინები და კვლევები, ჯანდაცვის ორგანიზაციების, სამთავრობო დეპარტამენტებისა და

¹⁴ Partnership against Cybercrime INSIGHT REPORT NOVEMBER 2020-Shaping the Future of Cybersecurity and Digital Trust-Published: 16 November 2020, <https://www.weforum.org/reports/partnership-against-cybercrime> ნანახია 10.11.2021

¹⁵Rossidis Z. Chinese and Russian Information Warfare in the Age of COVID-19. <https://www.hoover.org/research/chinese-and-russian-information-warfare-age-covid-19> January 28, 2021 ნანახია 3.05.2021

სააგენტოების და სხვა ინსტიტუტების მიერ შეგროვებული მონაცემები, პაციენტთა ჩანაწერები, მთავრობისა და კორპორატიული გადაწყვეტილების მიმღები პირების მნიშვნელოვანი გეგმები კოვიდ-19 პანდემიის კრიზისის გასამკლავებლად.¹⁶

ამერიკის ყოფილი პრეზიდენტის დონალდ ტრამპის ადმინისტრაციამ პირდაპირ დაადანაშაულა ჩინეთი და რუსეთი კორონავირუსის კვლევების მოპარვის მცდელობაში, რაც გამოიხატებოდა ამერიკის წამყვან ჯანდაცვის და სამედიცინო კომპანიებზე აგრესორი სახელმწიფოს მიერ კომპლექსური დახვეწილი კიბერშეტევების განხორციელებით. გამომდინარე იქიდან რომ კოვიდ ვაქცინის და სამკურნალო წამლის გამოგონება მნიშვნელოვანია არა მარტო კომერციული, არამედ გეოპოლიტიკური თვალსაზრისით, აგრესორი სახელმწიფოების მთავარ მიზანს ინტელექტუალური საკუთრების ხელში ჩაგდება წარმოადგენდა; რისთვისაც ჩინეთმა არ დაიშურა გამოყენებინა თავისი კიბერშესაძლებლობები.¹⁷

კრემლის აგრესიული კიბერთავდასხმები და მავნე კიბერაქტივობები საქართველოს მიმართ გახშირდა კორონავირუსის პანდემიის დროს. 2020 წლის სექტემბრის თვეში საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს კომპიუტერულ სისტემაზე განხორციელა კიბერშეტევა, რომელიც იმართებოდა საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან, რომლის მთავარ მიზანს წარმოადგენდა ჯანდაცვის ცენტრალურ მონაცემთა ბაზაში შეღწევა და დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნული სააგენტოს რიჩარდ ლუგარის სახელობის საზოგადოებრივი ჯანდაცვის კვლევითი ცენტრის მონაცემთა ბაზებში დაცული სამედიცინო დოკუმენტაციისა და პანდემიის მართვასთან დაკავშირებული მნიშვნელოვანი ინფორმაციის ხელში ჩაგდება.¹⁸ აღნიშნულ კიბერშეტევა კელი დეგნანმა შეაფასა როგორც სხვისი ინტელექტუალური საკუთრების მოპარვა: „ლუგარის ლაბორატორიაზე განხორციელებული კიბერშეტევები კიდევ ერთხელ შეგვახსენებს და მავნე კიბერაქტორები განაგრძობენ დამანგრეველ კიბერშეტევებს. რუსეთი თავისი აგრესიული ქმედებებით ცდილობს გამოიწვიოს საზოგადოების დესტაბილიზაცია და დაბნეულობა ძალზე მნიშვნელოვანია, რომ საქართველომ გაამდიეროს თავისი კიბერ-შესაძლებლობები და სტანდარტები, ამერიკა მზად არის დახმარება აღმოუჩინოს საქართველოს დასძინა მან“.¹⁹

ნატოს გენერალური მდივნის 2020 წლის ივნისში გაკეთებულ შეჯამების დოკუმენტში ხაზი გაესვა პანდემიის დროს მავნე კიბერშეტევების უპრეცედენტო მასშტაბებით ზრდას კიბერსივრცეში, როგორცაა დეზი-ინფორმაცია, ცრუ ინფორმაციების გავრცელება და კიბერჯაშუშობა. ტექნოლოგიების სწრაფმა განვითარებამ, 5G უკაბელო ინტერნეტის ქსელმა და მასთან ჩართულმა ელექტრონულმა საკომუნიკაციო მოწყობილობებმა კიდევ უფრო გაზარდა კიბერშეტევების მასშტაბები. პანდემიის დროს აგრესორი სახელმწიფოების სამიზნეს წარმოადგენდა კრიტიკული ჯანდაცვის დაწესებულებები, კვლევით ინსტიტუტები და ჰოსპიტლები. სახელმწიფოს მიერ დაქირავებული კიბერაქტორების

¹⁶ West D. Covid-19 and Information warfare. May3.2020. <https://medium.com/cyber-war-and-law/covid-19-and-information-warfare-iw-73e7af7815e1> ნანახია 3.05.2021

¹⁷ იქვე

¹⁸ Degnan K: Cyber-attack on Lugar Center is another reminder that the malicious actors continue to act harmfully 04.09.2020

<https://1tv.ge/en/news/kelly-degnan-cyber-attack-on-lugar-center-is-another-reminder-that-the-malicious-actors-continue-to-act-harmfully/> ნანახია 10.06.2021

¹⁹ იქვე

ქმედებები ემსახურება საზოგადოებაში შიშის, უნდობლობის დათესვას და ნდობის შემცირებას დემოკრატიული ინსტიტუტების მიმართ. ჩრდილო ატლანტიკურმა ალიანსმა საჯაროდ დაგმო მავნე კიბერაქტივობები პანდემიის დროს და სოლიდარობა გამოუცხადა ჯანდაცვის დაწესებულებებს. ნატოს გენერალურმა მდივანმა თავის მოხსენებაში ასევე შეახსენა აგრესორ ქვეყნებს კიბერსივრცეში ქვეყნის საერთაშორისო კანონები და ნორმები.²⁰ ალიანსის მხრიდან ეს იყო პირველი განცხადება კიბერინციდენტების მიმართ და ალიანსის ერთიანობის მაგალითი კიბერ გამოწვევების წინააღმდეგ.

როგორც პანდემიის კრიზისმა აჩვენა მიმდინარე და მომავალ გლობალურ საფრთხეებთან გამკლავება ცალკეული ქვეყნების თუ ორგანიზაციების მიერ შეუძლებელი იქნება. ქვეყნები და მათ შორის საქართველო დამოუკიდებლად ვერ უმკლავდებიან მასიურ შეტევებს. ექსპერტები კიბერ კრიმინალზე ბრძოლის ერთადერთ გამოსავალს სახელმწიფოსა და კერძო სექტორს შორის თანამშრომლობას მიიჩნევენ, რომელოც თავის მხრივ მოიცავს შემდეგ ასპექტებს:

- კიბერდანაშაულის წინააღმდეგ კოლექტიური ბრძოლის საერთო მიზნების ჩამოყალიბება.
- თანამშრომლობა გრძელვადიანი სტრატეგიის შესაბამისად.
- ურთიერთნდობის განმტკიცება.
- თანამშრომლობის სისტემატიზაცია.
- პრობლემების და გამოწვევების მოგვარების ერთობლივი ძალისხმევა.
- კიბერ კრიმინალური ეკოსისტემის გასანადგურებლად ერთობლივი კოლაბორაცია.
- პარტნიორობა გლობალური კიბერდანაშაულის წინააღმდეგ საბრძოლველად.²¹

დასკვნა

კიბერშეტევების რიცხვი მსოფლიოში დღითი დღე იზრდება. კიბერკრიმინალები სარგებლობენ რა მსოფლიოში გამოწვეული არასტაბილური სოციალური და ეკონომიკური მდგომარეობით, რომელსაც თან ახლავს შიში და დაბნეულობა, საგანგაშო ტემპით ხვეწენ კიბერთავდასხმებს და აძლიერებენ მავნე შეტევებს. მსოფლიოს მასიურმა ჩაკეტვამ და ციფრულ ინფრასტრუქტურაზე უპრეცედენტო დამოკიდებულებამ კიდევ უფრო გაზარდა კიბერ თავდასხმების და შეტევების შესაძლებლობები. ამასთანავე, პანდემიამ მსოფლიოს შესძინა გამოცდილება და მზადყოფნა სამომავლოდ საფრთხეების შესაკავებლად. კოვიდ-19 პანდემიამ კიდევ უფრო დააჩქარა და გამოკვეთა უსაფრთხოების უკვე არსებული პრობლემები, მათ შორის ჰიბრიდული ომის გამოყენების შესაძლებლობა. გლობალური დომინირებისთვის დღეს გაჩაღებულმა კონკურენციამ მსოფლიო ჰიბრიდულ ბრძოლის ველად აქცია.

გლობალურმა პანდემიამ დაადასტურა თუ რამდენად მნიშვნელოვანია ქვეყნებს შორის კოლაბორაცია და კოორდინირებული მოქმედებები რათა მსოფლიო გაუმკლავდეს გლობალურ გამოწვევებს. საქართველოს მაგალითმაც ნათლად აჩვენა თუ რამდენად

²⁰ The Secretary General's Annual Report 2020

https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/3/pdf/sgar20-en.pdf ნანახია 3.05.2021

²¹ Partnership against Cybercrime INSIGHT REPORT NOVEMBER 2020-Shaping the Future of Cybersecurity and Digital Trust-Published: 16 November 2020, <https://www.weforum.org/reports/partnership-against-cybercrime> ნანახია 10.11.2021.

უძლურია ქვეყანა მარტო გაუმკლავდეს საფრთხეებს რომელიც მოდის აგრესორი ქვეყნების მხრიდან, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია პარტნიორი ქვეყნების მხარდაჭერა, ინფორმაციის გაცვლა, ქვეყნებს შორის თანამშრომლობა კიბერუსაფრთხოების გლობალური გამოწვევების გასამკლავებლად.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. კოვიდ-19 პანდემია: გავლენა საქართველოსა და მსოფლიოზე -სექტემბერი,2020 <https://eprc.ge/uploads/EPRC-GMF-GeoZs.pdf> ნანახია 17.06 2021
2. Partnership against Cybercrime INSIGHT REPORT NOVEMBER 2020-Shaping the Future of Cybersecurity and Digital Trust-Published: 16 November 2020, <https://www.weforum.org/reports/partnership-against-cybercrime> ნანახია 10.11.2021
3. Rossidis Z. Chinese and Russian Information Warfare in the Age of COVID-19.<https://www.hoover.org/research/chinese-and-russian-information-warfare-age-covid-19> January 28, 2021 ნანახია 3.05.2021
4. The Secretary General's Annual Report 2020 https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/3/pdf/sGAR20-en.pdf ნანახია 3.05.2021
5. Partnership against Cybercrime INSIGHT REPORT NOVEMBER 2020-Shaping the Future of Cybersecurity and Digital Trust-Published: 16 November 2020, <https://www.weforum.org/reports/partnership-against-cybercrime> ნანახია 10.11.2021.
6. Cyber Security in the Age of COVID-19: A Timeline and Analysis of Cyber-Crime and Cyber-Attacks during the Pandemic Harjinder S.L. Lynsay A. Shepherd, Jason R. C. Nurse, Arnau Erola, Gregory Epiphaniou, Carsten Maple, Xavier Bellekens 21 Jun.2021 <https://arxiv.org/abs/2006.11929> ნანახია 22.06.2021

მსოფლიო პანდემია და 21-ე საუკუნის გამოწვევები

ნატო ჯიაძე
სამართლისა და საერთაშორისო ურთიერთობის ფაკულტეტის დოქტორანტი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

რეზიუმე

გლობალური პანდემიის დროს გაძლიერდა კიბერ შეტევები, რომელმაც თავის მხრივ მოიტანა შიში, არასტაბილური სოციალური და ეკონომიკური მდგომარეობა. კოვიდ-19-მა მთლიანად შეცვალა კაცობრიობის ცხოვრების რიტმი. ადამიანის სამუშაო სფერომ იქნება ეს ბიზნესი, განათლება, ყოფითი ცხოვრების დეტალები, ვაჭრობა თუ ნებისმიერი სხვა საქმიანობა ვირტუალ სივრცეში გადაინაცვლა, რამაც უსაფრთხოების გარემო კიდევ უფრო მყიფე გახადა. პანდემიის პერიოდში ინტერნეტ მომსახურეობის მკვეთრი მოხმარების პარალელურად გაიზარდა კიბერუსაფრთხოების გამოწვევები. გახშირდა ჰაკერული თავდასხმები რომელმაც კერძო ბიზნესიდან, მსხვილ კომპანიებზე, სამთავრობო სექტორზე და კრიტიკულ ინფრასტრუქტურაზე გადაინაცვლა. ცალკეული ქვეყნები და მათ შორის

საქართველო დამოუკიდებლად ებრძვიან მასიურ კიბერშეტევებს. რაც არაეფექტურია. მნიშვნელოვანია ქვეყნებს შორის მჭიდრო თანამშრომლობა მავნე დესტრუქციული ძალების წინააღმდეგ საბრძოლველად.

Global pandemic and 21-st century challenges

Nato Jiadze

**Faculty of Law and International Relations
Georgian Technical University**

Summary

Cyberspace has become a part of people's lives. The era of advanced technology influenced any sphere of human life. That brought many advantages for the mankind. On the other hand advanced technologies boost the cyber-attacks that reached on the high level during covid-19. the pandemic generated a set of unique cyber-crime related circumstances which also affected society and business.

This paper analyses the COVID-19 pandemic from a cyber-crime perspective and highlights the range of cyber-attacks experienced globally during the pandemic. It includes recommendations to enhance policy collaboration and cooperation among states, strengthen public-private partnership, develop and implement national cybersecurity strategies. Establishment of global policy and information sharing center is required to deal with the emerging cybersecurity challenges.

Pandémie mondiale et défis du XXIe siècle

Nato Jiadze

**Faculté de droit et des relations internationales
Université technique de Géorgie**

Résumé

Le cyberspace fait désormais partie de la vie des gens. L'ère de la technologie de pointe a influencé n'importe quelle sphère de la vie humaine. Cela a apporté de nombreux avantages pour l'humanité. D'autre part, les technologies de pointe stimulent les cyber-attaques qui ont atteint un niveau élevé pendant le covid-19. la pandémie a généré un ensemble de circonstances uniques liées à la cybercriminalité qui ont également affecté la société et les entreprises.

Cet article analyse la pandémie de COVID-19 du point de vue de la cybercriminalité et met en évidence l'éventail des cyberattaques subies dans le monde pendant la pandémie. Il comprend des recommandations pour améliorer la collaboration et la coopération politiques entre les États, renforcer le partenariat public-privé, développer et mettre en œuvre des stratégies nationales de cybersécurité. La mise en place d'un centre mondial de partage des politiques et des informations est nécessaire pour faire face aux défis émergents en matière de cybersécurité.

თანამშრომელთა მოტივაცია კერძო ორგანიზაციაში

სოფიო გელაშვილი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ბიზნესის ადმინისტრირების ფაკულტეტის დოქტორანტი

„თანამშრომლების მოტივაცია იძლევა საუკეთესო შედეგს პროდუქტიულობაზე და ზრდის ორგანიზაციის მომგებიანობას“

მოტივაცია წარმოადგენს სამუშაოს, რომელსაც ასრულებენ მენეჯერები, რათა შთააგონონ, წახალისონ და წააქეზონ ხალხი მოქმედებისკენ (Louis Allen 1986). თანამშრომლების მოტივაციის ზრდის მისაღწევად უნდა მივაღწიოთ მასთან, რათა დამყარდეს ორივე მხარეს შორის სრულყოფილი კომუნიკაცია (Louis Allen 1986). სამოტივაციო ძალისხმევა მიმართული უნდა იყოს ორგანიზაციის საქმიანობის გაუმჯობესებისკენ. ეფექტურობის მისაღწევად, ასევე უნდა იყოს შემუშავებული იმგვარად, რომ თანამშრომლისთვის ჩანდეს სასარგებლო. სინამდვილეში, მოტივაციის მიღწევა მაშინ არის შესაძლებელი, როდესაც დასაქმებულებს შეეძლებათ საკუთარი ამბიციების შერწყმა ორგანიზაციის მიზნებთან. Robin and DeCenzo-ს (1995; 271) თანახმად, მოტივაცია შეიძლება განისაზღვროს შემდეგნაირად: "ორგანიზაციული მიზნების მისაღწევად მაღალი ძალისხმევით მზადყოფნა, რაც გამოწვეულია ინდივიდუალური საჭიროების დასაკმაყოფილებლად." Campbell and Pritchard (1976) განსაზღვრავს მოტივაციას, როგორც დამოუკიდებელ და დამოკიდებულ ურთიერთობებს, რომლებიც განმარტავს პიროვნების ქცევის მიმართულებას, ამპლიტუდას და მუდმივობას, რაც მუდმივად ინარჩუნებს შესაძლებლობების, უნარების, დავალების გააზრებისა და სამუშაო გარემოში მოქმედი შეზღუდვების ეფექტებს. შრედერმა (1972) სამშენებლო მუშის საჭიროებებს დაუკავშირა მოტივაცია, რის შემდეგაც თომასმა და სხვებმა. (1990) დაასკვნეს, რომ არსებობს მტკიცებულებები, რომელიც თანამშრომლის მოტივაციურ დონესა და მათ ინდივიდუალურ საქმიანობას შორის კავშირის არსებობას ამყარებს. ატკინსონი (1964) მას განმარტავს, როგორც თანამედროვე უშუალო გავლენას მოქმედების მიმართულებაზე, ენერჯიასა და დაჟინებულობაზე.

დამსაქმებელსა და დასაქმებულს შორის ურთიერთობა უნდა იყოს დაფუძნებული ურთიერთგაგებაზე, რათა დასაქმებულმა იპოვოს საკუთარი თავი მის მიერ შესასრულებელ სამუშაოსა და საქმიანობაში. ამის საპირისპიროდ კი, მოტივაციის ნაკლებობა გავლენას ახდენს პროდუქტიულობაზე. მრავალი ასპექტი შეიძლება მიუთითებდეს დაბალ შრომისუნარიანობაზე: პროდუქტიულობის შემცირება, თანამშრომელთა მაღალი ბრუნვა, საჩივრების გაზრდა, გაცდენების და დაგვიანებების შემთხვევები თანამშრომელთა მხრიდან, დეფექტური პროდუქტების რიცხვი, უბედური შემთხვევების მატება ან ნარჩენების და ჯართის უფრო მაღალი დონე (William Day 1978). მოტივირებული თანამშრომელი კი არის ერთგული თანამშრომელი და ერთგულება ნიშნავს, რომ თანამშრომელი მხარს უჭერს ფირმის მოქმედებებსა და მიზნებს. მთლიანობაში სამუშაოს გარეგნობას, ფაქტობრივად, აქვს გავლენა თანამშრომლის მუშაობის სურვილსა და ხარისხზე (Martin Bruce 1962). მაკკელენდის (1961) თანახმად, ინდივიდებს აქვთ გარკვეული სამოტივაციო გეგმის შემუშავების უნარი იმ კულტურულ გარემოში, რომელშიც ისინი ცხოვრობენ და ეს გავლენას ახდენს ხალხის მიერ შესასრულებელ სამუშაოს ხედვაზე. მაკკელენდი ვარაუდობს, რომ

მიღწევა, მიკუთვნება, კომპეტენცია და ძალა წარმოადგენს სამოტივაციო გეგმის ოთხ ტიპს, რომლებიც გვხვდება თვითმოტივირებულ პირებში. მოტივაცია მონაწილეობს შრომის პროდუქტიულობის ამაღლებაში (Smithers and Walker, 2000) და ქმნის საფუძველს სამუშაო გარემოს ფაქტორების დასადგენად. მაგალითად, ლაუფერი და მური (1983) მხარს უჭერენ ფინანსური წამახალისებელი პროგრამების გამოყენებას შრომის პროდუქტიულობის გასაუმჯობესებლად, რაც აძლიერებს მალონის (1982) თეზისს მამოძრავებელი ძალების შესახებ, რამაც გამოიწვია პროდუქტიულობის გაუმჯობესება.

აღმოჩნდა, რომ ავტონომია და ამხანაგობა (ედვარდსი და ევბლადი, 1984) წარმოადგენს მნიშვნელოვან ასპექტებს, რაც ემატება დასაქმებულთა თვითმოტივაციის საკითხს. გარდა ამისა, ჰოფსტედმა (1980) გააკრიტიკა ისეთი სამოტივაციო თეორიები, რომლებიც უბრალოდ აღნიშნულია მენეჯმენტის პერსპექტივაზე და ყურადღებას ამახვილებს პროდუქტიულობის გაუმჯობესებაზე. ჯონ ბორჩერდინგმა და კლარკსონ ოგელსბიმ (1974) აღმოაჩინეს, რომ პროდუქტიული სამუშაო ქმნის მაღალ კმაყოფილებას სამუშაო ადგილებისგან, ხოლო არაპროდუქტიული სამუშაო (ჩამორჩენა) იწვევს უკმაყოფილებას მენეჯმენტის ჯაჭვის ყველა დონეზე. ითვლება, რომ ურთიერთობა დასაქმებულთა ხასიათიდან გამომდინარეობს, ამიტომ იგი განსხვავდება სამუშაოს შესრულების გარემო-პირობების შესაბამისად.

მაგალითად, მშენებლობაში მშრომელი საკუთარი ძალისხმევით აწარმოებს მაღალ ხილულ, ფიზიკურ სტრუქტურას, რომელშიც დიდი კმაყოფილება მოდის დასრულებიდან. ამიტომ, სამუშაოები, რომლებიც კარგად არის დაგეგმილი და შეუფერხებლად მიმდინარეობს, დიდ კმაყოფილებას იწვევს, ხოლო სამუშაოები ცუდი მენეჯმენტით (დაგეგმვისა და განხორციელების პრობლემებით) ქმნის უკმაყოფილებას. ეს ასახავს კავშირს სამუშაო კმაყოფილებასა და პროდუქტიულობას შორის; კარგად მართული სამუშაოები ზოგადად უფრო პროდუქტიულია.

ადამიანის მოტივაციის ყველა თეორიის მჭიდრო მიმოხილვამ აჩვენა საერთო მამოძრავებელი პრინციპი, რომ ადამიანები აკეთებენ იმას, რისთვისაც ჯილდოვდებიან. ზოგადად, მოტივაციის შესახებ თეორიები შეიძლება კლასიფიცირდეს შემდეგნაირად: თანამშრომელს სჭირდება მოტივაცია მიზნის დასახვის, თანამშრომლის ჯილდოს წახალისებისა და განმტკიცების გზით.

Gallup Management Group-ის მიერ ჩატარებული ბოლოდროინდელი გამოკითხვის თანახმად, აშშ-ს თანამშრომელთა მხოლოდ 30% სრულად არის დაკავებული სამუშაოებით. თანამშრომელთა ჩართულობის გაუმჯობესებამ შეიძლება გაზარდოს პროდუქტიულობა და მომგებიანობა, ხოლო ამავდროულად შეამციროს დასაქმებულთა არარსებობა და ბრუნვა.

ტედ მარუსარზის თანახმად, Hewitt Associated-ები, 1990 წლამდე დასაქმებულთა გამოკითხვისას საუბარი იყო იმ თანამშრომლებზე, რომლებიც სულაც არ წარმოადგენდნენ იმ ტიპის შესრულებას, რაც ორგანიზაციას წარმატების მიღწევაში ეხმარებოდა. მარუსარზის კომენტარი ეხმიანება ფრედერიკ ჰერცბერგის მოტივაციის თეორიას, რომელშიც ნათქვამია, რომ ფაქტორები, რომლებიც ადამიანებს უბიძგებენ სამსახურში, განსხვავებულია და სულაც არ არის საპირისპირო, ის ფაქტორები, რომლებიც უკმაყოფილებას იწვევს. ჰერცბერგის მტკიცებით, დადებითი ფაქტორები, როგორცაა სამუშაო პირობები და ხელფასი, უბრალოდ აკმაყოფილებს თანამშრომელთა ძირითად საჭიროებებს, ხოლო მოტივატორები (მაგ. მიღწევები და აღიარება) ხელს უწყობენ თანამშრომლებს იმუშაოს მინიმალური მოთხოვნების ზემოთ და მიღმა.

2006 წელს HR -ის უმრავლესობამ გამოაცხადა, რომ დასაქმებულთა 89% ტოვებს სამსახურს უკეთესი შემოსავლის (ხელფასის) გამო, მაშინ როდესაც, სინამდვილეში დასაქმებულთა მხოლოდ 12% ტოვებს სამსახურს ამ მიზეზით. "მხოლოდ ხელფასი არ არის საკმარისი მაღალკვალიფიციური მოტივირებული და გამოცდილი სამუშაო ძალის შესანარჩუნებლად. თქვენი ბიზნესი უნდა გამოირჩეოდეს"(გრინბურგი, 2008). მსოფლიოს მასშტაბით 100,000-ზე მეტი თანამშრომლის ოთხწლიანი ანალიზის შედეგად, კორპორაციულმა ლიდერების საბჭომ აღმოაჩინა, რომ მიუხედავად იმისა, რომ დასაქმებულები კომპანიებს უერთდებიან რაციონალური მოტივებით (უკეთესი ხელფასი, სარგებელი და კარიერული შესაძლებლობები), ისინი მაინც ემოციურად მუშაობენ Jean Martin (Lawler 2008 p.51).

თანამშრომელთა ჩართულობა და მოტივაციის ზრდა ეხება თანამშრომლების წახალისებას, რათა აღტაცებულნი იყვნენ თავიანთი მუშაობით და მიიჩნიონ დამსაქმებელი ორგანიზაცია, როგორც ფულის შოვნის ადგილი. ჰარვარდის ბიზნესის მიმოხილვის ბოლოდროინდელმა სტატიამ განმარტა, რომ "თანამშრომლები მოტივირებულნი არიან სამუშაოთი, რაც მათ უქმნის გამოწვევას და ზრდისა და სწავლის საშუალებას აძლევს, და მათ დემორალიზებული აქვთ ისეთ სამუშაოები, რომლებიც, როგორც ჩანს, ერთფეროვანია ან ჩიხში შეჰყავთ" (Nohria et al, 2008, გვ. 81). Timan Rutledge- ის თანახმად, Mattanie Press-ის მფლობელი და ავტორი წიგნისა: The New Workplace Loyalty, ' ნამდვილი დასაქმებულები არიან შემდეგი ტიპის ადამიანები:

- ✓ შთაგონებული მათი ნამუშევრებით (ამის გაკეთება მსურს).
- ✓ თავდადებულნი ("მე ერთგულეული ვარ იმის წარმატებაში, რასაც ვაკეთებ").
- ✓ მოხიბლული ("მე მიყვარს ის, რასაც ვაკეთებ").

თანამშრომელთა ჩართულობის კონცეფცია პირველად შემუშავდა გლობალიზაციის გაზრდის საპასუხოდ (Thereas Welboure, University of Michigan). ამგვარი გლობალური კონკურენცია აიძულებს ბიზნესს უფრო მოქნილი გახდეს თანამშრომელთა საჭიროებების შესაბამისად. W.Stanton Smith- ის (2008) თანახმად, ახალი თაობის მშრომლები, Millennials, სამუშაო ძალაში შედიან გრძელვადიანი დამსაქმებლის ურთიერთობის სურვილით და საკუთარი პირობებით. ეს ახალი ჯგუფი არყევს სამუშაო ძალას და უფრო მეტს ითხოვს დამსაქმებლისგან, ვიდრე უბრალოდ ფინანსური კომპენსაცია მათი სამუშაოსთვის. Towers Perrin- ის თანახმად, თანამშრომლები უფრო მეტად დაინტერესებულნი არიან "talent friendly" ორგანიზაციებით, რომლებიც მუშაობისა და ცხოვრების კარგ ბალანსს გვთავაზობენ, ვიდრე მაღალ ხელფასებს.

ეკონომიკის ცვლილებებისა და დასაქმებულთა მოთხოვნების დაკონკრეტებასთან ერთად, თანამშრომელთა ჩართულობა იძლევა პროდუქტიულობის გაზრდის შესაძლებლობას და, თავის მხრივ, მომგებიანობას, თანამშრომლების საჭიროებების დაკმაყოფილებისას:

- ✓ სამუშაო პროცესში ჩართული/მოტივირებული თანამშრომლები 20%-ით უკეთ მუშაობენ, ვიდრე არაორგანიზებული თანამშრომლები (Gallup Management Group).
- ✓ დასაქმებულთა ყველაზე მაღალი პროცენტული მაჩვენებლის მქონე თანამშრომლები, საშუალოდ, ოპერაციული მოგების კოეფიციენტს ზრდის 3.64% -ით და წმინდა მოგების კოეფიციენტს 2.06% -ით (Towers Perrin_ISR, 2007).

2008 წლის საუკეთესო კომპანიების სახელმძღვანელო ხაზს უსვამს რვა შესაძლო ორგანიზაციულ ფაქტორს, რამაც შეიძლება გააუმჯობესოს თანამშრომლების ჩართულობა:

- ✓ ლიდერობა: კარგი ლიდერობა იწვევს ბედნიერ გუნდს.
- ✓ ჩემი კომპანია: რამდენად აფასებს ხალხი თავის კომპანიას და ამაყობს იქ მუშაობით.
- ✓ პიროვნული ზრდა: ექვევქვემ აყენებენ თუ არა თანამშრომლები სამსახურს.
- ✓ ჩემი მენეჯერი: თანამშრომლისა და მენეჯერის ურთიერთობა.
- ✓ რაღაცის დაბრუნება: საზოგადოების სამსახური და მოხალისეობის შესაძლებლობები
- ✓ სამართლიანი გარიგება: რამდენად კარგად ექცევიან თანამშრომლები ხელფასისა და შეღავათების თვალსაზრისით, მსგავს ორგანიზაციებთან შედარებით.

✓ კეთილდღეობა: ბალანსი სამუშაოსა და საყოფაცხოვრებო ცხოვრებას შორის.

ორი ყველაზე მაღალი რეიტინგის მქონე საუკეთესო კომპანია, Foreign Currency Direct და Jenrick Recruitment Group დიდ ყურადღებას აქცევდნენ თავიანთი თანამშრომლების კეთილდღეობასა და კმაყოფილებას, ხოლო ასევე ქმნიდნენ "გუნდის" ძლიერ განცდას სამუშაო ადგილის ფარგლებში.

ხოლო, 2018 წლის საუკეთესო კომპანიების სახელმძღვანელოს მიხედვით:

✓ Foreign Currency Direct- ის თანამშრომელთა 100% შეთანხმდნენ, რომ მათ გუნდთან ერთად მუშაობა სასიამოვნოა.

✓ 96% არ ეთანხმება იმას, რომ ისინი სტრესთან დაკავშირებულ სიმპტომებს განიცდიან ბოლო 12 თვის განმავლობაში სამსახურის გამო.

თანამშრომელთა ჩართულობის წარმატების კიდევ ერთი განსაკუთრებული მაგალითია დიდი ბრიტანეთის მაკდონალდსი, რომელმაც მოიგო ჯილდო "Outlook Employee Engagement Strategy". მაკდონალდსის, HR-ში მუშაობის ნეგატიური აღქმისა და რეპუტაციის აღმოსაფხვრელად, გუნდმა განახორციელა "მრავალმხრივი რეპუტაციის პროგრამა", ასევე განახლდა შიდა კომუნიკაციები პერსონალისადმი მათი ერთგულების განმტკიცების მიზნით. ახალმა თანამშრომლებმა, რომლებიც შესაძლებლობების ხარვეზებს ხედავენ, თანამშრომლებს სთავაზობენ სასწავლო შინაარსზე წვდომას, შედეგად ხელი შეუწყეს კადრების ზრდას, მაკდონალდსის, როგორც დამსაქმებლის სასარგებლოდ. გარდა ამისა, კამპანიის დაწყებამდე თანამშრომელთა მხოლოდ 51%-მა თქვა, რომ რეკომენდაციას მისცემდა მუშაობას მაკდონალდში, როგორც პროგრამის წარმატების მტკიცებულება, დღეს დასაქმებულთა 86% ურჩევს სხვას აღნიშნულ კომპანიაში მუშაობას.

ძირითადი ამოსავალი წერტილი სამუშაო ადგილის ურთიერთობებსა და პროდუქტიულობას შორის კავშირის შესწავლისას არის შრომითი ურთიერთობის განუსაზღვრელი, ან ღია, ხასიათი. მიუხედავად იმისა, რომ ხელფასი და ზოგადი სამუშაო პირობები დასაქმების დროს გარკვეულწილად შეთანხმებულია, დასაქმებულის რეალური წვლილი, პროდუქციის მოცულობისა და ხარისხის მიხედვით, ძირითადად დაუზუსტებელია. ბევრი რამ არის დამოკიდებული თანამშრომლების მზადყოფნაზე ცოდნაში ინვესტიციის ჩადებასა და შესაბამისად მის წარმოების პროცესზე. თავის მხრივ, ასეთი ვალდებულება ემყარება ორგანიზაციულ მოწყობას, კარგად მიღებულ სამუშაო პირობებსა და ზოგადად თანამშრომლობის ურთიერთობებს. მოკლედ, თანამშრომელთა ჩართულობას გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს, რადგან, დიდ წილად, ძალისხმევა რჩება შეხედულებისამებრ. აქედან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია განისაზღვროს ობიექტური პირობები, რომლის დროსაც თანამშრომლობა რეალურად ვითარდება.

დღევანდელ სამყაროში ტრადიციული ადამიანური რესურსების (HR) მენეჯმენტის ჩანაცვლება, გარკვეულწილად მოხდა სტრატეგიული HR-ით, რომელიც მეტად მორგებულია თანამედროვე მოთხოვნებს და უზრუნველყოფს თანამშრომელთა კმაყოფილებას. HR

სტრატეგიული მენეჯმენტი ორიენტირებულია გრძელვადიანი სტრატეგიის ჩამოყალიბებაზე. მაგალითად, როდესაც ახალი თანამშრომლის აყვანა ხდება გარკვეული თანამდებობის დასაკავებლად, კომპანია ეძებს თანამშრომელს გრძელვადიანი პერსპექტივით, შესაბამისად განიხილავს კომპანიის სამომავლო ზრდის პროგნოზებსა და მიზნებს. მაშინ როცა HR-ის ტრადიციული მენეჯმენტი მუშაობს რეაქციულად, HR სტრატეგიული მენეჯმენტი მუშაობს პროაქციულად.

თანამშრომლების მენეჯმენტსა და ბიზნესის საქმიანობას შორის ურთიერთობაზე ყურადღების გამახვილებით, შესაძლებელია:

- ✓ განვსაზღვროთ ისეთი პრაქტიკა, რომელიც მაქსიმალურად გაზრდის ანაზღაურებას თანამშრომელთა მენეჯმენტის პრაქტიკაში და მიაღწევს პოზიტიურ ბიზნეს შედეგებს, რომლებიც გამოცდილი აქვთ სხვა კომპანიებს;
- ✓ გავაძლიეროთ ბიზნესის ერთი ცვლადი, რომლის დუბლირება არცერთ კონკურენტს არ შეუძლია - თანამშრომლების ხარისხი და მოტივაცია;
- ✓ თანამშრომლების მართვის პრაქტიკის შესაბამისობა ბიზნესის მიზნებთან;
- ✓ თანამშრომელთა მიერ შსრულებული სამუშაოს უკეთ კონტროლი;
- ✓ სწორი მართვისათვის საჭირო ინსტრუმენტების შემუშავება.

ამრიგად, თანამშრომელთა მენეჯმენტის მიზანია სისტემური პროგრამის მეშვეობით ამ უპირატესობის გამყარება და გაძლიერება. შესაბამისად თანამშრომლების მოტივაცია, განვითარება და შენარჩუნება, მეტად ვიდრე ამას ახდენენ კონკურენტები კონკურენტები. თუკი კომპანია მიიღებს თანამშრომლების მენეჯმენტის პრაქტიკას, რომელიც აღემატება კონკურენტების მიერ დანერგილ პრაქტიკას, სავარაუდოდ, თქვენ ყოველთვის გექნებათ უფრო მაღალი ხარისხის სამუშაო ძალა, რაც განაპირობებს მდგრად კონკურენტულ უპირატესობას.

ადამიანური რესურსების მენეჯმენტის ორი მხარე

სტრატეგიული HR		ტრადიციული HR	
ყურადღებას ამახვილებს	შედეგი	ყურადღებას ამახვილებს	შედეგი
<p>თანამშრომლების მართვის პრაქტიკა:</p> <p>ახალი თანამშრომლების მოძიება;</p> <p>თანამშრომლების მუშაობის მართვა;</p> <p>თანამშრომელთა მოტივაცია და შენარჩუნება;</p>	<p>ზრდა და დამატებითი ღირებულება:</p> <p>მოგების ზრდა;</p> <p>გაყიდვების ზრდა;</p> <p>მომხმარებელთა კმაყოფილების გაუმჯობესება;</p>	<p>ხარჯების დაზოგვა და ეფექტურობა:</p> <p>სიზუსტე;</p> <p>დროის დაზოგვა;</p> <p>მეტი ეფექტურობა;</p> <p>ბიზნესის რისკის შემცირება;</p>	<p>თანამშრომლების მართვის პრაქტიკა:</p> <p>ახალი თანამშრომლების მოძიება;</p> <p>თანამშრომლების მუშაობის მართვა;</p> <p>თანამშრომელთა მოტივაცია და შენარჩუნება;</p>

ეს არ ნიშნავს იმას, რომ ადამიანებს, რომლებსაც კარგად მართავენ, შეუძლიათ დაძლიონ ცუდი პროდუქტები ან მომსახურება, მაგრამ ხარისხისა და მომსახურების არსებობის შემთხვევაში, კარგად მართული ადამიანები შეიძლება იყვნენ განსხვავებულები და მეტად წარმატებულნი კონკურენტ კომპანიასთან შედარებით.

ორგანიზაციაში მნიშვნელოვანია მენეჯერები ითავისებდნენ იმ ძირითად ასპექტებს რომელიც წარმოადგენს თანამშრომელთა შორის ურთიერთობის ფუნდამენტს. HR-ის მხრიდან, კი აუცილებელია მოხდეს შესაბამისი თანამშრომელთა მართვის სისტემის შემუშავება, რომელიც ხელს შეუწყობს თანამშრომელთა კვალიფიკაციის ამაღლებას, განვითარებას და რათქმაუნდა მოტივაციას.

მნიშვნელოვან რეკომენდაციას კერძო კომპანიებისათვის წარმოადგენს, მენეჯმენტის მართვის თანამედროვე სისტემების დანერგვა. რამდენადაც, სამუშაოს შესრულების ძირითადი ნაწილი ხდება ელექტრონულად ან სხვა შემთხვევაში ხდება მისი ასახვა მაინც. შესაბამისად მნიშვნელოვანია დაინერგოს პროგრამა, რომელიც მოახდენს თანამშრომლების მიერ შესრულებული სამუშაოს ინდივიდუალურ შეფასებას, ასევე დავალებების გადანაწილებას და შესრულების ელექტრონულ კონტროლს. ჯგუფური სამუშაოს შესრულების შემთხვევაში, დავალებების გადანაწილებას ჯგუფის წევრებისათვის და შესრულების შესაბამის მონიტორინგს. აღნიშნული პროგრამის დანერგვა დაეხმარება მენეჯმენტს თვალი ადევნოს მიმდინარე სამუშაო პროცესებს მარტივად და ასევე ზუსტად მოახდინოს თითოეული თანამშრომლის მიერ შესრულებული სამუშაოს შეფასება.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. R.Balaji, Issues and Challenges Faced By HR Managers in Employee Engagement in It Sectors, International Journal of Innovative Research in Science, Engineering and Technology (An ISO 3297: 2007 Certified Organization) Vol. 3, Issue 6, June 2014
2. Insala Group, “How to Improve Company Culture“, June 7, 2019
<https://www.insala.com/blog/how-to-improve-your-company-culture>
3. Nupur Chaudhary, Dr. Bharti Sharma, Suresh Gyan Vihar University, Impact of Employee Motivation on Performance (Productivity) In Private Organization, International Journal of Business Trends and Technology - volume 2 Issue 4- 2012
<http://www.cib2007.com/papers/CIDB2008%20Final%20paper%20No2024a.pdf>.
4. Jacques Belanger, The Influence of Employee Involvement on Productivity: A Review of Research, June 2000.
<https://eweb.uqac.ca/bibliotheque/archives/000183551.pdf>
5. Costin Ciora, EASURING PERFORMANCE, VALUE CREATION AND VALUE-BASED MANAGEMENT IN THE CONTEXT OF COMPETITIVENESS AND GLOBALIZATION, January 2010
6. Susan M.Healthfield, How to Foster Employee Satisfaction, October 31, 2020

თანამშრომელთა მოტივაცია კერძო ორგანიზაციაში

სოფიო გელაშვილი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ბიზნესის ადმინისტრირების ფაკულტეტის დოქტორანტი

*„თანამშრომლების მოტივაცია იძლევა საუკეთესო შედეგს პროდუქტიულობაზე და
ზრდის ორგანიზაციის მომგებიანობას“*

აბსტრაქტი

ნებისმიერ ორგანიზაციაში თანამშრომელთა მოტივაცია ორგანიზაციული მუშაობის ძირითადი ფაქტორს წარმოადგენს. სტატიის მიზანია წარმოადგინოს დასაქმებულთა მოტივაციის დონე მათი მუშაობის მაჩვენებლებში და როგორ შეიძლება გავზარდოთ მათი მოტივაცია, რათა უკეთ შეძლონ საკუთარი თავის წარმოჩენა და შესაბამისად გახდნენ ორგანიზაციის მნიშვნელოვანი და პროდუქტიული ნაწილი.

დღევანდელ სამყაროში ბიზნესისათვის ძალზე რთულია კონკურენციის გამოწვევების სრულყოფილად დაძლევა. მრავალი ფაქტორი ახდენს გავლენას ორგანიზაციის მუშაობასა და პროდუქტიულობაზე და ასევე ზრდის ბიზნესს ბაზარზე.

ორგანიზაციის საქმიანობა დამოკიდებულია მნიშვნელოვან შრომის სხვადასხვა ფაქტორზე, როგორცაა: თანამშრომლები, მანქანა-დანადგარები, მასალა და ა.შ. თუ ორგანიზაციული მუშაობის მთლიან პროცესზე გავამახვილებთ ყურადღებას, თანამშრომლები წარმოადგენენ ძირითად ნაწილს, რომლებიც აკონტროლებენ მასალას და დანადგარებს და ადგენენ ორგანიზაციის შედეგების ხარისხს. ასე რომ, თანამშრომლების მხრიდან სამუშაოს მაღალი ხარისხით შესრულების მიზნით, მნიშვნელოვანია რომ მათ ჰქონდეთ მაღალი მოტივაცია მათი ზედამხედველებისა და ტოპ მენეჯმენტის მხრიდან. ტოპ მენეჯმენტმა უნდა გაითვალისწინოს თანამშრომლების წახალისება ორგანიზაციაში საუკეთესო შედეგების მისაღებად.

თანამშრომელთა მოტივაცია იძლევა გრძელვადიან სარგებელს პროდუქტიულობის გაზრდით. მოტივირებული თანამშრომელი ჰგავს უძრავ ქონებას, რომელიც ასახავს ორგანიზაციის იმიჯს ბიზნესის და შემოსავლების ზრდის შენარჩუნებისა და განმტკიცების პროცესში.

საკვანძო სიტყვები: თანამშრომელთა მოტივაცია, მენეჯმენტის სისტემები

Employee motivation in a private organization

Sopio Gelashvili

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University,

Faculty of Business Administration, PhD student

"Employee motivation gives the best results on productivity and increases the profitability of the organization"

Abstract

Employee motivation in any organization is a key factor in organizational work. The purpose of this article is to present the level of motivation of employees in their performance indicators and how we can increase their motivation to be able to better present themselves and therefore become an important and productive part of the organization.

In today's world, it is very difficult for businesses to fully cope with the challenges of competition. Many factors affect an organization's performance and productivity and grow the business in the market.

The activities of the organization depend on various factors of significant labor, such as employees, machinery, materials, etc. If we focus on the whole process of organizational work, employees are the main part who control the materials and equipment and determine the quality of the results of the organization. Therefore, to get high quality work done by employees, they must have high motivation from their supervisors and top management. Top management should consider encouraging employees to get the best results in the organization.

Employee motivation provides long-term benefits by increasing productivity. A motivated employee is like real estate, reflecting the image of the organization in the process of maintaining and strengthening business and revenue growth.

Keywords: *Employee motivation, management systems*

Motivation des employés dans une organisation privée

Sopio Gelachvili

Université d'État Ivane Javakhishvili de Tbilissi,

Faculté d'administration des affaires, doctorant

"La motivation des employés donne les meilleurs résultats sur la productivité et augmente la rentabilité de l'organisation"

Abstrait

La motivation des employés dans toute organisation est un facteur clé dans le travail organisationnel. Le but de cet article est de présenter le niveau de motivation des employés dans leurs indicateurs de performance et comment on peut augmenter leur motivation pour pouvoir mieux se présenter et ainsi devenir un élément important et productif de l'organisation.

Dans le monde d'aujourd'hui, il est très difficile pour les entreprises de faire face pleinement aux défis de la concurrence. De nombreux facteurs affectent les performances et la productivité d'une organisation et font croître l'entreprise sur le marché.

Les activités de l'organisation dépendent de divers facteurs de main-d'œuvre importante, tels que les employés, les machines, les matériaux, etc. Si nous nous concentrons sur l'ensemble du processus de travail organisationnel, les employés sont la partie principale qui contrôle les matériaux et l'équipement et détermine la qualité de les résultats de l'organisation. Par conséquent, pour obtenir un travail de haute qualité effectué par les employés, ils doivent avoir une forte motivation de la part de leurs superviseurs et de leur direction. La haute direction devrait envisager d'encourager les employés à obtenir les meilleurs résultats dans l'organisation.

La motivation des employés offre des avantages à long terme en augmentant la productivité. Un employé motivé est comme l'immobilier, reflétant l'image de l'organisation dans le processus de maintien et de renforcement de la croissance des affaires et des revenus.

Mots-clés : Motivation des employés, systèmes de gestion

საქართველოს ეკონომიკური პოლიტიკის მიზნები და ინსტიტუციური გარემო

შორენა ხალვაში ეკონომიკის დოქტორი

ქვეყნის ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავებისას, პირველ რიგში, საჭიროა განისაზღვროს ეკონომიკური მიზნები.. დასახული მიზნების მკაფიოდ განსაზღვრის შემდეგ ხდება მათი განხორციელების ალტერნატიული პროგრამების შემუშავება და შესაძლო შედეგების დაგეგმვა ქვეყანაში ანალოგიური პროგრამების ეფექტიანობის ან სხვა ქვეყნების წარმატებული მაგალითების პროგრამებთან შეჯერების გზით.

რეალურ სამყაროში საბაზრო ეკონომიკა სრული, ანუ წმინდა სახით არ არსებობს. მართალია სმიტის „უხილავი ხელი“ საკმაოდ მიმზიდველი და პოპულარული მიდგომაა, მაგრამ საბაზრო სისტემას და თავისუფალ ბაზარს გააჩნია დიდი ნაკლოვანება, რომელიც იწვევს ისეთ სოციალურ დაავადებებს, როგორცაა გარემოს დაზინძურება, უმუშევრობა, სოციალური უთანასწორობა და სიღარიბე. ეს არის მიზეზი იმისა, რომ სახელმწიფო ჩაერთოს საბაზრო მექანიზმის მუშაობაში. არმია, პოლიცია, ინფრასტრუქტურის აშენება და სრულყოფა, მეცნიერების ხელშეწყობა და კიდევ ბევრი ფუნქციის შესრულება უწევს სახელმწიფოს, რაც მისი მხრიდან სხვადასხვა ეკონომიკური და ბიზნეს აქტივობების რეგულირებით ხორციელდება. მაგალითად სახელმწიფო არეგულირებს საფინანსო სფეროს, სუბსიდირებას უწევს ეკონომიკის გარკვეულ სექტორებს და აწესებს გადასახადებს და ანაწილებს მათ სახელმწიფოებრივი საჭიროებების მიხედვით. ასევე სწორედ სახელმწიფოს ჩარევა აცილებს ბაზარს თავიდან მონოპოლიების წარმოქმნას და ა.შ.

ბოლოდროინდელმა მოვლენებმა თვალსაჩინო გახადა ის გარემოება, რომ სახელმწიფოს როლი არსებული კრიზისების მოგვარებაში და სამომავლოდ მათი წარმოშობის პრევენციის კუთხით განსაკუთრებით აქტუალური გახდა არა მარტო განვითარებად ქვეყნებში, არამედ ისეთ სახელმწიფოებშიც, სადაც ნეოლიბერალური მიდგომები და საბაზრო ეკონომიკის პრინციპები დიდწილად განაპირობებენ და განსაზღვრავენ მათ ეკონომიკურ პოლიტიკას. ასეთი ქვეყნების რიცხვს მიეკუთვნება პირველ რიგში აშშ და დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოები, რომლებიც პანდემიურმა კრიზისმა არანაკლებ დააზარალა სხვა ნაკლებად განვითარებულ ქვეყნებთან შედარებით. კრიზისმა ნათლად წარმოაჩინა სახელმწიფოსა და ბიზნესს შორის კოორდინირებული მოქმედების აუცილებლობა და დროული, ადეკვატური ზომების მიღების ეფექტიანობა და ეფექტურობაც.

უნდა აღინიშნოს, რომ ყველა ქვეყანას, და მათ შორის საქართველოსაც, გააჩნია საკუთარი ეკონომიკური პოლიტიკა, რომელიც განსაზღვრავს ქვეყნის ეკონომიკის პრიორიტეტულ მიმართულებებს და მათი განვითარებისათვის ხელსაყრელი ინსტიტუციური გარემოს შექმნას. ზოგადად, საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს ეკონომიკური პოლიტიკის ნაწილია მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარების სტრატეგია, რომელიც შემუშავდა 2016 წელს და მოიცავს პერიოდს 2016 წლიდან 2020 წლის ჩათვლით. სტრატეგია შემუშავდა ევროკავშირის ქვეყნების საუკეთესო პრაქტიკის გათვალისწინებით მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარების კუთხით. სტრატეგიის მთავარ მიზანს წარმოადგენს ხელსაყრელი პირობების შექმნა მცირე და საშუალო საწარმოებისათვის. უნდა ამაღლდეს ასეთი საწარმოების კონკურენტუნარიანობა და მათ უნდა მიეცეთ შესაძლებლობა სწრაფად დაწერონ ინოვაციური ტექნოლოგიები. მსგავსი

ქმედებები ხელს შეუწყობს შემოსავლების და სამუშაო ადგილების გაზრდას, რაც ინკლუზიური და მდგრადი ეკონომიკური განვითარების ერთ-ერთი წინაპირობაა.

სტრატეგიის ძირითადი მიმართულებებია: სამართლებრივი, სამეწარმეო და ინსტიტუციონალური გარემოს სრულყოფა, რაც გულისხმობს ნაკლები ბიუროკრატიული ბარიერების შექმნას ბიზნესის დასაწყებად. მოცემული მიზნის მისაღწევად უნდა გაიზარდოს მცირე და საშუალო საწარმოებში განხორციელებული პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოცულობა; ის, რომ მუდმივად არის მცდელობები ინსტიტუციური გარემოს გაუმჯობესებისკენ, თუნდაც სამართლებრივი კუთხით, მეტყველებს 2017 წელს საქართველოს კანონში „გადახდისუნარიობის საქმის წარმოების შესახებ“ განხორციელებული ცვლილებები, რომელმაც კრედიტორების და მოვალეების უფლებები გააფართოვა და უფლება მისცა მათ ბოლომდე დაიცვან საკუთარი ინტერესები. ასევე, თუ არ გავითვალისწინებთ ობიექტური მიზეზებით გამოწვეულ დაბრკოლებებს, რაც პანდემიას და მასთან დაკავშირებულ ნეგატიურ შდეგებს უკავშირდება, საქართველოში ბიზნესის დაწყება მარტივია და ამას მოწმობს საერთაშორისო ორგანიზაციის Heritage Foundation-ის მიერ გამოქვეყნებული კვლევები, რომლის მიხედვითაც საქართველო ერთ-ერთ მოწინავე ადგილს იკავებს მსოფლიოში ბიზნესის კეთების სიმარტივით და ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსის მაჩვენებლებითაც [1]. სტრატეგია ითვალისწინებს ასევე ფინანსებზე ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესებას, სამეწარმეო კულტურის ამაღლების ხელშეწყობას, რაც მოცემული კუთხით მეტი ცოდნის და გამოცდილების მიღების შესაძლებლობას გულისხმობს. ამავე დროს, უნდა მოხდეს ექსპორტის ხელშეწყობა. მოცემული ამოცანის გადაწყვეტის მიზნით, მოხდა საქართველოს სტანდარტად საერთაშორისო და ევროპული სტანდარტების მიღება და პრიორიტეტული საერთაშორისო ბაზრების განსაზღვრა. გაიზარდა საქართველოდან ექსპორტის რაოდენობა 2019 წელს, საქართველოს მთლიანი ექსპორტი რეკორდულ მაჩვენებელს გაუტოლდა და 3,798.5 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა, რაც 12%-ით აღემატება გასული წლის მაჩვენებელს, ხოლო 79%-ით - 2016 წლის მაჩვენებელს, რაც უდავოდ აღსანიშნავი შედეგია. [2]

2019 წელს მცირე და საშუალო საწარმოთა ექსპორტის მოცულობამ 1,859.9 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა, რაც 11%-ით აღემატება გასული წლის მაჩვენებელს, ხოლო 2016 წელთან შედარებით 42%-ით არის გაზრდილი. 2019 წელს მცირე და საშუალო საწარმოთა ექსპორტის წილი მთლიან ექსპორტში 49%-ს გაუტოლდა. აქ აღარ მოგვყავს 2020 წლის მონაცემები, რადგან ეს საერთო კონტექსტს ცვლის ობიექტური მიზეზების გათვალისწინებით და პანდემიის დასრულების შემდეგ იგივე ნიშნულზე დაბრუნებასაც რათქმაუნდა, შეიძლება წლები დასჭირდეს.

საქართველოს ეკონომიკური პოლიტიკის ხედვა საგარეო ვაჭრობის განვითარების კუთხით მოიცავს ორმხრივ, რეგიონალურ და მრავალმხრივ სავაჭრო ურთიერთობებს. საჭიროა ევროკავშირთან ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმების გამოყენების ხელშეწყობა, რაც გულისხმობს ტექნიკური ბარიერების შემცირებას და ქვეყანაში წარმოებული პროდუქტისა და მომსახურების ევროკავშირის სტანდარტებთან შესაბამისობაში მოყვანას. ვინაიდან, საქართველოს ეკონომიკური პოლიტიკის ერთ-ერთ ძირითად პრინციპს ლიბერალური საგარეო სავაჭრო პოლიტიკა წარმოადგენს, განხორციელდა სატარიფო პოლიტიკის და ტექნიკური რეგულირების სფეროს რეფორმა. საკანონმდებლო ცვლილებების შესაბამისად, 16 სატარიფო განაკვეთი შემცირდა სამამდე, საიმპორტო ტარიფები გაუქმდა დაახლოებით პროდუქციის 85%-ზე. დღე და სააქციზო

გადასახადის განაკვეთები თანაბარია ადგილობრივ და იმპორტირებულ პროდუქციაზე რაც შეეხება ექსპორტს, კანონმდებლობის თანახმად ექსპორტი და რეექსპორტი საქართველოდან განთავისუფლებულია საბაჟო გადასახადისაგან და ექსპორტი დღე-თი არ იბეგრება.

2020 წელს საქართველოს საგარეო სავაჭრო ბრუნვამ 11 347.7 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა, რაც წინა წლის შესაბამის მაჩვენებელზე 14.8%-ით ნაკლებია. ექსპორტი შემცირდა 12%-ით და 3 342.1 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა. იმპორტი შემცირდა 15.9%-ით და 8 005.6 მლნ. აშშ დოლარით განისაზღვრა. საქართველოს უარყოფითი სავაჭრო ბალანსი 2020 წელს 18%-ით შემცირდა თანხაში (1 056-მლნ აშშ დოლარით) და 4 663.4 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა.

საქართველოს საგარეო სავაჭრო ბრუნვა 2016-2020 (მლნ. აშშ დოლარი) [3]

	2016	2017	2018	2019	2020
საგარეო სავაჭრო ბრუნვა	9 459	10 802	12 741	13 315	11 347.7
ზრდა %	-1%	14%	18%	5%	-14.80%
ექსპორტი	2,117	2,746	3,380	3,798	3 342.1
ზრდა %	-4%	30%	23%	12%	-12%
იმპორტი	7,342	8,057	9,362	9,517	8,005.6
ზრდა %	1%	10%	16%	2%	0.2
საგარეო ვაჭრობის სალდო	-5,225	-5,311	-5,982	-5,719	-4,663.4
ზრდა %	2%	2%	13%	-4%	-0.2
ექსპორტი რე-ექსპორტის გარეშე	1,620	2,008	2,226	2,324.50	2,406.9
ზრდა %	1%	24%	11%	4%	4%

საქართველოს ეკონომიკური პოლიტიკის ენერგეტიკული მიმართულება ქვეყნის ენერგოდამოუკიდებლობის მოპოვებას ისახავს მიზნად. ეს გულისხმობს ენერჯის მიწოდების წყაროების დივერსიფიკაციას; განახლებადი ენერგეტიკული რესურსების ათვისებას; საქართველოს, როგორც სატრანზიტო ქვეყნის როლის გაზრდას; ენერგოტეკადი პროდუქციის წარმოებით გარემოსდაცვითი კომპონენტების დაცვას.

მსოფლიოში მიმდინარე გლობალიზაციის ფონზე და საქართველოს მდებარეობიდან გამომდინარე ქვეყნის ეკონომიკის განვითარება პირდაპირ დამოკიდებულია სატრანსპორტო სექტორების გამართულ და ეფექტიან მუშაობაზე. საქართველოში ხორციელდება სტრატეგიული დანიშნულების ტვირთების ტრანსპორტირება. შესაბამისად, მთავრობის ერთ-ერთ მთავარ პრიორიტეტს სატრანსპორტო დარგების კოორდინირებული ფუნქციონირება, საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის მოდერნიზაცია-მშენებლობა და ქვეყნის კანონმდებლობის საერთაშორისო კანონმდებლობასთან ჰარმონიზაცია წარმოადგენს. აუცილებელია ისეთი ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელება, რომელიც გაზრდის გზების გამტარუნარიანობას , რაც თავის მხრივ შემოსავლის სოლიდურ წყაროდ შეიძლება იქცეს ქვეყნისთვის.

კავშირგაბმულობის, საინფორმაციო და თანამედროვე ტექნოლოგიების და ინოვაციების სფეროებში საქართველოს მოსახლეობის კონსტიტუციური უფლებების განხორციელების უზრუნველსაყოფად და დასაცავად, აგრეთვე საქართველოს მიერ აღებული საერთაშორისო ვალდებულებების შესასრულებლად, უნდა გაგრძელდეს ქვეყანაში ინოვაციური ეკოსისტემის ჩამოყალიბება. მართალია, ინტერნეტი და ციფრული ტექნოლოგიები

ხელმისაწვდომი გახდა გაცილებით მეტი ადამიანისთვის, რაც ზრდის სოციალური ინკლუზიურობის ხარისხს, რომელიც მთლიანად ეკონომიკური კეთილდღეობის ერთ-ერთი მაჩვენებელია, მაგრამ ამ კუთხით კიდევ ბევრი სამუშაოა ჩასატარებელი.

ქვეყნის ეკონომიკური პოლიტიკა მიმართულია ქვეყნის მდგრადი ეკონომიკური განვითარებისკენ. მდგრადი განვითარება არის საზოგადოების განვითარების სისტემა, რომელიც გულისხმობს ეკონომიკურ განვითარებას გარემოს დაცვის ინტერესების გათვალისწინებით. ის მოიაზრებს თითოეული მოქალაქის კეთილდღეობის უზრუნველყოფას, ცხოვრების დონის ამაღლებას და ასევე, მომავალი თაობებისთვის მაქსიმალურად დაცული ბუნებრივი რესურსებით და დაცული გარემოთი სარგებლობის უფლებას. ეს არის ეკონომიკური ზრდის ისეთი ფორმა, რომელიც უზრუნველყოფს საზოგადოების კეთილდღეობას არა მარტო მოკლევადიან და საშუალოვადიან, არამედ გრძელვადიან პერიოდშიც. მდგრადი განვითარების პრინციპია ქვეყნის ეკონომიკური განვითარება ისე მოხდეს, რომ საფრთხე არ შეექმნას მომავალ თაობებს და მაქსიმალურად იქნას გათვალისწინებული ქვეყნის სამომავლო ინტერესები ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავებისას.

ყველა ქვეყანა მგრადი განვითარების მისაღწევად ორიენტირებული უნდა იყოს სამ ურთიერთდაკავშირებულ ელემენტზე: სოციალური ინკლუზია, ეკონომიკური ზრდა და გარემოს დაცვა. მდგრადი და შეუქცევადი ეკონომიკური ზრდის და ეკონომიკური განვითარების მისაღწევად აუცილებელია მაკროეკონომიკური მაჩვენებლების გაუმჯობესება და სტაბილიზება, საბაზრო ინსტიტუტების გამართული და შეუფერხებელი მუშაობის ხელშეწყობა, პოლიტიკური სტაბილურობის უზრუნველყოფა, საკუთრების უფლების დაცვა და ა.შ. მაკროეკონომიკური პარამეტრების დაბალანსება კი, თავის მხრივ, უზრუნველყოფს სწრაფ ეკონომიკურ განვითარებას.

თუ გადავხედავთ დღეის მდგომარეობით არსებულ მაკროეკონომიკური მაჩვენებლების სტატისტიკას, ცხადი ხდება რომ ყველა პარამეტრი უარესობისკენ არის შეცვლილი. მაგალითისთვის, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოცულობა 2019 წელთან შედარებით შემცირდა 24%-ით. საგარეო ვაჭრობის მაჩვენებელი 2020 წლის მონაცემებით ასეთია: ექსპორტი 12%-ით და იმპორტი 15.9%-ით შემცირდა. ყველაზე მნიშვნელოვანი სფერო, რომელიც კორონა ვირუსმა თითქმის სრულად დააზარალა, არის ტურიზმი. ტურიზმიდან მიღებული შემოსავლები 2020 წელს წინა წელთან შედარებით შემცირდა 80,7%-ით. საერთაშორისო ვიზიტორების რაოდენობაც ასევე 80,4%-ითაა შემცირებული. რაც შეეხება საგარეო ვალის მოცულობას, მან ისტორიულ მაქსიმუმს მიაღწი და მშპ-ის 62.8% შეადგინა. შეუჩერებლად იზრდება ინფლაციის დონე, მიუხედავად იმისა, რომ ეროვნული ვალუტა - ლარი გამყარდა, ინფლაციის მაჩვენებელი მაინც მატულობს.

საერთაშორისო სავალუტო ფონდის 2020 წლის 10 ნოემბერს გამოქვეყნებულ ანგარიშში საქართველოს ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებელი წინასწარი საპროგნოზო 5%-დან 4.3%-მდე შემცირდა, თუმცა ამავე დროს მისი კიდევ უფრო შემცირებაც არ გამოირიცხება. ეს, უპირველეს ყოვლისა განპირობებულია ბოლო პერიოდში პანდემიით გამოწვეული მოვლენებით. ანგარიშში ხაზგასმულია, რომ რომ 2018 წლის ანგარიშის მიხედვით საქართველოში მაკროეკონომიკური მდგომარეობა დადებითადაა შეფასებული, კერძოდ კი ანგარიშში ნათქვამია, რომ „გლობალური ფინანსური კრიზისის შემდეგ პერიოდში საქართველოში სტაბილური მაკროეკონომიკური ვითარება იყო. საქართველოს ზრდის ტემპი აღემატებოდა შესადარი ქვეყნების ზრდის ტემპს. ეკონომიკური პოლიტიკის ჩარჩო

გაძლიერდა, ინფლაცია მოთოკილი, ხოლო ფისკალური დეფიციტი კარგად იმართებოდა. საბანკო სექტორი იყო სტაბილური“ [4].

მიკროეკონომიკისა და მაკროეკონომიკის ძირითადი კონცეფციები, ბაზარი, ფინანსები, კაპიტალი, სახელმწიფო ეკონომიკური პოლიტიკის განმსაზღვრელ ფაქტორებად მოიაზრებოდა ინსტიტუციური თეორიის შექმნამდე. ინსტიტუციური თეორია სახელმწიფოს, ფულს და ბაზარს განიხილავს როგორც რეგულირების სისტემებს, რომლებიც გარკვეული ხარჯების სანაცვლოდ ეკონომიკურ სარგებელს იძლევიან. ინსტიტუციური ეკონომიკის ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ეკონომიკური ქმედებები ხორციელდება პოლიტიკური, სამართლებრივი და საზოგადოებრივი წესების მიხედვით [5].

სწორედ სტაბილურმა ინსტიტუციურმა გარემომ უნდა უზრუნველყოს ეკონომიკის ფუნქციონირებაში ბიუროკრატიული კოორდინაციის როლის შემცირება - საბაზრო კოორდინაციის როლის პარალელურ რეჟიმში ზრდის პირობებში. საბაზრო კოორდინაციის როლის გასაძლიერებლად და ბიუროკრატიული კოორდინაციის ნეგატიური მხარეების აღმოსაფხვრელად აუცილებელია კერძო საკუთრების ინსტიტუტების განმტკიცება და საკუთრებითი ურთიერთობების ზუსტი განსაზღვრა, კონკურენციის წახალისება და კერძო სექტორის განვითარებისთვის ხელის შეწყობა.

ეკონომიკური პოლიტიკის ეფექტიანობის ასამაღლებლად, უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა ძალისხმევის გაძლიერება ადექვატური ინსტიტუციური ინფრასტრუქტურის ფორმირებისთვის, რაც ხელს შეუწყობს სათანადო გარემოს შექმნას ეკონომიკურ პრობლემებზე დროული რეაგირებისთვის და ეფექტიანი მაკროეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავება-განხორციელებისთვის. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ეკონომიკის ამა თუ იმ სექტორისა თუ სეგმენტის ეფექტიანი ფუნქციონირებისთვის აუცილებელი გარემო-პირობების შესაქმნელად ინსტიტუციური ცვლილებები უნდა ხორციელდებოდეს მიზანმიმართულად და სწრაფად, ყოველგვარი შეყოვნებების გარეშე, რათა თავიდან იქნას აცილებული ინსტიტუტების არარსებობა-გაუმართაობით განპირობებული შეფერხებები, რაც მოითხოვს შესაბამისი სამსახურების დაკომპლექტებას შესაბამისი კომპენტენციის მქონე უნარიანი და ენერგიული კადრებით.

და ბოლოს, იყო დრო, როცა ქვეყნის სიძლიერე მისი სამხედრო ძლიერებით, ან ბუნებრივი რესურსების სიუხვით განისაზღვებოდა. დღეს წარმატებული და ძლიერია ის ქვეყანა, რომლის ეკონომიკაც არის ძლიერი და ეს არ არის დამოკიდებული არც სამხედრო ძლიერებაზე და არც ბუნებრივი რესურსების მოცულობაზე. მაგალითისთვის შეიძლება მოვიყვანოთ იაპონია, რომლის სამხედრო სიძლიერეზე არავის სმენია, მაგრამ მსოფლიოში ერთ-ერთი ყველაზე წარმატებული ქვეყანაა და მეორეს მხრივ რუსეთი, რომელიც ბუნებრივი რესურსების ფლობის და სამხედრო სიძლიერით გამოირჩევა, მაგრამ ეს არ აისახება იქ მცხოვრები მოქალაქეების ცხოვრების დონეზე.

ქვეყანაში ეკონომიკური პოლიტიკის არსებობა ობიექტურ აუცილებლობას წარმოადგენს და ყველა ქვეყანა თავად განსაზღვრავს საკუთარ პრიორიტეტებს, მაგრამ არის საყოველთაო და ყველასთვის სავალდებულო ნორმები, რომლებიც უნდა გაითვალისწინონ სახელმწიფოებმა ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავებისას. მაგალითად, დავოსის 2018 ეკონომიკური ფორუმზე აქტიურად განიხილებოდა ინკლუზიური განვითარების საკითხები და და რეკომენდაცია მიეცა ქვეყნებს, რომ თავიანთი პრიორიტეტების განსაზღვრისას მაქსიმალურად გაითვალისწინონ ინკლუზიური განვითარება და მოსახლეობის მაქსიმალური ჩართულობა ეკონომიკურ აქტივობებში. „ეკონომიკური პოლიტიკის

პრიორიტეტების განსაზღვრისას უფრო მეტი ყურადღება უნდა მიექცეს დაუცველობისა და უთანასწორობის აღმოფხვრას, რომელიც გლობალიზაციის და ტექნოლოგიების სწრაფ განვითარებას უკავშირდება. სწორედ მდგრადი, ყოვლისმომცველი პროგრესი, რომლის დროსაც მოსახლეობის შემოსავლებთან ერთად მათი ეკონომიკური შესაძლებლობების, ცხოვრების დონის და დაცულობის ხარისხის ამაღლებაც მოხდება, უნდა იქნას აღიარებული პოლიტიკოსების მიერ ეკონომიკური განვითარების მთავარ მიზნად, და არა მშპ-ს ზრდა “ - ნათქვამია მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის ანგარიშში [6].

სწორი ეკონომიკური პოლიტიკის დაგეგმვა და არსებული ინსტიტუტების თანამედროვე საზოგადოების ინტერესების შესაბამისად ტრანსფორმაცია ჩვენი ქვეყნის განვითარებისათვის წარმოადგენს უმნიშვნელოვანეს ამოცანას და გამოწვევასაც, რომლის გადაწყვეტასაც ხელისუფლებები ცდილობენ საკუთარი მიდგომებით. ეკონომიკური ზრდის და ეკონომიკური განვითარებისათვის აუცილებელია მთელი საზოგადოების ჩართულობა ეკონომიკურ პროცესებში, რაც გულისხმობს ინკლუზიური ინსტიტუტების ფორმირებას. ასეთმა ინსტიტუტებმა უნდა უზრუნველყონ შემოსავლების მეტ-ნაკლებად თანაბარი გადანაწილება საზოგადოების წევრებს შორის, რათა საქართველოს მოქალაქეებს ჰქონდეთ მოტივაცია უფრო აქტიურად ჩაერთონ ქვეყნის პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ცხოვრებაში. ქვეყნის ეკონომიკური განვითარებისთვის არანაკლები მნიშვნელობა აქვს მაკროეკონომიკური მაჩვენებლების სინქრონულად განვითარებას, რაც ასევე სწორი ეკონომიკური პოლიტიკის დაგეგმვის და განხორციელების შედეგი შეიძლება იყოს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. <https://www.worldbank.org/en/about/annual-report#anchor-annual>;
2. <http://www.economy.ge/index.php?page=ecopolitic>;
3. <https://www.geostat.ge/ka>;
4. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2018/eng/assets/pdf/imf-annual-report-2018-ru.pdf>;
5. კლუმბი რ. ეკონომიკური პოლიტიკა მიზნები, ინსტრუმენტები და ინსტიტუტები;
6. <https://eee-region.ru/article/5401>

საქართველოს ეკონომიკური პოლიტიკის მიზნები და ინსტიტუციური გარემო

შორენა ხალვაში
ეკონომიკის დოქტორი

აბსტრაქტი

საქართველოს ეკონომიკური პოლიტიკის კომპონენტებია მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარების სტრატეგია, საგარეო ვაჭრობა, ენერჯეტიკა, ტრანსპორტი, კავშირგაბმულობა, საინფორმაციო ტექნოლოგიები, ინოვაციები, სივრცითი მოწყობა, მდგრადი განვითარება. სტატიაში მოკლედ მომივიხილავთ ზემოთ ჩამოთვლილ სფეროებში არსებულ მდგომარეობას; დაგეგმილ და განხორციელებულ რეფორმებს და მათ შედეგებს. ქვეყნის ეკონომიკის განვითარების პრიორიტეტულ მიმართულებებს განსაზღვრავს საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო და სწორედ ის არის პასუხისმგებელი რეფორმების განსახორციელებლად ხელსაყრელი სამართლებრივი და ინსტიტუციური ბაზის შექმნაზე. იმაზე, თუ როგორ ხორციელდება ქვეყნის მდგრადი და შეუქცევადი ეკონომიკური განვითარება და როგორ უმკლავდება ქვეყანაში მოქმედი

ეკონომიკური და პოლიტიკური ინსტიტუტები მათ წინაშე არსებულ გამოწვევებს, დიდწილად და დამოკიდებული ქვეყნის ეკონომიკური პოლიტიკით დასახული მიზნების და ამოცანების განხორციელების შესაძლებლობა.

ბოლო პერიოდში საქართველო, ისევე როგორც მთელი მსოფლიო განსაკუთრებული გამოწვევების წინაშე დგას მსოფლიო პანდემიის შემდგომი პერიოდში. რიგ შემთხვევებში საჭირო და აუცილებელი გახდა სახელმწიფოს აქტიური ჩარევა საბაზრო ურთიერთობებში, რამაც სრულებით და თვისობრივად შეცვალა ეკონომიკების ფუნქციონირების მექანიზმები. მაგრამ, ეს იყო იძულებითი და დროებითი ღონისძიებები, რომლებიც დასრულდება პანდემიის დასრულებისთანავე და საქართველო, როგორც ცივილიზებული მსოფლიოს ნაწილი, გააგრძელებს სვლას ეკონომიკური ზრდის და მდგრადი ეკონომიკური განვითარების კუთხით.

ეკონომიკური ზრდის და ეკონომიკური განვითარებისათვის აუცილებელია მთელი საზოგადოების ჩართულობა ეკონომიკურ პროცესებში, რაც გულისხმობს ინკლუზიური ინსტიტუტების ფორმირებას. ასეთმა ინსტიტუტებმა უნდა უზრუნველყონ შემოსავლების მეტ-ნაკლებად თანაბარი გადანაწილება საზოგადოების წევრებს შორის, რათა საქართველოს მოქალაქეებს ჰქონდეთ მოტივაცია უფრო აქტიურად ჩაერთონ ქვეყნის პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ცხოვრებაში. ქვეყნის ეკონომიკური განვითარებისთვის არანაკლები მნიშვნელობა აქვს მაკროეკონომიკური მაჩვენებლების სინქრონულად განვითარებას, რაც ასევე სწორი ეკონომიკური პოლიტიკის დაგეგმვის და განხორციელების შედეგი შეიძლება იყოს.

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური პოლიტიკა, მდგრადი განვითარება, ინსტიტუციური გარემო, მაკროეკონომიკური მაჩვენებლები.

Objectives of the economic policy of Georgia and the institutional environment

Shorena Khalvashi

PHD in Economics

Abstract

The components of Georgia's economic policy are a strategy for the development of small and medium-sized enterprises, foreign trade, energy, transport, communications, information technology, innovation, spatial planning, sustainable development. The article briefly examines the current situation in the areas listed above; Reforms planned and implemented and their results. The development priorities of the country's economy are determined by the Ministry of Economy and Sustainable Development of Georgia, and it is responsible for creating a favorable legal and institutional framework for the implementation of reforms. The ability to achieve the goals and objectives set by the country's economic policy largely depends on how the country's sustainable and irreversible economic development is implemented and how the economic and political institutions operating in the country cope with the problems they face.

Recently, Georgia, like the rest of the world, has been facing special challenges in the post-pandemic period. In some cases, it became necessary for the state to actively intervene in market relations, which completely and qualitatively changed the mechanisms of economic functioning. But these were coercive and temporary measures that will end as soon as the pandemic ends, and Georgia, as part of the civilized world, will continue to move towards economic growth and sustainable economic development.

Economic growth and economic development require the involvement of the entire society in economic processes, which implies the formation of inclusive institutions. Such institutions should ensure a more or less equal distribution of income among the population in order to motivate Georgian citizens to more actively participate in the political and economic life of the country. Equally important for the economic development of the country is the simultaneous development of macroeconomic indicators, which can also be the result of planning and implementing the correct economic policy.

Key words: economic policy, sustainable development, institutional environment, macroeconomic indicators.

Objectifs de la politique économique de la Géorgie et environnement institutionnel

Shorena Khalvashi

Doctorat en économie

Abstrait

Les composantes de la politique économique de la Géorgie sont une stratégie pour le développement des petites et moyennes entreprises, le commerce extérieur, l'énergie, les transports, les communications, les technologies de l'information, l'innovation, l'aménagement du territoire, le développement durable. L'article examine brièvement la situation actuelle dans les domaines énumérés ci-dessus; Réformes envisagées et mises en œuvre et leurs résultats. Les priorités de développement de l'économie du pays sont déterminées par le ministère de l'Économie et du Développement durable de Géorgie, et il est chargé de créer un cadre juridique et institutionnel favorable à la mise en œuvre des réformes. La capacité d'atteindre les buts et objectifs fixés par la politique économique du pays dépend largement de la manière dont le développement économique durable et irréversible du pays est mis en œuvre et de la manière dont les institutions économiques et politiques opérant dans le pays font face aux problèmes auxquels elles sont confrontées.

Récemment, la Géorgie, comme le reste du monde, a été confrontée à des défis particuliers dans la période post-pandémique. Dans certains cas, il est devenu nécessaire pour l'État d'intervenir activement dans les relations de marché, ce qui a complètement et qualitativement changé les mécanismes de fonctionnement économique. Mais il s'agissait de mesures coercitives et temporaires qui prendront fin dès la fin de la pandémie, et la Géorgie, en tant que partie du monde civilisé, continuera de progresser vers la croissance économique et le développement économique durable.

La croissance économique et le développement économique nécessitent l'implication de l'ensemble de la société dans les processus économiques, ce qui implique la formation d'institutions inclusives. Ces institutions devraient assurer une répartition plus ou moins égale des revenus parmi la population afin de motiver les citoyens géorgiens à participer plus activement à la vie politique et économique du pays. Le développement simultané d'indicateurs macroéconomiques, qui peut également être le résultat de la planification et de la mise en œuvre d'une politique économique correcte, est tout aussi important pour le développement économique du pays.

Mots clés: politique économique, développement durable, environnement institutionnel, indicateurs macroéconomiques.

სამხრეთ კავკასია და საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომი გეოპოლიტიკური გადანაწილება

ეკატერინე ლომია
პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორანტი
კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი

როგორც იმპერიული რუსეთის, ასევე საბჭოთა კავშირის პერიოდში, კავკასიის ჩრდილოეთი და სამხრეთი საზღვრების გაგება დამპყრობელი ერის მიერ დაწესებულ ნორმებსა და კანონებს ეფუძნებოდა და ნათლად გამოხატავდა რუსეთის გეოპოლიტიკურ მიზნებს აღნიშნულ რეგიონზე. „ჩრდილოეთ კავკასია“ კავკასიონის მთავარი ქედის ჩრდილოეთით მდებარე ტერიტორიას აღნიშავდა, ხოლო ტერმინი - „სამხრეთ კავკასია“ შედარებით გვიან ჩნდება, კავკასიონის ქედის სამხრეთით მცხოვრები ხალხების აღსანიშნავად, რომლებიც ეთნოკულტურული მრავალფეროვნებისა და განსხვავებული ისტორიული მეხსიერების მიუხედავად, ერთ გეოგრაფიულ სივრცეში მოიაზრებოდნენ (*პაპავა 2009, გვ.89*).

XVI-XIX საუკუნეები სამხრეთ კავკასიაში დომინანტური პოზიციის მოპოვებისთვის რუსეთის იმპერიასა და ოსმალეთის იმპერიას შორის დაპირისპირებით ხასიათდება. XVI საუკუნიდან განსაკუთრებით ძლიერდება რუსეთის იმპერია, რომელიც კავკასიისკენ მოიწევს და მნიშვნელოვან წარმატებასაც აღწევს ამ დროისთვის უკვე დასუსტებული სპარსეთის, ხოლო შემდეგ კი ოსმალეთის იმპერიის წინააღმდეგ ბრძოლაში. 1724 წელს სტამბოლში რუსეთის იმპერიასა და ოსმალეთის იმპერიას შორის ხელი მოეწერა შეღწეკრულებას, რომლის მიხედვით უდიდესმა იმპერიებმა დასუსტებული სპარსეთის კავკასიური რეგიონები გადაინაწილეს (*კომახია 2002, გვ.4*). აღნიშნული პერიოდიდან, რეგიონში აშკარად შეინიშნება რუსეთის იმპერიის დომინანტური როლი, ორმალეთის იმპერია კი, დროთა განმავლობაში მნიშვნელოვანად სუსტდება და თანდათან კარგავს პოზიციას კავკასიის რეგიონში. სამხრეთ კავკასია რუსეთის მიერ უზურპირებულ რეგიონად იქცა.

იმპერიული რუსეთი, სამხრეთ კავკასიის ტერიტორიას თავისი გავლენის სფეროდ მოიაზრებდა და ყოველგვარი საშუალებით ცდილობდა მასზე კონტროლის შენარჩუნებას, ვინაიდან რუსეთის იმპერიისთვის სამხრეთ კავკასიის ფაქტორი სხვა დაპყრობილი ერებისა თუ ხალხებისგან განსხვავებით, განსაკუთრებულ ხასიათს ატარებდა. საქართველოსა და სომხეთის პერსპექტივიდან, რუსეთის იმპერია, უპირველეს ყოვლისა, აღიქმებოდა, როგორც ერთმორწმუნე მეზობლებისა და მოკავშირეების დამცველი ძალა. აღნიშნულ შეხედულებას თან სდევდა ღრმა ემოციური და კულტურული ფონი. თუმცა, 1795 წელს, როდესაც სპარსეთის ლაშქარი ალა-მაჰმად-ხანის მეთაურობით საქართველოსკენ დაიძრა, ქართლ-კახეთის მეფე ერეკლე II-მ რუსეთის იმპერიისგან დამხარება ვერ მიიღო. უფრო მეტიც, რუსეთის იმპერატორმა, პავლე II-მ უგულვებელყო 1783 წელს დადებული გეორგიევსკის ტრაქტატის პირობებით გათვალისწინებული ვალდებულებები და ქართლ-კახეთის სამეფოს ანექსია მოახდინა (*Русская книга, 1992; ეროლი, ჩადრმავებული ინტერვიუ, 2021*). მნიშვნელოვანია ხაზგასმით აღინიშნოს ისიც, რომ რუსეთის საიმპერატორო კარის მიზანს კავკასიონის ქედის ჩრდილოეთით და სამხრეთით მცხოვრები ადგილობრივი მოსახლეობის ერთმანეთისგან განცალკევება და გათიშვა წარმოადგენდა.

სამხრეთ კავკასიის რეგიონში პოლიტიკური გადანაწილებისა თუ მასზე კონტროლის შენარჩუნების ერთგვარი ილუსტრაცია გახლავთ 1922 წელს რუსეთში ბოლშევიკების (კომუნისტების) მიერ ჩამოყალიბებული ინტეგრაციული გაერთიანება - ამერიკაკავასიის საბჭოთა ფედერაციული სოციალისტური რესპუბლიკა, რომელიც გარკვეულ პოლიტიკურ-იდეოლოგიურ პრინციპებზე იყო დამყარებული და ნათლად ასახავდა ბოლშევიკური რუსეთის მიზნებს კავკასიის რეგიონში. საბჭოთა რესპუბლიკები - საქართველო, სომხეთი და აზერბაიჯანი სწორედ ამერიკაკავასიის საბჭოთა ფედერაციული სოციალისტური რესპუბლიკის შემადგენლობაში აღმოჩნდნენ, რაც მოსკოვის მხრიდან „ტურბულენტური რეგიონის უფრო ეფექტიან მართვას უზრუნველყოფდა“ (*ისმაილოვი 2007, გვ.28*).

ზემოაღნიშნული, მართლაც რომ ეპოქალური მოვლენების ერთგვარი პროდუქტი გახლდათ კავკასიონის სამხრეთ ნაწილში სამი დამოუკიდებელი სახელმწიფოს - აზერბაიჯანის რესპუბლიკის, საქართველოს რესპუბლიკისა და სომხეთის რესპუბლიკის წარმოშობა, რომლებიც XIX სუკუნიდან, ჯერ რუსეთის იმპერიის, ხოლო XX საუკუნის დასაწყისიდან საბჭოთა კავშირის შემადგენლობაში შედიოდნენ. ზემოაღნიშნულმა ქვეყნებმა, ფაქტობრივად, საუკუნეში ორჯერ დამოუკიდებლობა მოიპოვეს. სამხრეთ კავკასიის სამივე ქვეყანამ 1918 წლის მაისში რუსეთის იმპერიისგან დამოუკიდებლობა გამოაცხადა. თუმცა, მათი დამოუკიდებლობა ხანმოკლე აღმოჩნდა და რამდენიმე წლის შემდეგ, ისინი იმპერიული რუსეთის მოდერნიზებული გაერთიანების - საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის რიგებში აღმოჩნდნენ.

საბჭოთა კავშირის დაშლითა და „ცივი ომის“ დასრულებით, კაცობრიობის ისტორიაში სრულიად ახალი, გარდამტეხი ეპოქა იწყება. დასავლური ლიბერალური დემოკრატიის სოციალიზმზე გამარჯვებამ და სტალინის პოლიტიკურ იდეალებზე დაფუძნებული მრავალეროვნული გაერთიანების დაშლამ, დასავლურ საზოგადოებას იმედის ნაპერწკალი ჩაუსახა, რომ საბჭოთა კავშირის სამართალმემკვიდრე - რუსეთის ფედერაცია და საბჭოთა კავშირში შემავალი ყოფილი რესპუბლიკები, ამჯერად, რეალურად დაადგებოდნენ დემოკრატიული განვითარების გზას. სწორედ აღნიშნული პათოსით იყო განპირობებული ვაშინგტონისა და წამყვანი ევროპული სახელმწიფოების მიერ განხორციელებული მრავალმილიარდიანი დახმარება რუსეთის ხელისუფლებას 1992-1999 წლებში. ბორის ელცინის ადმინისტრაციამ, რასაკვირველია, დახმარება მიიღო, მაგრამ როგორც შემდგომში გაირკვა, რუსეთის დემოკრატიზაციის სურვილით შეპყრობილი აშშ და ევროპა, მარტივად რომ ვთქვათ, მწარედ მოტყუვდნენ.

„...ქვეყნის სათავეში ყველაფერი ძირფესვიანად დაღპა, პოლიტიკოსების მიმართ მატულობს ინდეფერენტიზმი და სკეპტიციზმი, ქვეყნის ეკონომიკური ცხოვრება რეორგანიზებულია, სახეზეა მატერიალური და მორალური რეგრესი“, - წერდა ფრანგული გამოცემა „მონდი“ რუსეთზე 1993 წელს. .თუმცა, „...რუსეთი, თავისი უდიდესი სამხედრო პოტენციალითა და ამოუცნობი მენტალიტეტით, არამც და არამც არ შეიძლება მივაკუთვნოთ ჩვეულებრივ სახელმწიფოთა რიცხვს. მისი ცუდი თუ კარგი ამოსუნთქვა სერიოზულ ზეგავლენას მოახდენს ჩვენი პლანეტის ცხოვრებაზე“, - ასკვნიდა გაზეთ „საქართველოს რესპუბლიკის“ პოლიტიკური მიმომხილველი, ჰამლეტ ჭიპაშვილი (*ჭიპაშვილი 1993, გვ.2*).

ბორის ელცინის მმართველობის პირველივე წლებში ფართო საზოგადოებამ შესანიშნავად გააცნობიერა, რომ მოსკოვი პოსტსაბჭოთა სივრცეს ისევ თავისი მონოპოლიური გავლენის სფეროდ მიიჩნევდა და ცხადია, არც სამხრეთ კავკასია გახლდათ გამონაკლისი. ამასთან, სამიზნე რეგიონში პოლიტიკური კლიმატი ფუნდამენტურად იცვლება. სსრკ-ის დაშლის

შემდეგ სამხრეთ კავკასიის პოლიტიკურ ავანსცენაზე სხვა დიდი მოთამაშეების ინტერესები იკვეთება, რომლებიც „კავკასიაში გავლენების მოსაპოვებლად არ იშურებენ არც კაპიტალდაბანდებებს და არც სამხედრო-პოლიტიკურ ძალისხმევას *(არეშიძე 2014, 140)*.

XX საუკუნის მიწურულს, სამხრეთ კავკასიის რეგიონში, განსაკუთრებით შეიმჩნევა აშშ-რუსეთის ინტერესთა დაპირისპირება. მაშინ, როდესაც რუსეთი ყოველგვარი მექანიზმებით ცდილობს რეგიონში ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტების ხელოვნურ ინსპირირებასა და საქართველოს, სომხეთსა და აზერბაიჯანს არ აძლევს „მზრუნველი უფროსი ძმისგან“ დამოუკიდებელი საგარეო და საშინაო პოლიტიკის გატარების შესაძლებლობას, ამერიკის შეერთებული შტატები ხელს უწყობს ქვეყნების დემოკრატიულ განვითარებას, ზრდის ფინანსურ და მორალურ მხარდაჭერას აღნიშნული ქვეყნების მიმართ და აქტიურად ლობირებს უდიდესი ეკონომიკური პროექტების განხორციელებას რეგიონში, რასაკვირველია, რუსეთისა და ირანის გამორიცხვით.

1991 წლიდან სამხრეთ კავკასიის, უკვე სუვერენული ქვეყნების სათავეში, ეროვნულ-პატრიოტული მოძრაობის ლიდერები მოდიან, ზვიად გამსახურდიას, ტერ-პეტროსიანისა და აბულფაზ ელჩიბეის მეთაურობით. რეგიონზე კონტროლის შენარჩუნებისა და თავისი გეოპოლიტიკური ამბიციების განხორციელების მიზნით, რუსეთის ხელისუფლებამ საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის დემოკრატიულად არჩეული ხელისუფლების დამხობა არაერთხელ განიზრახა. აღნიშნული პროცესები თან დაერთო ურთულეს სირთულეებსა და გამოწვევებს. რეგიონის სამივე ქვეყანაში სამოქალაქო ომი მძვინვარებდა, მათ შორის ორი - აფხაზეთისა და ე.წ. „სამხრეთ ოსეთის“ კონფლიქტი, საქართველოს, ხოლო - „მთიანი ყარაბაღის“ კონფლიქტი კი, აზერბაიჯანის ტერიტორიაზე.

მეცნიერთა დიდი ნაწილი ერთმნიშვნელოვნად თანმხდება იმაზე, რომ ყოველივე ამასი უდიდეს როლს თამაშობდა რუსეთის ფედერაცია, რომელიც სეპარატისტულ ძალებს სამხედრო შეიარაღებასაც კი აწვდიდა და შეთქმულებისა და პროვოკაციების გზით ცდილობდა რეგიონში ქაოსის, დესტრუქციისა და არასტაბილურობის პროვოცირებას *(გასვიანი 2005, გვ.177)*.

მიუხედავად იმისა, რომ ამერიკის შეერთებული შტატები თავიდანვე მხარს უჭერდა სამხრეთ კავკასიის ქვეყნების დამოუკიდებლობას, სუვერენიტეტსა და ტერიტორიულ მთლიანობას, ფაქტია, რომ ბილ კლინტონის ადმინისტრაცია საკმაოდ ფრთხილი პოლიტიკით გამოირჩეოდა რეგიონის კონფლიქტებთან მიმართებით და მაქსიმალურად ცდილობდა ნეიტრალური პოზიცია დაეჭირა ან ნაკლებად ჩარეულიყო აფხაზეთში, „სამხრეთ ოსეთსა“ და „მთიან ყარაბაღში“ მიმდინარე მოვლენებში. სავარაუდოა, რომ აშშ-ის აღნიშნული პოზიცია, დიდწილად, განპირობებული იყო რუსეთის ფაქტორით, რადგან, მიუხედავად საქართველოს, სომხეთის და აზერბაიჯანის დამოუკიდებლობისა, 1990-იანი წლების პირველი ნახევარში, აშშ, სამხრეთ კავკასიას რუსეთის გავლენის სფეროდ განიხილავდა და მაქსიმალურად თავს არიდებდა რეგიონში რუსეთთან რაიმე სახის კონფრონტაციას.

1992-1993 წლებში, სამხრეთ კავკასიის სამივე ქვეყნის (უპირველეს ყოვლისა, საქართველოსა და აზერბაიჯანის, ვინაიდან სომხეთის ხელისუფლება თავიდანვე მკვეთრი პრორუსული დამოკიდებულებით გამოირჩეოდა) ლიდერები ცდილობდნენ პროდასავლური პოლიტიკური კურსის გატარებას, მაგრამ ამასთანავე, განსაკუთრებით ფრთხილობდნენ რუსეთთან მიმართებით, რათა არც მისი გაღიზიანება გამოეწვიათ. 2003 წლის ნოემბერში საქართველოში მომხდარმა „ვარდების რევოლუციამ“ ფუნდამენტურად

შეცვალა საგარეო პოლიტიკური პრიორიტეტები არა მარტო სამხრეთ კავკასიაში, არამედ მთელ პოსტსაბჭოთა სივრცეში. ეს იყო საქართველოს პირველი, მკვეთრად გამოხატული, პირდაპირი მცდელობა ევროპული და ევროატლანტიკური ინტეგრაციის გზაზე, რომელიც თავის მხრივ, რასაკვირველია, ეწინააღმდეგებოდა რუსეთის საგარეო პოლიტიკურ კურსს აღნიშნულ რეგიონში.

ზემოხსენებულის ნათელი ილუსტრაცია გახლდათ 2008 წლის აგვისტოს ომი რუსეთსა და საქართველოს შორის. ომმა, მეზობელ ქვეყნებს შორის ურთიერთობები ჩიხში შეიყვანა, საერთაშორისო საზოგადოებასა და, უპირველეს ყოვლისა, აშშ-ს კი დაანახა, რომ რუსეთი არ აპირებს საკუთარი „გავლენის სფეროების“ დათმობას და დასავლეთს იქ „არაფერი ესაქმება“. სამხედრო ექსპერტ ვ. მაისაიას მიხედვით, რუსეთის მთავარი მიზანი საქართველოსა და უკრაინაში აღნიშნულ ქვეყნებზე გავლენის მოპოვება იყო (*მაისაია 2015, გვ.2*). რუსეთის ინტერვენციამ საქართველოში ძლიერ აღაშფოთა ცივილიზებული საზოგადოება. მათ დაინახეს, რომ რუსეთი, XX საუკუნეშიც ანგარიშგასაწევი ძალაა, რომელიც არც საერთაშორისო სამართლის ნორმების უგულვებლყოფას ერიდება და არც მშვიდობიანი მოსახლეობის დარბევას, თავისი ინტერესების განხორციელების გზაზე.

აშშ-რუსეთის ინტერესთა დაპირიპირების პარალელურად, 1991 წლიდან, სამხრეთ კავკასიაზე გავლენის გაფართოებისთვის იძაბება რუსეთ-თურქეთის ურთიერთობებიც, რომელთა შორის საუკუნეების განმავლობაში მიმდინარე დაპირიპირება, XX საუკუნის მეორე ნახევრიდან „კასპიის ენერგორესურსების ტრანსპორტირებისა და თურქეთის მიერ სამხრეთ კავკასიურ საკომუნიკაციო საშუალებების კონტროლით“ გამოიხატა. ჯერ კიდევ, 1980-იანი წლებიდან თურქეთის ხელისუფლება კავშირებს ავითარებს სამხრეთ კავკასიის რეგიონში, როგორც თურქულენოვან, ასევე არათურქულენოვან ხალხებთან. აღნიშნული პროცესები კიდევ უფრო მყარდება საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომი პერიოდიდან, როდესაც თურქეთი მხარს უჭერს „სამხრეთ კავკასიის“ ახლად დამოუკიდებელ სახელმწიფოებს; ქვეყნებს შორის ღრმადდება კულტურათაშორისი ურთიერთობები და საქართველოში, სომხეთსა და აზერბაიჯანში იხსნება თურქეთის საელჩოები.

სამხრეთ კავკასიის რეგიონის მიმართ ვალდებულებებს ზრდის ნატო. ალიანსი განსაკუთრებულ ინტერესს საქართველოს მიმართ გამოხატავს. საქართველო შავი ზღვის მოსაზღვრე ქვეყანაა და მისი გეოგრაფიული მდებარეობიდან გამომდინარე, ნატოსთვის სტრატეგიული მნიშვნელობის არეალს წარმოადგენს. მიუხედავად იმისა რომ, ნატო მაქსიმალურად არიდებს თავს რუსეთთან უთანხმოებას და, რასაკვირველია, არც მის ინტერესებში არ შედის მოსკოვთან რაიმე სახის კონფრონტაცია, ორგანიზაცია აგრძელებს თანამშრომლობას შავი ზღვის რეგიონის ქვეყნებთან და მიიჩნევს, რომ შავი ზღვის უსაფრთხოება მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს ევროპის, ბალკანეთის, ევრაზიისა და შუა აღმოსავლეთის უსაფრთხოებასა და სტაბილურობას გრძელვადიან პერსპექტივაში (*Melvin 2018, გვ.63-66*).

ბოლო წლებში, სამხრეთ კავკასიაში კიდევ ერთი მოთამაშე ჩნდება, XXI საუკუნის ერთ-ერთი უდიდესი საერთაშორისო აქტორი - ჩინეთი, რომლის სწრაფმა ეკონომიკურმა აღმავლობამ საფრთხე შეუქმნა ამერიკის შეერთებულ შტატებსაც კი. ჩინეთი პრეტენციას აცხადებს არა მარტო სამხრეთ ჩინეთის ზღვაზე დომინანტობისთვის, არამედ მიზნად ისახავს უძველესი „აბრეშუმის გზის“ აღდგენას, სახელწოდებით „ერთი გზა-ერთი სარტყელი“ და ღიად გამოთქვამს სურვილს, გახდეს ერთ-ერთი წამყვანი მოთამაშე სამხრეთ კავკასიის რეგიონში (*ზარქუა, 2020*).

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომი პერიოდიდან სამხრეთ კავკასიის ინტეგრაციის მცდელობის თვალსაჩინო ილუსტრაციას წარმოადგენს კავკასიის ე.წ. „საერთო სახლის“ შექმნის იდეა, რომლის საწყის ეტაპად შეიძლება ჩაითვალოს 1989 წელს „კავკასიის მთიელ ხალხთა ასამბლეის შექმნა“, ჩრდილოეთ კავკასიელი ხალხების გაერთიანებით. იმ ფაქტის გათვალისწინებით, რომ აღნიშნულ ხალხებს, რეალურად, არ გააჩნდათ მთელი რიგი სახელმწიფოებრივი წანამძღვრები, ჩრდილოეთ კავკასიის პოლიტიკური ელიტა ნათლად ხედავდა სამხრეთ კავკასიელ მეზობლებთან - საქართველოსა და აზერბაიჯანთან თანამშრომლობის აუცილებლობას. თუმცა „კავკასიის საერთო სახლის“ იდეა საბოლოოდ ვერ განხორციელდა.

„კავკასიის ფედერაციის“ შექმნაზე საუბრობს ცნობილი მეცნიერი ა. დუგინი თავის ნაშრომში „გეოპოლიტიკის საფუძვლები“. რუსი ნაციონალისტი, „კავკასიის ფედერაციაში“, სამივე კავკასიური რესპუბლიკის დამოუკიდებელ თანამეგობრობაში გაერთიანებას მოიხარებს, რომელთაც რუსეთის შიდა ავტონომიური წარმონაქმნები ექნებათ. რუსეთი მათ კულტურულ-ეკონომიკურ დამოუკიდებლობას მისცემს, მაგრამ უზრუნველყოფს მკაცრ სტრატეგიულ ცენტრალიზმს. დუგინის თვალსაზრისით, ეს არის ყველაზე მოქნილი სისტემა, რომელიც არა ძალადობასა და ოკუპაციას, არამედ „კავკასიური მრავალფეროვნების გაერთიანებას“ ისახავს მიზნად (*დუგინი 1999, 247*).

კავკასიის ინტეგრაციის კიდევ ერთი მოდელია „ამიერკავკასიის შეერთებული შტატების“, ან „კავკასიის შეერთებული შტატების“ შექმნის იდეა, რომელიც მისი არსით, ჯერ საქართველოსა და აზერბაიჯანის გაერთიანებას, ხოლო მოგვიანებით კი, აღნიშნულ პროცესებში, სომხეთის ჩართულობას გულისხმობდა, მაგრამ სომხეთსა და აზერბაიჯანს შორის გადაუჭრელი კონფლიქტის შედეგად, ვერც ამ მოდელმა გაამართლა. აზერბაიჯანული პოლიტიკური სპექტრი სასტიკად ეწინააღმდეგებოდა სომხეთთან ნებისმიერი სახის პოლიტიკურ და ეკონომიკურ თანამშრომლობას.

კავკასიის ინტეგრაციის რუსული ვარიანტია „3+1“ მოდელი, რომელიც რუსეთმა 1996 წელს კისლოვოდსკის სამიტზე წარადგინა. შეხვედრაზე, რომელსაც საქართველოს, სომხეთის, აზერბაიჯანისა და ჩრდილოეთ კავკასიის ავტონომიური წარმონაქმნების ხელმძღვანელობაც ესწრებოდა, რუსულმა მხარემ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ გეოპოლიტიკურად, კავკასია რუსეთის ფედერაციის შემადგენელი ნაწილია და რეგიონში რუსეთის ინტერესები წამყვან როლს უნდა ასრულებდეს. ცალსახაა, რომ აღნიშნული მოდელი მიზნად ისახავდა, უპირველეს ყოვლისა, რუსეთის, და არა საქართველოს, სომხეთის, აზერბაიჯანის და ჩრდილოეთ კავკასიის სხვა ხალხების ინტერესების დაცვას. 1999 წელს სტამბოლის სამიტზე ეუთოს (ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაცია) წევრმა სახელმწიფოებმა მიიღეს გადაწყვეტილება „3+3+2“ მოდელის შესახებ, რომელიც კავკასიის სამ დამოუკიდებელ სახელმწიფოს (საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი), სამხრეთ კავკასიის სამ მოსაზღვრე სახელმწიფოს (რუსეთი, თურქეთი, ირანი) და მსოფლიოს სხვა დომინანტ აქტორებს აერთიანებდა (აშშ და ევროკავშირი) (*ისმაილოვი 2007, გვ.33*).

დღემდე აქტუალურია კავკასიის ინტეგრაციის შემდეგი მოდელი:

- „კავკასიის საერთო სახლის“ მოდელი, რომელიც აერთიანებს სამხრეთ კავკასიის დამოუკიდებელ სახელმწიფოებსა და ჩრდილოეთ კავკასიის ავტონომიურ რესპუბლიკებს;
- კავკასიის დამოუკიდებელი სახელმწიფოების (საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი) გამაერთიანებელი მოდელი;

- კავკასიის სამი დამოუკიდებელი სახელმწიფოს რუსეთთან გაერთიანების მოდელი („3+1“ მოდელი);

- კავკასიის სამი დამოუკიდებელი სახელმწიფოს, სამი მოსაზღვრე სახელმწიფოს და მსოფლიოს სხვა დიდი სახელმწიფოების გაერთიანების მოდელი („3+3+2“ მოდელი).

2020 წლის 11 დეკემბერს თურქეთის პრეზიდენტი რეჯეფ თაიფ ერდოღანი სამხრეთ კავკასიაში კიდევ ერთი პლატფორმის შექმნის ინიციატივით გამოვიდა, რომელიც თურქეთის, საქართველოს, აზერბაიჯანის, რუსეთისა და ირანის თანამშრომლობის გაღრმავებას მოიაზრებს. თურქეთის პრეზიდენტი მიიჩნევს, რომ ე.წ. „ექვსეულის ფორმატის“ შექმნა, მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს რეგიონის ქვეყნების მჭიდრო დაახლოებასა და სტაბილურ განვითარებას. ერდოღანი მიესალმება ინიციატივაში სომხეთის ჩართულობას და თვლის, რომ ეს უდიდესი შესაძლებლობა იქნება ანკარასა და ერევანს შორის ურთიერთობის თვისებრივად ახალი ეტაპის დასაწყებად, „მთიანი ყარაბაღის“ ირგვლივ განვითარებული მოვლენების შემდეგ (*DAILY SABAH, 2020*).

ცხადია, ზემოაღნიშნული ფორმატის პრაქტიკაში განხორციელება საქართველოსთვის უდიდესი გამოწვევაა. 2021 წლის 3 მარტს თურქეთში ვიზიტისას, საქართველოს საგარეო უწყების ხელმძღვანელმა დავით ზალკანიანმა ხაზგასმით აღნიშნა, რომ პარტნიორ ქვეყნებს შორის ურთიერთობები, უპირველეს ყოვლისა, უნდა ეფუძნებოდეს „ისეთი მნიშვნელოვანი და ფუნდამენტური პრინციპების პატივისცემას, როგორც არის ქვეყნების სუვერენიტეტისა და ტერიტორიული მთლიანობის აღიარება“. აღნიშნული კუთხით, საქართველოს პოზიცია რუსეთთან მიმართებით მტკიცე და ურყევა. ოფიციალური თბილისი უარს აცხადებს რაიმე სახის ფორმატში თანამშრომლობაზე იმ ქვეყანასთან, რომელსაც მეზობელი ქვეყნის 20% ოკუპირებული აქვს და სადაც დღემდე განლაგებულია რუსეთის სამხედრო ბაზები (*Civil.ge, 2021*).

ამდენად, საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომი პერიოდიდან, მსოფლიო პოლიტიკის გლობალური თუ რეგიონული მოთამაშეები აქტიურად იბრძვიან სამხრეთ კავკასიაში დომინანტური პოზიციების მოპოვებისა და გავლენის სფეროების გაფართოებისთვის. 2020 წელს კი, კორონავირუსის პანდემიით გამოწვეული გლობალური ცვლილებების კვალდაკვალ, მსოფლიოში მნიშვნელოვანი გეოპოლიტიკური რყევები შეინიშნება. აღნიშნული პროცესების ერთ-ერთ შემადგენელი ნაწილი, რა თქმა უნდა, სამხრეთ კავკასიის რეგიონიცაა.

ცალკე აღნიშვნის ღირსია, რომ კავკასიის ინტეგრაციის ყველა კონცეპტუალური მოდელი, რომლის მთავარ მიზანს კავკასიის რეგიონის ახალ გეოპოლიტიკურ სივრცეში გადანაწილებისა და მასში შემავალი სახელმწიფოების მშვიდობა და სტაბილურობა წარმოადგენდა, უშედეგო აღმოჩნდა. მიუხედავად არაერთი მოდელის დამაჯერებლობისა, გარკვეული მიზეზების გამო, მათი თეორიიდან პრაქტიკაში განხორციელება, რეალურად, ვერ მოხერხდა. როგორც ე. ისმაილოვმა და ვ. პაპავამ შენიშნეს, ჯერ კიდევ 1992 წელს, აღნიშნული მოდელების ნაკლი „კავკასიის ინტეგრაციის მთელი პრობლემების, მისი სტრუქტურის, მექანიზმებისა და მაინცირებელი ბირთვის არაადეკვატურ ხედვაში“ მდგომარეობს (*ისმაილოვი ე., პაპავა ვ 2007, 34*). ცხადია, მეცნიერების ეს მოსაზრება დღემდე არ კარგავს აქტუალურობას.

სამხედრო ექსპერტ, ვ. მასაიას მიხედვით, კავკასიას, რომელსაც ცივილიზაციათა დაჯახების ფრონტის საზღვარი უჭირავს, უნიკალური შესაძლებლობა აქვს კონფრონტაციის მოდელიდან სამშვიდობო კუნძულად გადაიქცეს და შეასრულოს ის ფუნქცია, რომელიც,

საუკუნეების წინ შვეიცარიამ და ნეპალის სამეფომ შეასრულეს. მეცნიერის მიხედვით, კონფონტაციული გარემოდან მშვიდობის ხიდის მშენებლობა სახალხო დიპლომატიას, რელიგიურ ტოლერანტობას, ტრანსკომუნიკაციური საშუალებების გაღრმავებას და ცივილიზაციათა დიალოგს უნდა დაეფუძნოს, რათა რეგიონში „მოქიშპე გეოპოლიტიკური პროექტების კონკურენცია, რეალურად, მშვიდობისა და სტაბილურობის ზონად გადაიქცეს. ამისთვის, გადაწყვეტ როლი კავკასიამ - „გეოსტრატამ“ (სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი გეოგრაფიული რეგიონი) უნდა შეასრულოს (*მაისია 2013, გვ.188-192*).

ამრიგად, რუსეთის, თურქეთისა და ჩინეთისგან განსხვავებით, დასავლეთი საკმოდ გვიან გამოჩნდა სამხრეთ კავკასიის პოლიტიკურ ავანსცენაზე. თუ თავდაპირველად, ისინი რეგიონში ფრთხილად მოქმედებდნენ, რათა არ გაელიზიანებინათ რუსეთი და თურქეთი, დღეს, ევროკავშირი და ნატო სრულყოფილებიან მოთამაშეებად გვევლინებიან „სამხრეთ კავკასიაში“ და მნიშვნელოვნად წარმართავენ რეგიონში შემავალი ქვეყნების პოლიტიკურ დღის წესრიგს. არაერთი გავლენიანი და ავტორიტეტული ორგანიზაციის მიერ ჩატარებული კვლევის შედეგები ცხადყოფს, რომ სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებში, მოსახლეობის დიდი ნაწილი მხარს უჭერს ევროპულ სივრცეში ინტეგრაციას, თუმცა, აღნიშნული ქვეყნების დღის წესრიგში ასევე დგას არაერთი სენტიმენტური საკითხი და გამოწვევა, რაც ცხადია, დიდწილად, ქართველი, სომეხი და აზერბაიჯანელი ხალხის კონსერვატიული, ტრადიციებსა და კულტურულ ფასეულობებზე დაფუძნებული მსოფლმხედველობით აიხსნება. ასევე, აღნიშვნის ღირსია ევროკავშირის როლი სამხრეთ კავკასიური კონფლიქტების დარეგულირებასა და რეგიონში ადამიანის უფლებების, კონსტიტუციონალიზმის, კარგი მმართველობის, დემოკრატიისა და სხვა პოლიტიკური თუ ეკონომიკური პროცესების პოზიტიურ განვითარებაში.

ბიბლიოგრაფია

1. არემიძე მ. "მსხვილი მოთამაშეების" პოლიტიკური ინტერესები სამხრეთ კავკასიაში“. საისტორიო ვერტიკალები. საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი. თბ. 2014.
2. გასვიანი თ. „აფხაზეთის ომი“. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტი. თბ. 2005.
3. დუგინი ა. „გეოპოლიტიკის საფუძვლები: რუსეთის გეოპოლიტიკური მომავალი“. გამომცემლობა „მთაწმინდელი“, თბ. 1999.
4. ეროლი ა. ინტერვიუ - ჩატარებულია ავტორის მიერ 2021 წლის აპრილში.
5. ზარქუა ა. „აშშ და ჩინეთი თუკიდიდეს ჩიხში - რა მომავალი აქვს ერთპოლუსიან მსოფლიოს“. ტაბულა. 15 მაისი, 2020. იხ. <https://www.tabula.ge/ge/story/171494-ashsh-da-chineti-tukidides-chixshi-ra-momavali-aqvs-ertpolusian-msoflios> უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 20.06.2021.
6. ისმაილოვი ე. და პაპავა, ვ., „ცენტრალური კავკასია: გეოპოლიტიკური ეკონომიკის ნარკვევები“. გამომცემლობა დიოგენე. 2007.
7. კომახია მ. „თურქეთ-რუსეთის ურთიერთობა და სამხრეთ კავკასია“. საქართველოს სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრი, Friedrich Ebert Stiftung. 2002, გვ. 4. იხ. <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/vifaost/c03-00409.pdf> უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 24.06.2021.

8. მაისია ვ. „რუსეთის მიზანი უკრაინასა და საქართველოზე გავლენის მოპოვება“. ახალი თაობა. თბ. 2015, 7 იანვარი, N3.
9. პაპავა ვ. „ცენტრალური კავკაზია: გეოპოლიტიკონომიკური ნარკვევები“, გამომცემლობა სიახლე. თბ. 2009.
10. ჭიპაშვილი ჰ. „რა ხდება რუსეთში“? საერთაშორისო ცხოვრება, საქართველოს რესპუბლიკა. N213, სამშ. 28 სექტემბ. 1993.
11. Civil.ge. “Глава МИД Грузии находится с визитом в Турции”, იხ. <https://civil.ge/ru/archives/403231> უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 20.05.2021.
12. DAILY SABAH. „6-country regional cooperation platform win-win for actors in Caucasus, Erdoğan says“. 11 December, 2020. იხ. <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/6-country-regional-cooperation-platform-win-win-for-actors-in-caucasus-erdogan-says> უკანასკნელად იქნა ხელმისაწვდომი 20.06.2021.
13. Melvin J. SIPRI Policy Paper No. 50 “Rebuilding Collective Security in the Black Sea Region the risks of military confrontation in the Black Sea region” SIPRI Policy Paper No. 50, December 2018, pp. 63-66. იხ. <https://www.sipri.org/publications/2018/sipri-policy-papers/rebuilding-collective-security-black-sea-region> უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 20.05.2021.
14. Договор о признании царем Карталинским и Кахетинским Ираклием II покровительства и верховной власти России (Георгиевский трактат), Сборник архивных документов. Русская книга, 1992. იხ. <http://www.amsi.ge/istoria/sab/georgievski.html> უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 22.06.2021.

**სამხრეთ კავკასია და საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომი გეოპოლიტიკური
გადანაწილება**

ეკატერინე ლომია
პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორანტი
კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი

რეზიუმე

ცნება - „კავკასიის“ თანამედროვე გაგება რუსეთის იმპერიის მიერ კავკასიის დაპყრობის შემდეგი პერიოდიდან ყალიბდება და გეოპოლიტიკურ კონტექსტში, კავკასიონის მთავარი ქედის მდებარეობას აღნიშნავს. ამ დროიდან ჩნდება ტერმინი „Закавказье“, - „კავკასიონის გადაღმა, ანუ მოცემულ ქედს გადაღმა“-ს მნიშვნელობით. კავკასიაში, სწორედ რუსეთის შემოსვლით იწყება რეგიონის დაყოფა კავკასიად და ამიერკავკასიად. XX საუკუნის 90-იანი წლების დამდეგს, საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების მრავალეროვნული გაერთიანების დაშლისა და საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდგომ, ცნება „Закавказье“ შეიცვალა უფრო ზუსტი და კორექტული - „სამხრეთ კავკასიის“ ტერმინით. რეგიონში დომინანტური პოზიციების მოპოვებაზე, ფაქტობრივად, „ომი“ გაჩაღდა მსოფლიო პოლიტიკის წამყვან აქტორებს შორის.

The South Caucasus and the post-Soviet geopolitical redistribution

Ekaterine Lomia
PhD Candidate in Political Science
Caucasus International University

Summary

The modern understanding of the concept "Caucasus" is formed from the period of the Russian Empire and in a geopolitical context, it indicates the location of the main ridge of the Caucasus. From the mentioned period of time the term "Transcaucasia" is widely used with the meaning of "across the Caucasus, or across a given ridge." The division of the region into the Caucasus and Transcaucasia begins with the rise of the Russian Empire. In the 1990s, after the collapse of the multinational Union of Soviet Socialist Republics and the restoration of the independence of Georgia, Armenia and Azerbaijan, the term "Transcaucasia" was changed into a more precise and correct term - "South Caucasus". The disintegration of the Soviet Union marked the beginning of serious clashes of interest over the South Caucasus region among the prominent actors of international relations of the twentieth century.

Le Caucase du Sud et la redistribution géopolitique post-soviétique

Ekaterine Lomia
Doctorant en science politique
Université internationale du Caucase

Résumé

La compréhension moderne du concept "Caucase" est formée à partir de la période de l'Empire russe et dans un contexte géopolitique, elle indique l'emplacement de la crête principale du Caucase. Depuis la période mentionnée, le terme "Transcaucasie" est largement utilisé avec le sens de "à travers le Caucase ou à travers une crête donnée". La division de la région entre le Caucase et la Transcaucasie commence avec la montée de l'Empire russe. Dans les années 1990, après l'effondrement de l'Union multinationale des Républiques socialistes soviétiques et le rétablissement de l'indépendance de la Géorgie, de l'Arménie et de l'Azerbaïdjan, le terme « Transcaucasie » a été remplacé par un terme plus précis et correct - « Caucase du Sud ». La désintégration de l'Union soviétique a marqué le début de graves conflits d'intérêts sur la région du Caucase du Sud entre les principaux acteurs des relations internationales du XXe siècle..

ტერორიზმი და საქართველო

დიმიტრი სულამანიძე

გერმანიის ადმინისტრაციულ მეცნიერებათა უნივერსიტეტის და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ინგლისურენოვანი საერთო სამაგისტრო პროგრამის „საჯარო მმართველობა“-ის მაგისტრი

შესავალი

თანამედროვე მსოფლიოს უსაფრთხოებისა და სიმშვიდის მთავარ გამოწვევად ოცდამეერთე საუკუნეში ტერორიზმი იქცა, ჯერ კიდევ მეოცე საუკუნეში ევროსაბჭოს წევრმა სახელმწიფოებმა ხელი მოაწერეს ევროპულ კონვენციას ტერორიზმის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ, თუმცა თამამად შეიძლება ითქვას რომ სამყარო განსაკუთრებით გამოაფხიზლა ამერიკის შეერთებულ შტატებში 2001 წლის 11 სექტემბრის ტერაქტმა და წამყვანი სახელმწიფოები დააფიქრა ამ საფრთხის რეალურ მასშტაბებზე, სწორედ ამიტომ აღნიშნულ პრობლემას უდიდესი ყურადღება ექცევა მთელს მსოფლიოში, მათ შორის საქართველოშიც, რომელიც აღიარებულია ტერორისტულ ორგანიზაციებთან ბრძოლაში გლობალური კოალიციის წევრად. 2001 წლის 11 სექტემბრის მოვლენებამდე ტერორიზმის საყოველთაოდ აღიარებული დეფინიცია არ არსებობდა, პრაქტიკულად ასეთი სახით იგი არც ახლა არსებობს, მაგრამ ამ მიმართულებით მნიშვნელოვანი წინსვლა შეინიშნება. მაგალითისათვის შეიძლება მოვიყვანოთ გაეროს გენერალური მდივნის კოფი ანანის 2002 წლის ოქტომბრის განცხადება, რომლითაც იგი ცდილობდა ტერორიზმის განმარტებას: „ტერორიზმი არის გლობალური საფრთხე, გლობალური ეფექტებით... თავისი ბუნებიდან გამომდინარე ეს არის თავდასხმა სამართლის, წესრიგის და ადამიანის უფლებების ფუნდამენტურ პრინციპებზე“. ევროკავშირი ტერორიზმს ასეთ შეფასებას აძლევს: „ტერორიზმი ეს არის ქმედება, რომლის მიზანსაც წარმოადგენს საზოგადოების დაშინება, მთავრობებსა და საერთაშორისო ორგანიზაციებზე არაკანონიერი გზით ზეგავლენის მოხდენა, ქვეყნებისა და დემოკრატიული ინსტიტუტების განადგურება“. აშშ-ის სახელმწიფო დეპარტამენტის აზრით ტერორიზმი ეს არის „ქვეეროვნული და ფარული ელემენტების მიერ საზოგადოებაზე ზეგავლენის თვალსაზრისით დაგეგმილი ძალადობა, რომელიც მიმართულია არასაომარი – სამოქალაქო სამიზნეების წინააღმდეგ“. აშშ-ის ცენტრალური სადაზვერვო სააგენტო იძლევა ტერორიზმის ოთხ ძირითად დამახასიათებელ ელემენტს:

- ძალადობის წინასწარ დაგეგმილი და არაიმპულსური აქტი.
- ქმედება, რომელიც განსაზღვრულია პოლიტიკური წესრიგის შესაცვლელად;
- ქმედება, რომელიც მიმართულია სამოქალაქო პირების წინააღმდეგ
- და ბოლოს, იგი ხორციელდება ქვეეროვნული დაჯგუფების მიერ.

ტერორიზმი თავისი ბუნებით საკმაოდ რთული შინაარსის მქონე დანაშაულია და საერთაშორისო ტეროლოგიისთვის მისი ზუსტი დეფინიციის განსაზღვრა დღესაც კი სერიოზულ პრობლემას წარმოადგენს. ერთმანეთისგან უნდა განვასხვავოთ ასევე ტერორიზმი და ტერორი, ტერორიზმი ეს არის იდეოლოგია, ტერორი კი არის იდეოლოგიური ომის ფორმა. ტერორისტები დროთა განმავლობაში ცვლიან თავიანთი ბრძოლის მეთოდებს, იცვლება მათი ღირებულებებიც, მიზნები, ბრძოლის მასშტაბები, ყოველივე აღნიშნული კი კიდევ უფრო ართულებს ამ ტერმინის ზუსტი ცნების განსაზღვრას. ქართული რეალობიდან გამომდინარე, ტერორიზმმა აქაც გაიარა

განვითარების სტადიები დღეს უკვე საქართველო საერთაშორისო ტერორიზმის ერთ-ერთ სამიზნესაც წარმოადგენს, სისხლის სამართლის კოდექსში და კანონში "ტერორიზმის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ" გაჩნდა ტერორიზმის დეფინიციაც.

ტერორიზმის ისტორიული განვითარება საქართველოში

ქართული სახელმწიფოებრიობა თითქმის 35 საუკუნეს ითვლის, ოფიციალური წერილობითი ცნობები სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნის თაობაზე ძვ.წ.ად. მე-13 საუკუნეში გვხვდება. ზოგადად ტერორიზმის განვითარების ისტორიას თუ გადავხედავთ, ერთერთ პირველ ტერორისტებად ზელოტები არიან მიჩნეული, ზელოტები იყვნენ ებრაელი ჯარისკაცები, რომლებიც აუჯანყდნენ რომის იმპერიას, ზელოტთა ქმედება განხილულია ტერორიზმად, მივედით იმ დასკვნამდეც რომ რთულია ამ სიტყვის სწორი მნიშვნელობით გამოყენება, ერთისთვის ტერორისტი და სახელმწიფოებრიობის წინააღმდეგ მეომარი, საშიში დამნაშავეა, მეორესთვის განმათავისუფლებელი გმირი. ტერორიზმის რა მოგახსენოთ, მაგრამ ეროვნულ განმათავისუფლებელ ბრძოლებში აქტიურად გამოიყენებოდა პარტიზანული ბრძოლის მეთოდები საქართველოში, მსჯელობა შეგვიძლია დავიწყოთ მეთექვსმეტე საუკუნეში გამოჩენილი შავფაროსნებით, რომლებიც იყენებდნენ პარტიზანული ომის ტაქტიკას. შავფაროსნების ძირითადი დანიშნულება იყო მოწინააღმდეგეზე ფსიქოლოგიური ზეწოლის მოხდენა და წერტილოვანი დარტყმებით მათი დემორალიზება, მტრის ბანაკებში შეუმჩნევლად შეღწევა და სელექციური მკვლელობებით მოწინააღმდეგისთვის გამოუსწორებელი დარტყმის მიყენება. ტერორიზმი, ხშირ შემთხვევაში ბევრი ადამიანისთვის, ამ ხერხით განხორციელებული აქტების სიმრავლის გამო, ასოცირდება აფეთქებასთან, აღსანიშნავია ის ფაქტიც რომ ქართულ საბრძოლო შენაერთებს საერთაშორისო ტერორიზმთან ბრძოლის გამოცდილება არა მხოლოდ 21-ე საუკუნეში აქვს მიღებული, არამედ ბევრად უფრო ადრეც, მეცამეტე საუკუნეში, მონღოლთა ბატონობის პერიოდში, მონღოლური ჰამარის სისტემიდან გამომდინარე, რაც დაპყრობილი ხალხების ჩაყენებას გულისხმობს ბრძოლის წინა ხაზზე, 5 000 ქართველი იღებდა მონაწილეობას ალამუტის ციხის აღებაში, რომელსაც ასასინები იცავდნენ, იგივე ჰამიშინები(ჰამიშიანები) რომლებიც მრავალი საუკუნის მანძილზე უბადლო მკვლელებად ითვლებოდნენ, ისინი შედიოდნენ ჯაშუშებად სხვადასხვა სახელმწიფოების უმაღლეს ემელონებში, სამხედრო დანაყოფებში, მაღალჩინოსანთა პირად გარემოცვაში და შემდეგ მათი ლიკვიდაციის, მუქარის, შანტაჟის გზებით ცდილობდნენ გავლენის მოპოვებას, ჩემი აზრით ასასინების მოღვაწეობა იყო ყველაზე კარგად ორგანიზებული, მისტიციზმის საბურვლით შემოსილი, ყველაზე მძლავრი და ხანგრძლივი ტერორისტული გაერთიანება, ტერორიზმის ტიპური დეფინიციით. არ შეიძლება არ შევეხოთ უშუალოდ საქართველოს წინააღმდეგ განხორციელებულ ტერორისტულ აქტებს, უძველესი დროიდან მოყოლებული საქართველო უამრავი დამპყრობლის სამიზნე იყო მისი გეოგრაფიული მდებარეობიდან გამომდინარე, კიმერიელები, ასურელები, სპარსელები, ხაზარები, ჩრდილოკავკასიური ტომები, არაბები, ოსმალები, მონღოლები, რუსები, გამუდმებით ცდილობდნენ სხვადასხვა მეთოდებით ქართული სახელმწიფოებრიობის განადგურებას. ყველაზე დიდი მასშტაბის ტერორისტული აქტი თუკი რამ მომხდარა საქართველოს წინააღმდეგ, იყო 1225 წელს ჯალალ - ად-დინის მიერ თბილისის აღება და 100 000 ქართველის სიკვდილით დასჯა ისლამის უარყოფის გამო. 1800 წელს ქართლ-კახეთის და 1810 წელს იმერეთის სამეფოს რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში შესვლის შემდეგ, მეფის რუსეთის წინააღმდეგ თავისუფლებისთვის მებრძოლ ქართველებს

არსებული რეჟიმი ანარქისტ-ტერორისტებად ნათლავდა. ამ პერიოდის ქართველი “ამბოხებულები” აწყობდნენ ცალკეულ ტერორისტულ აქტებს, რომლებიც მიმართული იყო რუსეთის იმპერიის დასუსტებისკენ, სახელმწიფოს ძირის გამოთხრისკენ, თუმცა მათ ჰქონდათ თავიანთი მორალური პრინციპები, მათი თავდასხმის ობიექტი არასდროს არ იყო უდანაშაულო ადამიანი. ისტორიულად ამ პერიოდის დასრულების შემდეგ კი იწყება საბჭოთა იმპერიალიზმი, რაც სხვა საუბრის თემაა.

ტერორიზმის განვითარება საქართველოში 1991 წლიდან დღემდე

საბჭოთა კავშირიდან გამოსვლის შემდეგ ქვეყანაში გაღვივდა სამოქალაქო ომი, რუსეთის ფედერაციამ გააღვივა სეპარატიზმი ჩვენს ორ ტეროგენულ ტერიტორიაზე, აფხაზეთსა და სამაჩაბლოში და ამ მიმართულებით დამატებითი ცეცხლის წარმოება მოუხდა ქვეყანას. საბოლოო ჯამში ქვეყანა ყოველმხრივ დასუსტდა. ხელისუფლების სამივე შტოში ძალიან სუსტი ადმინისტრაცია იყო, ქვეყანას ჰქონდა კორუფცია, საბედნიეროდ ამ პერიოდში საქართველო საგარეო ტერორიზმის თავდასხმის ობიექტი არ ყოფილა, თუმცა ტერორისტულ აქტებს ხშირად აწყობდნენ პოლიტიკოსები შიდა წრეებში ძალაუფლების გადასანაწილებლად. იყო ცალკეული შემთხვევები ჩვენი მეზობელი ქვეყნების სპეცსამსახურების ორგანიზებით, ეს დანაშაულები მიმართული იყო სახელმწიფოს წინააღმდეგ და მიზნად ისახავდა მის პრესტიჟის და სიმძლავრის შელახვას, მაგალითად ერთ-ერთი ღია წყაროს მიხედვით 1993 წელს ქუთაისის კოპიტნარის აეროდრომიდან მოღალატე პილოტმა სერგეი ჟიტნიკოვმა გაიტაცა ქართული სუ-25 ტიპის საფრონტო მოიერიშე და გადააფრინა სომხეთის ტერიტორიაზე, სომხეთი ამ ფაქტს დღემდე უარყოფს, თუმცა გარკვეული მოსაზრებით ეს იყო სომხური სპეცსამსახურის შურისძიება 1992 წელს ქართული მხარის მიერ აზერბაიჯანისთვის სამი სუ-25 (მიმინოს) ტიპის მოიერიშის მიყიდვის გამო. ამ მომენტში საკმაოდ კარგად ჩანს ქვეყნის უსაფრთხოების სიმძლავრე, საავიაციო კორპუსი, რომელიც ქართული რეალობიდან გამომდინარე ერთ-ერთი ყველაზე პატარაა, წესით უფრო მარტივად კონტროლირებადი და გაშიფრული უნდა იყოს შიდა პერსონალის საიმედოობის თვალსაზრისით. ნათელი ხდება ამის შემდეგ ის ფაქტი თუ რატომ იყო შიდა ტერორიზმი პოლიტიკოსების ბრძოლის მეთოდი ძალაუფლების დასატაცებლად. არ შეიძლება არ ვახსენოთ ამ პერიოდის ყველაზე მასშტაბური ტერორისტული აქტი, რომელიც განხორციელდა საქართველოს ექსპრეზიდენტის, ედუარდ შევარნაძის წინააღმდეგ, 1998 წლის 9 თებერვალს, სამთავრობო გზაზე, რასაც ყოველდღე გადის საქართველოს პრეზიდენტი, ათეულობით «ბოევიკი» ჩასაფრდა საღამოს 7 საათიდან და მსხვერპლს 8 საათამდე ელოდა.

საბედნიეროდ, თავდასხმამ ფუჭად ჩაიარა. არც ერთი ჭურვი ედუარდ შევარნაძის «მერსედესს» არ მოხვდა ისეით ტრაექტორიით და იმ ნაწილში, სადაც იგი მანქანის სალონში შეღწევას შეძლებდა. პრეზიდენტის პირადი დაცვის წევრებმა ცეცხლი საკუთარ თავზე მიიღეს და გადაარჩინეს დაცვის ობიექტი, რასაც ემსხვერპლა ერთი პირადი დაცვის წევრი და ერთი სპეცდანიშნულების ბატალიონის წევრი, აქაც ნათელი იმ პერიოდში ქართული სპეცსამსახურების რეალური ქმედუნარიანობა, მათი მიზანი პრეზიდენტის გადარჩენა კი არა, ტერორისტული აქტის თავიდან აცილება უნდა ყოფილიყო, მათ წინასწარ იცოდნენ რომ შესაძლებელი იყო თავდასხმის განხორციელება, მიუხედავად ამისა სპეცსამსახურებმა არ გადააფარეს პრეზიდენტის გადაადგილების რეგულარული მარშრუტებიც კი, ასევე ღია წყაროების მიხედვით ამ ტერორისტულ აქტის ორგანიზებას რუსული და ჩეჩნური სპეცსამსახურების ერთობლივ მოქმედებას მიაწერენ. მოგვიანებით, როდესაც საქართველომ

აქტიურად აიღო პროდასავლური კურსი, ქვეყნის შიდა რეფორმების შედეგად დამარცხდა კორუფცია და საქართველო სახელმწიფოს დაემსგავსა, გაქრა შიდაპოლიტიკური ტერორისტული აქტები, თუმცა თავი იჩინა საერთაშორისო ტერორიზმმა, მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო პირდაპირი დარტყმის ობიექტი და სამიზნე არ არის ტერორისტული ორგანიზაციებისთვის, საფრთხე მაინც ძალიან რეალურია, რადგან ქვეყანაში გვაქვს 6 ტეროგენული ტერიტორია, საიდანაც ორი ოკუპირებულია და ვერ ხორციელდება ამ ტერიტორიებზე ანტიტერორისტული საქმიანობა, ასევე უნდა აღინიშნოს პანკისის ხეობა და აჭარის მუსლიმური მოსახლეობა, ამ შემთხვევაში სეპარატიზმის საფრთხე არ გვაქვს, მაგრამ რიგი მოქალაქეების დაბალი ცნობიერებით სარგებლობენ ისეთი ტერორისტული ორგანიზაციები როგორცაა თუნდაც "ისლამური სახელმწიფო" და ახდენენ ჩვენი მოქალაქეების რეკრუტირებას მათ რიგებში. „ისლამურმა სახელმწიფომ“ საქართველოს ცალკეულ რეგიონებში მხარდამჭერთა გარკვეული რაოდენობა შეიძინა. ბოლო დროს გავრცელებული ვიდეომიმართვებიც, ერთის მხრივ, გარკვეული აუდიტორიის რადიკალიზებას, ხოლო, მეორეს მხრივ, საზოგადოების დაშინებას ემსახურებოდა. ამჟამად ტერორისტული ორგანიზაციის რიგებში რამდენიმე ათეული საქართველოს მოქალაქე იბრძვის. არიან საბრძოლო მოქმედებებში მონაწილეობის მსურველებიც. მათი ტერორისტულ საქმიანობაში ჩართულობა აზიანებს ქვეყნის იმიჯს და საფრთხის შემცველია სახელმწიფო უსაფრთხოებისთვის. საქართველოსთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია საკუთარ ტერიტორიაზე ნებისმიერი ტერორისტული საქმიანობის პრევენცია და აღკვეთა. ამ მიმართულებით ქართულმა სპეცსამსახურებმა ჩაატარეს მთელი რიგი ღონისძიებები, მაგალითისთვის შეგვიძლია ავიღოთ ორგანიზაცია „ისლამური სახელმწიფოს“ ე.წ. წარმომადგენლის და მისი დაჯგუფების წევრების წინააღმდეგ ჩატარებული გამოძიება. საქმე აღძრული იყო სსკ-ს 3271 (ტერორისტულ ორგანიზაციაში გაწევრიანებისათვის ან ტერორისტული საქმიანობის განხორციელებისათვის პირის გადაბირება) და 328 (უცხო ქვეყნის ტერორისტულ ორგანიზაციაში ან უცხოეთის კონტროლისადმი დაქვემდებარებულ ტერორისტულ ორგანიზაციაში გაერთიანება ან ტერორისტულ საქმიანობაში მისი დახმარება) მუხლებით. 2016 წლის 7 მარტს დასრულდა მათი სასამართლო პროცესი. თბილისის საქალაქო სასამართლომ მათ 10-14 წლით თავისუფლების აღკვეთა მიუსაჯა. დაჯგუფების კიდევ ერთ წევრთან პროკურატურამ გააფორმა საპროცესო შეთანხმება, რის შედეგადაც მას სასჯელის სახედ განესაზღვრა თავისუფლების აღკვეთა 1 წლით და პირობითი 5 წლიანი პატიმრობა, 6 წლიანი გამოსაცდელი ვადით. ოპერატიული ღონისძიებები გატარდა აჭარასა და გურიაშიც. შედეგად დადგინდა იმ პირთა ვინაობა რომელთაც სავარაუდოდ ე.წ. ერთგულების ფიცი მისცეს „ისლამურ სახელმწიფოს“. მათ საცხოვრებელ სახლებში ჩატარებული ჩხრეკის შედეგად ამოღებულ იქნა სხვადასხვა ნივთმტკიცებები, მათ შორის, ცეცხლსასროლი იარაღი და ასაფეთქებელი მოწყობილობები. დაკავებულია 4 პირი. ყურადღება დაეთმო რადიკალური იდეოლოგიის გავრცელების მიზნით ინტერნეტ სივრცის გამოყენების პრევენციას. 2015 წლის ნოემბერში, შეიზღუდა წვდომა რადიკალური იდეოლოგიის გამავრცელებელ ვებგვერდებსა და სოციალურ მედიაში დარეგისტრირებულ ჯგუფებზე. ქართული სპეცსამსახურების მიერ მიმდინარეობს ქვეყნის ფარგლებს გარეთ ტერორისტულ საქმიანობაში ჩართულ პირთა სისხლისსამართლებრივი დევნა, ასევე საქართველოში დაბრუნებული „ჯიჰადისტების“ პასუხისგებაში მიცემა. აღსანიშნავია, რომ რამდენიმე წლის წინ ტერორისტული ორგანიზაცია „ისლამური სახელმწიფოს“ სახელით გავრცელდა საქართველოს წინააღმდეგ

მუქარისა და ძალადობის შემცველი ვიდეომიმართვა. დღეის მდგომარეობით სირიასა და ერაყში ტერორისტული მიზნებით საქართველოს 50-მდე მოქალაქე იმყოფება.

ტერორიზმის სამართლებრივი რეგულაცია საქართველოში

ტერორიზმის დეფინიციას, ამ დანაშაულის სიმძიმეს, მეთოდებს, მათთან ბრძოლის ხერხებსა და მექანიზმებს და სასჯელებს არეგულირებს ქართული კანონმდებლობა სხვადასხვა ნორმატიული აქტების საშუალებით რომლებიცაა:

- ტერორიზმთან ბრძოლის შესახებ კანონი
- სისხლის სამართლის კოდექსი თავი 38-ე
- სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი
- კონტრავერვითი საქმიანობის შესახებ კანონი
- ოპერატიულ სამძებრო საქმიანობის შესახებ კანონი
- ორმხრივი და მრავალმხრივი ხელშეკრულებები
- სხვა სამართლებრივი აქტები

ტერორიზმის წინააღმდეგ ბრძოლის მთავარ კანონს წარმოადგენს "ტერორიზმთან ბრძოლის შესახებ კანონი", ეს კანონი განსაზღვრავს საქართველოში ტერორიზმთან ბრძოლის ორგანიზების ფორმებსა და სამართლებრივ საფუძვლებს, აგრეთვე ტერორიზმთან ბრძოლის სფეროში ხელისუფლების ორგანოთა კოორდინაციის წესს, საზოგადოებრივი გაერთიანებებისა და ორგანიზაციების, თანამდებობის პირებისა და მოქალაქეების მონაწილეობის საფუძვლებს, მათ უფლებებს, მოვალეობებს და მათი სოციალური დაცვის გარანტიებს.

ტერორიზმთან ბრძოლის მექანიზმები ქართულ რეალობაში

სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურის ერთ-ერთი უმთავრესი პრიორიტეტია ტერორიზმის წინააღმდეგ ბრძოლა. თანამედროვე მსოფლიოში ტერორიზმის გლობალური საფრთხე ცვალებადი, არაპროგნოზირებადი და მზარდია. გლობალური ტერორისტული საფრთხის ყველაზე მკაფიო გამოვლინებაა ე.წ. „ისლამური სახელმწიფო“. თუმცა, ამით არ მცირდება სხვა ტერორისტულ დაჯგუფებებთან („ალ-ქაიდა“, „თალიბანი“ და სხვა.) ასოცირებული საფრთხეები.

სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურის გარდა ტერორიზმთან ბრძოლაში ძირითად როლს ასევე ასრულებს საქართველოს მთავარი პროკურატურა, რომელსაც ამ მიმართულებით გააჩნია შსს-ს კონტრტერორისტული ცენტრი, რომელსაც თავის მხრივ ჰყავს საგამომიებო სამსახური და ოპერატიული დანაყოფები, ეს უშუალოდ ის ძალაა, რომელიც ახორციელებს ანტიტერორისტულ საქმიანობას, მოგეხსენებათ მათ მოქმედებაში მოსაყვანად აუცილებელია დაიწყოს გამოძიება აღნიშნული მუხლით რისი საფუძვლებიცაა შემდეგი: ოპერატიული სამსახურის მიერ მიღებული ინფორმაცია, მასმედიასა და სოციალურ ქსელებში გამოქვეყნებული ინფორმაცია, უცხო ქვეყნის სამსახურებიდან მოწოდებული ინფორმაცია და სხვა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს ისტორიის ნარკვევები
2. "ქართული დიპლომატია"
3. Michael Ronczkowski "Terrorism and organized hate crime"
4. სისხლის სამართლის კოდექსი
5. "ტერორიზმთან ბრძოლის შესახებ კანონი"

ტერორიზმი და საქართველო

დიმიტრი სულამანიძე

გერმანიის ადმინისტრაციულ მეცნიერებათა უნივერსიტეტის და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ინგლისურენოვანი საერთო სამაგისტრო პროგრამის „საჯარო მმართველობა“-ის მაგისტრი

აბსტრაქტი

21-ე საუკუნეში ცივილიზებული სამყაროსთვის ერთ-ერთ უდიდეს საფრთხეს წარმოადგენს საერთაშორისო ტერორიზმი. ამ საფრთხეს განსაკუთრებულ სიმძაფრეს მატებს ის ფაქტიც, რომ ძირითად შემთხვევაში ტერორისტების სამიზნეს წარმოადგენს მშვიდობიანი მოსახლეობა, ქალები, ბავშვები. საკითხის აქტუალობიდან გამომდინარე ნაშრომში განხილულია არა მხოლოდ საერთაშორისო ტერორიზმის, არამედ ზოგადად ტერორიზმის განვითარების ისტორია საქართველოში. საკითხის განხილვამდე, შესავალი ნაწილი საკითხის უკეთ აღსაქმელად დათმობილია ტერორიზმის დეფინიციის განსაზღვრისთვის, ახსნილია თუ რას ნიშნავს ტერორიზმი, მისი მნიშვნელობის მრავალბუნებოვნება სხვადასხვა სახელმწიფოსა თუ საერთაშორისო ორგანიზაციის კანონმდებლობისთვის. მომდევნო თავები ეხება უშუალოდ ტერორიზმის განვითარების ისტორიას საქართველოში, საკითხის შესწავლის შემდეგ ცხადი გახდა, რომ ტერორიზმი, როგორც მოვლენა არ არის საქართველოს ისტორიის უახლესი ისტორიის შესწავლის საგანი, სწორედ ამიტომ ეს საკითხი ჩაშლილია ორ თავად, პირველი, ეს არის მისი ისტორიული განვითარება მეოცე საუკუნემდე, ხოლო მეორე თავი დათმობილია უახლესი ისტორიისთვის, ტერორიზმის განვითარება საქართველოში 1991 წლიდან დღემდე, გაანალიზებულია საფრთხეები და პრევენციული ზომები, რომლებიც გაატარეს ძალოვანმა სტრუქტურებმა. ამის შემდეგ განხილულია ტერორიზმის სამართლებრივი რეგულაცია, საკანონმდებლო ბაზა, არსებული ნორმატიული აქტები, რომელიც არეგულირებს აღნიშნულ ქმედებებს. ბოლო თავი კი ეხება უშუალოდ იმ სტრუქტურულ ერთეულებს, ძალოვან ორგანოებს, რომლებიც უშუალოდ ატარებენ კონტრტერორისტულ ღონისძიებებს.

Terrorism and Georgia

Dimitri Sulamanidze

**Master of Public Administration from the German University of Administrative Sciences and
Tbilisi State University**

Abstract

One of the greatest threats to the civilized world in the 21st century is international terrorism. Adding to this threat is the fact that the main target of terrorists is civilians, women and children. Due to the urgency of the issue, the paper discusses not only the history of international terrorism, but also the history of the development of terrorism in Georgia in general. Before discussing the issue, the introductory part is devoted to define the definition of terrorism, explaining what terrorism means, its multifaceted significance for the legislation of different states or international organizations. The following chapters deal directly with the history of the development of terrorism in Georgia. After studying the issue, it became clear that terrorism is not new field of research for Georgia, that's why this case is divided into two parts, the first is its historical development up to the twentieth century, and the second chapter is devoted to recent history, the development of terrorism in Georgia from 1991 to the present, analyzes the threats and preventive measures taken by law enforcement agencies. It then discusses the legal regulation of terrorism, the legal framework, the existing normative acts that regulate these actions. The last chapter deals directly with the structural units, law enforcement agencies that directly carry out counter-terrorist activities.

Le terrorisme et la Géorgie

Dimitri Sulamanidze

**Master en administration publique de l'Université allemande des sciences administratives et de
l'Université d'État de Tbilissi**

Abstrait

L'une des plus grandes menaces pour le monde civilisé au 21e siècle est le terrorisme international. A cette menace s'ajoute le fait que la cible principale des terroristes sont les civils, les femmes et les enfants. En raison de l'urgence de la question, le document traite non seulement de l'histoire du terrorisme international, mais aussi de l'histoire du développement du terrorisme en Géorgie en général. Avant d'aborder la question, la partie introductive est consacrée à définir la définition du terrorisme, en expliquant ce que signifie le terrorisme, sa signification multiforme pour la législation des différents États ou organisations internationales. Les chapitres suivants traitent directement de l'histoire du développement du terrorisme en Géorgie. Après avoir étudié la question, il est devenu clair que le terrorisme n'est pas un nouveau domaine de recherche pour la Géorgie, c'est pourquoi cette affaire est divisée en deux parties, la première est son développement historique jusqu'au XXe siècle, et le deuxième chapitre est consacré à l'histoire récente, le développement du terrorisme en Géorgie de 1991 à nos jours, analyse les menaces et les mesures préventives prises par les forces de l'ordre. Il aborde ensuite la réglementation juridique du terrorisme, le cadre juridique, les actes normatifs existants qui régissent ces actions. Le dernier chapitre traite directement des unités structurelles, des services répressifs qui mènent directement des activités antiterroristes.

Liturgical music as a stimulus for the development of a person and society

Larisa Gustova-Runzo

Doctor of Art History

Professor of Belarusian State University of Culture and Arts

Minsk, Belarus

INTRODUCTION

The economic growth of a country, the development of democracy does not necessarily lead to an improvement in the quality of life. The thirst for profit turns a moral, harmonious person into a commercial person who sets limited goals for himself. The development of human potential is impossible without mastering the achievements of art and the humanities. Respect, love, trust, and compassion are not brought up on the basis of mastering technical knowledge and growing technical professionalism. These human qualities develop in a humanitarian environment. The quality of life of citizens and the prosperity of a democratic state are influenced by art, especially music, including Orthodox liturgical singing.

Orthodox liturgical music is one of the brightest pages of the national spiritual and musical culture. In addition, Orthodox liturgical music is one of the forms of worship.

Liturgical singing is called a sounding icon. Orthodox liturgical music reveals and defines the face of Orthodoxy, as in an icon. Liturgical music is inseparable from the service of the Word, the Logos in the church consciousness. Just as the dogma of icon worship is connected with the doctrine of the Incarnation of God.

I. The musical expression of the word

Liturgical music has a strong emotional impact, helps believers to assimilate the verbal content of the hymns. The performer and the listener relive the content of the liturgical songs every time. A person can pour out the delight and flight of the soul, renounce the passions and everyday feelings in music and singing – so the holy Fathers of the Church believed²².

The melody gives space to those feelings that do not fit into the border of words. The singing of psalms and liturgical hymns focuses on the achievement of the highest Christian ideal – eternal bliss. Therefore, religious life has always sought musical expression.

Liturgical singing is not music in the literal sense of the word. Liturgical singing is rather a musically voiced word. The Holy Fathers called church singing not music, but a verbal melody. The musical element is a means of more deeply imprinting the texts of prayers in the memory and consciousness of listeners. At the same time, the musical element of liturgical singing makes it possible to emotionally perceive and interpret the verbal content of the services.

Saint Basil the Great drew attention to this phenomenon: "Since the Holy Spirit knew that it is difficult to lead the human race to virtue, that because of our inclination to pleasure we do not care about the right path, what does he do? The teaching is mixed with the pleasantness of sweetness, so that together with the delightful and euphonious for the ear, we would take in an inconspicuous way what is useful in the word. So, harmonious hymns of psalms have been invented for us, so that

²² Bychkov V. V. *Aesthetics of the Church fathers = Aestetica partum*, 1995, p. 182–183.

children of age, or who have not matured in morals at all, apparently only sing them, but in reality teach their souls"²³.

II. Simplicity as the basis of beauty

The entire early Christian culture flowed from the Christian ideal, the core of which was the all-encompassing and forgiving love of God for people. A person can respond to this love by knowing God, transforming, with God's help, his soul, his consciousness, in order, in the end, to become like God. "You ... are fellow citizens of the saints and your own to God," says the apostle²⁴. The path that leads to the highest Christian ideal is the knowledge of God-the Truth, the removal from worldly vanity, a pious life.

God, Truth is inherent in simplicity, and therefore everything simple is pleasing to Him. Simplicity becomes the basis of beauty in the aesthetics of Christianity. Similarly, liturgical music is simple and artless and, at the same time, has a strong emotional impact on believers, contributes to the assimilation of the verbal content of hymns and psalms.

St. Augustine wrote in his book "Confession" that liturgical singing " ... excites tears of emotion, the soul is filled with a wonderful sweetness. These sounds poured into my soul, the truth was filtered out in my heart, I was overcome with awe, tears ran and I felt good with them"²⁵ [1, p. 239].

Tertullian, noted the power and attractiveness of art in general, but contrasted Christian and ancient aesthetic values. The apologist of the early Church focused the new Christian art on simplicity, naturalness, and truth [3, p. 172 – 174].

III. Useful and harmful music for the education of a harmonious person

Saint Clement of Alexandria reflected on the upbringing of Christians and noted the role of music in this process. Saint Clement noted that even the lack of harmony in music destroys the harmony of the spirit, which is so necessary for a person who seeks to know the truth.

Clement divided music into useful and harmful. Harmful music softens and relaxes the soul, it develops a tendency for people to live an inactive and disorderly life. Such music is most destructive for the mores of citizens and the state as a whole. "... But there is another music that improves a person, softens his character. < ... > Melodies should be chosen dispassionate and chaste, and their seriousness and severity in the bud prevent shamelessness and wild drunkenness". Christian music should be a new song, "soothing, quenching suffering, leading to the oblivion of all evil, a kind of sweetness and a true cure for sadness, a song that educates self-control." St. Clement represented the world as harmony, and man as a beautiful animated instrument. The violation of the harmony of the world and man occurred as a result of the fall committed through the fault of man. Liturgical singing, with God's help, contributes to the restoration of this primordial harmony of the world and man.

IV. The condition for the upbringing of a harmonious person is the grace of the Holy Spirit

First of all, prayer expresses faith and love for God. Prayer is the breath of the soul, without prayer the soul "shrinks", just as the body dies without air. Therefore, prayer has become the ideal of any artistic creativity in all types of church art. All types of church art have arisen in connection with prayer and contribute to the communication of a person with God. Because only through prayer coming from the depths of the heart, a person can achieve unity with God. Therefore, liturgical music,

²³ Gardner I. A. *Liturgical singing of the Russian Orthodox Church: in 2 volumes, 1998. Vol. 2, p. 110.*

²⁴ *The Bible, 1989, Eph, 2: 19.*

²⁵ *Augustine Aurelius. A confession, 1992, p. 182.*

as well as the structure of prayers, architecture, and icon painting should be aimed at creating the most favorable conditions for a person's prayerful contact with God²⁶.

Ancient hymnographers, icon painters and architects believed that the Lord God himself creates temples, hymns, icons by his will. Creates with the hands of a specific master. And therefore, any master considered himself a conductor of the Holy Spirit, a conductor of God's will. "Not I, but the Lord," - these words are an explanation of the fact that the ancient hymns and icons do not have a signature and we can establish their authorship only from indirect sources and legends.

A person acquires emotional and artistic experience in the process of knowing God. Every person is able to find his destiny, fill his life with the light of the Gospel, transform his human nature and build his life in accordance with the highest ideal. With the help of the grace of the Holy Spirit, a person can transform, creatively change his life. Therefore, the defining characteristic of church art has become its holiness.

The Holy Fathers presented the music of Christian hymns as the only direct way for the soul to communicate with God. Music is the most temporary of all the arts, the most transitory, irrevocably disappearing in time, is the only kind of art that has access to the otherworldly and remains in eternity. And this is not surprising. The Christian song expresses the deep foundations of the gospel life, about which the heart sings, connects music with truth, beauty and wisdom. It calls on the human soul to restore the harmony of the world, destroyed as a result of the fall of man. All human life should become music, a jubilant song, praise to the Creator.

CONCLUSION

Such an understanding of Christian liturgical music by the Church fathers formed the basis of the musical aesthetics of the Middle Ages and the Renaissance and a characteristic of medieval culture understanding of the role and place of art as an auxiliary means for familiarizing with the higher truths of the spirit in the process of educating citizens who are able to treat with respect and compassion to others, as people with their own thoughts and feelings.

An Orthodox church is Heaven on earth for a person who is immersed in a special world in it and is spiritually reborn. This is facilitated by architecture, acoustics, icon painting and liturgical singing. The mystical spirit fills everything that surrounds a person in a temple, where there is nothing accidental, everything is ordered, subordinated to one idea and, merging in harmonious unity, lifts the human spirit to unattainable heights. The liturgical musical art serves the same purpose. The human voice becomes a conductor of God's grace and joyfully glorifies the Creator, presenting a wonderful symphony of the heavenly and earthly.

Therefore, ecclesiastical art is necessary for building a society in which one wants to live; and a state that prefers a diplomatic solution to any conflict – that is, a discussion based on mutual respect and operating with reasonable arguments.

²⁶ *Gustova L. Church singing. Belarusian singing culture of the Orthodox tradition, 2013, p. 6.*

Bibliographie:

1. Augustine Aurelius. A confession. Moscow: Gandalf, 1992. (In Russian).
2. The Bible: The Books of Holy Scripture of the Old and New Testaments. Brussels: Life with God. 1989. (In Russian).
3. Bychkov V. V. Aesthetics of the Church fathers = Aestetica partum. Moscow: Ladomir, 1995. (In Russian).
4. Gardner I. A. Liturgical singing of the Russian Orthodox Church: in 2 volumes. Sergiev Posad: Moscow Theological Academy, 1998. Vol. 2. (In Russian).
5. Gustova L. Church singing. Belarusian singing culture of the Orthodox tradition. Minsk: Harvest, 2013. (In Russian).

Liturgical music as a stimulus for the development of a person and society

Larisa Gustova-Runzo

Doctor of Art History,

Full Professor of Belarusian State University of Culture and Arts

Minsk, Belarus

Summary

The article examines the ideas of the holy Fathers and apologists of the Church about the role of church art, in particular, Orthodox liturgical music (singing) in the education of the individual and, as a result, of the whole society. These ideas had a great influence on the development of Christian culture and on the understanding of the role of art as a means of spiritual education of citizens. According to ancient thinkers, the best means of educating a harmonious person is spiritual education. Liturgical music helps a person to partake of the grace of the Holy Spirit and bring harmony into the world, to perceive all members of the world community with respect.

The purpose of this article is to reveal the ideas of the holy Fathers of the Church about the role of liturgical music in the process of connecting a person with God and educating a harmonious personality.

Keywords: personality, society, upbringing, liturgical, music, art, grace, divine.

La musique liturgique comme stimulant pour le développement d'une personne et d'une société

Larisa Gustova-Runzo

Docteur en histoire de l'art

Professeur de l'Université d'État biélorusse de la culture et des arts

Minsk, Biélorussie

Résumé

L'article examine les idées des saints Pères et des apologistes de l'Église sur le rôle de l'art religieux, en particulier de la musique liturgique orthodoxe (chant) dans l'éducation de l'individu et, par conséquent, de la société dans son ensemble. Ces idées ont eu une grande influence sur le développement de la culture chrétienne et sur la compréhension du rôle de l'art comme moyen d'éducation spirituelle des citoyens. Selon les anciens penseurs, le meilleur moyen d'éduquer une personne harmonieuse est l'éducation spirituelle. La musique liturgique aide une personne à participer à la grâce du Saint-Esprit et à apporter l'harmonie dans le monde, à percevoir tous les membres de la communauté mondiale avec respect.

Le but de cet article est de révéler les idées des saints Pères de l'Église sur le rôle de la musique liturgique dans le processus de connexion d'une personne à Dieu et d'éducation d'une personnalité harmonieuse.

Mots-clés : personnalité, société, éducation, liturgique, musique, art, grâce, divin.

საეკლესიო მუსიკა, როგორც სტიმული ადამიანისა და საზოგადოების განვითარებისათვის

ლარისა გუსტოვა-რუნცო

ხელოვნების ისტორიის დოქტორი

ბელორუსის კულტურისა და ხელოვნების სახელმწიფო უნივერსიტეტის სრული

პროფესორი

მინსკი, ბელორუსია

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია წმინდა მამათა იდეები საეკლესიო ხელოვნების, კერძოდ, მართლმადიდებლური ლიტურგიკული მუსიკის (გალობის) როლის შესახებ, როგორც პიროვნების ასევე მთელი საზოგადოების განათლებაში. ამ იდეებმა დიდი გავლენა მოახდინა ქრისტიანული კულტურის განვითარებაზე და ხელოვნების, როგორც მოქალაქეთა სულიერი განათლების საშუალების როლის გააზრებაზე. ანტიკური მოაზროვნების აზრით, ჰარმონიული ადამიანის აღზრდის საუკეთესო საშუალებაა სულიერი განათლება. საეკლესიო მუსიკა ეხმარება ადამიანს მიიღოს სულიწმიდის მადლი და მოუტანოს სამყაროში ჰარმონია, პატივისცემით აღიქვას მსოფლიო საზოგადოების ყველა წევრი.

ამ სტატიის მიზანია გამოავლინოს ეკლესიის წმიდა მამათა იდეები ლიტურგიკული მუსიკის როლის შესახებ ადამიანის ღმერთთან დაკავშირების და ჰარმონიული პიროვნების აღზრდის პროცესში.

საკვანძო სიტყვები: პიროვნება, საზოგადოება, აღზრდა, ლიტურგიკული, მუსიკა, ხელოვნება, მადლი, ღვთიური.

საქართველოს სასმელი (მიწისქვეშა) წყლის რესურსები და სასმელ-სამეურნეო წყალმომარების პრობლემები

გ. თალაკვაძე, ფიზ. მათ. მეცნ. დოქტორი; ქ. მახარაძე, ქიმ. დოქტორი; რ. ფირცხალავა,
სტუ დოქტორანტი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, საწარმოო ძალებისა და ბუნებრივი
რესურსების შემსწავლელი ცენტრი

შესავალი

სასმელი წყლის როლი განუზომელია ქვეყნისა და მოსახლეობის არსებობასა და კეთილდღეობის ამაღლებაში. სასმელი წყლების ერთ-ერთ ძირითად და უპირველეს წყაროდ მიჩნეულია მტკნარი მიწისქვეშა წყლები, რომელთა დაძიების, მოპოვების, დაცვისა და ეფექტიანად გამოყენების სწორი მეცნიერულ-ტექნიკური ორგანიზაცია მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს მოსახლეობის ჯანმრთელობის მდგომარეობას, უზრუნველყოფს ქვეყნის ეკონომიკის ყველა დარგის მდგრად განვითარებას.

იუნესკოსა და გაეროს ერთობლივ ყოველწლიურ კონვენციაზე 2019 წელს განხილული იქნა წყლის სტრატეგიული გამოყენების სხვადასხვა საკითხები. ამჟამად მსოფლიოში 10-დან 3 ადამიანი მოკლებულია უსაფრთხო სასმელ წყალს, 10-დან 6-ს არა აქვს წვდომა წყლის სანიტარიულ მომსახურებასთან, ხოლო ყოველ მე-9 ადამიანს - წყალარინების სისტემებთან.

ჯანმოს მონაცემებით ყოველდღიურად 14 ადამიანი იღუპება კუჭნაწლავის ინფექციებით, რაც უკავშირდება დაბინძურებულ წყალს.

აფრიკაში ცხოვრობს იმ ადამიანთა რაოდენობის ნახევარზე მეტი, ვინც წყალს სვამს დაუცველი წყაროებიდან. ამ რაიონებში მოსახლეობის მხოლოდ 24%-ს აქვს წვდომა უსაფრთხო სასმელ წყალზე და მხოლოდ 28%-ს აქვს სანიტარიის საბაზო საშუალებები. ექსპერტები აღნიშნავენ, რომ მსოფლიოში იზრდება იმ კონფლიქტების რაოდენობა, რომლებიც უკავშირდება წყლის რესურსებს. თუ 2000 წლამდე პერიოდში ასეთი კონფლიქტების რაოდენობა იყო 94, 2010-2018 წლებში ეს მაჩვენებელი გაიზარდა 263-მდე.

ევროპასა და ჩრდილოეთ ამერიკაში ყოველდღიურად დაბინძურებულ წყალს სვამს მილიონობით ადამიანი (57 მლნ); მათ შორის 21 მლნ-ს არა აქვს წყალმომარაგება, 36 მლნ-ს სანიტარიის საბაზო საშუალებები.

ცენტრალურ აზიასა და კავკასიაში მოსახლეობის 72%-ს არა აქვს წვდომა წყალმომარაგებასთან. ევროკავშირის ბოლო მონაცემებით წყლის უკმარისობას განიცდის ევროპის მოსახლეობის მინიმუმ 11%. აღნიშნულის გამო ევროპის მოსახლეობა ყიდულობს ბუტილირებულ წყალს.

ჯანმომ ევროკომისიას წარუდგინა კომპლექსური რეკომენდაციები სასმელ წყალზე ევროკავშირის დირექტივების გადახედვასთან დაკავშირებით. ამ რეკომენდაციებში აღნიშნულია, რომ წყალმომარაგების კონკრეტული სისტემებისათვის გარდა სტანდარტული პარამეტრებისა, არსებული რისკების შეფასებაზე დაყრდნობით უნდა იყოს შერჩეული ადგილობრივ პირობებთან ადაპტირებული მიდგომა.

ჯანმო მუშაობს გლობალურ, რეგიონალურ და ნაციონალურ დონეებზე, იმ დაავადებებისა და სიკვდილიანობის შემცირების მიმართულებით, რომლებიც გამოწვეულია სასმელი წყლის დაბინძურებით.

ქვემოთაწვრილია მსოფლიოს სხვადასვა კონტინენტებსა და ქვეყნებში სასმელი წყლისა და წყალმომარების არსებული მდგომარეობა.

1. სასმელი წყლის რესურსები დაწყალმომარება მსოფლიოში

ცნობილია, რომ წყალი ფარავს პლანეტის ტერიტორიის 70%-ზე მეტს, მაგრამ მხოლოდ მისი 3%-ია მტკნარი. ბუნებრივი მტკნარი წყლის უმეტესობა არის ყინულოვანი ფორმით/სუბსტანციით, 1%-ზენაკლებია ადვილად ხელმისაწვდომი ადამიანის სარგებლობისათვის. ეს ნიშნავს, რომ 0,007% დედამიწაზე ვარგისია სასმელად. მსოფლიოში 1,4 მლრდ-ზე მეტ ადამიანს არა აქვს წვდომა სუფთა, უსაფრთხო წყალზე. მუდმივად იზრდება სხვაობა წყალმომარაგებასა და მოთხოვნილებას შორის, რომელიც 2030 წლისათვის მიაღწევს 40%-ს. პროგნოზით, 2025 წლისათვის მსოფლიოს მოსახლეობის მესამედი დამოკიდებული იქნება წყლის ნაკლებობაზე. 2050 წლისათვის პლანეტის მოსახლეობის 70%-ზე მეტი იცხოვრებს ქალაქებში.

ბევრ განვითარებად ქვეყანაში წყლის დანაკარგის პროცენტი შეადგენს 30%-ზე მეტს, ზოგ შემთხვევაში კი 80%-საც აღწევს. მთელ მსოფლიოში 32 მლრდ მ³-ზე მეტი სასმელი წყალი იკარგება ქალაქების წყალმომარაგების სისტემებიდან, რომლის მხოლოდ 10% არის შესამჩნევი, დანარჩენი დანაკარგი შეუმჩნეველად ქრება მიწის ქვეშ.

კაცობრიობის განვითარებას თან ახლავს დედამიწის მოსახლეობის ზრდა, აგრეთვე ეკონომიკის მხრივ რესურსებზე მზარდი მოთხოვნილება. ერთ-ერთ ასეთ რესურსს წარმოადგენს მტკნარი წყალი, რომლის ნაკლებობა საკმაოდ მწვავედ იგრძნობა დედამიწის რიგ რეგიონებში. კერძოდ, სასმელ წყალზე მუდმივი წვდომა არა აქვს პლანეტის მოსახლეობის მესამედზე მეტს, ანუ 2 მლრდ-ზე მეტ ადამიანს. პროგნოზით, 2025 წლისათვის წყლის მოსალოდნელი უკმარისობა კაცობრიობის შემდგომი განვითარების დამაბრკოლებელ ფაქტორად გადაიქცევა. ეს განსაკუთრებით ეხება განვითარებად ქვეყნებს, სადაც ადგილი აქვს მოსახლეობის ინტენსიურ ზრდას, ინდუსტრიალიზაციის მაღალ დონეს, რისი თანმდევიცაა ეკოლოგიური პრობლემები, ანუ გარემოს და მათ შორის წყლის დაბინძურებაც, წყალგამწმენდი ინფრასტრუქტურის არარსებობა, სასოფლო-სამეურნეო დარგის მნიშვნელოვან მოთხოვნილებას წყალზე, სოციალური სტაბილურობის საშუალო და დაბალ დონე.

წყლის ყველაზე მსხვილი მომხმარებლები არიან ინდოეთი, ჩინეთი, აშშ, პაკისტანი, იაპონია, ტაილანდი, ინდონეზია, ბანგლადეში, მექსიკა და რუსეთის ფედერაცია. წყალმომარების საერთო მოცულობიდან 646 კმ³/წელიწადში მოდის ინდოეთზე. ირიგაციაზე, საყოფაცხოვრებო-სამრეწველო მომსახურებაზე, ენერჯის წარმოებაზე დახარჯული წყლის (4000 კმ³/წელიწადში) 99% აიღება მიწისქვეშა და ზედაპირული განახლებადი წყლის წყაროებიდან. დანარჩენი - არაგანახლებადი (წიაღისეული) წყალშემცველი ფენებიდან, ეს შეეხება ძირითადად საუდის არაბეთს, ლიბიასა და ალჟირს. გრუნტის წყლები შეადგენს 20%-ს გამოყენებული წყლის საერთო მოცულობიდან და ეს ციფრი სწრაფად იზრდება. მე-20 საუკუნეში გრუნტის წყლების აღება გაიზარდა 5-ჯერ.

ქვეყნებს, სადაც გრუნტის წყლების დიდი მარაგია, მიეკუთვნება რუსეთი, ბრაზილია და რიგი ეკვატორული აფრიკული ქვეყნები. სუფთა ზედაპირული მტკნარი წყლის უკმარისობა აიძულებს ბევრ ქვეყანას აქტიურად გამოიყენოს მიწისქვეშა წყლები. დანიის სამეფოში, ლიეტუვაში და ავსტრიაში სასმელი წყლების ერთადერთი წყარო გრუნტის წყლებია.

გვალვიან ქვეყნებში წყალი თითქმის მთლიანად აიღება მიწისქვეშა წყაროებიდან (მაროკო - 75%, საუდის არაბეთი და მალტა - 100%).

გრუნტის წყლების წლიური მოხმარება მსოფლიოში შეადგენს 900 კმ³ (იუნესკო), ხოლო გრუნტის წყლების განახლებადი მსოფლიო დონე - 12700 კმ³/წელიწადში.

მდინარეთა ჩამონადენის რესურსებით ყველაზე უფრო მეტად უზრუნველყოფილია - ბრაზილია, რუსეთი, კანადა, ჩინეთი, ინდონეზია, აშშ, ინდოეთი. მაგრამ ბოლო ათწლეულებში მდინარეებში სამრეწველო ნარჩენების გაწმენდის გარეშე ჩაშვების გამო ბევრი მდინარე მოწამლულია (განსაკუთრებით ინდოეთში, ჩინეთში). ყველაზე უფრო დაბინძურებულ მდინარედ ითვლება იანძი (ჩინეთი), მეკონგო (აზია), განგი (ინდოეთი), დუნაი, რიო-გრანდე (აშშ).

მტკნარი წყლის მწვავე მოთხოვნილებას განიცდიან ქვეყნები: ჩინეთი, ინდოეთი და აშშ.

აზია არის ყველაზე დიდი წყალმომხმარებელი კონტინენტი. აზიაში მდებარეობს მსოფლიოს სარწყავი სასოფლო-სამეურნეო მიწების საერთო ფართობის 70%. აზიის მოსახლეობა (4 მლრდ კაცი) მოიხმარს კონტინენტის წყლის რესურსების დაახლოებით 6%-ს, მრეწველობა - 10%-ს, სოფლის მეურნეობა - 84%-ს. პროგნოზით, 2050 წლისათვის მსოფლიოს 9 მლრდ მოსახლეობიდან აზიაში იქნება 5 მლრდ კაცი.

სუფთა და სასმელი წყლის დეფიციტი წარმოადგენს აფრიკის კონტინენტის ერთ-ერთ ძირითად საარსებო პრობლემას. 6 კაციდან მხოლოდ ერთს აქვს წვდომა სუფთა წყალზე. წყლის უკმარისობა წარმოადგენს საფრთხეს სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის, აგრეთვე სოციალურ პრობლემასაც. ჩრდილოეთ აფრიკაში 2025 წლისათვის წყლის განახლებადი წყაროების საშუალო მოცულობა ერთ სულზე შემცირდა მნიშვნელოვნად.

წყლის მოხმარების ზრდის ძირითადი ფაქტორები შემდეგია:

- ჯანდაცვა - სანიტარული პირობების გაუმჯობესება.

განვითარებადი ქვეყნების უმეტესობაში წყალმომარაგების საბაზო მომსახურებასთან წვდომა შეზღუდული რჩება (სასმელი წყალი, კვების პროდუქტების წარმოება, სანიტარია, წყალარინება). შესაძლებელია, რომ 2030 წლისათვის დედამიწის მოსახლეობიდან 5 მლრდ-ზე მეტი ადამიანი (67% მთელი მოსახლეობის) არ იქნეს უზრუნველყოფილი თანამედროვე სანიტარიით²⁷. დაახლოებით 340 მლნ აფრიკელი ადამიანი არ არის უზრუნველყოფილი სასმელი წყლით, ხოლო თითქმის 500 მლნ-ს არა აქვს ელემენტარული სანიტარული პირობები. რამდენიმე მლრდ ადამიანს არა აქვს წვდომა სუფთა წყალზე.

განვითარებად ქვეყნებში ავადმყოფობის 80% დაკავშირებულია წყალთან. ყოველწლიურად 1,7 მლნ ადამიანი იღუპება, მათ შორის ბავშვები.

- სოფლის მეურნეობის განვითარება სურსათის წარმოებისათვის.

წყალი არის კვების პროდუქტების წარმოების არსებითი კომპონენტი, ხოლო სოფლის მეურნეობა წყლის ყველაზე დიდი მომხმარებელია. მასზე მოდის საერთო წყალმომხმარების 70%-მდე (20% - სამრეწველო წყალმომხმარება, 10% - საყოფაცხოვრებო). სარწყავი სავარგულების ფართობი ბოლო ათწლეულში გაორმაგდა, ხოლო წყალღება გაიზარდა 3-ჯერ. 2050 წლისათვის სოფლის მეურნეობაში წყალზე მოთხოვნილება გაიზარდება 70-90%-ით, ეს მაშინ, როდესაც ზოგიერთმა ქვეყანამ უკვე მიაღწია საკუთარი წყლის რესურსების გამოყენების ზღვარს. განვითარებად ქვეყნებში სარწყავი სისტემების არაეფექტური

მუშაობის გამო, სოფლის მეურნეობაში გამოყენებული წყლის 60% ორთქლდება, ან ბრუნდება წყალსატევებში.

- ცვლილებები სურსათის სარგებლობაში.

დღეისათვის მსოფლიოში შეიცვალა ადამიანების ცხოვრების პირობები და შესაბამისად მათი ჩვევებიც. ერთი ადამიანი მოიხმარს საშუალოდ 2-ჯერ მეტ წყალს, ვიდრე მე-20 საუკუნის დასაწყისში. თანამედროვე მსოფლიოში 1,4 მლრდ ადამიანი მოკლებულია სუფთა წყალს, 864 მლნ ვერ იღებს ყოველდღიურ კალორიულ საკვებს და სიტუაცია უარესდება. ადამიანს ყოველდღიურად სასმელად სჭირდება 2-4 ლიტრი წყალი, ხოლო საკვების საწარმოებლად ერთ ადამიანზე იხარჯება 2000-5000 ლიტრი წყალი. 1 კგ ხორბლის წარმოებისათვის საჭიროა 800-4000 ლიტრი წყალი, 2 კგ საქონლის ხორცის - 2000-16000 ლიტრი, 1 კგ ბრინჯის - 3450 ლიტრი წყალი და სხვ.

- დემოგრაფიული ზრდა.

პროგნოზით, მოსახლეობის ზრდის გამო შეიქმნება წყლის რესურსების უკმარისობა. სასმელ წყალზე მზარდი მოთხოვნილება შეადგენს 64 მლრდ მ³-ს წელიწადში. სავარაუდოდ, 2025 წლისათვის მოსახლეობა მსოფლიოში გაიზრდება 8 მლრდ კაცამდე. 2100 წლისათვის მსოფლიო მოსახლეობის ნამატის 60% იქნება აფრიკის (32%) და აზიის (30%) ქვეყნებში.

- ქალაქად მოსახლეობის ზრდა (ურბანიზაცია).

გაგრძელდება ურბანიზაცია. ეს პროცესი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იქნება განვითარებად ქვეყნებში. მოსალოდნელია ქალაქის მოსახლეობის გაზრდა 1,8 მლრდ ადამიანით და მიაღწევს მსოფლიო მოსახლეობის 60%-ს. 2025 წლისათვის 5,2 მლრდი ადამიანი იცხოვრებს ქალაქად. ურბანიზაციის ეს დონე მოითხოვს წყლის განაწილების ფართო ინდუსტრიას და აგრეთვე გამოყენებული წყლის შეკრება-დამუშავებას, რაც საჭიროებს მასშტაბურ ინვესტიციებს.

- მიგრაცია.

2000 წელს მსოფლიოში იყო 176 მლნ მიგრანტი. წყლის უკმარისობა უდაბნოსა და ნახევრადუდაბნო რეგიონებში იწვევს მოსახლეობის ინტენსიურ მიგრაციას. ეს შეეხება 24-700 მლნ ადამიანს. ურთიერთობა წყლის რესურსებსა და მიგრაციას შორის ორმხრივი პროცესია: წყლის უკმარისობა იწვევს მიგრაციას, ხოლო მიგრაცია - წყლის სტრესს.

- კლიმატის ცვლილება.

მეცნიერთა აზრით, გლობალური დათბობა გამოიწვევს გლობალური ჰიდროლოგიური ციკლების ინტენსიფიკაციასა და დაჩქარებას. ინტენსიფიკაცია გამოიხატება ნალექების აორთქლების სიჩქარესა და რაოდენობის ზრდაში. მოსალოდნელია, რომ წყლის უკმარისობა გავლენას მოახდენს წყლის ხარისხზე და ექსტრემალური სიტუაციის სიხშირეზე, როგორცაა გვაღვიანობა და წყალდიდობა.

სავარაუდოა, რომ 2025 წლისათვის დათბობა მოხდება 1,6°C, შედარებით ინდუსტრიალიზაციამდელ პერიოდთან. ამჟამად მსოფლიო მოსახლეობის 85% ცხოვრობს პლანეტის მშრალ/გვაღვიან ნაწილში. 2030 წლისათვის მსოფლიო მოსახლეობის 47% იცხოვრებს რაიონებში, სადაც იქნება წყლის რესურსებზე ძლიერი დატვირთვა. კლიმატური დათბობის გავლენა წყლის რესურსებზე შემდეგია: ტემპეტარურის 1°C -ით მომატება გამოიწვევს ანდებში მცირე მყინვარების მთლიანად გაქრობას, რაც იმოქმედებს 50 მლნ ადამიანის წყალმომარაგებაზე; ტემპერატურის 2°C -ით გაზრდა გამოიწვევს 20-30%-ით წყლის რესურსების შემცირებას სამხრეთ აფრიკასა და ხმელთაშუა ზღვის ქვეყნებში. ეს გამოიწვევს აგრეთვე გაუდაბნობასა და ტყეების გაქრობას.

პროგნოზით 2025 წლისათვის ადამიანთა რაოდენობა, რომელთაც დაემუქრებათ წყლის უკმარისობა მიაღწევს 3 მლრდ-ს.

- სამეურნეო საქმიანობის ინტენსიფიკაცია.

ეკონომიკისა და მომსახურების სფეროს განვითარება გამოიწვევს წყლის მოხმარების დამატებით ზრდას, ამასთან პასუხისმგებლობის უმეტესი ნაწილი დაეკისრება მრეწველობას და არა სოფლის მეურნეობას.

- ენერგომოხმარების ზრდა.

MAFATჰ-ს (ატომური ენერჯის საერთაშორისო სააგენტო) გაანგარიშებით, 2030 წლისათვის საერთო მსოფლიო მოთხოვნილება ელექტროენერჯიაზე უნდა გაიზარდოს 55%-ით, რომელშიც 45% მოვა ჩინეთსა და ინდოეთზე.

- ბიოსათბობის წარმოება

ბიოსათბობის ფართოდ წარმოება ამცირებს ნათესების ფართობებს. ერთი ლიტრი ეთანოლის წარმოებისათვის საჭიროა 2500 ლიტრი წყალი.

- ტურიზმი.

წყლის მოხმარების ზრდის ერთ-ერთი ფაქტორი გახდა ტურიზმი. ისრაელში, მდ.იორდანეს პირას მდებარე სასტუმროებში წყლის მოხმარებაა მიზეზი მკვდარი ზღვის დაშრობისა. ფილიპინებზე, წყლის გამოყენება ტურიზმისათვის, საფრთხეს უქმნის ბრინჯის წარმოებას. გრანადაში (ესპანეთი) ტურისტები იყენებენ 7-ჯერ მეტ წყალს, ვიდრე ადგილობრივი მაცხოვრებლები. ეს მაჩვენებელი დამახასიათებელია ბევრი განვითარებული ტურისტული ზონისათვის.

სამხრეთ აფრიკაში წყლის უკმარისობა სანიტარულ პირობებში შეფასებულია როგორც მშპ-ს 5% ყოველწლიურად.

განვითარებულ ქვეყნებში საშუალოდ იხარჯება ერთ ადამიანზე 500-800 ლიტრი წყალი დღე/ღამეში, ხოლო განვითარებადში - 50-160 ლიტრი წყალი დღე/ღამეში.

აღნიშნულის გარდა დიდი ყურადღება ექცევა ვირტუალური წყლის მნიშვნელობას, რომელიც 1993 წლიდან გახდა ახალი ეპოქის დასაწყისი სოფლის მეურნეობის წარმართვის და წყლის რესურსების მოხმარების პოლიტიკაში ისეთ რეგიონებში, სადაც აშკარა წყლის დეფიციტია.

„ვირტუალური წყლის“ ნაკადების 80% კავშირშია სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციით ვაჭრობასთან. მსოფლიოში წყლის მარაგების გამოფიტვისა და დაბინძურების პრობლემების 16% დაკავშირებულია საექსპორტო პროდუქციის წარმოებასთან. პროდუქციის ფასები ყოველთვის არ შეესაბამება წყლის რესურსების დანახარჯებს პროდუქციის მწარმოებელ ქვეყნებში.

წყლის საერთო ეკონომია, რომელიც მიიღება „ვირტუალური წყლის“ საერთაშორისო ვაჭრობის გზით, ეკვივალენტურია სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოებისათვის გამოყენებული წყლის საერთო მოცულობის 6%-ისა.

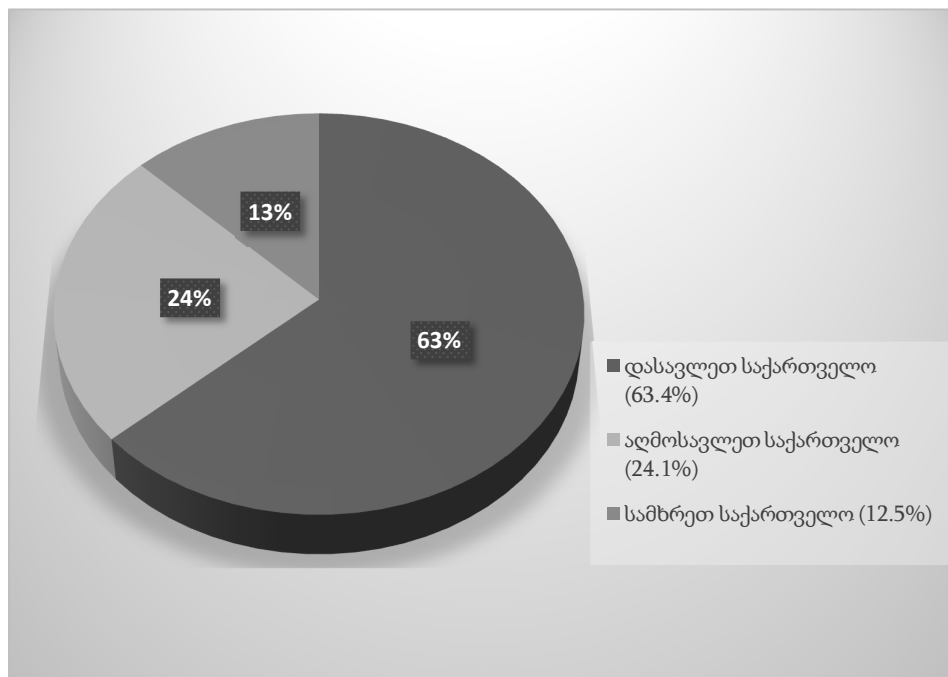
გამომდინარე მოყვანილი მიმოხილვიდან, რომელიც მსოფლიოში სასმელი წყლის მარაგებსა და მოსახლეობის მოთხოვნილებათა უზრუნველყოფის მდგომარეობას შეეხება, ნათელი ხდება ის მნიშვნელობა, რაც კვლევის საგანს ენიჭება. სახელდობრ, საქართველოში არსებული სასმელი წყლის მარაგებსა და მათი რაციონალური გამოყენების პრობლემებს. სამუშაო ინტერესს იწვევს აგრეთვე ქვეყნიდან სასმელი წყლის ექსპორტის შესაძლებლობის დადგენის თვალსაზრისითაც.

2. საქართველოს მტკნარი მიწისქვეშა წყლები

2.1. მიწისქვეშა წყლების ტერიტორიული განაწილება

საქართველო მტკნარი მიწისქვეშა წყლების სიუხვით გამოირჩევა. მათი ბუნებრივი რესურსების 95%-ს - 18კმ³, ანუ 571,7 მ³/წმ, (49,4 მლნ მ³/დღე-ღამეში) სასმელი წყლები შეადგენს, რომლებიც არათანაბრად არის განაწილებული ქვეყნის ტერიტორიაზე. მათი საერთო რაოდენობის 63,4% (362,5მ³/წმ) მოდის დასავლეთ საქართველოზე, 24,1% (137,9 მ³/წმ) - აღმოსავლეთ საქართველოზე, ხოლო 12,5% (71,3 მ³/წმ) - სამხრეთ საქართველოზე (ნახ.1.). მიწისქვეშა მტკნარი სასმელი წყლების საერთო რესურსების დაახლოებით მესამედის მარაგები (145,5მ³/წმ) დამტკიცებულია სახელმწიფო კომისიის მიერ. ამ მარაგებიდან დასავლეთ საქართველოშია - 69,9 მ³/წმ, ანუ 48%; აღმოსავლეთ საქართველოში - 65,5 მ³/წმ, ანუ 45%, ხოლო სამხრეთ საქართველოში - 10,1 მ³/წმ, ანუ 6,9%. ძირითადად გვხვდება ორი ტიპის სასმელი მიწისქვეშა წყლები: მინერალიზაციით 0,2-0,3გ/ლ და 0,3-1,0გ/ლ მინერალიზაციით. მათი საერთო მარაგი საქართველოს ტერიტორიაზე 2,52 კმ³-ს შეადგენს.

მიწისქვეშა წყლების განახლების ძირითად წყაროს ატმოსფერული ნალექები და ზედაპირული წყლები წარმოადგენს. გეოლოგიურ-ჰიდროგეოლოგიური და ფიზიკურ-გეოგრაფიული თავისებურებანი განაპირობებენ მიწისქვეშა წყლების ფორმირების ფაქტორთა მრავალფეროვნებას და ამ რესურსების არათანაბარ განაწილებას. კომპლექსების წყალშემცველობა მცირდება დასავლეთიდან აღმოსავლეთის მიმართულებით, ამასთან, აღინიშნება ქანების წყალშემცველობის ზრდა ადგილის სიმაღლის მატებასთან ერთად. ამ კანონზომიერებას არ ექვემდებარება მეოთხეული და პლიოცენური დანალექების კომპლექსის ფორმების წნევიანი წყლები, რომლებიც განვითარებულია ცალკეულ არტეზიულ აუზებში (ალაზნის, იორი-შირაქის, მარნეული-გარდაბნის, კოლხეთის და სხვ.). მიწისქვეშა წყლების დამტკიცებული საექსპლუატაციო რესურსების განაწილება რიგი ქალაქებისა და რაიონების მიხედვით, მოტანილია ცხრილში 1.

ნახ.1საქართველოს მტკნარი მიწისქვეშა წყლების ბუნებრივი რესურსების ტერიტორიული განაწილება (%)

ცხრილი 2.1

მიწისქვეშა წყლების დამტკიცებული საექსპლუატაციო რესურსები

წყალმომხმარებელი	საბადო ცენტრალიზებ. წყალმომხმარება	დამორება წყალმომხმარებლისგან კმ	წყლის რაოდენობა, მ ³ /წმ	წყლიანი ჰორიზონტის სიღრმე, მ
1	2	3	4	5
ქ.თბილისი	ნატახტარი	28	სულ 10,6 0,58	20
	(მველი)	28		5
	ნატახტარი	28		4
	(ახალი)	35		4
	საგურამო	45		10
	ჰოპორტი ბულაჩაური ქსნის აუზი	40		1-10
ქ.რუსთავი	მდ. მდ. ხრამის და დებედას შეერთება	25	4,80	200
ქ.გორი კასპი, ქარელი და მათი მუნიციპალიტეტები	მდ. დიდი ლიახვის უბანი	5-40	3,50	100
ქალაქები ლაგოდეხი, სიდნაღი, დედოფლისწყარო	5 კმ ქ. ლაგოდეხიდან სამხრეთ-დასავლეთით	5-55	1,50	100
ქ.ყვარელი და მისი მუნიციპალიტეტი	მდ.ბურსას გამოტანის კონუსის უბანი	4-10	1,07	200
1	2	3	4	5
ყვარლის მუნიციპალიტეტი	შაქრიანი, 17 კმ ყვარლის მუნიციპალიტეტიდან დასავლეთით (მდ. ინწობა)	1-5	0,256	200
თელავი და მისი მუნიციპალიტეტი	მდ. მდ. მაჭარეულის და ლოპოტას გამოტანის კონუსის უბანი	5-30	1,50	200

თიანეთი და მისი მუნიციპალიტეტი	1-2 კმ ქ.თიანეთიდან სამხრეთ- დასავლეთით სოფ. თამარიანთან ახლოს	1-2	1,66	250
ბოლნისი და მისი რაიონი	10 კმ ქ.ბოლნისიდან სამხრეთ- დასავლეთით;	10-35 20-60	0,65	50
მადნეულის სამთო-გამამდიდრებელი კომბინატი	20 კმ დმანისიდან ჩრდ.აღმოსავლეთით, ყარაბულახის ხეობა		1,07	200
ახალქალაქი და მისი მუნიციპალიტეტი	აბლარის, ბეჟანის, იხტილოს წყაროები	6-22	1,80	200
ცხინვალი, ჯავა და მათი მუნიციპალიტეტები	3,7 კმ ჯავის მუნიციპ. ცენტრიდან ჩრდ. აღმოსავლეთით (წყაროები)	37	0,62	300
სულ აღმოსავლეთ საქართველოში	-	-	37,8	-
ქალაქები ქუთაისი, წყალტუბო და მათი მუნიციპალიტეტები	რიონი- გუბისწყლის შუამდინარეთი, 12- 15 კმ ქუთაისიდან სამხრეთ აღმოსავლეთით და 5 კმ წყალტუბოდან	-	4,40	150
ქალაქები ჭიათურა და საჩხერე	მდ. ყვირილას ხეობა, 14 კმ ჭიათურიდან ჩრდ. აღმოსავლეთით	2-14	0,60	30
ქალაქები ფოთი და სენაკი	ტეხურის საბადო, 5 კმ სენაკიდან აღმოსავლეთით და 40 კმ ფოთიდან ჩრდ. აღმოსავლეთით	5-40	1,3	20
ქალაქები ლანჩხუთი, ოზურგეთი; აბაშა და სამტრედი	4 კმ ლანჩხუთიდან ჩრდილოეთით; 2 კმ ოზურგეთიდან დასავლეთით; 11 კმ სამტრედიიდან ჩრდ. მდ.	4 2 22-15	0,78 1,10 1,74	300 10 10

	ცხენისწყლის მარცხ. ნაპირზე			
ქალაქი ბათუმი, ხელვაჩაურის მუნიციპალიტეტი	5 კმ ბათუმიდან სამხრეთით, მდ.ჭოროხის ხეობაში, მარჯვენა ნაპირზე	5	2,301	10
სულ დასავლეთ საქართველოში			12,2	
სულ დასავლეთ საქართველოში			50,0	

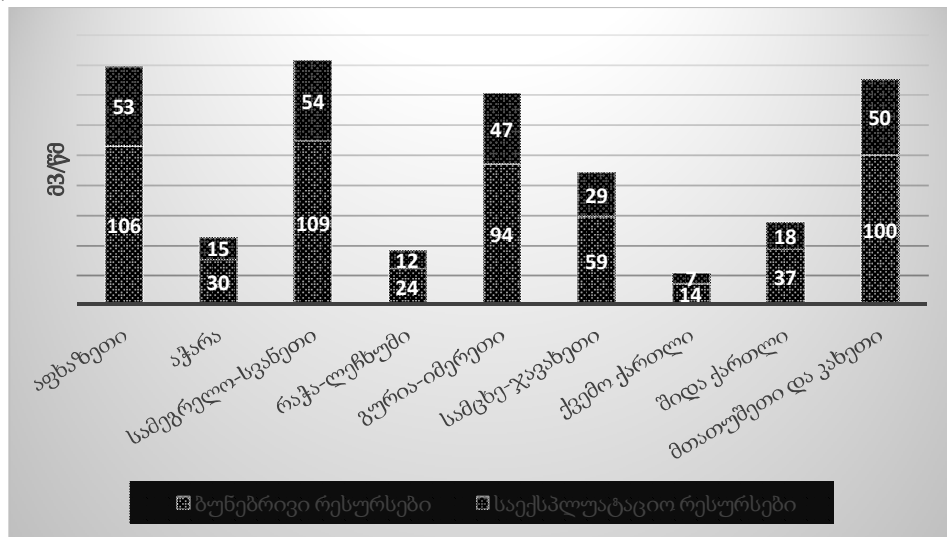
ცხრილში არ არის განხილული აფხაზეთის მიწისქვეშა წყლების რესურსები

დანარჩენი ქალაქების და რეგიონების წყალმომარაგება ხორციელდება დამტკიცებული მიწისქვეშა წყლების საექსპლუატაციო რესურსებიდან.

მტკნარი მიწისქვეშა წყლების ბუნებრივი რესურსებით ყველაზე ღარიბია: ახალციხის (2,3 მ³/წმ), გურიის (5,0 მ³/წმ) და იორი-შირაქის (5,0 მ³/წმ) არტეზიული აუზები.

საქართველოს მტკნარი მიწისქვეშა წყლების საექსპლუატაციო რესურსების ძიება-შესწავლის დონე 10%-სარ აღემატება.

ქვეყნის მტკნარი მიწისქვეშა წყლების საექსპლუატაციო რესურსების განაწილება მოცემულია ნახ. 2.

ნახ.2. საქართველოს მტკნარი მიწისქვეშა წყლების ბუნებრივი და საექსპლუატაციო რესურსების განაწილება მხარეების მიხედვით (მ³/წმ)

საქართველოს მტკნარი მიწისქვეშა წყლების ბუნებრივი და საექსპლუატაციო რესურსებისა და მარაგების განაწილება არტეზიული აუზების მიხედვით მოყვანილია ცხრილში 2.2

საქართველოს მტკნარი მიწისქვეშა წყლების ბუნებრივი და საექსპლუატაციო რესურსებისა და მარაგების განაწილება არტეზიული აუზების მიხედვით

N	არტეზიული აუზი	ბუნებრივი რესურსები, მ ³ /წმ	საექსპლუატაციო რესურსები, მ ³ /წმ	დამტკიცებული მარაგები 1000 მ ³ /დღ.ლ. მ ³ /წმ			წნევიანი წყლები	ულაწნევი წყლები
				კატეგორიები				
				სულ	A+ B	C ₁ +C ₂ (P)		
1	ალაზნის	26,0	13,0	<u>1555,4</u> 18	<u>516</u> 5,97	<u>1039,4</u> 12	<u>1555,4</u> 18	
2	იორი-შირაქის	5,0	2,5	<u>10,37</u> 0,12	<u>10,37</u> 0,12	-	-	<u>10,37</u> 0,12
3	ქართლის	27,0	13,5	<u>1948,2</u> 22,55	<u>1116</u> 12,92	<u>832,2</u> 9,63	-	<u>1948,2</u> 22,55
4	არგვეთის	8,4	4,2	-	-	-	-	-
5	წყალტუბოს	15,0	7,5	<u>649,8</u> 7,52	<u>577</u> 6,68	<u>72,85</u> 0,84	-	<u>649,8</u> 7,52
6	კოლხეთის	10,0	5,0	<u>67,66</u> 0,78	<u>22,36</u> 0,26	<u>45,3</u> 0,52	<u>45,3</u> 0,52	-
7	სამეგრელოს	19,8	9,9	<u>107,14</u> 1,24	<u>107,14</u> 1,24	-	-	<u>107,14</u> 1,24
8	რაჭა-ლეჩხუმის	26,0	13,0	<u>0,82</u> 0,01	<u>0,82</u> 0,01	-	-	<u>0,82</u> 0,01
9	კოდორის	8,2	4,1	<u>639,7</u> 7,4	<u>414,5</u> 4,8	<u>225,5</u> 2,6	-	<u>639,7</u> 7,4
10	ბზიფის	24,3	12,1	<u>200,7</u> 2,32	<u>151,4</u> 1,75	<u>49,3</u> 0,57	-	<u>200,7</u> 2,32
11	გურიის	5,0	2,5	<u>93,7</u> 1,08	<u>93,7</u> 1,08	-	-	<u>93,7</u> 1,08
12	ახალციხის	2,3	1,1	-	-	-	-	-
13	მარნეული-გარდაბნის	17,0	8,5	<u>1221,4</u> 14,14	<u>427,7</u> 4,95	<u>793,7</u> 9,19	<u>52,95</u> 0,61	<u>1168</u> 13,53
	სულ	194,0	97,0	<u>6495</u> 75,14	<u>3437</u> 39,78	<u>3058</u> 35,36	<u>1653,7</u> 19,134	<u>4819</u> 55,377

საქართველოს მთლიანობაში გააჩნია მტკნარი მიწისქვეშა წყლების ჭარბი საექსპლუატაციო რესურსი 225 მ³/წმ ოდენობით, მათ შორის დასავლეთ საქართველოში - 158 მ³/წმ, აღმოსავლეთ საქართველოში - 36 მ³/წმ, სამხრეთ საქართველოში - 31 მ³/წმ. საექსპლუატაციო რესურსების სიჭარბით გამოირჩევა სამეგრელო-სვანეთის - 51 მ³/წმ, მთათუშეთ-კახეთის - 47 მ³/წმ და გურია-იმერეთის - 0,38 მ³/წმ რეგიონები.

მინერალიზაციის (ქიმიური შემცველობის) მიხედვით აღსანიშნავია ულტრამტკნარი წყლები რომელთა მინერალიზაცია არ აღემატება 0,2 გ/ლ-ს. ეს წყლები გავრცელებულია ძირითადად მაღალმთიან რაიონებში (700 მ-ის ზევით). ქვეყნის ულტრამტკნარი წყლების

რესურსი მტკნარი წყლების საერთო რესურსების არა ნაკლებ 50%, ანუ 285 მ³/წმ შეადგენს. ამ წყლების ძირითად მკვებავ წყაროს მყინვარების ნადნობი წყალი შეადგენს. ყინულის ნადნობი წყალი განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს როგორც ცოცხალ ორგანიზმებში ბიოლოგიური პროცესების კატალიზატორი, სიცოცხლის ხანგრძლივობის განმაპირობებელი ერთ-ერთი კომპონენტი. ულტრამტკნარი წყლები ხასიათდება მაღალი სასმელი და სამკურნალო თვისებებით.

მიწისქვეშა წყლების მსხვილი გამოსავლები - წყაროები განლაგებულია ძირითადად ქვეყნის მთიან ნაწილში, დასახლებული პუნქტებიდან დაშორებით. მათი გამოყენება გამწვანებულია და ჯერჯერობით, ეკონომიკური თვალსაზრისით, არარენტაბელურია. ისეთი ქალაქები, როგორცაა თბილისი, რუსთავი, მცხეთა, ბორჯომი, ახალციხე და სხვ. დაშორებული არიან პროდუქტიული წყალუხვი კომპლექსებიდან; იგრძნობა სასმელი, ტექნიკური და სარწყავი წყლის მწვავე უკმარისობა. ამიტომ მდინარეთა ფილტრატების ბაზაზე აგებულია წყალამღებ ნაგებობათა დიდი რაოდენობა, რომლებიც ნაწილობრივ მაინც უზრუნველყოფენ სამეურნეო და სასმელი წყლით დიდ ქალაქებსა და რაიონულ ცენტრებს.

საქართველოს ყველაზე უფრო მსხვილი წყაროები დაკავშირებულია კარსტული კირქვებთან, ლავურ დანაფარებთან და ალუვიურ დანალექებთან. მრავალრიცხოვანი წყაროებიდან 135 წყაროს გააჩნია დებიტი 5ლ/წმ-ზე მეტი. ყველაზე უფრო მძლავრ წყაროებს შორის აღსანიშნავია წყაროების ჯგუფი სამხრეთ საქართველოში 1100-3500 ლ/წმ დებიტით; კარსტული წყლების მსხვილი წყაროები განლაგებულია აფხაზეთის ტერიტორიაზე, დებიტით 1500-26000 ლ/წმ; კოლხეთის დაბლობზე, დებიტით 300-3500 ლ/წმ.

კარსტული წყაროები და მიწისქვეშა მდინარეები დაკავშირებულია დასავლეთ საქართველოში კირქვული მასივების გავრცელებასთან. მათი დებიტი იმდენად მაღალია, რომ ისინი მონაწილეობენ დასახლებული პუნქტების წყალმომარაგებაში. მაგალითად, აფხაზეთის კარსტული წყაროს - მჭიმთას დებიტი შეადგენს 10 ათას ლ/წმ. ასევე, მსხვილ წყაროებს, რომლებიც დასაწყისს აძლევენ მდინარეებს - რეჩხი, ოლორი, ლეგვეშარა, მნიშვნელოვანი საშუალოწლიური დებიტი გააჩნიათ, შესაბამისად, 3,71; 1,71; 0,82 მ³/წმ.

მრავალრიცხოვანი და მძლავრი წყაროებით გამოირჩევა სამხრეთ საქართველოს ვულკანური მთიანეთი, სადაც აღსანიშნავია მდ. ფარავნის აუზში - სამსარის წყარო, მდ. ხრამის აუზში - აბლარის წყაროები, რომელთა დებიტია 2,0 მ³/წმ; ოზნინის, კიზილკიდის და ოლიანკის წყაროები, დებიტით - 3,4 მ³/წმ, თრიალეთის წყაროები - 3,0 მ³/წმ, არმუთლინის - 1,2 მ³/წმ და სხვ.

მაღალდებიტიანი წყაროები (100 ლ/წმ-მდე) განლაგებულია მდინარეების - ქვაბლიანის, ურაველის, ინჯასუს ზემო წელში. მათ მიეკუთვნება წყაროები ს. გაბუთიდან სამხრეთ-აღმოსავლეთით, დებიტით 60-75 ლ/წმ. აღსანიშნავია ზილბუხარისა და ფაშაპუფის წყაროები მდ. ქვაბლიანის აუზში.

მდ. მტკვრის ხეობაში ცნობილია ზედა ვარძიის წყაროები, რომელთაც ემყარებოდა ციხე-ქალაქ ვარძიის წყალმომარაგება. წყაროთა მძლავრი გამოსავლები სოფელ თმოგვსა და თმოგვის ციხეს შორის გამოიყენება ახალციხის და ადიგენის წყალმომარაგებისათვის.

წყაროებიდან, რომლებიც დაკავშირებული არიან ალუვიურ დანალექებთან, აღსანიშნავია: ბულაჩაურის, ჭოპორტის, ნატახტარის და საგურამოს მძლავრი წყაროები მდ. არგვის აუზში; სუფთაწყლები, ქ. გორიდან ჩრდილოეთით, დებიტით 1,5-2,5 მ³/წმ; მრავალრიცხოვანი წყაროები მდ. ალაზნის მარცხენა ნაპირის მთისწინებში. მათგან ყველაზე მსხვილია აფენის წყარო (დებიტი შემოდგომა-ზაფხულის პერიოდში - 220-250 მ³/წმ;

ვატმასური, დებიტით 188 მ³/წმ, ქ.ყვარელის მახლობლად და სხვ. სულ რეგისტრირებულია მტკნარი წყლის 2000-მდე წყარო, რომელთა დებიტი 250 მლრდ ლიტრს შეადგენს წელიწადში. უნდა აღინიშნოს, რომ წყაროების წყალს აქვს ჰიდროკარბონატული კალციუმ-მაგნიუმიანი შედგენილობა, დაბალი მინერალიზაცია და კარგი სასმელი თვისებები, რაც საშუალებას იძლევა მათ ბაზაზე დაიგეგმოს წყალმომარაგება, სამრეწველო ჩამოსხმა და ექსპორტი. სასმელად ვარგისი მიწისქვეშა მტკნარი წყლები ჩვენი ქვეყნისათვის ვალუტის მნიშვნელოვანი რაოდენობით მოზიდვის და ბარტერული გაცვლის რეალური საშუალებაა.

ქვეყანაში მოსახლეობის წყალმომარაგებისათვის 2000-ზე მეტი ჭაბურღილია, რომლებსაც საკმაოდ დიდი დებიტი გააჩნიათ. მათი ფორმირების ადგილები განლაგებულია მაღალმთიან ზონებში და ფიზიკურ-ქიმიური მაჩვენებლების მიხედვით, ფართოდ გამოიყენება სასმელი დანიშნულებისათვის. ჭაბურღილების ძირითადი რაოდენობა აღმოსავლეთ საქართველოშია, უმეტესად ალაზნის ველზე, კახეთის მუნიციპალიტეტებში, სადაც 96 ჭაბურღილს აქვს დებიტი 5 მ³/წმ-ზე მეტი.

წყალუხვია ჭაბურღილები ნინოწმინდის, ადიგენისა და ახალციხის მუნიციპალიტეტშიც, სადაც გაბურღულია 100, 600 და 477 მ სიღრმის ჭაბურღილები, დებიტით 8,5; 22,0 და 16,1 ლ/წმ შესაბამისად.

განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს მარნეული-გარდაბნის არტეზიული აუზის აღმოსავლეთი ნაწილისა და ივრის, შირაქისა და კოლხეთის არტეზიული აუზების ჰიდროგეოლოგიური პარამეტრების განსაზღვრას, აგრეთვე სართიჭალის, შირაქის, კოლხეთის, მარნეული-გარდაბნის, ერწო-თიანეთისა და იორის არტეზიული აუზების მიწისქვეშა წყლების რეჟიმის შესწავლას.

2.2. საქართველოს წყლის რესურსების გამოყენების თანამედროვე მდგომარეობა და პერსპექტივები

საქართველოს წყლის რესურსები (აღმოსავლეთ საქართველოს წყლის მარაგი 10 მლრდ მ³ შეადგენს, დასავლეთ საქართველოში - 50 მლრდ მ³) ფართოდ გამოიყენება ქვეყნის ეკონომიკის ყველა დარგში. წყლის ობიექტებიდან წყლის აღება და მისი მოხმარება წარმოებს მოსახლეობის სასმელ-საყოფაცხოვრებო მოთხოვნილების, ენერგეტიკის, მრეწველობის, მორწყვის, მეცხოველეობისა და სხვა საჭიროებისათვის. წყლის ობიექტები უშუალოდ გამოიყენება სამეთევზეო მეურნეობისა და აგრეთვე, სპორტული, რეკრეაციული და სხვა მიზნებისათვის. წყლის რესურსების გამოყენებისა და ექსპლუატაციის ინდექსი (საერთო წლიური წყალმოხმარება პროცენტებში მტკნარი წყლის განახლებად გრძელვადიან საშუალო წლიურ მოცულობებთან შედარებით) ქვეყანაში დაბალია და მხოლოდ 4%-ს შეადგენს, თუმცა ყოველწლიურად იზრდება მტკნარი წყლების გამოყენების საერთო საშუალო წლიური მაჩვენებელი.

საქართველოში წყალაღების, გამოყენების, ჩამდინარე წყლების ჩაშვების სტატისტიკური მონაცემები წლების მიხედვით, წარმოდგენილია ცხრილებში 2.3. და 2.4

წყლის აღების, გამოყენების და ჩამდინარე წყლის ჩაშვების მაჩვენებლები მლნ მ³/% 2000-2013

წლების დასახელება	2000	2005	2010	2011	2012	2013
წყლის აღება ბუნებრივი ობიექტებიდან*	2010	48786	33517,3	31363,4	29209,5	28632,1
მ.შ.მიწისქვეშა წყლის ობიექტებიდან/ % აღებული წყლიდან	<u>400</u> 19,9%	<u>549</u> 1,1%	<u>414,2</u> 1,2%	<u>381,2</u> 1,7%	<u>367,8</u> 1,3%	<u>403,2</u> 1,4%
გამოყენებული წყალი/% აღებული წყლიდან	<u>779</u> 38,7%	<u>48374,1</u> 99,1%	<u>30727,2</u> 91,6%	<u>29649,1</u> 94,5%	<u>28571</u> 97,8%	<u>27436,8</u> 95,8%
მ.შ. საყოფაცხოვრებო საჭიროებაზე/%*	<u>346,5</u> 47,2%	<u>358,0</u> 54,7%	<u>455,4</u> 63,0%	<u>439,2</u> 48,2%	<u>330,2</u> 32,0%	448,2
საწარმოო/%	<u>150,5</u> 21,3%	<u>208,3</u> 31,9%	<u>207</u> 6,2%	<u>357,9</u> 39,2%	<u>362,5</u> 35,2%	324,6
სარწყავი/%და სხვა	<u>208,2</u> 29,5%	<u>87,0</u> 13,4%	<u>59,1</u> 1,7%	<u>115</u> 12,6%	<u>338,2</u> 32,8%	-
სამივე დარგში გამოყენებული წყალი/% გამოყენებული წყლიდან	<u>705</u> 90,5%	<u>653,3</u> 1,4%	<u>721,5</u> 2,3%	<u>912,1</u> 4,2%	<u>1030,9</u> 3,6%	-
სასოფლო-სამეურნეო წყალსარგებლობა და სხვ./% გამოყენებული წყლიდან	<u>74,0</u> 9,5%	<u>47721,3</u> 98,6%	<u>30005,7</u> 97,7%	<u>20690,6</u> 69,8%	<u>27540</u> <u>94,3%</u>	-
ჩამდინარე წყლის ჩაშვ. ზედაპ. წყალსატ./% აღებული წყლიდან	<u>398,4</u> 19,8%	<u>47732</u> 97,8%	<u>29162</u> 87,0%	<u>28198,6</u> 91,5%	<u>27235</u> <u>93,2%</u>	<u>27144,0</u> <u>94,8%</u>
დანაკარგები წყლის ტრანსპ./% აღებ. წყლიდან	<u>505,5</u> 25,1%	<u>412,0</u> 0,84%	<u>668,0</u> 2,0%	<u>570,7</u> 2,5%	<u>445,1</u> 1,5%	<u>395,5</u> 1,4%

*% აღებულია სამივე დარგში გამოყენებული წყლიდან

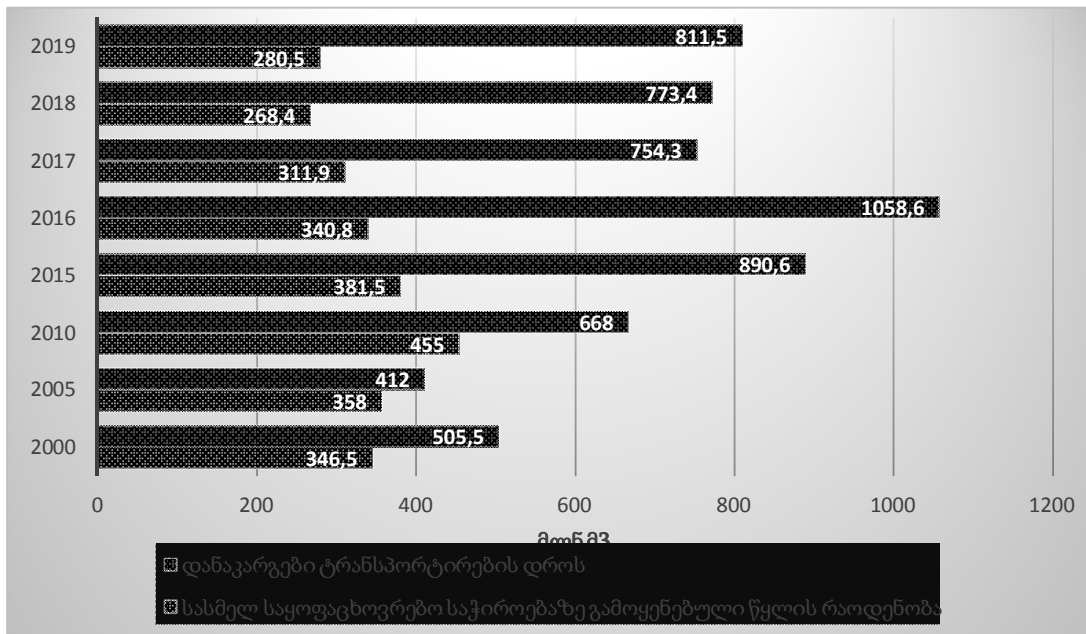
წყალაღება ბუნებრივი ობიექტებიდან 2017 წელს შეადგენდა 2038,1 მლნ მ³-ს, რაც 2015 წელთან შედარებით მეტია 150,6 მლნ მ³-ით. წყლის გამოყენება 2017 წელს შეადგენდა 1050,4 მლნ მ³-ს, რაც 2015 წელთან შედარებით მეტია 53,5 მლნ მ³-ით. აქედან გარდა სასმელ-სამეურნეო და საწარმოო საჭიროებისა სხვა მიზნით გამოყენებულ იქნა 2017 წელს 491,3 მლნ მ³, რაც აღემატება 2015 წლის მაჩვენებელს (260,6) 230,7 მლნ მ³-ით, ანუ 46,9%-ით. ამ მაჩვენებლის მიხედვით შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ სხვადასხვა საჭიროებაზე გამოყენებული წყლის რაოდენობა გაიზარდა.

წყლის აღების, გამოყენების და ჩამდინარე წყლის ჩაშვების მაჩვენებლები მლნ მ³/% 2015-2019

წლების დასახელება	2015	2016	2017	2018	2019
წყლის აღება ბუნებრივი ობიექტებიდან სულ	1887,5	2110	1804,7	1770,8	2086,1
მ.შ.მიწისქვეშა წყლის ობიექტებიდან*/ % აღებული წყლიდან	<u>498,5</u> 26,4%	<u>479,9</u> 22,7%	<u>489,2</u> 27,1%	<u>487,4</u> 27,5%	<u>486</u> 23,3%
სულ გამოყენებული წყალი /% აღებული წყლიდან	<u>996,9</u> 52,8%	<u>1051,3</u> 49,8%	<u>1050,4</u> 58,2%	<u>997,4</u> 56,3%	<u>1274,6</u> 61,1%

მ.შ. სასმელ-სამეურნეო საჭიროებაზე/%* გამოყენებული წყლიდან	<u>381,5</u> 38,2%	<u>340,8</u> 32,4%	<u>311,9</u> 29,6%	<u>268,4</u> 26,9%	<u>280,5</u> 22,0%
საწარმოო/% გამოყენებული წყლიდან	<u>354,8</u> 35,5%	<u>262,4</u> 24,9%	<u>247,2</u> 23,5%	<u>263,5</u> 26,4%	<u>389,4</u> 30,6%
სხვა მიზნებისათვის /% გამოყენებული წყლიდან	<u>260,6</u> 26,1%	<u>448,1</u> 42,6%	<u>491,3</u> 46,7%	<u>465,6</u> 46,6%	<u>604,8</u> 47,5%
ჩამდინარე წყლის ჩაშვება ზედაპირულ წყლის ობიექტებში	544,1	389,0	344,0	334,5	401,6
დაბინძურებული ჩამდინარე წყალი	305,4	158,5	131,7	112,8	187,3
დანაკარგები წყლის ტრანსპ./% აღებ. წყლიდან	<u>890,6</u> 47,2%	<u>1058,6</u> 50,2%	<u>754,3</u> 41,8%	<u>773,4</u> 43,7%	<u>811,5</u> 38,9%
ბრუნვითი და მიმდევრობითი მეორადი წყალმომარაგება	226,8	190,3	207,9	121,9	135,0

ნახ.3. სასმელ საყოფაცხოვრებო საჭიროებაზე გამოყენებული წყლის რაოდენობისა და ტრანსპორტირების დროს წყლის დანაკარგების მაჩვენებლები წლების მიხედვით (2000 – 2019 წწ.)

2015-2018 წლებში მთლიანი წყალაღება ქვეყანაში შემცირდა 116,7 მლნ მ³-ით, ანუ 6,2%-ით; გამოყენებული წყლის მთლიანი რაოდენობა ამავე პერიოდში დარჩა იგივე დონეზე; მათ შორის სასმელ-სამეურნეო საჭიროებაზე გამოყენებული წყლის რაოდენობა შემცირდა 113,1 მლნ მ³-ით, ანუ 11,3%-ით; საწარმოო საჭიროებაზე გამოყენებული წყლის რაოდენობა შემცირდა 91,3 მლნ მ³-ით, ანუ 9,1%-ით; სხვა მიზნებისათვის გამოყენებული წყლის რაოდენობა გაიზარდა 205 მლნ მ³-ით, ანუ 20,5%-ით; წყლის დანაკარგები ტრანსპორტირებაზე 2015-2018 წლებში შემცირდა 117,2 მლნ მ³-ით, ანუ 3,5%-ით;

2018 წელს მთლიანმა წყალალბამ ქვეყანაში შეადგინა 1770,8 მლნ მ³, რაც 2000 წელთან შედარებით შემცირებულია 239,2 მლნ მ³-ით, ანუ 11,9%-ით; მ.შ. მიწისქვეშა წყლის ობიექტებიდან წყალალბა 2018 წელს შეადგენდა 487,4 მლნ მ³, რაც 2000 წელთან შედარებით გაიზარდა 87,4 მლნ მ³-ით, ანუ 21,8%-ით; 2018 წელს გამოყენებული წყლის რაოდენობა სულ შეადგენდა 997,4 მლნ მ³, რაც 2000 წელთან შედარებით გაიზარდა 218,4 მლნ მ³-ით, ანუ 28,0%-ით; მ.შ. სასმელ-სამეურნეო საჭიროებაზე 2018 წელს გამოყენებული იყო 268,4 მლნ მ³, რაც 2000 წელთან შედარებით შემცირდა 78,1 მლნ მ³-ით, ანუ 22,5%-ით; საწარმოო საჭიროებაზე გამოყენებული წყლის რაოდენობა 2018 წელს - 263,5 მლნ მ³, რაც 2000 წელთან შედარებით გაიზარდა 113 მლნ მ³-ით, ანუ 75,1%-ით. ანალოგიური მაჩვენებლებია 2019 წელსაც. წყალმომარაგებისა და წყალარინების ძირითადი მაჩვენებლები 2015-2019 წლებში მოყვანილია ცხრილში 2.5.

ცხრილი 2.5

წყალმომარაგებისა და წყალარინების ძირითადი მაჩვენებლები 2015-2019 წწ

წლების დასახელება	2015	2016	2017	2018	2019
წყალმომარაგების სისტემაზე მიერთებული მოსახლეობა (%)	59,5	62,5	65,5	65,8	67,7
წყალარინების (კანალიზაციი) ქსელზე მიერთებული მოსახლეობა (%)	44,2	46,0	47,9	48,6	49,3
წყალმომარაგების სისტემაში გაშვებული წყლის რაოდენობა (მლნ მ ³)	913,2	890,1	888,2	799,7	816,9
დანაკარგები წყლის ტრანსპორტირებისას (მლნ მ ³)	668,6	637,4	625,5	531,0	543,4
აბონენტებისათვის მიწოდებული წყალი (მლნ მ ³)	244,6	252,7	262,7	268,6	273,5
მოსახლეობისთვის მიწოდებული წყალი (მლნ მ ³)	207,6	213,7	223,4	221,9	223,4

წყალმომარაგების სისტემაზე მიერთებული მოსახლეობის რაოდენობა 2018 წელს 2015 წელთან შედარებით გაიზარდა 6,3 %-ით; წყალარინების (კანალიზაციის) ქსელზე მიერთებული მოსახლეობის რაოდენობა კი - 4,6 %-ით.

2.3. წყლის რესურსების მართვა და გამოყენების რეგულირება

წყლის რესურსების, მათ შორის სასმელი წყლის, გამოყენების ერთიანი რეგულირება ფაქტობრივად არ ხდება. წყლის რესურსების სხვადასხვა დანიშნულებით გამოყენებას (ირიგაცია, ენერგეტიკა, წყალმომარაგება, მრეწველობა და სხვ.) არეგულირებენ შესაბამისი უწყებრივი სტრუქტურები, რაც ხელს არ უწყობს წყლის რესურსების რაციონალურ გამოყენებას და ერთიანი სტრატეგიული გეგმის შემუშავებას.

საქართველოს წყლის რესურსების სიუხვის მიუხედავად, მათზე მზარდი დატვირთვების გამო (განსაკუთრებით აღმოსავლეთ საქართველოში), თანამედროვე მდგომარეობა მოითხოვს წყლის ურთიერთობების, წყალ-სამეურნეო პოლიტიკის ახლებურად გადასინჯვას. აუცილებელი ხდება წყლის რესურსების მოხმარების მკაცრი კონტროლი და მართვად წყალმომარაგებაზე გადასვლა.

აღსანიშნავია, რომ თუკი ცენტრალიზებული ეკონომიკის პირობებში წყლის რესურსების გამოყენების უწყებრივი რეგულირების პრაქტიკა კიდევ ამართლებდა, დღევანდელ პირობებში, როდესაც ჩნდება დამოუკიდებელი კერძო საწარმოები და მეურნეობები, ეს პრაქტიკა გამოიწვევს წყლის რესურსების უკონტროლო გამოყენებას. ამას მოჰყვება სხვადასხვა წყალმომხმარებლების ინტერესების დაპირისპირება და წყლის ობიექტების ეკოლოგიური დეგრადაცია. კლიმატის მოსალოდნელი ცვლილების პირობებში, კიდევ უფრო მწვავედ დადგება წყლის რესურსების რაციონალური გამოყენების საკითხი, საჭირო გახდება მოსალოდნელ ცვლილებათა საპასუხო ღონისძიებათა ერთიანი სტრატეგიის ჩამოყალიბება და მისი განხორციელება.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, საჭიროდ არის მიჩნეული, წყლის შესახებ სათანადო ნორმატიული აქტების მიღება და არსებულის გამკაცრება; მიზანშეწონილია აგრეთვე, საქართველოს წყლის რესურსების რეგულირების ერთიანი სახელმწიფო ორგანოს შექმნა, რომელიც უნდა ემსახუროდეს წყლის რესურსების რაციონალური გამოყენების და დაცვის მთავარი მიზნების განხორციელებას.

დასკვნა

მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის მოსახლეობა განიცდის სუფთა, მტკნარი წყლის და მათ შორისასამელი წყლის დეფიციტს, რაც სულ უფრო და უფრო მწვავე ხასიათს იძენს. მოსახლეობის ზრდა, კლიმატის ცვლილებები, გაუდაბნობა, უკანონო ჭრები, სოფლის მეურნეობის წარმოების მფლანგველური მეთოდები, წყალტევადი დარგების განვითარება ქვეყნის მშრალ რეგიონებში, წყლის არარაციონალური გამოყენება შინა მეურნეობებში, უყაირათობა, მფლანგველური ირიგაციის მეთოდები და მიწისქვეშა წყლის რესურსების გამოფიტვა იწვევს წყლის საყოველთაო კრიზისს.

საქართველო მტკნარი წყლის რესურსის სიმდიდრით გამოირჩევა. სასმელი წყლების ერთ-ერთ ძირითად და უპირველეს წყაროდ მიჩნეულია მტკნარი მიწისქვეშა წყლები. საქართველოს მტკნარი მიწისქვეშა წყლების ბუნებრივი რესურსი 18კმ³ ანუ 572 მ³/წმ-ია, მათი საერთო რაოდენობის 63,4% დასავლეთ საქართველოზე მოდის, 24,1% - აღმოსავლეთზე, ხოლო 12,5% - სამხრეთ საქართველოზე. მიწისქვეშა მტკნარი სასმელი წყლების დამტკიცებული მარაგი შეადგენს 145,5 მ³/წმ, რომლის 48% მოდის დასავლეთ საქართველოზე, 45% - აღმოსავლეთზე და 7% - სამხრეთ საქართველოზე. ქვეყანაში მრავლადაა მტკნარი მიწისქვეშა წყლების მძლავრი გამოსვლები წყაროების სახით, რომლებიც ხასიათდება მაღალი დებიტით, ჰიდროკარბონატული კალციუმ-მაგნიუმისანი შედგენილობით და დაბალი მინერალიზაციით, რაც განაპირობებს მათ ბაზაზე სასმელი წყლის სამრეწველო ჩამოსხმისა და ექსპორტის შესაძლებლობას.

საქართველოს მტკნარი წყლების ბუნებრივი და საექსპლუატაციორესურსების მხარეების მიხედვით განაწილების თანახმად ყველაზე მაღალი მაჩვენებლებით გამოირჩევა სამეგრელო-სვანეთისა (109 მ³/წმ) და მთათუშეთი-კახეთის (100 მ³/წმ) რეგიონები, რაც განაპირობებს, რომ უფრო დეტალურად იქნეს შესწავლილი ამ რეგიონების სასმელი წყლის რესურსები.

აღმოსავლეთ საქართველოში წყალმომხმარების მდგომარეობა საკმაოდ დამაბუღია, წყლის რესურსის შედარებითი სიმცირისა და მასზე მზარდი დატვირთვის გამო. შექმნილი მდგომარეობა მოითხოვს წყლით დეფიციტური ზონებისათვის დამახასიათებელი

წყალდამზოგველი პოლიტიკის გატარებას, რისთვისაც მიზანშეწონილია განხორციელდეს წყლის გამოყენების მკაცრი კონტროლი და მართვად წყალმომარებაზე გადასვლა.

2018 წელს 2000 წელთან შედარებით მიწისქვეშა წყლის ობიექტებიდან წყალაღება გაიზარდა 21,8%-ით; სასმელ-სამეურნეო საჭიროებაზე წყლის გამოყენებაკი შემცირდა 22,5%-ით.

წყალმომარაგების სისტემაზე მიერთებული მოსახლეობის რაოდენობა 2018 წელს 2015 წელთან შედარებით გაიზარდა 6,3 %-ით და შეადგინა 65,8%, ხოლო წყალარინების (კანალიზაციის) ქსელზე მიერთებული მოსახლეობის რაოდენობა - 4,6 %-ით და შეადგინა 48,6%.

წყლის დანაკარგები ტრანსპორტირებაზე შეადგენს მთლიანად აღებული წყლის 43,7 % -ს.

საქართველოს წყლის რესურსების სიუხვის მიუხედავად, მათზე მზარდი დატვირთვების გამო (განსაკუთრებით აღმოსავლეთ საქართველოში), თანამედროვე მდგომარეობა მოითხოვს წყლის ურთიერთობების, წყალ-სამეურნეო პოლიტიკის ახლებურად გადასინჯვას. აუცილებელი ხდება წყლის რესურსების მოხმარების მკაცრი კონტროლი და მართვად წყალმომარაგებაზე გადასვლა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ბეთანელი კ., ჩიჯავაძე მ., მახარაძე ქ. საქართველოს სასმელი წყლის რესურსები, მათირაოდენობრივი, თვისებრივი და ტექნიკური მაჩვენებლები. მეცნიერება და ტექნოლოგიები N 1-3, 2002. გვ 86.
2. იორდანაშვილი ი., იორდანაშვილი კ. აღმოსავლეთ საქართველოს ბუნებრივი წყლის ძირითადი მარაგის და წყლის რესურსების ფორმირებისა და გამოყენების თავისებურებანი. საქართველოს წყალთამეურნეობის ინსტიტუტი, მეცნიერება, თბილისი, 2008, 144 გვ.
3. ინფორმაციული ბიულეტენი მიწისქვეშა ჰიდროსფეროს ეკოლოგიური მდგომარეობის და საშიში გეოლოგიური პროცესების შესწავლისა და პროგნოზირების შესახებ. საქართველოს გეოლოგიის დეპარტამენტი. თბილისი 2000, 380 გვ.
4. ჟორდანიანი ირ., ურუშაძე თ., მახარაძე ქ., ფირცხალავა რ. თბილისის ბუნებრივი რესურსები და მათი გამოყენების პერსპექტივები. წყლის რესურსები. საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია, საქართველოს საწარმოო ძალებისა და ბუნებრივი რესურსების შემსწავლელი ცენტრი. თბილისი, 2012 წ., 76-107 გვ.
5. საქართველოს გეოგრაფია. ნაწილი I. ფიზიკური გეოგრაფია. ვახუშტი ბაგრატიონის გეოგრაფიის ინსტიტუტი. „მეცნიერება“, თბილისი 2000 წ., 198-293 გვ.
6. საქართველოს გეოგრაფია. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, ვახუშტი ბაგრატიონის გეოგრაფიის ინსტიტუტი. თსუ-ს გამომცემლობა, თბილისი 2013 წ., 324 გვ.
7. საქართველოს ბუნებრივი რესურსები (ორტომეული), ტომი I, თავი 3, წყლის რესურსები. საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, საქართველოს საწარმოო ძალებისა და ბუნებრივი რესურსების შემსწავლელი ცენტრი. თბილისი, 2015 წ., 177-290 გვ. თავი 2, მიწის რესურსები, 47-176 გვ.
8. საქართველოს ბუნებრივი რესურსები და გარემოს დაცვა. სტატისტიკური კრებული. წყლის რესურსები., თბილისი, 2017-2019, 2020 წწ.

9. ყრუაშვილი ი., ინაშვილი ი., კუპრავეიშვილი მ., ბზიავა კ. წყლის რესურსების ინტეგრირებული მართვა. საქართველოს სახელმწიფო სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტი, თბილისი, 2008 წ. 319 გვ.
10. ხარატიშვილი ლ. საქართველოს მტკნარი მიწისქვეშა წყლები - რესურსები, ათვისება დაცვა. "ინტელექტი" თბილისი 2009, 56 გვ.
11. Буачидзе И.М., Зедгинидзе С.М. Гидрогеология и перспективы использования подземных вод Алазано-Агрыйского артезианского бассейна. Тбилиси, «Мецниереба», 1985 г., 19 стр.
12. Иорданашвили И., Гавардашвили Г., Иремашвили И., Вартанов М., Иорданашвили К. Кадастр водных запасов Грузии. Министерство образования и науки Грузии, Институт водного хозяйства им. Ц.Мирцхулава Грузинского технического университета. Экоцентр охраны окружающей среды, изд. «Универсал», Тбилиси, 2018 г., 260 стр.
13. Колесников В.И. Экология и водные отношения Грузии., Тбилиси, «Мецниереба», 1992г., 182 стр.
14. Природные ресурсы Грузии и проблемы их рационального использования. глава 3 – водные ресурсы. КЕПС АН Грузии. «Мецниереба», Тбилиси, 1991 г., 315-444 стр.
15. Мировой рынок пресной воды.
16. Мировые источники воды, ЮНЕСКО, 2003 г.)

**საქართველოს სასმელი (მიწისქვეშა) წყლის რესურსები
და სასმელ-სამეურნეო წყალმომარების პრობლემები**

**გ. თალაკვაძე, ფიზ. მათ. მეცნ. დოქტორი; ქ. მახარაძე, ქიმ. დოქტორი; რ. ფირცხალავა,
სტუ დოქტორანტი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, საწარმოო ძალებისა და ბუნებრივი
რესურსების შემსწავლელი ცენტრი
რეზიუმე**

მსოფლიოს მოსახლეობა განიცდის სუფთა, მტკნარი წყლის და მათშორის სასმელი წყლის დეფიციტს, რაც სულ უფრო და უფრო მწვავე ხასიათს იძენს. საქართველო მტკნარი წყლის რესურსის სიმდიდრით გამოირჩევა. სასმელი წყლების ერთ-ერთ ძირითად და უპირველეს წყაროდ მიჩნეულია ქვეყნის მტკნარი მიწისქვეშა წყლები.

საქართველოს მტკნარი წყლების ბუნებრივი და საექსპლუატაციო რესურსების მხარეების მიხედვით განაწილების თანახმად ყველაზე მაღალი მაჩვენებლებით გამოირჩევა სამეგრელო-სვანეთისა (109 მ3/წმ) დამთათუშეთი-კახეთის (100 მ3/წმ) რეგიონები, რაც განაპირობებს ამ რეგიონების სასმელი წყლის რესურსების დეტალურად შესწავლის აუცილებლობას.

2018 წელს სასმელ-სამეურნეო საჭიროებაზე გამოყენებული წყალი შეადგენდა მთლიანად აღებული წყლის 22%-ს, ხოლო წყლის დანაკარგები - 39%-ს შეადგენდა. ეს მაჩვენებლები მიუთითებს ქვეყანაში ზოგადად წყლის რესურსების, მათ შორის სასმელი წყალმომარების რაციონალიზაციის საჭიროებაზე.

ქვეყანაში მრავლადაა მტკნარი მიწისქვეშა წყლების მძლავრი გამოსვლები წყაროების სახით, რომლებიც ხასიათდება მაღალი დებიტით, ჰიდროკარბონატული კალციუმ-მაგნიუმიანი შედგენილობით და დაბალი მინერალიზაციით, რაც იძლევა მათ ბაზაზე სასმელი წყლის სამრეწველო ჩამოსხმისა და ექსპორტის შესაძლებლობას.

Georgian fresh (underground) water resources and drinking-agriculture water consumption problems

G.Talakvadze, Physic-Mathematics doctor of science; K.Maxaradze, Chemistry doctor of science; R.Pirtskhalava science worker, PhD student, Georgian Technical University Production forces and Natural resources Learner Center

Resume

The world's population is experiencing a shortage of clean, fresh water, including drinking water, which is becoming increasingly acute. Georgia is rich in fresh water resources. One of the main and primary sources of drinking water is the fresh groundwater of the country.

According to the distribution of fresh water and natural resources of Georgia according to the regions, the regions of Samegrelo-Svaneti (109 m³/s) and Mtatusheti-Kakheti (100 m³/s) have the highest rates, which necessitates a detailed study of drinking water resources in these regions.

In 2018, water used for drinking needs accounted for 22% of total water taken, while water losses accounted for 39%.

The country is rich in freshwater resources in the form of springs, characterized by high flow, hydrocarbonate calcium-magnesium composition and low mineralization, which allows them to be industrially bottled and exported for drinking water.

Ressources en eau douce (souterraine) de la Géorgie et problèmes de consommation d'eau pour l'agriculture potable

G.Talakvadze, docteur ès sciences Physique-Mathématiques ; K.Maxaradze, docteur ès sciences en chimie ;R.Pirtskhalava ouvrier scientifique, Doctorant, Université technique géorgienne, Forces de production et Centre d'apprentissage des ressources naturelles

Résumé

La population mondiale connaît une pénurie d'eau propre et douce, y compris d'eau potable, qui devient de plus en plus aiguë. La Géorgie est riche en ressources en eau douce. L'une des principales sources d'eau potable est l'eau douce souterraine du pays.

Selon la répartition de l'eau douce et des ressources naturelles de la Géorgie selon les régions, les régions de Samegrelo-Svaneti (109 m³/s) et Mtatusheti-Kakheti (100 m³/s) ont les taux les plus élevés, ce qui nécessite une étude détaillée de ressources en eau potable dans ces régions.

En 2018, l'eau utilisée pour les besoins de consommation représentait 22 % de l'eau totale prélevée, tandis que les pertes d'eau représentaient 39 %.

Le pays est riche en ressources en eau douce sous forme de sources, caractérisées par un débit élevé, une composition hydrocarbonée calcium-magnésium et une faible minéralisation, ce qui permet leur mise en bouteille industrielle et leur exportation pour l'eau potable.

კოვიდპანდემიის პირობებში 2020 წლის საქართველოს ბიუჯეტის მაკროეკონომიკური ანალიზი

ქეთევან კაკაურიძე
დოქტორანტი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

ახალმა კორონავირუსმა (COVID 19) გლობალური ეკონომიკა მნიშვნელოვანი გამოწვევის წინაშე დააყენა. შეცვალა რა მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების ტენდენცია 2020 წელის ოქტომბერში საერთაშორისო სავალუტო ფონდმა (IMF) მსოფლიო ეკონომიკური ზრდა-4,4 პროცენტით დააპრობნოზა.

პანდემიამ გავლენა იქონია საქართველოს ეკონომიკაზე. 2019 წელს დაფიქსირდა მოსალოდნელზე მარალი ეკონომიკური ზრდა. შესაბამისად მოცემული მაკროეკონომიკური და ფისკალური პარამეტრების პროგნოზირებით დაიგეგმა 2020 წლის ბიუჯეტი. 2019 წლის დეკემბერში მშპ-ს პროგნოზი 4,8% იყო. რის მიხედვითაც დაიგეგმა 2020 წლის ბიუჯეტი. თუმცა კორონავირუსის პანდემიამ პროგნოზები სრულიად შეცვალა. საჭირო გახდა 2020 წლის ივნისის თვეში ანტიკრიზისული ბიუჯეტის წარდგენა, სადაც მშპ-4,0 % განისაზღვრა, მაგრამ მშპ-ს რეალურმა ზრდამ 2020 წელს-6,2 % შეადგინა.

2020 წლის განმავლობაში ორჯერ გამოცხადებულმა საგანგებო მდგომარეობამ, კორონავირუსით დაინფიცირებულთა მაღალი მაჩვენებლის გამო, გამოიწვია მთელი რიგი დაწესებული შეზღუდვები, რამაც ეკონომიკური საქმიანობა მნიშვნელოვნად შეამცირა. ყოველივე ეს კი უარყოფითად აისახა ეკონომიკურ ზრდაზე. ყველაზე მეტად ეს შეეხო მომსახურების სფეროს. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სასტუმროებისა და რესტორნების წვლილი, სადაც პროცენტული პუნქტი (პპ) (-1,71 პპ-ით) განისაზღვრა, ტრანსპორტის (-1,29 პპ), ვაჭრობის (-0,70 პპ), ხელოვნების, გართობა, დასვენების (-0,58 პპ), მშენებლობის (0,35 პპ). უნდა

საგარეო ვაჭრობის მაჩვენებელიც პანდემიის უარყოფითი ზეგავლენით საგრძნობლად შემცირდა. ტურისტული სექტორის ჩამოშლამ მომსახურების ექსპორტის 64,5%-იანი კლება გამოიწვია. მთლიანობაში ექსპორტი 38,25-ით შემცირდა. კლება განიცადა საქონლისა და მომსახურების იმპორტმაც. თუ კი 2019 წელს 6,6%-იანი ზრდა ფიქსირდებოდა, 2020 წელს 5,4%-იანი ზრდა დაფიქსირდა. რეალური ინვესტიციების კლება 2019 წელს 5,9% იყო, ხოლო 2020 წელს 3,4 % შადგინა.

პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისის მიუხედავად უნდა აღინიშნოს კაპიტალის დადებითი ზრდის მაჩვენებელი. კაპიტალის ზრდას მნიშვნელოვანი წვლილი აქვს ეკონომიკის ზრდის მაჩვენებელში. მიუხედავად იმისა, რომ ინვესტიციები შემცირდა, არ შემცირებულა მთლიანი კაპიტალის მოცულობა, თუმცა „2020 წლის კრიზისი ფაქტორების პროდუქტიულობის გაუარესებით და სამუსაო ძალის დიდი უარყოფითი წვლილიტაც გამოირჩევა“

2020 წელს ნომინალურ გამოსახულებაში დეფიციტის მოცულობა 1 962 მლნ აშშ დოლარით განისაზღვრა, რაც 2019 წელთან შედარებით 104,9%-ით გაზრდილია. ეს გამოწვეულია ექსპორტის შემცირების გამო მომსახურების სავაჭრო სალდოს გაუარესებით. მშპ 0,8%-ით განისაზღვრა (-11,6პპ). მომსახურების ექსპორტი 65,5%-ით შემცირდა, ასევე შემცირდა მომსახურების იმპორტი 40,1 %-ით, ხოლო საქონლის სავაჭრო სალდოს ექსპორტი 12,3 %-იანი და იმპორტი 13,8 %-იანი კლება დაფიქსირდა. უნდა აღინიშნოს, რომ 2020 წელი

იმპორტის კლებამ გადააჭარბა ექსპორტის კლებას. 10 მლნ დოლარით შემცირდა შემოსავლების მუხლის უარყოფითი სალდო. რაც 2020 წლის ბალანსზე დადებითად აისახა.

მნიშვნელოვანია დანაზოგებისა და ინვესტიციების ანალიზი. როდესაც მთავრობისა და კერძო დანაზოგების ჯამური მოცულობა აჭარბებს ინვესტიციების მოცულობას წარმოიქმნება მიმდინარე ანგარიშის დადებითი სალდო. პირიქით შემთხვევაში მიმდინარე ანგარიშის სალდო დეფიციტურია. დაბალი განკარგვის შემოსავლების პირობებში დანაზოგების მოცულობა მცირეა. ამ დროს დაფინანსების წყაროს უცხოური სახსრები წარმოადგენს. ინვესტიციების ფარდობა მშპ-თან გაიზარდა 0,9%-ით 25,3%-დან 26,2%-მდე. მთავრობის დანაზოგები 2020 წელს პირველად უარყოფითი გახდა და მშპ-ს 4,9%-დან -1,1%-მდე შემცირდა, მაგრამ გაიზარდა კერძო დანაზოგები 14,9%-დან 15,3%-მდე.

2019 წელთან შედარებით შემცირდა საგარეო ვაჭრობის ბრუნვა 14,6%-ით და 11 373 მლნ. დოლარი შეადგინა. ექსპორტი 12,0%-ით შემცირდა, ხოლო იმპორტი 15,6%-ით. შესაბამისად ექსპორტით იმპორტის დაფარვის კოეფიციენტი 41,6%-ით განისაზღვრა.

2020წელს სავაჭრო დეფიციტმა 4 689 მლნ დოლარი შეადგინა, რაც წინა წელთან შედარებით 18%-ით ნაკლებია. 2019 წელს სავაჭრო დეფიციტმა თანაფარდობის მაჩვენებელი საგარეო საქონელთბრუნვის მიმართ 43% იყო, ხოლო 2020 წელს აღნიშნული მაჩვენებელი 41 %-ს გაუტოლდა.

2020 წელს საქართველოს ძირითადი სავაჭრო პარტნიორები იყვნენ: აშშ 636 მლნ დოლარი (მთლიანი საგარეო საქონელთბრუნვის 6%), აზერბაიჯანი 935 მლნ დოლარი (მთლიანი საგარეო საქონელთბრუნვის 8%), ჩინეთი 1 185 მლნ დოლარი (მთლიანი საგარეო საქონელთბრუნვის 10%), რუსეთი 1 329 მლნ დოლარი (მთლიანი საგარეო საქონელთბრუნვის 12%), თურქეთი 1 598 მლნ დოლარი (მთლიანი საგარეო საქონელთბრუნვის 14%),

ექსპორტის მაჩვენებლით 2020 წელს საქართველოსთვის უმსხვილესი სავაჭრო პარტნიორები იყვნენ:

- ჩინეთი (476 მლნ დოლარი, მთლიანი ექსპორტის 14%);
- აზერბაიჯანი (441 მლნ დოლარი, მთლიანი ექსპორტის 13%);
- რუსეთი (441 მლნ დოლარი, მთლიანი ექსპორტის 13%);
- ბულგარეთი (312 მლნ დოლარი, მთლიანი ექსპორტის 9%);
- უკრაინა (217 მლნ დოლარი, მთლიანი ექსპორტის 7%).

ხოლო იმპორტის მიხედვით:

- თურქეთი (1 408 მლნ დოლარი, მთლიანი იმპორტის 18%);
- რუსეთი (888 მლნ დოლარი, მთლიანი იმპორტის 11%);
- ჩინეთი (709 მლნ დოლარი, მთლიანი იმპორტის 9%);
- აშშ (556 მლნ დოლარი, მთლიანი იმპორტის 7%);
- აზერბაიჯანი (493 მლნ დოლარი, მთლიანი იმპორტის 6%);

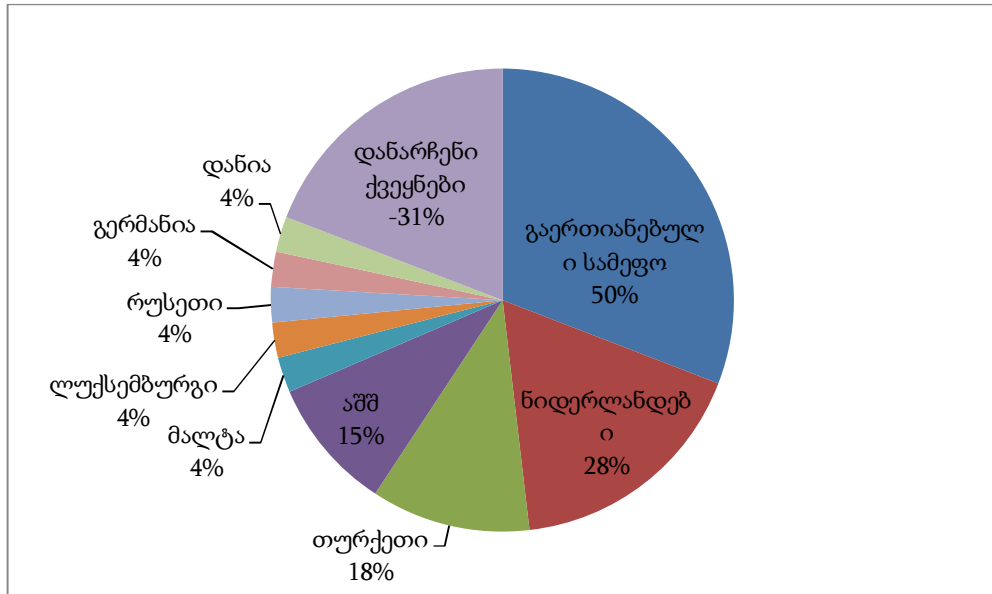
2020 წელს საქართველოში გამხორციელებულმა პირდაპირმა უცხოური ინვესტიციების მოცულობამ 2019 წლის მონაცემებთან შედარებით დაიკლო 53 %-ით და 617 მლნ აშშ დოლარი შეადგინა:

- ევროკავშირის ქვეყნები (601 მლნ დოლარი, მთლიანი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების 97%);
- დსთ-ს ქვეყნები (20 მლნ დოლარი, მთლიანი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების 3%);

- დანარჩენი ქვეყნებიდან და საერთაშორისო ორგანიზაციებიდან უარყოფითი 4 მლნ დოლარი, მთლიანი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების -1%).

2020 წელს წინა წლებთან შედარებით საგადასახადო ბალანსში აღრიცხულ პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებში რეინვესტირებული თანხის მოცულობა მნიშვნელოვნად გაზარდილია (91%).

2020 წელს ძირითადი ინვესტორი ქვეყნები იყვნენ:

- გაერთიანებული სამეფო, რეგიონალურ ჭრილში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების 50 %-ით წარმოგვიდგება, ხოლო საფინანსო სექტორში განხორციელებული პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების 81% -ით,

- ნიდერლანდები რეგიონალურ ჭრილში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების 28 %-ით წარმოგვიდგება, სამთომოპოვებითი მრეწველობაში 100%-ით, ხოლო დამამუშავებელი მრეწველობაში 67 %;

- თურქეთი რეგიონალურ ჭრილში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების 18 %-ით წარმოგვიდგება, დამამუშავებელი მრეწველობაში 16 %, ხოლო მშენებლობაში 115%-ით;

- აშშ რეგიონალურ ჭრილში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების 15 %-ით წარმოგვიდგება, ხოლო უძრავ ქონებაში 25%;

- მალტა, ლუქსემბურგი, რუსეთი გერმანია, დანია რეგიონალურ ჭრილში თითოეული მათგანი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების 4 %-ით წარმოგვიდგება, უძრავი ქონებაში კი გერმანია 11 %-ით და რუსეთი 15 %-ით.

ფისკალური პოლიტიკის შესაფასებლად ერთ-ერთ აუცილებელ ინდიკატორს ბიუჯეტის სალდო წარმოადგენს. საოპერაციო სალდო ბიუჯეტის შემოსავლებისა და ხარჯების სხვაობაა, ხოლო მთლიანი სალდო საოპერაციო სალდოსა და არაფინანსური აქტივების წმინდა ცვლილებების სხვაობაა.

2019 წელთან შედარებით 2020 წელს გაუარესდა როგორც საოპერაციო ისე მთლიანი სალდო. ნაერთი ბიუჯეტის შემოსავალი წინა წელთან შედარებით 3,9%-ით გაუარესდა და 12 407 მლნ ლარი შეადგინა. პანდემიიდან გამოწვეულმა ლოკდაუნებმა და შეზღუდვებმა გამოიწვია საგადასახადო შემოსავლის შემცირება 4 %-ით. (პანდემიით გამოწვეულმა ეკონომიკური აქტივობების შემცირებამ გამოიწვია დამატებითი ღირებულებისა და საშემოსავლო გადასახადებით მობილიზებული თანხების შემცირება. შემცირდა ქონებისა და იმპორტის გადასახადი. თუმცა გაიზარდა მოგებისა და აქციზის გადასახადი). მცირედით გაიზარდა გრანტებისა და სხვა შემოსავლებიც. თუ კი 2019 წელს გრანტებისა და სხვა შემოსავლის ჯამი 11,5% იყო. 2020 წელს ანალოგიურმა შემოსავლის ჯამმა მცირედი მატება დააფიქსირა და 11,6% შეადგინა.

პანდემიასთან ბრძოლამ გაზარდა ბიუჯეტის ხარჯები, ე.წ. მიმდინარე ხარჯებიც. (ბიუჯეტის ხარჯები მოიცავს შრომის ანაზღაურების, საქონლისა და მომსახურების, სოციალური უზრუნველყოფისა და სხვა ხარჯებს) და შეადგინა 13 399 მილიონი ლარი, რაც 2019 წლის მაჩვენებელზე 23,7%-ით 2,567 მლნ ლარით მეტია.

2020 წელს 156 მლნ ლარით (4 %-ით) გაიზარდა არაფინანსური აქტივების შექმნა (გრძელვადიანი აქტივებში ინვესტიციები) და შეადგინა 3 790 მლნ ლარი. 2,0 მლნ ლარით გაიზარდა არაფინანსური აქტივების კლება ე.წ. პრივატიზაცია და 208 მლნ ლარი შეადგინა.

2019 წელთან შედარებით შემოსავლების 3068 მლნ ლარით შემცირებამ გამოიწვია ნაერთი ბიუჯეტის საოპერაციო სალდოს გაუარესება. მიუხედავად იმისა, რომ მნიშვნელოვნად გაიზარდა არაფინანსური აქტივები მის პარალელურად 238%-ით გაიზარდა უარყოფითი მთლიანი სალდო.

2020 წელს ყველაზე მეტად 1 377 მლნ ლარით გაიზარდა სოციალური უზრუნველყოფით გაწეული ხარჯი, ხოლო სუფსიდიების მუხლით გაწეული ხარჯი 559 მლნ ლარით გაიზარდა. ყოველივე ამან კი მიმდინარე ხარჯების 75%-ით მატება გამოიწვია.

2020 წელს ბიუჯეტის დეფიციტი მშპ-სთან მიმართებაში მკვეთრად გაუარესდა და 9,3% შეადგინა. მისი დაფარვა ძირითადად მოხდა ვალდებულების მუხლით. 2,2-ჯერ გაიზარდა საშინაო ვალდებულებები, ხოლო 9,3-ჯერ საგარეო ვალდებულებები. ამან კი გამოიწვია ვალდებულებების მუხლის 4 965 მლნ ლარით გაზრდა.

დასკვნა:

კრიზისულ პირობებში მნიშვნელოვანია შევავსოთ თუ რა გავლენას ახდენს ფისკალური პოლიტიკა ეკონომიკაზე, როგორია ფისკალური ინდიკატორების რაოდენობრივი შეფასება. უნდა განვსაზღვროთ ფისკალურმა პოლიტიკამ შეზღუდა ეკონომიკური აქტივობა თუ პირიქით, მასტიმულირებული, ესპანისური წახალისებული გახადა ეკონომიკა. ეკონომიკის მოკლევადიანი სტაბილურობისთვის საჭიროა ფისკალური პოლიტიკა ხელს უწყობდეს ეკონომიკური ციკლების მოსწორებას. მიმართავდეს კონსოლიდაციას ეკონომიკური ბუმის პირობებში და ექსპანსიას ეკონომიკის შენელებისას. ფისკალური ექსპანსია, ანუ დადებითი ფისკალური პოზიცია ნიშნავს, რომ სახელმწიფო ეკონომიკაში მეტ რესურსს დებს ვიდრე იღებს (ფისკალური ექსპანსია), უარყოფითი ფიაკალური პოზიცია ნიშნავს, რომ,

სახელმწიფო ეკონომიკიდან მეტ რესურს იღებს, ვიდრე აბრუნებს (ფისკალური კონსოლიდაცია). 2020 წელს ეკონომიკა მიმართული იყო სტიმულირებისკენ რადგანაც ფისკალური პოზიცია ექსპანსიური იყო. 2020 წელს მშპ-ის ჩამორჩენა მისი პოტენციური დონიდან გაიზარდა და მნიშვნელოვანი უარყოფითი გაპი დაფიქსირდა, ასევე გაიზარდა ბიუჯეტის დეფიციტის მოცულობაც და რაც მთავარია დაფიქსირდა უარყოფითი ციკლურად შესწორებული პირველადი მთლიანი ბალანსი, რაც დადებით ფისკალურ პოზიციას ნიშნავს. მიუხედავად იმისა, რომ 2020 წლის ფისკალური პოლიტიკა იყო ანტიციკლური ეს მაინც საკმარისი არ აღმოჩნდა უარყოფითი მშპ-ს გაპის შესამცივებლად.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური www.geostat.ge
2. საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო <http://mof.ge>
3. საქართველოს პარლამენტის საბიუჯეტო ოფისი <http://pbo.parliament.ge>

კოვიდპანდემიის პირობებში 2020 წლის საქართველოს ბიუჯეტის მაკროეკონომიკური ანალიზი

ქეთევან კაკაურიძე
დოქტორანტი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

აბსტრაქტი

ახალმა კორონავირუსმა (COVID 19), რომელიც 2019 წლის ბოლის გამოჩნდა მთლიანად შეცვალა მსოფლიო ეკონომიკის განვითარება. გაურკვეველობის მაღალმა მაჩვენებლმა მსოფლიო ეკონომიკური პროგნოზი მრავალჯერ შეიცვალა. საქართველო, ისე როგორც მთელი დანარჩენი მსოფლიო მოწყვლადი აღმოჩნდა პანდემიის წინაშე. რადგან ქვეყნის ეკონომიკა მედწილად დამოკიდებულია საგარეო ფაქტორებზე, კორონავირუსით გამოწვეულმა ნეგატიურმა შოკმა გავლენა იქონია საქართველოს ეკონომიკაზეც. უნდა აღინიშნოს, რომ 2019 წელი გამოირჩეოდა ეკონომიკური პარამეტრების გაუმჯობესების ტენდენციით. ეკონომიკური ზრდა მოსალოდნელზე მაღალი 5 %-იანი ზრდით დაფიქსირდა. 2020 წელს კი ზემოაღნიშნულმა პანდენიამ მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა ბიუჯეტის, როგორც საშემოსავლო ისე ხარჯვით ნაწილზე. ქვეყანაში გამოცხადებულმა საგანგებო მდგომარეობამ მედწილად შეცვალა ქვეყნის განვითარების პრიორიტეტები. ვირუსით გამოწვეული ინფიცირებულთა დიაგნოსტიკითვის და მკურნალობისთვის გამოყოფილ თანხებთან ერთად საჭირო გახდა მთელი როგი ღონისძიებების გატარება რათა ჩაკეტილი ეკონომიკის პირობებში მომხდარიყო, როგორც სოციალურად დაუცველი მოსახლეობის დახმარება, ისე ბიზნესის ხელშეწყობა. ამან კი გამოიწვია როგორც ფისკალური, ისე ეკონომიკური პროგნოზების გაუარესება. ამიტომაც მთავარ ამოცანად რჩება როგორც ეკონომიკის გაჯანსაღება, ასევე უზრუნველყოფილი იქნას ეკონომიკური სტაბილურობა რათა ქვეყნის განვითარების დონე დაუბრუნდეს პოტენციურ მაჩვენებელს.

Priority areas of the social protection system

Ketevan kakauridze
PhD student
Georgian Technical University

Abstract

In 2019, a new coronavirus (COVID 19) appeared, which completely changed the development of the world economy. The high rate of uncertainty has changed the world economic forecast many times. Georgia, like the rest of the world, found itself vulnerable to a pandemic. As the country's economy largely depends on external factors, the negative shock caused by the coronavirus has affected the Georgian economy as well. It should be noted that 2019 was marked by a trend of improving economic parameters. Economic growth was 5% higher than expected. In 2020, the above-mentioned pandemic had a significant impact on both the revenue and expenditure part of the budget. The state of emergency declared in the country has largely changed the development priorities of the country. In addition to the funds allocated for the diagnosis and treatment of those infected with the virus, it became necessary to take a number of measures to help both the socially vulnerable population and promote business in a closed economy. This has led to a deterioration in both fiscal and economic forecasts. That is why the main task remains to improve the economy, as well as to ensure economic stability in order to return the level of development of the country to a potential rate

Domaines prioritaires du système de protection sociale

Ketevan kakauridze
Doctorant
Université technique géorgienne

Abstrait

En 2019, un nouveau coronavirus (COVID 19) est apparu, qui a complètement changé le développement de l'économie mondiale. Le taux élevé d'incertitude a modifié à maintes reprises les prévisions économiques mondiales. La Géorgie, comme le reste du monde, s'est retrouvée vulnérable à une pandémie. Comme l'économie du pays dépend largement de facteurs externes, le choc négatif causé par le coronavirus a également affecté l'économie géorgienne. Il est à noter que 2019 a été marquée par une tendance à l'amélioration des paramètres économiques. La croissance économique a été 5% plus élevée que prévu. En 2020, la pandémie susmentionnée a eu un impact significatif à la fois sur la partie recettes et dépenses du budget. L'état d'urgence décrété dans le pays a largement modifié les priorités de développement du pays. En plus des fonds alloués au diagnostic et au traitement des personnes infectées par le virus, il est devenu nécessaire de prendre un certain nombre de mesures pour aider à la fois la population socialement vulnérable et promouvoir les entreprises dans une économie fermée. Cela a conduit à une détérioration des prévisions budgétaires et économiques. C'est pourquoi la tâche principale reste d'améliorer l'économie, ainsi que d'assurer la stabilité économique afin de ramener le niveau de développement du pays à un taux potentiel

სოციალური დაცვის სისტემის პრიორიტეტული მიმართულებები

ნინო ხომასურიძე

დოქტორანტი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

როდესაც ვსაუბრობთ თუ რა იწვევს პრობლემებს სოციალური პოლიტიკაში, ხოლო როგორ ვლინდება მათი აღმოფხვრის გზები, ყურადღება უნდა გავამახვილოთ განაწილების სამართლიანობის პრობლემაზე, როგორც ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ფაქტორზე. შეგვიძლია განაწილების სამართლიანობის პრობლემას მხოლოდ დასაკონკრეტებელ გარემოებათა საფუძველზე შეიძლება ჩავწვდეთ. ამასთან, სამართლიანობის პოსტულატები ყოველთვის არსებული საზოგადოებრივი ორგანიზაციის ფორმით და საზოგადოების ღირებულებათა სისტემით განისაზღვრება. ისინი წარმოადგენენ იმ წანამძღვარს, რომლიდანაც ადამიანთა თანაარსებობაში განაწილების პოლიტიკის ნორმები გამომდინარეობს. მოწოდება უფრო მეტი სამართლიანობისაკენ ყოველთვის მაშინ ხდება ხმამაღალი, როდესაც არსებული შემოსავლებისა და ქონების განაწილება მოსახლეობის სხვადასხვა ჯგუფებს შორის საზოგადოებრივ მშვიდობას საფრთხეს უქმნის. უკვე აქ ნათელი უნდა იყოს, რომ შემოსავლის და ქონების „სამართლიანი“ განაწილების საკითხს მეცნიერულად ვერ ვუპასუხებთ. ყოველ პასუხს საფუძველად უდევს საზოგადოებრივი შეფასებები, რომელზედაც პრაქტიკული ეკონომიკური პოლიტიკა იღებს ორიენტაციას. ამასთან, გასარკვევი რჩება ის, თუ რა სიდიდეები ასრულებენ განაწილებაში მნიშვნელოვან როლს. ერთის მხრივ, საქმე ეხება მშპ-ს შექმნაში შეტანილ შრომის წვლილს (შედეგის პრინციპი), მეორეს მხრივ, მშპ-ს გამოყენებას (მოთხოვნილების პრინციპი)²⁸.

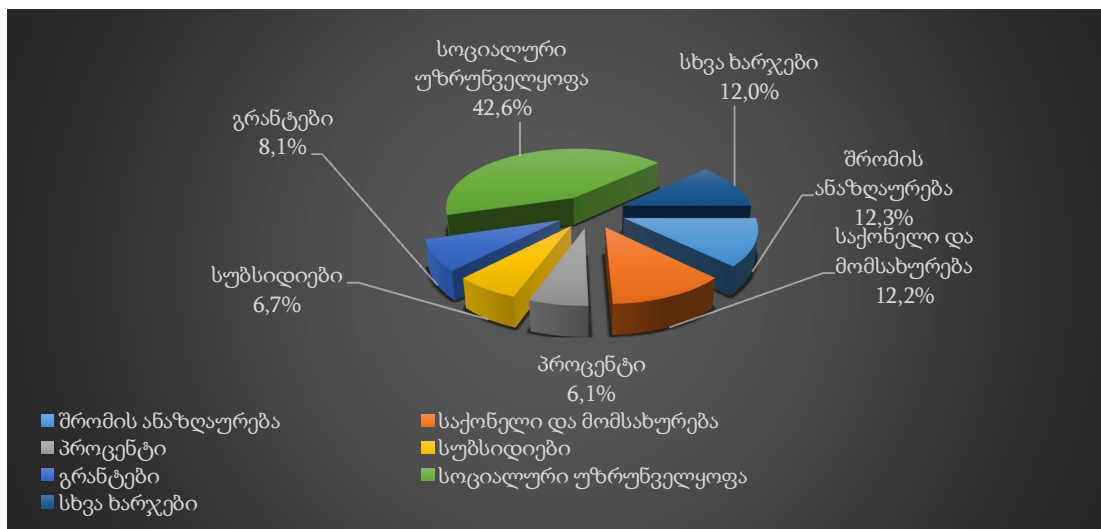
შესაბამისად, სოციალური დაცვის იმგვარი სისტემის ფორმირება უნდა განხორციელდეს, რომელიც უზრუნველყოფს სახელმწიფოს ყველა ღონისძიებისა და ქმედების ერთიანობას, რომელიც ეკონომიკურად სუსტი ჯგუფების ცხოვრების საფუძვლების განმტკიცებას მოემსახურება. განვითარებული ქვეყნებისათვის სოციალური დაცვის სხვადასხვა მოდელი არის აპრობირებული, თუმცა სოციალური პოლიტიკა დასავლური საზოგადოების როგორც პოლიტიკურ, ასევე კულტურული ღირებულებების განმასხვავებელი ნიშანსა და არსებობის წინაპირობას წარმოადგენს.

პანდემიის პირობებში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ევროკავშირის გამოცდილების გაზიარება, სოციალური სფეროს უფრო ფართო შესწავლა და ანალიზი. მნიშვნელოვანია განხორციელდეს სოციალური სისტემის ფუნქციონირების თანამედროვე მდგომარეობის ანალიზი, საქართველოს მომავალი განვითარებისა და ევროსტრუქტურებში გაწევრიანების რეალური პერსპექტივების ჩამოყალიბებისათვის საყურადღებოა აღნიშნული პოლიტიკის მნიშვნელობისა და პრიორიტეტულობის წარმოჩენა. განსაკუთრებით დიდი ყურადღება უნდა დაეთმოს სოციალური დაცვის სისტემის კომპონენტების, სოციალური დაცვის, სოცუზრუნველყოფისა და სოციალური დაზღვევის ერთიან სისტემაში მოქცევას და ეროვნული სოციალური სისტემის ფორმირებას.

²⁸ გველესიანი რ., გოგორიშვილი ი. ეკონომიკური პოლიტიკა. წიგნი I. თბ. «უნივერსალი». 2012, გვ.264-266

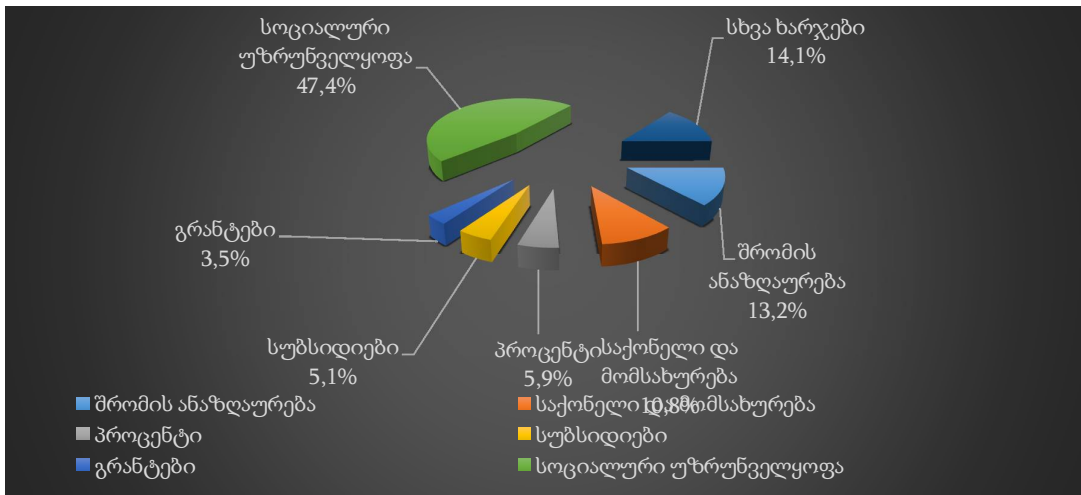
როგორც უკვე ავღნიშნეთ მსოფლიოში სოციალური პოლიტიკა სულ უფრო და უფრო მნიშვნელოვან ადგილს იკავებს, თუმცა განსაკუთრებით მისი როლი და ფუნქცია გაიზარდა კორონავირუსული პანდემიის პირობებში, ხოლო რაც შეეხება მისი განხორციელების პროცესში წარმოშობილ პრობლემებს, ისინი მზარდი აქტუალობით გამოირჩევიან. განვითარებული ისევე როგორც განვითარებადი ქვეყნებისათვის სიღარიბესთან ბრძოლა მუდმივ თანმხლებ პროცესს წარმოადგენს. მიუხედავად იმისა რომ სიღარიბის მაჩვენებელი ქვეყნების მიხედვით განსხვავდება ერთმანეთისაგან, მისი აღმოხვრა ოცდამეერთე საუკუნის განვითარებული ქვეყნებისთვისაც კი ერთ-ერთ მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს. სოციალური დაცვის სფეროში წარმოშობილი პრობლემები, კორონავირუსული პანდემიის პირობებში კიდევ უფრო მეტად მნიშვნელოვანია. პანდემიამ გამოიწვია მთელი რიგი დარგებისა და სფეროების პარალიზება. შედეგად მსოფლიოს მსგავსად საქართველოშიც მივიღეთ უმუშევარი მოსახლეობის რაოდენობის ზრდა. ამ ყველაფერმა კი სახელმწიფოს მიერ სოციალური დაცვის სფეროზე გაწეული დანახარჯების ზრდა განაპირობა.

მსოფლიოში მიმდინარე კორონავირუსული პანდემიის გავლენის საილუსტრაციოდ საქართველოს სოციალური დაცვის სისტემაზე, ამისათვის გავაანალიზოთ შემდეგი სახის მონაცემები. კერძოდ, თუ შევხედავთ დიაგრამა#1-ს მასზე წარმოდგენილია სახელმწიფო ბიუჯეტის ხარჯების სტრუქტურა 2020 წელს, ხოლო დიაგრამა#2-ზე 2021 წლის I კვარტლის ხარჯების სტრუქტურა. როგორც დიაგრამებიდან ჩანს, ორივე წელს ხარჯების მთლიან მოცულობაში სოციალური უზრუნველყოფის დანახარჯებს ყველაზე მაღალი წილი აქვთ დათმობილი. თუ 2020 წელს პოცენტუალ გამოსახულებაში ბიუჯეტი ხარჯების 42,6%-ს წარმოადგენდა სოციალური უზრუნველყოფის სფეროზე გაწეული დანახარჯი, ის 2021 წლის პირველი კვარტლის ჯამური ანალიზის პერიოდისათვის გაზრდილია 47,4%-მდე.

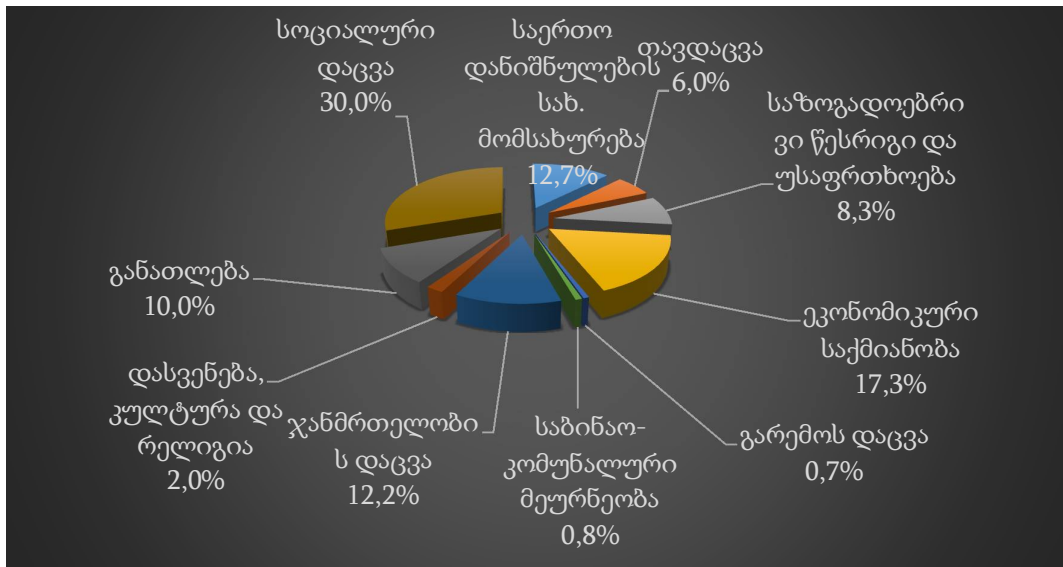
დიაგრამა #1. 2020 წლის ხარჯების სტრუქტურა / წყარო: <http://mof.ge>

მეორე ადგილზე ხარჯების სტრუქტურაში წარმოდგენილია სხვა ხარჯების ჯგუფი, რომელიც 2020 წელს 12%-ს წარმოადგენდა, ხოლო 2021 წლის პირველი კვარტლის

დიაგრამა #2. 2021 წლის I კვარტლის ხარჯების სტრუქტურა/ წყარო: <http://mof.ge>

მდგომარეობით გაიზარდა 14,1%. გრანტების მაჩვენებელი 8,1%-დან შემცირდა 3,5%-მდე, შემცირდა აგრეთვე სუბსიდიები 6,7%-დან 5,1%-მდე, აგრეთვე პროცენტი-6,1%-დან შემცირდა 5,9%-მდე. ზრდა განიცადა შრომის ანაზღაურების ხარჯებმა 12,3%-დან 13,2%-მდე, ხოლო საქონელი და მომსახურების ხარჯი 2020 წლის ხარჯების მთლიან სტრუქტურაში 12,2%-დან შემცირდა 10,8%-მდე.

დიაგრამა #3. 2020 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის დაფინანსების სტრუქტურა ფუნქციონალურ კრილში/ წყარო: <http://mof.ge>

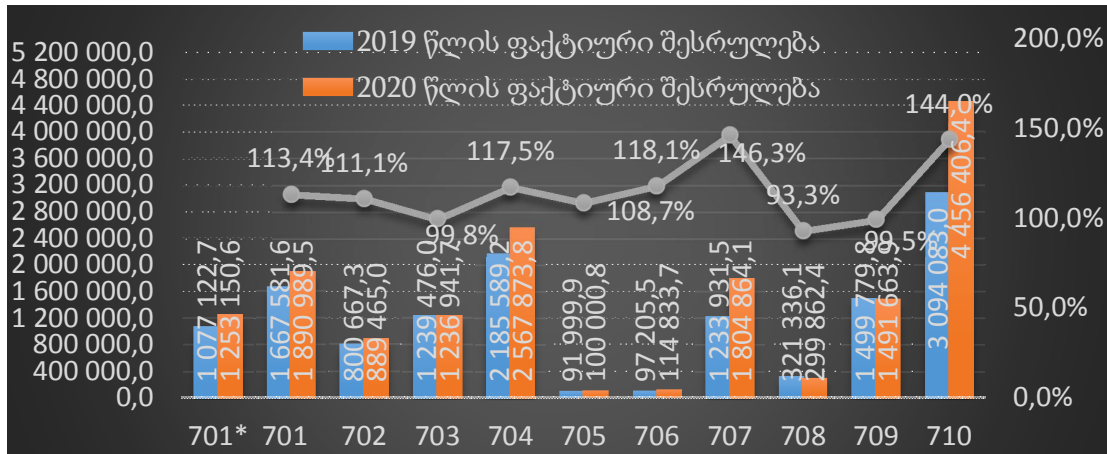
რაც შეეხება სახელმწიფო ბიუჯეტის დაფინანსების სტრუქტურას ფუნქციონალურ კრილში, ამის ანალიზისათვის გამოვიყენეთ დიაგრამა #3 და დიაგრამა#4, რომლებზეც წარმოდგენილია სახელმწიფო ბიუჯეტის დაფინანსების სტრუქტურა ფუნქციონალურ კრილში 2020 წლის და 2021 წლის პირველი კვარტლის მდგომარეობით. ამ დიაგრამების ანალიზის გზით შეგვიძლია დავასკვნათ რომ სოციალური დაცვას 2020 წელს 30% ქონდა დათმობილი, ხოლო 2021 წლის პირველი კვარტლის მდგომარეობით 32,8%-ი. მნიშვნელოვანი შემცირება განიცადა ეკონომიკურმა საქმიანობამ რომელმაც 2020 წელს

მეორე ადგილზე 17,3% დან, 2021 წლის პირველი კვარტლის მდგომარებით გადაინაცვლა მესამე ადგილზე ჯანმრთელობის დაცვის შემდეგ (12,5%) 12,1%-ით .

დიაგრამა #4. 2021 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის 3 თვის დაფინანსების სტრუქტურა ფუნქციონალურ ჭრილში/ წყარო: <http://mof.ge>

დიაგრამა #5 და დიაგრამა#6 წარმოდგენილია 2019-2020 წლის და 2020-2021 წლების ფაქტიური შესრულება ფუნქციონალური კლასიფიკაციის მიხედვით.

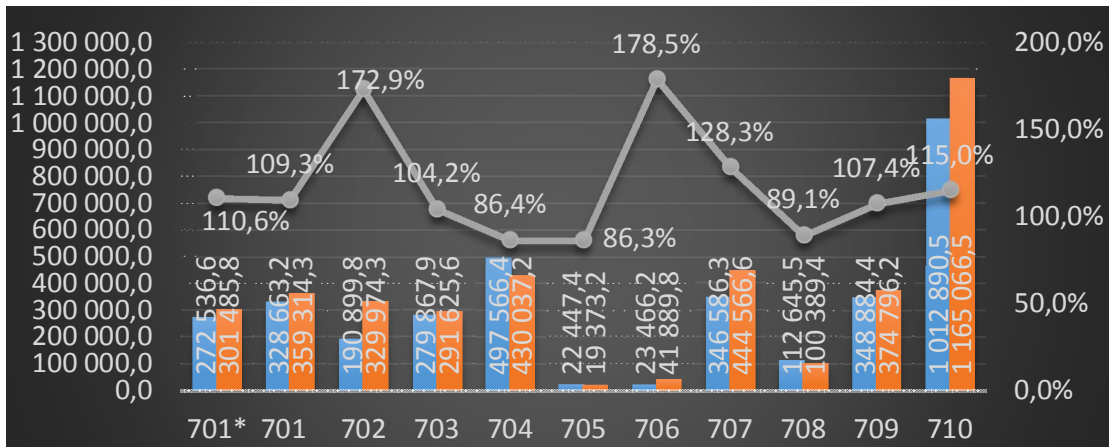

დიაგრამა #5. 2019-2020 წლების ფაქტიური შესრულება ფუნქციონალური კლასიფიკაციის მიხედვით წყარო: <http://mof.ge>

701 - საერთო დანიშნულების სახელმწიფო მომსახურება, 702 - თავდაცვა, 703 - საზოგადოებრივი წესრიგი და უსაფრთხოება, 704 - ეკონომიკური საქმიანობა, 705 - გარემოს დაცვა, 706 - საბინაო - კომუნალური მეურნეობა, 707 -ჯანმრთელობის დაცვა, 708-დასვენება, კულტურა და რელიგია, 709 - განათლება, 710 - სოციალური დაცვა /

დიაგრამების ანალიზის დროს ნათლად ჩანს, თუ როგორ შეიცვალა ამა თუ იმ ჯგუფზე გაწეული დანახარჯი წლების მიხედვით. თუ სოციალური დაცვაზე სახელმწიფოს მიერ

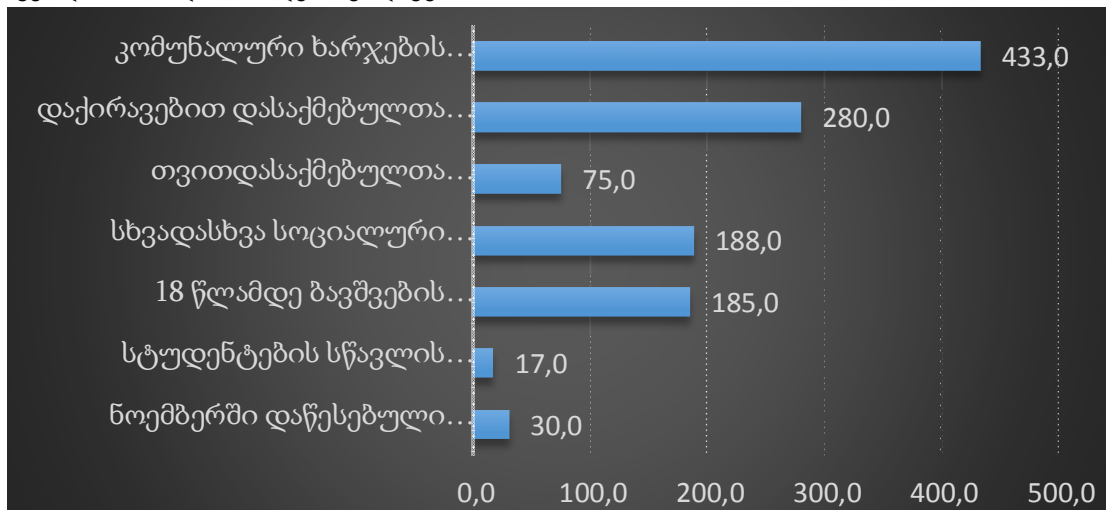
გაწეული დანარჯების მოცულობას დავაკვირდებით დავინახავთ, რომ დინამიკაში ის მზარდია. კერძოდ, 2019-2020 წლის და 2020-2021 წლის პირველი კვარტლების მონაცემებს შევჯერებთ თანაფარდობა პირველ წლებს შორის 144%-ს წარმოადგენდა, ხოლო მეორე შემთხვევაში 115%-ს.

წყარო: <http://mof.ge>

დიაგრამა #6. 2020-2021 წლების I კვარტლების ფაქტიური შესრულება ფუნქციონალური კლასიფიკაციის მიხედვით

რაც შეეხება სახელმწიფოს მიერ განხორციელებული სოციალური პროგრამების ანალიზს, ამისათვის წარმოდგენილია დიაგრამა#7. ჯამურად მოქალაქეთა დახმარების მიზნით გამოიყო 1,2 მილიარდ ლარზე მეტი. აღნიშნული თანხიდან სხვადასხვა სახის დახმარებას იღებს 1 მილიონ 700 ათასამდე მოქალაქე. აგრეთვე კომუნალური ხარჯების სუბსიდირებით ისარგებლა 2,5 მილიონამდე მოქალაქემ.

დიაგრამა #7. პანდემია და სახელმწიფო სოციალური დახმარების პროგრამები/ წყარო: <http://mof.ge>

ქვეყნის მთავარი სტატისტიკური სამსახურის მიერ მოწოდებული ინფორმაციით, 2019 წელს უმუშევარ ადამიანთა რაოდენობა შეადგენდა 276.9 ათასს, მაშინ როდესაც 2021 წლის I კვარტლის მონაცემებით აღნიშნული მაჩვენებელი გაზრდილია 317.5 ათასამდე. აღნიშნული მონაცემის მსგავსად გაუარესებულია სხვა მაჩვენებლებიც. როგორც უკვე აღვნიშნეთ

სახელმწიფოს მხრიდან განხორციელებულია სოციალური დაცვის სფეროზე გაწეული დანახარჯის ზრდა. აღნიშნულის მიუხედავად, საქსტატის მონაცემებით 2019 წელს სიღარიბის აბსოლუტურ ზღვარს ქვემოთ იმყოფებოდა მოსახლების 19.5%, რომელიც 2020 წლისათვის 21.3%-მდე გაიზარდა. მზარდმა ინფლაციურმა პროცესმა, გაზრდილმა ფასებმა საქონელზე და მომსახურებაზე, შემცირებულმა სამუშაო ადგილებმა და კიდევ სხვა ნეგატიურმა ფაქტორებმა, მოსახლეობის დაბალ და საშუალო შემოსავლიანი ნაწილისათვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი საკითხები დააყენა წინა ხაზზე. შესაბამისად, სოციალური დაცვის სისტემისათვის გამოწვევად გვევლინება პრობლემების მაქსიმალურად შერბილების ამოცანა, მის მიმართ არსებული გამოწვევებისა და გაუმჯობესების პერსპექტივის შეფასება. პანდემია და მისი თანმხლები ეკონომიკური კრიზისი გრძელდება, შესაბამისად ანტიკრიზისული პაკეტით გათვალისწინებული ერთჯერადი დახმარებები არ არის საკმარისი შემოსავლის გარეშე დარჩენილი ადამიანების საჭიროებების დაკმაყოფილებისათვის. ესეთ პირობებში სახელმწიფოს მხრიდან უნდა მოხდეს სოციალური დაცვის სისტემის ძირეული რეფორმა და დასაქმების აქტიური პოლიტიკის განხორციელება, ნაცვლად დროებითი დახმარების პაკეტის განხორციელებისა, რომელიც მხოლოდ მოკლევადიან პერიოდში აჩვენებს შედეგს. ამავე დროს მნიშვნელოვანია ის ფაქტორი, რომ გაზრდილია საგარეო და საშინაო ვალის მოცულობა, რომელიც კიდევ მეტ არასტაბილურობის გაზრდის საფრთხის წინაშე აყენებს ეკონომიკას. შესაბამისად, უნდა განხორციელდეს საქართველოს სოციალური დაცვის სისტემის რეფორმირება, რომელიც მაქსიმალურად უზრუნველყოფს მთავარი მიზნის მიღწევას, ეროვნული შემოსავლის გადანაწილებით უზრუნველყოფილი იქნას მოსახლეობის ცხოვრების დონისა და ხარისხის დადგენილი სტანდარტები, მოსახლეობის შრომისუუნარო და ნაკლებ შემოსავლიანი ნაწილისათვის სოციალური სოლიდარობის პრინციპის რეალიზაციით.

გამოყენებული ლიტერატურა

4. გელიტაშვილი ნ. საქართველოს გზა ევროპის სამეზობლო პოლიტიკიდან კოპენჰაგენის კრიტერიუმებამდე. ჟ. სოციალური ეკონომიკა. 15. 2006.
5. გელიტაშვილი ნ. „ევროკავშირთან თავსებადი სოციალური დაცვის მოდელი საქართველოში“. თბილისი, 2011.
6. გველესიანი რ., გოგორიშვილი ი. ეკონომიკური პოლიტიკა. წიგნი I. თბ. «უნივერსალი». 2012
7. გოგიშვილი უ. „სოციალური დაცვის ევროპული მოდელები“. ჟურნ. „ეკონომიკა და ბიზნესი“. 2012
8. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური www.geostat.ge
9. საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო <http://mof.ge>
10. სოციალური მომსახურების სააგენტო <http://ssa.gov.ge>

სოციალური დაცვის სისტემის პრიორიტეტული მიმართულებები

ნინო ხომასურიძე

დოქტორანტი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

აბსტრაქტი

მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების შეფერხება იწვევს მთელი რიგი პრობლემებისა და გამოწვევების წარმოჩენას, რომლებიც განსაკუთრებულ ნეგატიურ გავლენას ახდენს საზოგადოების ყველაზე დაუცველ ნაწილზე. მსოფლიოს ყველა ქვეყანა ახალი გამოწვევების წინაშე აღმოჩნდა, სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები, რომლებიც გამოიწვია კორონავირუსულმა პანდემიამ იმაზე მეტად ძლიერი და მზარდი აღმოჩნდა ვიდრე მოსალოდნელი იყო. სწორედ აღნიშნულმა ფაქტორებმა უფრო ცხადი გახადა საქართველოში სოციალური დაცვის პოლიტიკის ფუნდამენტური ხარვეზების სიღრმისეული ანალიზის აუცილებლობა. ხაზი გაუსვა სოციალური დაცვის სისტემის სწორი ფორმირების აუცილებლობას, მისი განვითარებასა და ევროპული სოციალური დაცვის სისტემასთან მაქსიმალურ დაახლოებას. ვაქცინაციის მზარდი პროცესის მიუხედავად, ჯერ კიდევ მძლავრია მიმდინარე პანდემიური პროცესები, აღნიშნული ვითარება გავლენას ახდენს საქართველოს სოციალურ, ეკონომიკურ, კულტურულ და სხვა სფეროებზე. ევროკავშირში გაწევრიანების გზაზე საქართველოსათვის აუცილებელია სოციალურ-ეკონომიკური რეფორმები შეესაბამებოდეს ევროკავშირის სტანდარტებს.

საკვანძო სიტყვები: სოციალური დაცვის სისტემა, განაწილების სამართლიანობა, სოციალური უზრუნველყოფა

Priority areas of the social protection system

Nino Khomasuridze

PhD student

Georgian Technical University

Abstract

The slowdown in the development of the world economy leads to a number of problems and challenges that have a particularly negative impact on the most vulnerable part of society. Every country in the world is facing new challenges, the socio-economic problems caused by the coronavirus pandemic have turned out to be stronger and growing than expected. These factors have made the need for an in-depth analysis of the fundamental shortcomings of social protection policy in Georgia. He stressed the need for the proper formation of the social protection system, its development and maximum approximation to the European social protection system. Despite the growing process of vaccination, the current pandemic processes are still strong and affect the social, economic, cultural and other spheres of Georgia. On the way to EU membership, it is necessary for Georgia to implement socio-economic reforms in line with EU standards.

Keywords: Social protection system, equity of distribution, social security

Domaines prioritaires du système de protection sociale

Nino Khomasuridze

Doctorant

Université Technique Géorgienne

Abstrait

Le ralentissement du développement de l'économie mondiale entraîne un certain nombre de problèmes et de défis qui ont un impact particulièrement négatif sur la partie la plus vulnérable de la société. Chaque pays du monde est confronté à de nouveaux défis, les problèmes socio-économiques causés par la pandémie de coronavirus se sont avérés plus forts et croissants que prévu. Ces facteurs ont rendu nécessaire une analyse approfondie des lacunes fondamentales de la politique de protection sociale en Géorgie. Il a souligné la nécessité d'une bonne formation du système de protection sociale, de son développement et d'un rapprochement maximum avec le système européen de protection sociale. Malgré le processus croissant de vaccination, les processus pandémiques actuels sont toujours forts et affectent les sphères sociale, économique, culturelle et autres de la Géorgie. Sur le chemin de l'adhésion à l'UE, il est nécessaire que la Géorgie mette en œuvre des réformes socio-économiques conformes aux normes de l'UE.

Mots clés : Système de protection sociale, équité de répartition, sécurité sociale

რეგიონული (ტერიტორიული) მარკეტინგის ცნება, სოციალური არსი და მეთოდოლოგიური ასპექტები

ნოდარ გრძელიშვილი - ეკონომიკის დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი-ნიუნი ავილირებული პროფესორი;
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი. საქართველოს საწარმოო ძალებისა და
ბუნებრივი რესურსების შემსწავლელი ცენტრის უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი

ტერიტორიულმა მარკეტინგმა, როგორც დამოუკიდებელმა მიმართულებამ, განვითარება ჰპოვა XX საუკუნის 90-იანი წლების მიწურულს. დაგეგმარების ცენტრალიზებული სისტემის დანგრევის შემდეგ, რეგიონები გაურკვევლობამ მოიცვა. ქვეყანაში მიმდინარე მზარდი ცვლილებების სიჩქარემ და ყველა სფეროში გამძაფრებულმა კონკურენციამ, ადგილობრივი ხელისუფლება აიძულა თავის თავზე აედო პასუხისმგებლობა რეგიონების განვითარების პერსპექტივაზე.

"მარკეტინგის" ცნების ტერიტორიულ ჭრილში განსახილველად აუცილებელია განვსაზღვროთ თანამედროვე საწარმოს მმართველობის საწარმოო-სარეალიზაციო სისტემის თავისებურებები, რომელიც დაფუძნებულია ბაზრის კომპლექსურ ანალიზზე, ხოლო მისი ფუნქციები და ამოცანები შესაბამისობაშია ტერიტორიულ ეკონომიკასთან. ამ აზრით, ტერიტორიის ეკონომიკა უნდა წარმოვიდგინოთ, როგორც ყველა ხელთ არსებული რესურსების ინტეგრალური გამოხატულება მისი პოზიტიური და ნეგატიური ფაქტორების გათვალისწინებით და განვითარების ტენდენციის რეტროსპექტიული განხილვით. ამის შესაბამისად, ტერიტორიული მარკეტინგი საკუთარ თავში უნდა მოიცავდეს ტერიტორიული ეკონომიკის გაფართოებული აღწარმოების პროცესს, რომელიც განსაზღვრავს ტერიტორიის, როგორც მთელის კონკურენტუნარიანობას. საკითხის ამგვარად დაყენება განსაზღვრავს სახელმწიფო რეგულირების ფორმებს და მეთოდებს, რაც დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს მათ.

სხვადასხვა მეცნიერ-ეკონომისტის მიერ გამოცემულ ნაშრომებში შეიძლება შევხვდეთ ცნებების მთელ რიგს, რომელიც ამა თუ იმ აზრით საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ასახავს ტერიტორიის მართვის მარკეტინგული მიდგომის საკითხებს: "რეგიონული მარკეტინგი", "ადგილმდებარეობის მარკეტინგი", "ქალაქის მარკეტინგი", "ტერიტორიული მარკეტინგი".

საინტერესოა ტერიტორიის წარმატებული მართვის საზღვარგარეთული გამოცდილება. დასავლეთელი სპეციალისტების ნაშრომებში "ტერიტორიული მარკეტინგის" ცნება არ გვხვდება. ცალკეულ შემთხვევებში ის შეცვლილია "ადგილმდებარეობის ან ადგილის მარკეტინგის" ცნებით, რაც გულისხმობს ტერიტორიულ-ადმინისტრაციული წარმონაქმნის მარკეტინგს ან მარკეტინგს ქვეყნის დონეზე. ტერიტორიულ მარკეტინგს განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს თავის ნაშრომებში კოტლერი და მისი კოლეგები, რომლებიც იყენებენ "ადგილის მარკეტინგის" ტერმინს და ამტკიცებენ, რომ მარკეტინგი უზრუნველყოფს ტერიტორიის პრობლემების გადაჭრას, ხელს უწყობს ტერიტორიული თანასაზოგადოების ადაპტაციას[1.გვ.55].

ტერიტორიული მარკეტინგის კონცეფცია, ერთი მხრივ, ტერიტორიის მიმზიდველი იმიჯის შექმნით, ყურადღებას ტერიტორიის პოზიციონირებაზე ამახვილებს, მეორე მხრივ, ტერიტორიის პერსპექტიულ სამეურნეო სფეროებს წარმოაჩენს და ხელს უწყობს მათ განვითარებას[2]. ტერიტორიული მარკეტინგის განხორციელების მიზანი ტერიტორიის

მდგრადი და მიმზიდველი სურათის შექმნა, უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა, ეკონომიკური პოტენციალის გაუმჯობესება, ინტეგრაციისა და თანამშრომლობის გაძლიერება და ტერიტორიების პოზიტიური იმიჯის ფორმირებაა [3. გვ. 16].

ა. დაიანი სოლიდარულია ფ. კოტლერის და ყურადღებას ამახვილებს მასზე, რომ ტერიტორიის მარკეტინგი (და ნაწილობრივ ქალაქის მარკეტინგი) მოწოდებულია ტერიტორიული იმიჯის გასაუმჯობესებლად და მრეწველების მოსაზიდად, რომლთაც აიძულებს მასზე ისაუბრონ. სხვაგვარად რომ ითქვას, ტერიტორიული მარკეტინგის არსია საკუთარივე იმიჯის შექმნა.

ტერიტორიული მარკეტინგი შეიძლება განვიხილოთ, როგორც ტერიტორიის მართვის თანამედროვე ფილოსოფია, რომელიც მოიცავს ხელისუფლების ტერიტორიული ორგანოების ახლებურ გაგებას.

ტერიტორიული მარკეტინგის გაგება სხვადასხვაგვარად შეიძლება. ერთი მხრივ, ის უნდა შეესაბამებოდეს სახელმწიფო რეგულირების ფორმებსა და მეთოდებს. მეორე მხრივ, ტერიტორიული ეკონომიკურ ჩამოყალიბებულ სისტემასთან შესაბამისობაში უნდა იყოს. ცხადია, რომ ტერიტორიული მარკეტინგი რთული და კომპლექსური ცნებაა [4].

ტერიტორიული მარკეტინგის მეთოდოლოგიური ასპექტი განსაზღვრავს მის მიზანმიმართულ საქმიანობას, ტერიტორიის სოციალური და ეკონომიკური მიზნების მიღწევას. ტერიტორიული მარკეტინგი რთულად შემდგარი პროცესია და მას თავისი შესავლისა და გამოსავლის პარამეტრები გააჩნია.

ტერიტორიული მარკეტინგის პარამეტრებად გვევლინება რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მაჩვენებლები, რომლებიც განსაზღვრავს ტერიტორიის ეკონომიკური სისტემის სტრუქტურას და შინაარსს. კერძოდ:

- ✓ პოლიტიკურ-სამართლებრივს (ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტები, აღმასრულებელი ხელისუფლების მიერ გადაწყვეტილების მიღების წესები და პროცედურები, სახელმწიფოს ეკონომიკური პოლიტიკა);
- ✓ ეკონომიკურს (ფინანსური, საბიუჯეტო, საგადასახადო პოლიტიკის, ინფლაციის ტემპების, მოთხოვნისა და მიწოდების კონიუნქტურის შეცვლის)
- ✓ სოციო-კულტურული (ნაციონალური ურთიერთობების კულტურა, კულტურული ტრადიციები, მენტალიტეტი, ჩვეულება, ცხოვრების დონე და განათლება)
- ✓ ტექნოლოგიური (წარმოების ინოვაციური ტექნოლოგიების დონე, რესურსების ახალი წყაროების გამოვლინება და სხვ.) [5. გვ. 67].

საზოგადოებრივი აზრის ფორმირების მიზნით, ტერიტორიულ მარკეტინგში ფართოდ გამოიყენება ისეთი მექანიზმები, როგორც ბრენდინგი და სარეკლამო საქმიანობა.

გეოპოლიტიკური ასპექტით, ტერიტორიული მარკეტინგი გვევლინება, როგორც ტერიტორიული ეკონომიკის ინსტრუმენტი.

გეოპოლიტიკური თვალსაზრისით, ტერიტორიული მარკეტინგი ტერიტორიული ეკონომიკის ინსტრუმენტად გვევლინება. ამგვარად, ტერიტორიული მარკეტინგი განსაზღვრავს ტერიტორიის სტატუსსა და მდგომარეობას. ტერიტორიული მარკეტინგი ასევე გვევლინება, როგორც ტერიტორიის ძირითადი გეოპოლიტიკური უპირატესობების პრეზენტაცია.

ტერიტორიული მარკეტინგის სოციალური არსი ადამიანების სოციალური ერთობის ფორმირებაში ვლინდება, რომლებიც თავისივე ხელით ქმნიან სოციალურ პროდუქტს.

ამგვარი ერთობა ხასიათდება შრომისადმი და წარმოების შედეგებისადმი პასუხისმგებლიანი დამოკიდებულებით. რესურსების მომჭირნობით, საწარმოო პროცესების ოპტიმიზაციით და პროდუქციის ხარისხის გაუმჯობესებით.

ტერიტორიული მარკეტინგის ინოვაციურ-ტექნოლოგიური დახასიათება ტერიტორიულ ეკონომიკას მიმართავს ბაზრის პერსპექტიული მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებისაკენ.

ტერიტორიული მარკეტინგის სისტემა არის წარმოების ინოვაციური პოლიტიკის ფორმირების საფუძველი. ტერიტორიული მარკეტინგის მექანიზმის პირდაპირი და უკუკავშირები ხელს უწყობს ბაზარზე პერსპექტიული მოთხოვნების გამოვლინებას.

სპეციალიზებულ ლიტერატურაში ტერიტორიის მარკეტინგის ფუნქციონირების მრავალი მიდგომაა აღწერილი, თუმცა ყველა ავტორი ერთსულოვნად თანხმდება, რომ მმართველობის ნებისმიერი პრობლემის გადასაწყვეტად აუცილებელია ტერიტორიის მარკეტინგის საერთო ლოგიკის ფორმირება. სამამულო და საზღვარგარეთული ლიტერატურის ანალიზიდან გამომდინარე, ტერიტორიული მარკეტინგის ლოგიკა მის სტრუქტურულ ელემენტებში ვლინდება.

ტერიტორიული მარკეტინგის ლოგიკის პირველი სტრუქტურული ელემენტი გულისხმობს მიზნის ან მიზანთა სისტემის განსაზღვრასა და ფორმირებას. მიზანში იგულისხმება ტერიტორიული მარკეტინგის სასურველი მდგომარეობა ან შესაბამისი ობიექტის შედეგები მომავალში, მის განსაზღვრულ მომენტში. მიზანი შესაძლოა იყოს მიულწეველი დაგეგმილი პერიოდის ფარგლებში.

ტერიტორიული მარკეტინგის ინსტრუმენტები

ტერიტორიული მარკეტინგის ნებისმიერი სუბიექტი მიზნებისა და ამოცანების ფორმირების პროცესში ვალდებულია:

- ✓ განსაზღვროს დაგეგმილი სისტემის მიზნები და გადაიყვანოს ის შესასრულებელ ამოცანათა ენაზე, რაც მათი შესრულების გრაფიკის შექმნის საშუალებას იძლევა;
- ✓ გაითვალისწინოს ყველა ამოცანის გამოკვეთილი ფორმულირება და გამოიმუშაოს პროგრესის შეფასების კრიტერიუმები;
- ✓ გამორიცხოს ამოცანებს შორის შესაძლო წინააღმდეგობები.

ტერიტორიული მარკეტინგის ლოგიკის მეორე სტრუქტურული ელემენტი დაგეგმვისწინა პერიოდის ამოსავალი დონის ანალიზში მდგომარეობს.

ქვეყნის ან ტერიტორიის ეკონომიკის განვითარება ბევრად განისაზღვრება არსებული საწარმოო სიმძლავრეების არსებობით.

ტერიტორიული მარკეტინგის ლოგიკის მესამე სტრუქტურული ელემენტი მოიცავს საზოგადოების მოთხოვნილების სტრუქტურისა და მოცულობის შესწავლას.

საზოგადოებისა და ეკონომიკის განვითარების თანამედროვე ტენდენციები ტერიტორიული მარკეტინგის მიმართებაში მოითხოვს არა მხოლოდ სისტემურ, არამედ ინტეგრაციულ მიდგომებს, რომელიც მიმართულია ტერიტორიული ეკონომიკური სისტემის ელემენტების და ცალკეული ქვესისტემების ურთიერთკავშირის განმტკიცებასა და გამოკვლევაზე.

ჩვენი აზრით, ამგვარი მიდგომა ტერიტორიული მარკეტინგში ქმნის რეგიონის საბაზრო პოტენციალის გამოვლინების ახალ შესაძლებლობებს. ტერიტორიული მარკეტინგის ლოგიკის მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილია მისი მეთოდიკა. ძირითად მეთოდს მიეკუთვნება საექსპერტო (შეფასებითი) მეთოდი; სოციალურ-ეკონომიკური ანალიზის მეთოდები; პირდაპირი საინჟინრო-ეკონომიკური გათვლის მეთოდები; საბალანსო მეთოდი; მათემატიკურ-ეკონომიკური მეთოდები – მოდელების შექმნით; სისტემური ანალიზისა და სინთეზის მეთოდები;

ტერიტორიული მარკეტინგის მოდელი, როგორც ტერიტორიის პოლიტიკის ძირითადი შემადგენელი ნაწილი მოიცავს გარკვეულ მარკეტინგულ ფუნქციებს:

ანალიტიკურს (შიდატერიტორიული და გარესაბაზრო პირობების გამოკვლევა, ტერიტორიის ეკონომიკური სამრეწველო სექტორის მომსახურებას, კონკურენტუნარიანობის გამოკვლევას და ტერიტორიის ეკონომიკის სამრეწველო სექტორის კონკურენტული უპირატესობების განსაზღვრას).

საწარმოო (კონკურენტული უპირატესობების რეალიზაციის ტერიტორიული სისტემის ორგანიზება);

საგამანაწილებლო (მატერიალური და არამატერიალური ნაკადების ტერიტორიული არხების ორგანიზება ტექნოლოგიური, საკადრო, საფინანსო, საინფორმაციო, ინტელექტუალური და სხვ. ბალანსის საფუძველზე);

მმართველობითი (სტრატეგიულ და ტაქტიკურ დონეებზე დაგეგმარება, ტერიტორიული მარკეტინგის ინფორმაციული უზრუნველყოფა; კონტროლი);

ტერიტორიული მარკეტინგის ციკლი

მარკეტინგული ციკლის პირველი სტადია მოიცავს მარკეტინგის მიზნების განსაზღვრას; რეგიონის შესახებ მოძიებული რაოდენობრივი და ხარისხობრივი ინფორმაციის ანალიზის საფუძველზე ყალიბდება ტერიტორიული მარკეტინგის საერთო მიზნები.

ტერიტორიული მარკეტინგის ძირითადი მიზნებია:

1. ტერიტორიული მარკეტინგის სისტემის (ტმს) ოპტიმალური ე.ი. აუცილებელი და საკმარისი ფუნქციების განსაზღვრა, რომელიც გადანაწილდება მეორე დონეზე.

2. ტერიტორიული მარკეტინგის მთლიანობითი სისტემის ფორმირება მარკეტინგის ცენტრალური ორგანიზაციების სისტემის საფუძველზე. ამგვარად, ტერიტორიული მარკეტინგის ამოცანა, საწარმოს მარკეტინგული სისტემის სტიმულირება და საჭირო პირობების შექმნაა.

3. ტერიტორიის მარკეტინგული საქმიანობის მთავარი ამოცანაა ცხოვრების ხარისხის ამაღლება მისი ყველა მიმართულებით:

- ✓ ბიზნესის განვითარებისთვის ხელსაყრელი კლიმატის შექმნა;
- ✓ სოციალური გარემოს გაუმჯობესება;

თანამედროვე პრაქტიკაში რეგიონული მარკეტინგი, ნაკლებად შესწავლილ ეკონომიკურ ინსტრუმენტს წარმოადგენს. კონკრეტული რეგიონის სოციალურეკონომიკური, ბუნებრივი, დემოგრაფიული პირობების, მოთხოვნისა და მიწოდების, რეგიონის ბაზრის კონიუნქტურის და რეგიონთაშორისი კავშირების შესწავლა და ანალიზი, პირველ რიგში, შესაძლებელია რეგიონული მარკეტინგის გამოყენების გზით.

მარკეტინგული მიდგომების გამოყენება წარმოების ორგანიზაციისა და ბაზრის ამა თუ იმ სეგმენტზე საქონლისა და მომსახურების რეალიზაციის მნიშვნელოვან შემადგენელ ელემენტს შეადგენს. მარკეტინგული მართვის მეთოდების გამოყენება განსაკუთრებით ეფექტიანია დაბალი ეკონომიკური განვითარების მქონე ქვეყნებისათვის, რადგან მრავალი ფუნქცია, რომელსაც ასრულებდა სხვადასხვა სამინისტრო და უწყება, გადაეცემა საწარმოებს, გაერთიანებებს, ასოციაციებს, კონცერნებს.

რეგიონულ მარკეტინგში სამეურნეო გადაწყვეტილებათა მიღების საფუძველს შეადგენს ბაზრის არსებული და პოტენციური მოთხოვნები და მათზე რეგიონში არსებული საწარმოების, ორგანიზაციების და სხვა ერთეულების საქმიანობის მორგების მექანიზმის გამოყენება. მარკეტინგული მართვის ფუნქციების საშუალებით შესაძლებელია რეგიონში წარმოებული პროდუქციის და მომსახურების რეალიზაცია.

რეგიონული მარკეტინგის პოლიტიკის გატარების პირობებში გამოიყენება ისეთი ელემენტები, როგორცაა: რეგიონში არსებული ბაზრების სეგმენტირება და წარმოებული პროდუქციისა და მომსახურების პოზიციონირება, ასორტიმენტული და სამარკო პოლიტიკა, ახალი საქონლის დამუშავება, ფასების პოლიტიკა, განაწილებისა და წინსვლის სტრატეგია.

რეგიონული მარკეტინგის სტრატეგია შემდგენიანად შეიძლება ჩამოვაყალიბოთ:

1. სტრატეგიის შემუშავების პროცესში ხდება სამეურნეო ერთეულების საქმიანობის საერთო მიმართულების განსაზღვრა და ამის მიხედვით ფირმის პოზიციების განმტკიცება;

2. შემუშავებული სტრატეგია გამოყენებული უნდა იყოს სტრატეგიული პროექტების შედგენის დროს ძიების მეთოდის საშუალებით;

3. მოცემული სტრატეგიის აუცილებლობა ქრება, როგორც კი განვითარების რეალურ მსვლელობას ესა თუ ის სამეურნეო ერთეული მიჰყავს სასურველ შედეგამდე;

4. სტრატეგიის შემუშავების დროს შეუძლებელია ყველა შესაძლებლობის განსაზღვრა, რომლებიც წარმოიქმნება კონკრეტული ღონისძიებების პროექტის შედგენისას;

5. როცა ძიების პროცესში ჩნდება კონკრეტული ალტერნატივა, ყალიბდება ზუსტი ინფორმაცია;

6. პროექტების შერჩევის დროს გამოიყენება ორიენტირებიც, იგი არის მიზანი, რომელსაც უნდა მიაღწიოს ფორმამ, ხოლო სტრატეგია არის ამ მიზნის მიღწევის საშუალება;

7. სტრატეგია და ორიენტირები ურთიერთშენაცვლებადია.

უნდა გავითვალისწინოთ ისიც, რომ რეგიონული მარკეტინგის განვითარების საფუძველი, პირველ რიგში, უნდა ვეძიოთ რეგიონის ეკონომიკური ბაზრის ფორმირებაში.

რეგიონული მარკეტინგის არსებითი ასპექტია რეგიონის ბაზრის მოთხოვნილებების (მომხმარებელთა მოთხოვნის) შესწავლა და მისი მაქსიმალური გათვალისწინება საქონლის (მომსახურების) წარმოების პროცესში, წინააღმდეგ შემთხვევაში შეუძლებელია კონკურენტუნარიანობის შენარჩუნება.

რეგიონული მარკეტინგის ეფექტიანი გამოყენება, პირველ რიგში, მიიღწევა რეგიონში არსებული ეკონომიკური სუბიექტების მიერ მარკეტინგული ძალისხმევის მაღალი ინტენსიურობით.

რეგიონული მარკეტინგის მართვის პროცესი მოიცავს საბაზრო შესაძლებლობების ანალიზს: მიზნობრივი ბაზრების შერჩევა; მარკეტინგის კომპლექსის შემუშავება; მარკეტინგული ღონისძიებების ცხოვრებაში გატარება[6].

საქართველოსა და მსგავსი ეკონომიკის ქვეყნებში რეგიონული მარკეტინგის, როგორც ზოგადად მარკეტინგული ძალისხმევის მაღალი ინტენსიურობა მიზანშეწონილი და აუცილებელია ისეთი პირობების არსებობისას, როგორცაა: ეკონომიკური სუბიექტების სრული თავისუფლება წარმოებითგასაღებით გადაწყვეტილებათა მიღებაში; საწარმოთა სამეურნეო საქმიანობის შედეგების საბაზრო გაცვლის ეფექტიანობასთან პირდაპირი დამოკიდებულების არსებობა; მონოპოლიური სტრუქტურების უქონლობა, აგრეთვე კონკურენციის სხვა შეზღუდვები; ბაზარზე ჭარბი მიწოდების არსებობა; ინფორმაციის არაერთგვაროვნება და ბაზრის განუსაზღვრელობის მაღალი დონე.

რეგიონული კონკურენტუნარიანობისა და რეგიონული მარკეტინგის პრაქტიკული გამოყენება საქართველოს ეკონომიკაში დღეისათვის შეიძლება არააქტუალური ჩანდეს. მართლაც, საქართველოს ეკონომიკაში ჩამოყალიბდა საკმაოდ რთული სიტუაცია, რომლისთვისაც დამახასიათებელია სამომხმარებლო ბაზრის დაუბალანსებლობა, ადგილობრივი სასურსათო და სამრეწველო საქონლის მწვავე დეფიციტი, ამიტომ მარკეტინგის უცხოური გამოცდილების პირდაპირი გადმოტანა ჩვენს საწარმოთა პრაქტიკაში საკმაოდ შეზღუდულია.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Маркетинг мест. Привлечение инвестиций, предприятий, жителей и туристов в города, коммуны, регионы и страны Европы / Ф. Котлер, К. Асп- лунд, И. Рейн, Д. Хайдер. СПб. : Стокгольмская школа экономики, 2005. С. 55.
2. Begg I. Cities and competitiveness // Urban Studies. — 1999. — Vol.

3. Анхолт С. Брендинг: Дорога к мировому рынку: Пер с англ. М., 2004. -272 с.
4. Бренды и брендинг / Клифтон Р.и др./ : Пер. с англ. М., 2008. – 352 с.
5. Котлер Ф., Асплунд К., Рейн И., Хайдер Д. Маркетинг мест. Привлечение инвестиций, предприятий, жителей и туристов в города, коммуны, регионы и страны Европы. СПб:Стокгольмская школа экономики, 2005. — 375 с.
6. Anholt S. Competitive Identity: The New Brand Management for Nations, Cities and Regions / S. Anholt. — 1- stedition. — Palgrave Macmillan, 2007

რეგიონული (ტერიტორიული) მარკეტინგის ცნება, სოციალური არსი და მეთოდოლოგიური ასპექტები

**ნოდარ გრძელიშვილი - ეკონომიკის დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი-ნიუნი ავილირებული პროფესორი;
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი. საქართველოს საწარმოო ძალებისა და
ბუნებრივი რესურსების შემსწავლელი ცენტრის უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი**

რეზიუმე

ნაშრომში განხილულია ტერიტორიული მარკეტინგის კონცეფცია, რაც ტერიტორიის მიმზიდველი იმიჯის შექმნას გულისხმობს და ყურადღებას ტერიტორიის პოზიციონირებაზე ამახვილებს. იგი ტერიტორიის პერსპექტიულ სამეურნეო სფეროებს წარმოაჩენს და ხელს უწყობს მათ განვითარებას. აღნიშნულია, რომ ტერიტორიული მარკეტინგის განხორციელების მიზანი ტერიტორიის მდგრადი და მიმზიდველი სურათის შექმნა, უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა, ეკონომიკური პოტენციალის გაუმჯობესება, ინტეგრაციისა და თანამშრომლობის გაძლიერება და ტერიტორიების პოზიტიური იმიჯის ფორმირებაა. ნაშრომში ყურადღებაა გამახვილებული რეგიონული(ტერიტორიული) მარკეტინგის სოციალურ არსზე და მეთოდოლოგიურ ასპექტებზე. ნათქვამია, რომ ტერიტორიული მარკეტინგის პარამეტრებად გვევლინება რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მაჩვენებლები, რომლებიც განსაზღვრავს ტერიტორიის ეკონომიკური სისტემის სტრუქტურას და შინაარსს.

The concept, social essence and methodological aspects of regional (territorial) marketing

**Nodar Grdzlishvili - Doctor of Economics,
New Higher Education institute-Newuni Affiliated Professor;
Georgian Technical University. Senior Researcher of the Georgian Industrial Forces and
Natural Resources Study Center**

Resume

The paper discusses the concept of territorial marketing, which involves creating an attractive image of the area and focusing on the positioning of the area. It presents the promising agricultural areas of the area and contributes to their development. It is noted that the purpose of territorial marketing is to create a sustainable and attractive image of the area, attract foreign investment, improve economic potential, strengthen integration and cooperation and form a positive image of the area. The paper focuses on the social essence and methodological aspects of regional (territorial) marketing. It is said that the parameters of territorial marketing are quantitative and qualitative indicators that determine the structure and content of the economic system of the area.

Le concept, l'essence sociale et les aspects méthodologiques du marketing régional (territorial)

**Nodar Grdzlishvili - Docteur en économie,
Professeur affilié à Newuni;
Université technique géorgienne. Chercheur principal du Georgian Industrial Forces and
Natural Resources Study Center**

Résumé

L'article aborde le concept de marketing territorial, qui consiste à créer une image attractive du territoire et à se concentrer sur le positionnement du territoire. Il présente les zones agricoles prometteuses de la région et contribue à leur développement. Il est noté que le marketing territorial a pour objectif de créer une image durable et attractive du territoire, d'attirer les investissements étrangers, d'améliorer le potentiel économique, de renforcer l'intégration et la coopération et de former une image positive du territoire. L'article se concentre sur l'essence sociale et les aspects méthodologiques du marketing régional (territorial). On dit que les paramètres du marketing territorial sont des indicateurs quantitatifs et qualitatifs qui déterminent la structure et le contenu du système économique de la zone.

ავტორთა საყურადღებოდ:

ავტორთა თვალსაზრისი შეიძლება არ ემთხვეოდეს რედაქციისას.
რედაქცია პასუხს არ აგებს წარმოდგენილი მასალების სიზუსტეზე.
იბეჭდება ავტორთა მიერ წარმოდგენილი სახით.

For the attention of the authors:

The opinions expressed in this publication are those of the authors and do not reflect the opinion of the editors.
Editors do not hold themselves responsible for the accuracy of the opinions expressed.
Article is printed in the form submitted by the authors.

რეგისტრირებულია თბილისის გლდანი-ნაძალადევის
რაიონულ სასამართლოში
რეგისტრაციის ნომერი – 1/9-68

Registered at Gldani-Nadzaladevi Regional Court of Tbilisi
Number of registration - 1/9-68

EAN 9771987830003